

శ్రీ రస్తు
ఆంధ్ర నామ సంగ్రహము
ఆంధ్ర నామ శేషము
ప్రతిపదటీకానుక్రమణికాసహితము

చెన్నపురి :
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే

All Rights Reserved

Printed at
the "VAVILLA" PRESS,
MADRAS—1926

పీఠిక.

ఆంధ్ర భాష తత్వము, తద్భవ, దేశ్య, గ్రామ్యములని నాలుగు తెగలుగలదిగ నున్నది. అందు మొదటి దగుతత్వమభాషా పదముల యర్థపరిజ్ఞానమునకై యమరసింహకవివర్యునిచే రచింపబడిననామలింగానుశాసనము నున్న గునిఘంటువు లపరిమితములుగా నున్నవి. కడవటి దగు గ్రామ్యభాష ప్రయోగార్హము గామిచే దానికి నిఘంటువు లక్కఱలేక వాడుకలో నిలిచినది. ఇంక దేశ్యతద్భవాత్త కమగు నాంధ్ర భాషకే ప్రత్యేకనిఘంటువు కావలసివచ్చినందున నట్టినిఘంటువుల నాంధ్ర కవులు కొన్నింటిని వ్రాసిరి. వానిలోఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినవి ఆంధ్ర నామసంగ్రహము, ఆంధ్ర నామ శేషము, తరువాతిది సాంబనిఘంటువు-వీనిలో మొదటి రెండు గ్రంథములను వెక్కఁ డ్రిదివఱకు ననేకపర్యాయములు టీకలతోఁ జేర్చి ముద్రించిరి.

ఈకూర్పుయొక్క గొప్పమార్పు.

అయినను, నిఘంటువులకుఁ డీక వ్రాయుటయందు రెండు విషయములు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను. ఒక్కటి, రూఢి పదములకుఁ దప్పఁ దక్కినవాని కవయవార్థముఁ దెలుపవలయును. రెండవది, ఆరూపములన్నిప్పత్తి చూపవలయును. ఈపద్ధతి ననుసరించియే అమరమునకు సుధ యను నొకవ్యాఖ్యానమును మహాపండితుఁ డగుభానుజీదీక్షితుఁడు రచించెను. అట్లే యీతెనుఁగు నిఘంటువులకును వ్రాసినబాగుండునని తలంచి తద్భవములకెల్ల నవి యేసంస్కృతపదములనుండి వచ్చినవో

ఆపదములును కఠినస్థలంబులందు వ్యాపారశాంతములును ససూత్రోదాహరణంబుగాను వ్రాయఁబడినవి. గొప్పయభివృద్ధి యేమన, ఈనిఘంటువులు పద్యరూపముగా నున్నందున, గణితము అకారాద్యనుక్రమణిక శ్రమవ్యయముల కోర్చి వ్రాయించి దీనితోఁజేర్చఁబడినది. దానియుపయోగమునుగూర్చి చదువరులె తెలిసికొనఁగలరు. కాఁబట్టి యీ గ్రంథము నానరించి, దీనియందలిలోపములను దెల్పి, యివి యింకను వన్నెకు వచ్చునట్లు చేయుటకును, ఇట్టి గ్రంథము లన్నియుఁ ద్వారలో నచ్చువడుటకును భాషాభిమానులు ప్రోత్సాహము గలిగింతురుగాక యని కోరుచున్నాము.

— ఆంధ్రనామసంగ్రహము. ౨ —

ఆంధ్రనామసంగ్రహము పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవిచే రచింపఁబడినది. ఈపైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఏకామ్రమంత్రిపుత్రుఁడు. ఈకవి తనగ్రంథాది నిష్టదేవణాప్రాథనమునందు “శ్రీపతిపంధ్యక్” అని విశేషణము చేర్చియుండుటచే నితఁడు మహేశ్వరభక్తుఁడని తెలియుచున్నది. కావుననే తనగ్రంథమును కాశీవిశ్వనాథుని కంకితముచేసెను. ఈకవియొక్కకాలంబు నిర్ణయింప నొక్కయోధారం బైనను లేదు. అయినను, ఆంధ్రనామశేషము రచించిన అడిదము సూరయకవీంద్రుఁడు పీఠికయందు “ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని, కొన్నితెనుగుమఱుగు లన్ని కూర్చి, యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద” నని చెప్పియుండుటచే, సూరనకవికి ముందటివాఁడయి యుండవలెను. అట్లయినచో నితఁడు పదునేడవశతాబ్దాంతమున నున్నవాఁడని తోచుచున్నది.

— ఆంధ్రనామశేషము. —

ఆంధ్రనామశేషము అడిదము సూరకవి రచించెను. ఈ సూరకవితండ్రి బాలభాస్కరుఁడు, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఈ మహాకవి - కవిజనరంజనము, రామలింగేశ్వరశతకము, కవిసంశయవిచ్ఛేదము, ఆంధ్రచంద్రాలోకము, ఆంధ్రనామశేషము అనునైదు గ్రంథములను రచించెను. ఈమహాకవి క్రీ.వె.1750 సంవత్సరము మొదలు 1780 సంవత్సరమువఱకు నున్నట్లు కవిజీవితమువలనఁ దెలియుచున్నది.

—

ఆంధ్ర నామ సం గ్రహము

స టీ క ము.

అవతారిక — వైడిపాటి లక్ష్మణకవి యాంధ్రనామసంగ్రహ మనెడి గ్రంథమును రచింపఁబూని, తాను జేయఁబూనిన యీ గ్రంథము నిర్విఘ్నముగఁ బరిసమాప్తి నొందుటకై తన యిష్టదేవతానమస్కారరూప మైన మంగళము నాచరించి, యింక మీఁదను గ్రంథకర్త లాదిని మంగళముఁ జేయుదురుగాక యనుతలంపుతో నామంగళమును బద్యరూపముగా గ్రంథారంభమునఁ జేర్చుచున్నాఁడు. రెండవ మూడవ పద్యములందుఁ గవి తనపేరును, గ్రంథనామమును, ఆ గ్రంథవిషయములను, కృతిపతిని దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు—

క. శ్రీపతివంద్య విశాలా

శ్రీపతిని భజించి యిష్టసిద్ధులు వరుసఁ

బ్రాపింపఁగ గణనాథుని

శ్రీపాదంబులకు నెఱిగి • చెందిన వేడ్కన్.

క. నతభక్తలోకరత్నా

రతికిం జంచత్కృపాతరంగితమతికిఁ

శతమఖముఖసురనుతిసం

గతికిఁ మహిమొన్నతికిని • గాశీపతికిన్.

2

తే. అంకిత మొనర్తుఁ దెనుఁగుపే • శృరసి కూర్చి

గరిమతో నాంధ్రనామసంగ్రహ మనంగ

నమరుకృతిఁ బైఁడిపాటియే • కామ్రమంత్రి

సుతుఁడఁ గవిలక్ష్మణాఖ్యుఁడ • సుజనహితుఁడ.

3

తా. పైఁడిపాటి యేకామ్రమంత్రి కుమారుఁడను, సజ్జనుల కిష్టుఁడను నైన పైఁడిపాటి కవిలక్ష్మణుఁ డను నేను తలఁచినతోర్పులు నెఱవేఱుటకై శ్రీమహావిష్ణువుచే బూజింపఁదగిన విశాఖాక్షీపతి యగు కాశీవిశ్వేశ్వరుని ధ్యానించి, పిదప విఘ్నేశ్వరుని మహిమగలపాదములకు మ్రొక్కి మిక్కిలి సంతోషము నొందినవాఁడనయి, తన్ను మ్రొక్కెడుభక్తులను గాపాడుట యందు శ్రద్ధగలవాఁడును, దయారసముతోఁ గూడినబుద్ధిగలవాఁడును, దేవేంద్రుఁడు మొదలగు సకలదేవతలచే జేయఁబడునమస్కారముల నంగీకరించువాఁడును, విశేషమహిమగలవాఁడును నైన కాశీవిశ్వనాథస్వామికి నంకితముగాఁ దెనుఁగుపేళ్లన్నియుఁ జేర్చి యాంధ్రనామసంగ్రహ మను గ్రంథము నొనర్చెదను (అని గ్రంథకర్త ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడు).

అవ. గ్రంథకర్త తాను రచియింపఁదలఁచిన గ్రంథమునం దలి పరిభాషను దెలుపుచున్నాఁడు.—

తే. దేవమానవస్థావరతిర్యగాఖ్య

వర్గ లొనరింతు నానార్థవర్గుఁ గూడ

వర్గములు గాఁగఁ గూర్తు నాహ్వాయములందు

నిడుదు వివరించునెడల సంస్కృతపదంబు.

4

తా. నేను రచింపఁబోవు ఆంధ్రనామసంగ్రహమందు దేవవర్గ, మానవవర్గ, స్థావరవర్గ, తిర్యగ్వర్గ, నానార్థవర్గ అను నైదువర్గులను రచించెదను.

పర్యాయపదములన్నియుఁ దెలుఁగుపదములుగా నుండును. అర్థమును వివరించుటకై ఆపర్యాయపదములకుఁ దుదను సంస్కృతపదము నుంచెదను (అని గ్రంథకర్త చెప్పెను).

[దేవవర్గనందు దేవతలు, వారికి సంబంధించినవి చెప్పఁబడినవి. మానవవర్గనందు మనుష్యులు, వారికి సంబంధించినవి వివరింపఁబడినవి. స్థావరవర్గనందు కొండలు, చెట్లు మున్నగునచరములనుగూర్చి చెప్పఁబడినవి. తిర్యగ్వర్గనందు పశుపక్ష్యాదులకు సంబంధించినవానినిగూర్చి వివరింపఁబడినది. నానార్థవర్గనందు ననేకార్థములయినపదములఁ గూర్చి వివరింపఁబడినవి.]

క. శ్రీలలనాధిపవంద్య వి

శాలాక్షీప్రాణనాథ • శతమఖముఖది

కృపాభీష్టద సమధిక

శీలా కాశీనివేశ • శ్రీవిశ్వేశా.

5

తా. లక్ష్మీనాథుఁ డగువిష్ణుచేతఁ గొనియాడఁదగినవాఁడవును, కాశీవిశాలాక్షికి మగఁడవును, ఇంద్రాదిలోకపాలురకోర్కుల సేదేర్చువాఁడవును, గొప్పస్వభావముగలవాఁడవు నైన కాశీపురియందు వెలయుచున్న యావిశ్వేశ్వరా! నీవు నాగ్రంథము నవధరింపుము (అని గ్రంథకర్త కృతీకరిని హెచ్చరించెను).

సీ. ముక్కుంటి యరపది • మోములవేలుపు

మినుసిగదయ్యంబు • మిత్తిగొంగ

గట్టువిల్తుఁడు గఱ • కంఠుఁడు మిక్కిలి

కంటిదేవర బేసి • కంటివేల్పు

వలిమలల్లుఁడు మిన్ను • వాకతాలుపు కొండ

వీటిజంగము గుఱ్ఱ • వేల్పుతండ్రి

వలరాజుసూడు జంక్కులతేనిచెలికాడు
 బూచులయెకిమీడు • పునుకతాల్పు
 తే. విసపుమేతరి జన్నంపువేటకాడు
 బుడుతనెలతాల్పు వెలియాలపోతురౌతు
 తోలుదాలుపు ముమ్మెనవాలుదాల్పు
 నాంగ భవదాఖ్య లొప్పు (నంధకవిపత్తు). 6.

టీ. ముక్కంటి=మూడు నేత్రములుగలవాడు, [బహుప్రహినిసమా
 సాంతకార్యములు చూపజేడి. బాల.సమా.నూ. చేత 'ముక్కంటి' యని య
 య్యెను.] అరపదిమోములవేలుపు = ఏడుముఖములు గలదేవుడు, మినుసిగ
 దయ్యంబు = ఆకాశము జుట్టుగాగలదేవుడు, మిత్తిగొంగ = మృత్యువునకు
 శత్రువు, [మిత్తి-ప్రకృతి, మృత్యువు.] గట్టువిల్లుడు=మేరుపర్వతము ధను
 స్సుగాగలవాడు, [బా. సమా. నూ. చూ. ముక్కంటి.] కఱకంతుడు=
 నల్లనికుత్తకగలవాడు, ["ఆర్యవ్యసహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యంబు" బాల.
 సంజ్ఞా. 23సూ. చేత నిది యనిండ్యగ్రాహ్యము.] మిక్కిలికంటిదేవర = పా
 చ్చునేత్రములుగల దేవుడు, బేసికంటివేల్పు = మూడు నేత్రములుగలదే
 వుడు, [మూడు అనునది బేసిసంఖ్య.] పలిమలల్లుడు = మంచుకొండయొ
 క్క(హిమవంతునియొక్క) ఆల్లుడు, మిన్ను వాకతాలుపు=[మిన్ను=ఆకాశము,
 వాక=నది] ఆకాశగంగను శిరస్సున ధరించువాడు, కొండవీటికంగము =
 కైలాసపర్వతము నివాసముగాఁ గలభిక్షుకుడు, గుణ్ణవేల్పుతండ్రి=పొట్టిదే
 వర యగువిఘ్నేశ్వరుని జనకుడు, వలరాజుసూడు=మన్తధునికఁ బగతుడు,
 జంక్కులతేనిచెలికాడు = [జంక్కులు=యక్షులు, వారికి క్షేడు కుదేరుడు,
 అతనికి న్నేహితుడు.] కుదేరునిన్నేహితుడు, బూచులయెకిమీడు = విశా
 చములకు అధిపతి, పునుకతాల్పు = బ్రహ్మకపాలధారి, విసపుమేతరి=విషము
 దిన్నవాడు, జన్నంపువేటకాడు=దత్తునియొగము ధ్వంసము చేసినవాడు,

[విసము + మేతరి, జన్నము + వేటకాడు—కర్తృధారయమందు మువర్ణము నకు పుంపులగు. బా. సంధి. 32 నూ. చేత పుంపుగాగమము.] బుడుకనెల తాల్పు = బాలచంద్రుని శిరంబునఁ దాల్చినవాడు, వెలియాలపోతురాతు = తెల్లనియాఁబోతు నెక్కుయోధుఁడు, తోలుదాలుపు = వ్యాఖ్యచర్తమును ధరించువాడు, ముమ్మెనవాలదాల్పు = మూఁడు మొనలుగల ఆయుధమును (త్రిశూలమును) ధరించినవాడు, నాఁగ్ = అను ఈయరువదిరెండును, అంధ కవిపక్ష = అంధకాసురునికి శత్రుఁడా! భవత్ ఆఖ్యలు ఒప్పును = నీపేళ్ల నఁ దగు. (ఈపద్యములూఁ జెప్పిన ౨౨ ను ఈశ్వరునిపేళ్లు.)

సీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ ♦ చుట్టుఁగైదుపుటోదు

పచ్చవిల్లునితండ్రి ♦ లచ్చిమగఁడు

పులుఁగుతత్తడిరాతు ♦ వలమురితాలుపు

వెన్నుఁడు కఱివేల్పు ♦ వెన్నదొంగ

నునుగాడ్పడిండ్రిపానుపునఁ బండెడుమేటి

బప్పుదేవరతండ్రి ♦ తమ్మికంటి

పదివేసములసామి ♦ పసిఁడిపుట్టముదాల్పు

కఱ్ఱినెచ్చెలి తరిగట్టుదారి

తే. యాలకాపరి వ్రేతలమేలువాడు

పాలకడలల్లుఁడును బక్కిఁడాలతేడు

తేయుఁ బవలును జేయుకన్దోయివాడు

మామమా మన హరి యొప్పు ♦ (శ్రీమహేశ). 7

టీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ = రాక్షససమూహములకు శత్రువు, చుట్టుఁ గైదుపుటోదు = గుండ్రనియాయుధమును (సుదర్శనమును) దాల్చు వీరుఁడు,

() మూలములూ నీకుండలమున నుంచఁబడిన పదములు షర్మాయ పదయగ్గములకు సంబంధపడ వని యెఱుఁగుఁడు.

[చుట్టు + కైదువు - చుట్టుకైదువు, సమాసమున నుదంత స్త్రీసమంబులకుఁ బరు
వసరశములు పరము లగునపుడు నుగాగమంబగు. బా. సంధి. 25 సూ. యోధ
శబ్దమునకు వికృతి-జోడు.] పచ్చవిల్లునితండ్రి = పచ్చనివిల్లు గలమన్నభునికీ
దండ్రి, లచ్చిమగఁడు = లక్ష్మీకి భర్త, (లక్ష్మీ-వికృ. లచ్చి.) పులుఁగుతత్తడి
రొతు=గరుడవాహనము నెక్కిడి పీరుఁడు, వలముగితాలుపు = పాంచజన్య
మనుశంఖమును ధరించువాఁడు, వెన్నఁడు=(విష్ణుశబ్దభేదము.) అంతట వ్యా
పించువాఁడు, కటివేల్పు = నల్లనిమేనిచాయ గలదేవుఁడు, వెన్నదొంగ =
(కృష్ణావతారంబున గోపికల యిండ్లయందు) వెన్న నపహరించినవాఁడు,
*నునుగాడ్చుదిండిపానుపునఁ బండెడిమేటి = మృదువైనవాయువును భక్షిం
చెడు శేషతల్పమునందుఁ బరుండు దొర, బిచ్చదేవరతండ్రి = బిచ్చదేవునికీ
దండ్రి, తమ్మికంటి = కమలములఁబోలు కన్నులు గలవాఁడు, పదివేసముల
సామి = దశావతారము లెత్తిన దేవుఁడు, (సామి-ప్రకృ. స్వామి. వేసము-
ప్రకృ. వేషము.) పసిడిపుట్టముదాల్పు = పీతాంబరము ధరించినవాఁడు,
కట్టినెచ్చలి = అర్జునునకు ముఖ్యస్నేహితుఁడు, (నెఱు + చెలి = నెచ్చలి.) తరి
గట్టుదారి = కవ్వపుఁ గొండను (మందరపర్వతమును) మోసినవాఁడు, ఆలకా
వరి=పసులను మేఁసినవాఁడు, (ఆవు-బహు. ఆవులు-లేక ఆలు. బహు
వచనము పరంబగునపు డావుప్రభృతుల తుదియక్షరంబునకు లోపం బగు.
బా. సంధి. 21 సూ. చేత ఆవుశబ్దమున కంత్యవర్ణలోపము.) ప్రేతలమేలు
వాఁడు = గోపికా స్త్రీలను రక్షించువాఁడు, పాలకడల్లుఁడు = లక్ష్మీదేవికి
దండ్రి యైనక్షీరసముద్రున కల్లుఁడు, పక్కిదాలు కేఁడు = గరుడధ్వజము
గలవాఁడు, రేయుఁబవలను జేయుకన్దోయివాఁడు = వికాకరదినకరులు(చం
ద్రనూరులు) నేత్రములుగాఁ గలవాఁడు.

* 'నునుగాలిమేత పానుపునఁ బండెడిదొర'-అని పాఠాంతరము.

* మామమామ=మామ యగు సముద్రమునకు మామ—అనక (శ్రీమహాకా) వారి దివ్యును. ఈ ౨౨ పదములను విష్ణువుచేర్చెను.

సీ. పక్కిడాల్వేలుపు ♦ పొక్కిలిపసిబిడ్డఁ
డంచలేజీనెక్కి ♦ యాడురాతు
మనెడుప్రాద్దులనొసల్గను వ్రాయుదేవర
చదువులవేలుపు ♦ జన్నిగట్టు
తెలిదమ్మిగద్దియఁ ♦ గొలువుండురాయఁడు
నిక్కపుజగమేలు ♦ నేర్పుకాఁడు
కడుపుబంగారుబొంకసముఁ జేసినమేటి
పోరోగిరముతిండి♦పోతుతండ్రి

ఆ. నలువ తమ్మిచూలి ♦ నలుమొంగంబులవేల్పు
వేల్పుపెద్ద పలుకు♦వెలదివఁగఁడు
తాత బమ్మ యన విధాతనామము లొప్పు
(నఘవినాశ యీశ ♦ యభ్రకేశ.)

8

టీ. పక్కిడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డఁడు = గరుడధ్వజఁ డైనవిష్ణువు యొక్క నాభికమలంబునందుఁ బుట్టినచిన్నబిడ్డఁడు, అంచలేజీనెక్కియాడు రాతు = హంసవాహనారూఢుఁడు, మనెడుప్రాద్దులనొసల్గను వ్రాయుదేవర = మానవులజీవితకాలమును మోములందు వ్రాసెడువేల్పు, చదువులవేలుపు=విద్యలకుఁ బ్రభువు, జన్నిగట్టు=యజ్ఞోపవీతమును దాల్చినవాఁడు, తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయఁడు = తెల్లనిశామరపువ్వు అనెడుసింహాసన

*మామమామ యెట్లనఁగా—లక్ష్మీ దేవి సముద్రమునఁ బుట్టినది గనుక విష్ణువునకు సముద్రుఁడు మామ యయ్యె. విష్ణుఁడు తనపాదములందుఁ బుట్టిన గంగను సముద్రున కొనఁగొట్టచే సముద్రమునకుఁ దాను మామ యయ్యె.

మందుఁ గూర్చుండు ప్రభువు, నిక్కపుజగమేలు నేర్పుకాఁడు=సత్యలోకము ను బాలించెడిప్రభువు, కడుపుబంగారు బొక్కసముఁ జేసినమేటి=హిరణ్యగర్భుఁడు, పోరోగిరముతిండిపోతుతండ్రి = జగదమే యాహారముగాఁ గలిగిన నారదునికిఁ దండ్రి, నలువ=నాలుగునోళ్ళుగలవాఁడు, [నాలుగునాతులుగల వాఁడు=నలువ. బహుప్రీతి...బా.సమా.22నూ. చేత సమాసాంతకార్యముగ లిగినది.]తమ్మిచూలి=విష్ణువునాభికమలమునందుఁబుట్టినవాఁడు, నలుమొగంబుల వేల్పు=చతుర్ముఖుఁ డగుదేవుఁడు, వేల్పు పెద్ద=దేవతలకుఁ బెద్దవాఁడు, పలు కువెలదిమగఁడు=వాక్కులదేవి యగుసరస్వతీదేవికి భర్త, తాత = పితామ హుఁడు, బమ్మ [బ్రహ్మశబ్దభవము.] ఈ ౧౬ ను బ్రహ్మదేవునిపేళ్ళు.

తే. గట్లరాయనిపట్టి ముక్కంటివెలది

యేనుఁగులగొంగతత్తడి ♦ నెక్కుదంట

సామిసామేనిఁ జేకొన్న ♦ చాన జగము

తల్లి యన గౌరివేల్లిప్ప ♦ (ధర నుమేశ). 9

టీ. గట్లరాయనిపట్టి=పర్వతరా జగుహిమవంతునికూతురు, ముక్కంటివెలది=ప్రీతీత్రునిభార్య, ఏనుఁగులగొంగతత్తడి నెక్కుదంట = ఏనుఁగులకు విరోధి యైనసింహమునెక్కిడు ధీరురాలు, సామిసామేనిఁ జేకొన్న చాన=భర్తయొక్క యర్థాంగమును గ్రహించినయాఁడుని, (సామేను = సగముదేహము.) జగముతల్లి = లోకముయొక్క తల్లి-అను ఈ గీ ను పార్వతికిఁ జేళ్ళు.

తే. లచ్చి కలుములజవరాలు ♦ పచ్చవిల్లు

తల్లి కఱివేల్పునిల్లాలు ♦ తల్లితల్లి

కడలికూతురు సిరి లిబ్బిపడఁతి తమ్మి

యింటిగరి తన శ్రీ యొప్పు ♦ (మృగధరాంక). 10

టీ. లచ్చి [లక్ష్మీ శబ్దభవము.], కలుములజవరాలు=సంపదలు గలయాఁడుని, పచ్చవిల్లుతల్లి=మన్మథునితల్లి, కఱివేల్పునిల్లాలు=విష్ణువత్స, తల్లితల్లి=

తల్లియైనగంగకుం దల్లి, కడలికూతురు=సముద్రునికూతురు, సిరి [శ్రీశబ్దభవము.], ఓబ్బిపడలి = నిధులం దుండుదేవత, తమ్మియింటిగరిత=కమలనివాసిని యగు నాడుది - అను నీ ౯ యు లక్ష్యికి నామములు.

క. తలవాకిటను మెలంగెడు

పొలతుక పలుకులవెలంది ♦ పొత్తముముత్తో

నలువపడలి కలుములపై

దలికోడ లనంగ బరగు ♦ (ధర) వాణి (శివా). 11

టీ. తలవాకిటను మెలంగెడుపొలతుక=శిరస్సునకు ద్వారమైన నోటియందు సంచరించెడు స్త్రీ, పలుకులవెలంది=వాక్కుల కధిదేవత యగుపదుమ, పొత్తము ముత్తో=పుస్తకములందు వెలయునట్టి ముత్తైదువ, నలువపడలి=బ్రహ్మదేవునిభార్య, కలుములపైదలికోడలు=సంపద కధిదేవత యగులక్ష్మీదేవికి గోడలు [లక్ష్మీపుత్రుడు బ్రహ్మ; లక్ష్మీకి దనకొడుకుభార్య యగుటచే గోడలు.]-ఈ ౫ ను సరస్వతికి జేర్లు.

సీ. ఇద్దలుతల్లుల*ముద్దుబిడ్డడు పని

చెలుపులదొర చేట*చెవులవేల్పు

వంకరతోండంబు*వాఁ డేనుగుమొగంబు

దేవర పాఁసజం*దెములమేటి

మ్రొక్కువారలపనుల్ ♦ చక్కజేసెడుసామి

గజికపూజల మెచ్చు*గబ్బివేల్పు

ముక్కంటిపండుల*మెక్కెడిలిండ్డు

ముక్కంటిగా రాబు*ముద్దుపట్టి

ఆ. పెద్దకడుపువేల్పు ♦ పిల్లారి కుడుముల

తిండికాడు కొక్కు*తేజిరౌతు

గుజ్జావేలు పొంటిఁగొమ్ముదేవర వెన
కయ్య యన వినాయఁకాఖ్య (శీశ).

12

టీ. ఇద్దఱుకల్లులముద్దుబిడ్డఁడు=గంగాపార్వతులకీర్తఱుకుఁ ద్రేమంతుఁ
బుత్తుఁడు, పనిచెఱుపులదొర=కార్యవిఘాతము చేయుదేవుఁడు, చేటచెవుల
వేల్పు = చేటలవలె వెడల్పునచెవులు గలదేవుఁడు, వంకరతొండంబునాఁ
డు=వంకరగా నుండుతొండము గలవాఁడు, వినుఁగుమొగంబుదేవర = గజ
వక్త్రము గలదేవత, పాఁపజం చెములమేటి=పాములే యజ్ఞోపవీతముగాఁ దా
ల్చుప్రభువు, మ్రొక్కువారలపనుల్ చక్కఁజేసెనుసామి=కన్నుఁ గొల్చువారి
కార్యము లనుకూలపఱచుదేవుఁడు, గఱికపూజల మెచ్చు గబ్బివేల్పు=గఱిక
పూజకు మెచ్చుకొనెడుగొప్పదేవుఁడు, ముక్కంటివండుల మెక్కెడుతిం
డీఁడు=ఔంకాయలను దినెడువాఁడు, ముక్కంటి గారాబుముద్దుపట్టి=త్రినే
త్రుఁ డగునీశ్వరునికి మిక్కిలి యిష్టుఁ డగుకుమారుఁడు, పెద్దకడుపువేల్పు =
లంబోదరుఁ డగుదేవుఁడు, పిల్లారి, కుడుములతిండికాఁడు = కుడుములు దిను
వాఁడు, కొక్కులేజిరాతు = మూషకవాహనము నెక్కుదేవుఁడు, గుజ్జావేలు
పు=పొట్టిదేవుఁడు, ఒంటిగొమ్ముదేవర=ఒకదంతము గలదేవుఁడు, వెనకయ్య-
తః ౧౭ న వినాయకునిపేళ్లు.

సీ. పెనుఁబాఁపకవణంబుఁ ♦ దినువారువమురౌతు

గట్టులయొకిమీనిఁపట్టిపట్టి

తెల్లుచూ లార్ధరుఁతల్లులకొమరుండు

గాడుపుసంగడిఁకానికొడుకు

పుంజుదాలుపు వేలుఁపులతేనిదళవాయి

జంటముమ్మాములఁదంటవేల్పు

కొంచగుబ్బలివ్రక్కఁలించినబలుదిట్ట

రెండాలుచేతుల ♦ దండిమగఁడు

తే. వేలుపులమూకపేరిటివెలదిమగఁడు
వేల్పుగమికాఁడు వెనకయ్యవెనుకవాఁడు
కొమరుసామన నేనాని * కొమరుమిగులు
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

13

టీ. పెనుబాచకపణంబుదనువారువమురారు = గొప్పసర్పములనెదు
కబళమును మ్రొంగునట్టి నెమ్మినెమ్మ యోధుఁడు (మయూగవాహనుఁడు),
గట్టులయొకమీనిపట్టిపట్టి = పర్వతరాజపుత్రి యగు పార్వతికిఁ బుత్రుఁడు,
తెల్లుచూలు = తెల్లునందుఁబుట్టినవాఁడు, ఆర్ధరుతల్లులకొమరుండు =
పట్టుల్లికలకుఁ బుట్టినవాఁడు, గాడుపుసంగడికానికొడుకు = వాయు
సఖుండగు అగ్నికిఁ బుత్రుఁడు, పుంజుదాలుపు = కోడిపుంజు భ్వజము
నందు ధరించినవాఁడు, వేలుపులతేనిదళవాయి = ఇంద్రునినేనాధిపతి, జంట
ముమ్మైములదంటవేల్పు = ఆఱుముఖములు గలదేవతోత్తముఁడు, కొంచగుబ్బలి
వ్రక్కలించినబలుదిట్ట = క్రొంచపర్వతంబును బగులఁగొట్టిన బలవంతుఁడు,
రెండాలుచేతులదండిమగఁడు = పండ్రెండుచేతులు గలధీరుండగుపురుషుఁడు,
[రెండాలులు = పండ్రెండనియర్థము. ఇట్లే, జంటమూడులు = రెండుమూఁ
డులు, ఆఱు అని యర్థము.] వేలుపులమూకపేరిటివెలదిమగఁడు = దేవనేన
యనుకాంతకు భర్త, వేలుపులమూక అనఁగా దేవనేన అని సంస్కృతమున
చర్యాయపదము. పద, తదర్థములకు నభేదము.] వేలుపుగమికాఁడు = దేవ
తలనేనాధిపతి, వెనకయ్యవెనుకవాఁడు = వినాయకునితమ్ముఁడు, కొమరుసా
మ = [కుమారస్వామిశబ్దవికృతి.] ఈ గీతము కుమారస్వామికిఁ బేర్లు.

సీ. అలరువిల్తుండు కన్ములవిల్తుండును గమ్మ
విలుకాఁడు చక్కెరవింటివాఁడు
చెఱుకువిల్కాఁడు కెంజిగురులవిల్తుండు
వెడవిల్తుండును బచ్చువిల్తు డించు

విల్లుదాలుపు తుంట*విలుకాడు తియ్యవి
 ల్కాడును జమిలిము*క్కాలినారి
 విలుకాడు చౌవంచ*ములుకులుగలదంట
 రాచిల్కనెక్కెడు*రాయరౌతు
 తే. మీనుమొసలిసిడంబుల*మేటి చంద
 మామయల్లుడు వలరాజు * మరుడు లచ్చి
 కొమరు డనువేళ్ల నొప్పును * గుసుమధన్వి
 (విగతభవపాశ కాశీని*వేశ యీశ).

14

టీ. ఆలరువిల్లుండు = పుష్పములు ధనుస్సుగాఁగలవాఁడు, కన్నుల
 విల్లుండు=గణపులధనుస్సుగలవాఁడు, కమ్మవిలుకాడు = తియ్యనిధనుస్సు గల
 వాఁడు, చక్కెరనింటివాఁడు=పంచదార నొసఁగు ధనుస్సు గలవాఁడు, చె
 ఱుకువిలుకాడు = చెరుకుగడ ధనుస్సుగాఁ గలవాఁడు, కెంజిగురులవిల్లుం
 డు=పిఱ్ఱనిచిగుళ్లు విల్లుగాఁగలవాఁడు, [కెంపు + చిగురు - ప్రాతాదిగనుక
 నాద్యక్షరశేషము, కెం + చిగురు=అనుస్వారము ద్రుతతుల్యముగాన పరుష
 మునకు సరళాదేశము. కెంజిగురనియాయెను. [వెడవిల్లుండు= చులకనిధనుస్సు
 గలవాఁడు, పచ్చవిల్లుండు=పచ్చనిధనుస్సు గలవాఁడు, ఇంచువిల్లుదాలుపు =
 చెరుకుగడ ధనుస్సు ధరించువాఁడు, తుంటవిలుకాడు = చెరుకుతుంట విల్లు
 గాఁగలవాఁడు, తియ్యనిల్కాడు=తియ్యనివిల్లుగలవాఁడు, జమిలిముక్కాలి
 నారివిలుకాడు = ఆఱుకాళ్లు గలపురుగులు (కుప్పెదలు) ఆల్లెక్కాడుగాఁ
 గలధనుస్సుగలవాఁడు, [జమిలిముక్కాళ్లు=రెండుముళ్లు కాళ్లు. ఆఱుకాళ్లు.]
 చౌవంచములుకులు గలదంట = ఏడుబాణములు గలయోధుండు, రాచిల్క
 నెక్కెడురాయరౌతు = శ్రేష్ఠమగుచిలంక నెక్కెడు మేటివీరుండు, మీను
 మొసలిసిడంబులమేటి = చేపలు మొసళ్లు ధ్వజమునందుఁ గలదిట్టరి, చంద
 మామయల్లుండు = చంద్రుని కల్లుండు, వలరాజు = ప్రేమలకు నధిపుండు,

మరుఁడు, [స్వరశబ్దభవము.] లచ్చికోమరుఁడు=లక్ష్మీదేవియొక్క పుత్రుఁడు-
ఆను నీ ౧౯ యను మన్తధునిపేళ్లు.

సీ. చలువలఁజేడు వెన్నెలఁజేడు రేఁజేడు

జాబిల్లి రేవెల్లు ♦ చందమామ

తమ్మలపగవాఁడు ♦ కమ్మవిల్తునిమామ

కలువలఁజేడు పాల్కడలిపట్టి

జక్కవకవవిప్పు ♦ ముక్కంటితలపువ్వు

చుక్కలదొర ప్రొద్దుఁజోడుకోడె

తపసికన్నాప బిత్తరిజింకతాలుపు

కఱివేల్పుడాకన్ను ♦ కడలివెన్న

తే. పంటపైరులయెకిమిఁడు ♦ జంటదంట

చౌకములపాళ్ల తెలిముద్ద ♦ చలివెలుంగు

వేలుపులబువ్వ చీకటివేరువిత్తు

నెల యనఁగఁ జంద్రుపేల్లోప్ప ♦ (నీలకంఠ).

15

టీ. చలువలఁజేడు=చల్లదనము గలరాజు, వెన్నెలఁజేడు=వెన్నెల
కధిపతి, రేఁజేడు = నికానాథుఁడు, జాబిల్లి = (జాను + బిల్లి) అందమైన
బింటము, రేవెల్లు=రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాఁడు, చందమామ, [చంద్ర
మన్ శబ్దభవము.] తమ్మలపగవాఁడు = కమలములకు విరోధి, కమ్మవిల్తుని
మామ = మన్తధునికిమామ, కలువలఁజేడు=ఉత్పలములకు రాజు, పాల్క-
డలిపట్టి = క్షీరసముద్రపుత్రుఁడు, జక్కవకవవిప్పు = చక్రవాకమిథున
మును వియోగపఱచువాఁడు, (రాత్రిపూట చక్రవాకదంపతులు గలిసి
యుండవు.) ముక్కంటితలపువ్వు = ఈశ్వరునిశిరోభూషణ మయినవాఁడు,
చుక్కలదొర = నక్షత్రములకురాజు, ప్రొద్దుఁజోడుకోడె = సూర్యునిలోసమా-
నుఁ డగు వీరుఁడు, తపసికన్నాప = ఆత్మమునీంద్రునియొక్క నేత్రమునఁ
బుట్టిన చిన్నవాఁడు, బిత్తరిజింకతాలుపు=సొగసైనమృగంబునుదాల్చినవాఁడు,

కటివేల్పుడాకన్ను = విష్ణువుయొక్క యెడమ నేత్రము, కడలివెన్న = సముద్రమునందలివెన్న, (పాలసముద్రము చిలుకునప్పుడు పుట్టుటచేత వర్ణమునుబట్టి వెన్న యని చెప్పబడియె.) పంటపైరుల యెకిమీడు = సస్యములకు రాజు, జంటదంటచౌకములపాళ్ల తెలిముద్ద = పదునాఱు కళలుగల తెల్లనిబింబము, [జంట=రెండు, దంట=రెండు, చౌకము = నాలుగు, రెండు రెండులు నాలుగు-నాలుగునాలుగులు పదునాఱు.] చలివెలుంగు = చల్లనికిరణములు గలవాడు, వేలుపులబువ్వ=దేవతల కాహారమైనవాడు, [చంద్రుని కళలలో 15 కళలను దినదిన మొక్కొక్కదేవత పానము నేయుచున్నదని శ్రుతి.] చీకటివేరువత్తు=చీకటిని బోగొట్టువాడు, నెల-అను నీ 24 ను చంద్రునిపేర్లు.

నీ. వెన్నునివలకన్ను ♦ వేడివేలుపు ప్రాధు
 తొవలరాయిడికాడు ♦ పవలుసేయు
 వేలుపు పచ్చగుఃత్తాలవజీరుండు
 వేడివెలుంగు రేవెలుజోడు
 జంటాటుమేనులసామి చీకటిగాంగ
 యెఱ్ఱినివేలుపు ♦ నివముసూడు
 చదలుమానికము ప్రాజదువులపెట్టియ
 యేడుగుఱ్ఱములతేరెక్కుజోడు
 మువ్వేలుపులయిక్క ♦ మ్రొక్కులదేవర
 గాములతేడు జక్కవలతేడు
 వేయిచేతులతేడు ♦ వెలుగులయెకిమీడు
 చెయువులసాకిరి ♦ చాయమగడు
 మింటిలెరువరి తమ్మివాల్లంటిమగడు
 పోరనీల్లెడు మొనగాండు ♦ పోవుదారి

జగముచుట్టంబు జమునయ్య ♦ జగముకన్ను

నాఁగ సూర్యునిపేల్లోప్ప ♦ (నాగభూష).

16

టీ. వెన్నునివలకన్ను = విష్ణువుయొక్కకుడికన్నె నవాడు, వేడివేలుపు =
తైత్తియముగలదేవుడు, ప్రాద్దు, [బ్రహ్మశబ్దభవము.] తొవలరాయిడికాడు =
కలువలకువిరోధి, పవలునేయువేలుపు = దినకరుడు, పచ్చగుట్టాలవజీరుండు =
పచ్చగుట్టములనెక్కిడిరాతు, వేడివెలుంగు = వేడికిరణములుగలవాడు,
రేవెల్లజోడు = రాత్రియందుఁ బ్రకాశించుచుండునికి సమానుడు, జంటాణు
మేనులసామి = ద్వాదశాత్ముడు, వీకటిగొంగ = వీకటిని బోగొట్టుదేవుడు,
ఎత్తనివేలుపు = ఎత్తనిదేహముగలదేవుడు, ఇవమునూడు = మంచునకుకత్తువు,
చదలుమానికము = ఆకాశమునకురత్నము, ప్రాజదువులపెట్టియ = వేదములకుని
పట్టు, ఏడుగుట్టములతేరెక్కుజోడు, మువ్వేలుపులయొక్క = త్రిమూర్తులకుఁ
దావరమైనవాడు, మ్రొక్కులదేవర = ననుస్కారములకుఁ బ్రియుడయిన
దేవుడు, గాములతేడు = గ్రహములకురాజు, జక్కవలతేడు = చక్రవాక
ములకధిపతి, వేయిచేతులతేడు = సహస్రకిరణుడు, వెలుంగులయొకిమీడు =
వెలుతురులకన్నిటికిఁ బ్రభువు, వెయ్యువులకాకిరి = కర్మలకు సాక్షిభూతుడు,
చాయనుగడు = ఛాయాదేవికిఁ జెనిమిటి, మింటితెరువరి = ఆకాశమునదిరుగు
బాటసారి, తన్నివొల్లంటిమగడు = వద్దని యనుకాంతకు నాధుడు, పోరసీల్చె
డు మొనగాండు ప్రోవుదారి = యుద్ధమునఁజచ్చినవీరులు స్వర్గలోకమునకుఁ
బోవుమార్గమైనవాడు, (యుద్ధమునఁజచ్చినవీరులను, యోగులను సూర్యునిండ్
లమును భేదించి కొని స్వర్గమునకుఁబోవుదురని శ్రుతి.) జగముచుట్టంబు = లోక
బాంధవుడు, జమునయ్య = యమునకుఁదండ్రీ, జగముకన్ను = లోకమునకు
నేత్రము అను ౨౯ యను సూర్యునికి నామములు.

సీ. చట్టుపల్దెగగట్ల ♦ గొట్టెడుజెట్టిసూ

అంచులవాలు చేమించుజోడు

దుగబొట్లపిఱిడి యైదుకనుంగవలవేల్పు
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి
 యొడలిచూపాడయఁ డెక్కుడుమొగుల్ గలప్రాడ
 నిక్కువీనులజక్కి • నెక్కురొతు
 తెల్లయేనుఁగు నెక్కి • తిరిగెడుదొర తూర్పు
 మాగాని యేలెడుమణియకాఁడు

తే. జమిలిచౌపంచపదులు జన్నములు నేసి

నట్టివేలుపు సోమాసి • పెట్టుఁ జెట్టు
 పొట్టితమ్ముడు గల్లినయట్టివేల్పు
 నాఁగ నింద్రునిపేల్లోప్ప • (నాగభూష).

17

టీ. చట్టువల్ దెగగట్లఁగొట్టెడుజెట్టి=బర్హతములయొక్క తెక్కలను
 ఛేదించినదిట్టిరి, నూఱించులనాలుచేమించుబోడు=నూఱించులు గలవల్లయు
 ధమును జేతఁదాల్చినయోధుఁడు, దుగబొట్లపిఱిడి యైదుకనుంగవలవేల్పు =
 సహస్రనేత్రుఁడు, [దుగబొట్లపిఱిడియైదు అనఁగా ఐదు నూఱులు-రెండు
 మన్నలువెనుకఁగలయైదు=500, వానికవలు=వానిజత-500 × 2=1000 వేయి.]
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి = గౌతమనిర్యాశ్రమంబునఁ గోడిరూపము
 నెత్తినవాఁడు, ఒడలిచూపాడయఁడు = దేహమంతయుఁ గన్నులుగలదొర, ఎ
 క్కుడుమొగుల్ గలప్రాడ = మేఘములె వాహనములుగాఁ గలనేర్పుకాఁడు,
 [ప్రాధ-వికృ. ప్రాడ.] నిక్కువీనులజక్కి నెక్కురొతు=నిక్కుచెవులవాహన
 మును (ఉచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును) ఎక్కునట్టిదిట్టిరి, తెల్లయేనుఁగు నెక్కి
 తిరిగెడుదొర=విరావత మనుగజమునెక్కి సంచరించెడుప్రభువు, తూర్పుమా
 గానియేలెడు మణియకాఁడు = తూర్పుదిక్కును పాలించెడియొద్దొగ్గఁగఁడు,
 జమిలిచౌపంచపదులు జన్నములు నేసినట్టి వేలుపు = నూఱురూగములుచేసిన
 చేవుఁడు, [జమిలి=రెండు, చౌపంచ=ఐదు, రెండుఐదులు=పది, పదిపదులు =
 నూఱు.] సోమాసి పెట్టుఁజెట్టు = సోమయాజులపాలిటికల్పవృక్షము, పొట్టి

కష్టుఁడు గల్గినయట్టివేల్పు = వామనుని దమ్మునిగఁ గలవాఁడు - అను నీ ౧౨ ను ఇందునిపేళ్లు.

ఆ. నీరుసాప గాలి ♦ నెచ్చెలి యన్నింటి
లిండికాఁడు కప్పుఁ ♦ దెరువుజాడ
యంటరానివేల్పు ♦ జంటమోములసామి
యగ్గి యనఁగ నొప్పు ♦ ననలుఁ (డీశ). 18

టీ. నీరుసాప = నీటియందుఁబుట్టిన బిడ్డఁడు, గాలినెచ్చెలి = వాయు సఖుఁడు, అన్నింటిలిండికాఁడు = సర్వభక్షకుఁడు, కప్పుఁదెరువుజాడ = నల్లని మార్గము కలవాఁడు (కృష్ణవర్ణుఁడు), అంటరానివేల్పు = తాఁకుటకు వీలుపడని దేవుఁడు, జంటమోములసామి = రెండుముఖములు గల వేలుపు, అగ్గి [అగ్ని కబ్బభవము.] ఈ 2 ను అగ్నిహోతుని నామములు.

తే. జముననైదోడు పెతరులసామి జముఁడు
ప్రాద్దుకొమరుఁడు గుదెతాల్పు ♦ పోతుజక్కి
నెక్కి యాడెడుబలురౌతు ♦ దక్కిణంపు
సామి యన నంతకుం డొప్పు ♦ (శ్రీమహేశ). 19

టీ. జముననైదోడు = యమునకుఁ దోఁబుట్టినవాఁడు, పెతరులసామి = పితృదేవతలకుఁ బ్రభువు, జముఁడు, [యముఁడు-వికృ. జముఁడు.] ప్రాద్దు కొమరుఁడు = సూర్యుని కొడుకు, గుదెతాల్పు = గుదెను ధరించినవాఁడు, పోతు జక్కినెక్కియాడెడుబలురౌతు = దున్నపోతు నెక్కిడిబలిమిగలదిట్టరి, దక్కిణంపుసామి = దక్షిణదిశ నేలువాఁడు - ఈ 2 ను యమునినామములు.

ఆ. మూలతేఁడు సోఁకుఁమూఁకలతేఁడు రే
ద్రిప్పురీఁడు పొలసు ♦ దిండిపోతు
రక్కసుండు నల్ల ♦ ద్రావువాఁ డనఁగను
నిర్మతివేళ్లు సెల్లు ♦ (నీలకంఠ).

టీ. మూలతొడు=నిర్మలమూల కథిపతి, సోకుమూకలతొడు=రాక్షసులనేనలకు రాజు, రేద్రివ్వరీడు = రాత్రులందుఁ దిరుగువాఁడు, పొలను దిండిపోతు = మాంసమును దినువాఁడు, రక్కసుఁడు, [రాక్షసశబ్దభవము.] నల్లద్రావువాఁడు=రక్తపానము చేయువాఁడు-ఈ ౬ ను నిర్మలః జ్ఞేయః.

ఆ. మేటిసీరుచూలి ♦ మెయితాలుపులసామి
వల్లెత్రాడుదాల్పు ♦ నీళ్ల రాయఁ
దేటిబోఁటిమగల ♦ యెకిమిఁడు పడమటి
దొర యనంగ నొప్పు ♦ వరుణుఁ (జీశ).

21

టీ. మేటిసీరుచూలిమెయితాలుపులసామి = విస్తారజలము గలనముద్ర మునందుఁ బుట్టినదేహములు గలజలజంతువులకు తొడు, వల్లెత్రాడుదాల్పు = పాశ మనెడు ఆయుధము, దాల్చినవాఁడు, నీళ్ల రాయఁడు=రసాధిపతి, ఏటి బోఁటిమగలయెకిమిఁడు = నదులకు భర్తైననముద్రములకు రాజు, పడమటి దొర=పడమటిదిక్కు నేరెడిరాజు - ఈ ౫ ను వరుణునిః జ్ఞేయః.

సీ. వడిగలజింకత ♦ త్తడి నెక్కునెఱరాతు
మేటిపాములమేత ♦ నీటితాత
యొడలితాల్పులపిండు ♦ కుసు రగుబలియుండు
సోకుదయ్యము మింటిచూలి గాలి
కరువలి తెచ్చెర ♦ గాడ్పు పయ్యరయెంటి
మ్రాకులపెనుముప్పు ♦ మబ్బువిప్పు
సురటివీవులబుట్టు ♦ సుడిగొట్టు చలినట్టు
బక్కవారలపెనుబాద యీద

తే. అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని ♦ నిబ్బరంపు
దెబ్బపోరుల నలయిక ♦ ప్రజ్ఞుబోంట్లు

గబ్బిగుబ్బలచెమటల ♦ యుబ్బడంచు

గబ్బి నాఁ జను మారుతాఖ్యలు (మహేశ). * 22

క. మరుదాఖ్య లొప్పుచుండును

ధర వినుచూలి యని సోకుడయ్య మనం బ

య్యెర యని గొట్టన నీ దనఁ

గరువలి యనఁ దెచ్చె రనఁగ ♦ గాలి యనంగన్. 23

టీ. వడిగలజింకత త్తడినెక్కు నెఱరాతు=వేగము గలలేడి యనువా
చానము నెక్కిడి నేర్పరి యగుచిట్టరి, మేటిపాములమేత=శ్రేష్ఠము లగుపా
ములకు ఆహార మైనవాఁడు, నీటితాత = ఉదకములకుదాత, ఒడలితాల్పల
పిండు కుసు రగు బలియుండు= దేహధారులకు ప్రాణమైనబలిమి గలవాఁడు,
సోకుడయ్యము = స్వర్గుణముగలదేవుఁడు, మింటిచూలి = ఆకాశమునఁ
బుట్టినవాఁడు, గాలి, కరువలి, లేమైర, గాడ్పు, పయ్యెర, ఒంటిమ్రాకుల
పెనుముప్పు = ఒంటరిగానున్నచెట్లకు మిక్కిలిబాధ గలిగించునది, మబ్బునిప్పు
= మబ్బులను జెడరఁగొట్టునది, సురటిపీవులఁబుట్టు = సురటిపీచుటచేబుట్టి
నది, సుడిగొట్టు=గుండ్రముగా వీచునది, చలినట్టు = శీతమున కునికిబట్టయి
నది, బక్కవారలపెరుబాద = కృశించినవారికి మిక్కిలి బాధాకరుఁడు,
ఈడ, అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని నిబ్బరంపు దెబ్బపోయల నలయిక ప్రబ్బు
బొంట్ల గబ్బిగుబ్బల చెమటల యుబ్బడంచుగబ్బి = అశ్చర్యకరములై మన్న
ధునిబాణముల ప్రహారమువలన నలఁతనొందిన యువతులయొక్క గొడ్డు

* ఈసీసపద్యమునఁ జెప్పఁబడిన పర్యాయపదములనే వెనుకటి కంద
మునందును జెప్పినాఁడు. ఏవో రెండుపదములుమాత్రము చేర్పఁబడినవి. అవి
కేవలపద్యరూపము చేర్పఁబడినవి గాన మరల వానిని ఆర్థమునందు వ్రాయ
లేదు. కాఁబట్టి పర్యాయపదములు ౨౧ అనుటసరి. అందును ఒకదీర్ఘసమాస
పద మొక్కటి కానఁబడుచున్నది. అది పర్యాయపద ముట యుక్తముగాఁ
దోచలేదు. పాదపూరణార్థమనియే చెప్పవచ్చును.

స్తనములమీఁది యెక్కువచెమటఁ బోఁగొట్టునేర్పరి, వినుచూలిఁజాకమును
బుట్టినదేవుఁడు, గొట్టుఁ-ఈ ౨౧ యను గాలికిఁ బేర్చు.

క. ముక్కుంటియనుఁగుఁజెలి వడ

చక్కేలిక చాగకాఁడు * జక్కులదొర బల్

రొక్కమెకిమీఁడు మానిసి

నెక్కెడువాఁ డనఁగ జను ధ*నేశుం (డభవా). 24

టీ. ముక్కుంటియనుఁగుఁజెలి=ఈశ్వరునికిఁ బ్రాణస్తేహితుఁడు, వడచ
క్కేలిక=ఉత్తరదిక్కు నేలెడిప్రభువు, * చాగకాఁడు= ధనమొనఁగువాఁడు,
జక్కులదొర = యత్కులకు రాజు, బల్ రొక్కమెకిమీఁడు = ఎక్కువ కలి
మికి రాజు, మానిసి నెక్కెడువాఁడు = నరవాహనుఁడు - ఈ ౭ ను.
కు బేరునినామములు.

క. విడిముడి గలవేలుపుచెలి

జడముడిజంగంబు గడదెసం గావరి యా

యొడయందు పాఁపతొడవుల

నిడియెడివే ల్పనఁగ నొప్పు * నీశానుఁ డిలన్. 25

టీ. విడిముడిగల వేలుపుచెలి=రొక్కము గలవేల్పునకు (కుబేరునకు)
మిత్రుఁడు, జడముడిజంగంబు=జడలను దాల్చినబిచ్చగాఁడు, కడదెసంగావరి
యా యొడయందు = కడపటిదిక్కుగునీకాన్యదిక్కునేలెడి ప్రభువు, పాఁప
తొడవుల నిడియెడివేలుపు=నాగభూషణుఁ డగుదేవుఁడు- ఈ ౪ ను ఈకా
నునిపేరులు.

క. దేవాలయాహ్వాయంబులు

కోవెల యన దేవళంబు * గుడి నా వెలయుక

* తేగకాఁడు - అని పా

దేవశ్లస జేజేలనఁ

గా వేలుపులనఁగ వెలయుఁ • గ్రతుభగభిఖ్యల్. 26

టీ. శోవెల, దేవశంబు, (దేవాలయశబ్దభవము.) గుడి, ఇవి 3 ను దేవాలయములకుఁ బేరులు. దేవశ్ల-(దీనికి ఏకవ. దేవర.) జేజేలు, వేలుపులు-ఆను నీ 3 ను దేవతలకుఁ బేరులు.

ఆ. ఓతిని బేళ్లు దనరు • సీద్రంపుఁబెద్ద బల్

పాఁపతేఁడు వెన్ను • పాను పనఁగఁ

బుడమితాలు పనఁగఁ • దడవులనిడుపఁడు

చిలువతేఁ డనంగ • శేషునకును. 27

టీ. సీద్రంపుఁబెద్ద=కుటునముగలగొప్పవాఁడు, బల్పాఁపతేఁడు=పాములపెద్దలకుఁ బెద్దదైనపాము, వెన్నుపానుపు=విష్టువుయొక్క నెజ్జయైనవాఁడు, పుడమితాలుపు = భూమినిమోయువాఁడు, తడవులనిడుపఁడు = చిరకాలదీవి, చిలువతేఁడు=పాఁపరాజు - ఈ ౭ ను ఆదిశేషునకుఁ బేరులు.

క. మరునయ్య లేజి పులుఁగుల

దొర పాములవేటకాఁడు • తూరుపునా డేల్

దొరబువ్వఁ గొన్నలావరి

గరుటామంతుఁ డన నొప్ప • గరుడం (డభవా). 28

టీ. మరునయ్య లేజి=మన్నధునితండ్రియగువిష్టునకు వాహనము, పులుఁగులదొర = పక్షింద్రుఁడు, పాములవేటకాఁడు = పన్నగశత్రువు, తూరుపునాడేలుదొరబువ్వఁ గొన్నలావరి=పూర్వదిశను బాలించుచేపుఁ డగు నింగునియాహారం బగు అమృతమును దెచ్చినబలవంతుఁడు, గరుటామంతుఁడు - ఈ 4 ను గరుత్మంతునిపేళ్లు.

ఆ. నల్లవలువతాల్పు • తెల్లనిమైదంట

వెన్నదొంగయన్న • వెట్టిసీళ్ల

మేలువాఁడు దుక్కివాలుదాలుపు తాటి

పడగవాఁడనంగ ♦ బలుఁడు (రుద్ర.).

29

టీ. నల్ల వలువతొల్పు=నల్లనిబట్టదాల్చినవాఁడు, తెల్లనిపైదంట=తెల్లనిదేహముగలదిట్టరి, వెన్నదొంగయన్న = కృష్ణుని యగ్రజుఁడు, వెట్టినిల్ల మేలువాఁడు=మధ్యపానమునం దాసక్తిగలవాఁడు, దుక్కివాలుదాలుపు=నాఁగే లాయంధముగాఁ గలవాఁడు, తాటిపడగవాఁడు-ఈ ౩ ను బలరామునిపేర్లు.

క. వడముడి యనఁగా గాడుపు

కొడు కన నివి రెండుబేళ్ల ♦ గుక్ భీమునకుం

బుడమిం గట్టి యనం గ

వ్వడి యన వివ్వచ్చుఁడనంగ ♦ వాసవి (యీశా). 30

టీ. వడముడి, గాడుపుకొడుకు=వాయుపుత్రుఁడు-ఈ రెండును భీమునిశీఁబేరులు. కట్టికవ్వడి=ఇరుగేలను బాణప్రయోగము చేయువాఁడు, [కవ+వడి-అం దడుకు ప్రభృతులు యథాప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యంబులు. బాల. సంధి. 42 నూ. చే నిపాతము.] వివ్వచ్చుఁడు - [బీభత్సశబ్దభవము.] ఈ 3 ను అర్జునునిశీఁ బేర్లు.

తే. వేలుపులత్రోవ యుప్పరవీది యాక

సంబు విను విన్ను మిను మిన్ను ♦ చదలు నింగి

దివి మొయిలుదారి చుక్కలతెరువు బయలు

గాడ్పుతం డ్రన నభమొప్పు ♦ (గరళశంకత). 31

టీ. వేలుపులత్రోవ=దేవతలు సంచరించుమార్గము, ఉప్పరవీది=పైనుండు మార్గము, ఆకసంబు, (ఆకాశశబ్దభవము.) విను, విన్ను, మిను, మిన్ను, చదలు, నింగి, దివి, (ద్యుశబ్దభవము. ద్యుహృచ్చట్టంబులకు దివి భువి యగు. బా. తత్స. 84 నూ. చే "దివి" యని నిపాతము.) మొయిలుదారి = మేఘమార్గము, చుక్కలతెరువు=నక్షత్రమార్గము, బయలు, గాడ్పుతండ్రి, = వాయువుతండ్రి - ఈ ౧౪ ను ఆకాశమునకుఁ బేరులు.

తే. వెలయు ధరణి జతుశిల్ ♦ నలుగడ లన
నలరు దచ్చికడ లన దిశాష్టకంబు
దనరు నీరైదుకడలు నా ♦ దశదిశలును
(మాళిభృతగంగ యంగజమదవిభంగ).

32

టీ. నలుగడలు=నాలుగుదిక్కులకుంటేరు. దచ్చికడలు=ఎనిమిదిదిక్కులకుంటేరు. ఈరైదుకడలు=(ఈరు=రెండువిదులు=పది) పదిదిక్కులకునుంటేరు.

ఆ. తాటిసిడమువానితల్లి కూతురిబిడ్డ
వెన్ను నడుగుపాప ♦ మిన్ను వాక
వేల్పుటేలు గడలి ♦ వెలందుక ముత్తోవ
ద్రిమ్మ రనంగ నొప్పు ♦ (దివిజగంగ).

33

టీ. తాటిసిడమువానితల్లి=తాలధ్వజుడగు కీమ్మనితల్లి, కూతురిబిడ్డ=కనకూతురగులక్ష్మీకి గూతురు, వెన్నునడుగుపాప = విష్ణుపాదమునకు బుట్టిన చిన్నది, మిన్నువాక = ఆకసమునందుంటానునది, వేల్పుటేలు = దేవతలనది, (వేల్పు + వీలు - కర్మ ధారయనమాసమందుఁ బేర్వాదిశబ్దముల కచ్చుపరంబగు నపుడు టుగాగమం బగు. బాల. సంధి. సూ. చే టుగాగమంబు.) కడలివెలందుక = సముద్రనిభార్య, ముత్తోవద్రిమ్మరి = మూడుత్తోవలుగాఁబాటునది, త్రిపథగ-ఈ 2 ను గంగానదికిం బేరులు.

తే. వేలుపులగౌరు చౌదంతి ♦ వెల్లయేనుఁ
గనంగ నైరావతంబున ♦ కాఖ్య లమరు
వేల్పుదొరలేజి యనంగను ♦ వెల్లగుట్ట
మనంగ నుచ్చైశ్రవం బొప్పు ♦ నంబికేశ.

34

టీ. వేలుపులగౌరు = దేవతలయేనుఁగు, చౌదంతి=నాలుగుదంశములుగలది, వెల్లయేనుఁగు = తెల్లయేనుఁగు-ఈ 3 ను విరావతమునకుంటేరులు. వేల్పుదొరలేజి=దేవేంద్రునివాసన మగుగుట్టము, వెల్లగుట్టము = తెల్లని గుట్టము - ఈ ౨ ను ఉచ్చైశ్రవమునకు నామములు.

ఆ. పుడుకుఁదొడుకు వేలుపులగిడ్డి వెలిమొద
 వనఁగఁ గామధేను ♦ వలరుచుండు
 గల్పకంబు దనరు ♦ వేల్పుఁజె ట్టీవుల
 మ్రాను వెల్లమ్రాను ♦ నా (నుమేశ).

35

టీ. పుడుకుఁదొడుకు = కోర్కల నొసఁగునట్టియావు, వేలుపులగిడ్డి = దేవతలయావు, వెలిమొదవు = తెల్లనియావు - ఈ 3 ను కామధేనువునకుఁ బేళ్లు. వేల్పుఁజెట్టు = దేవతలవృక్షము, [వేల్పు + చెట్టు - సమాసంబుల నుదంత... బగు-బా. సంధి. 25 నూ. చే “వేల్పుఁజెట్టు” అని రూపము. ఇట్లే పుడుకుఁ దొడుకు] వెల్లమ్రాను = తెల్లనిచెట్టు, ఈవులమ్రాను = కోరికలొసంగెడుచెట్టు - ఈ 3 ను కల్పవృక్షమునకుఁ బేళ్లు.

ఆ. అవని గుడుసుకైదు ♦ వనఁగ వేయంచుల
 కైదు వనఁగఁ జుట్టుఁ ♦ గైదు వనఁగ
 బటువుఁగైదు వనఁగఁ ♦ బరఁగు సుదర్శన
 చక్రమునకుఁ బేళ్లు ♦ (చంద్రమాళి).

36

టీ. గుడుసుకైదువు = గుండ్రనియాయుధము, వేయంచులకైదువు = వేయిమొనలుగలయాయుధము, చుట్టుఁగైదువు = గుండ్ర మైనయాయుధము, బటువుఁగైదువు = దిట్టమైన యాయుధము - ఈ ౪ ను విష్ణుచక్రమగునుదర్శనమునకుఁ బేళ్లు.

ఆ. వలమురి యనఁ జుట్టువాలుజోడనఁ గల్గి
 కొమ్మమగనిబూరఁగొమ్మనంగఁ
 దనరుఁ బాంచజన్యమునకు నభిఖ్యుల
 (ధృతకురంగ ధవళవృషతురంగ).

37

టీ. వలమురి = కుడిచుట్టుగాఁ దిరిగియుండునది, చుట్టువాలుజోడు = నుదర్శనమునకుఁ దోడయినది. కల్గి కొమ్మమగనిబూరఁగొమ్మ = లక్ష్మీ దేవి భర్తృత్వారింఛి దీవాద్యవిశేషము - అను నీ 3 ను పాంచజన్య ముగెడి శంఖమునకుఁ బేళ్లు.

తే. రిక్క లనఁ జొక్క లనఁగను ♦ ఋక్షములకు
నాఖ్య లై యొప్పుఁ దెఱఁగంటి ♦ యన్ను లనఁగ
నచ్చర లనఁగ వేలుపుమచ్చకంటు
లనఁగ సురకాంతలకు నాఖ్య ♦ లగు (గిరీశ). 38

టీ. రిక్కలు, (ఋక్షశబ్దభవము.) చుక్కలు-అను నీ ౨ ను నక్షత్ర
ములకుఁ బేర్చు. తెఱఁగంటియన్నులు = అనిమిషస్త్రీలు, అచ్చరలు, [అచ్చర
శబ్దమునకు వికృతి.] వేలుపుమచ్చకంటులు=దేవతలస్త్రీలు-ఈ 3 ను అచ్చర
సలకుఁ బేరులు.

* తే. పవలు పగ లనఁ బేల్లొప్పు ♦ దివమునకును
రాత్రిపేల్లొప్పు రేరేయి ♦ రాతి రనఁగ
వెలయుచుండును రేయెండ ♦ వెన్నె లనఁగఁ
జంద్రకకును సమాఖ్యలు ♦ (చంద్రమాళి). 39

టీ. పవలు, పగలు-ఈ ౨ ను దివమునకుఁ బేర్చు. రే, రేయి, రాతిరి-
ఈ 3ను రాత్రికిఁ బేర్చు. రేయెండ=రాత్రి అందుగాయునెండ, వెన్నెల=తెల్లని
చంద్రుడు గలది - [వెలి+నెల గలది] ఈ ౨ ను చంద్రకాంతికిఁ బేరులు.

క. మించు లన మెలుపు లనఁగను
జంచలలకుఁ బేల్లొ దనరు ♦ జలధరములు రా
ణించుం బలుకంగ మొయి
శ్లంచు మొగుశ్లంచు మబ్బు ♦ లంచు (భర్తా). 40

టీ. మించులు, మెలుపులు-ఈ ౨ ను మెలుపులకుఁ బేర్చు. మొయిలు,
మొగులు, మబ్బు-ఈ 3 ను మేఘములకుఁ బేర్చు.

క. తొలుచదువులు ప్రాజదువులు
దొలుమినుకులు ప్రామినుకులు ♦ దొలుపలుకులు ప్రా

సీ. కోమట్లు మూడవఁకొలమువాం ద్రన బేరు
 లన వైశ్యనామము ♦ ల్లనరుఁ గాఁపు
 వాండు నా నాలవఁవాండు నా బలిశేవాం
 ద్రనఁ జను శూద్రసఁమాహ్వయములు
 వడుగు నా గోచిబాఁపఁడు నాఁగ బ్రహ్మచా
 రికి బేళ్లు నడచు ధరిత్రియందు
 నాలుబిడ్డలు గలయతఁ డిలుతేఁడు గే
 స్తన నొప్పు బేళ్లు గృహధిపతికి

ఆ. నడవిమనికిపట్టు ♦ జడదారి యన వన
 వాసి యొప్పు నిల్లు ♦ వాసి తిరుగు
 బోడ తపసి కావిపుట్టగోచులసామి
 యన యతీంద్రుఁ డలరు ♦ (నలికనేత్ర.)

2

టీ. కోమట్లు, మూడవకొలమువారు, బేరులు-ఈ 3ను వైశ్యునికిఁ బేర్లు. కాపువాండు, నాలవవాండు, బలిశేవాండు-ఈ 3ను శూద్రునికిఁ బేర్లు. వడుగు, గోచిబాఁపఁడు - ఈ 2ను బ్రహ్మచారికిఁ బేర్లు. ఆలుబిడ్డలు గల యతఁడు=పెండ్లాము బిడ్డలు గలవాఁడు, ఇలు తేఁడు = ఇంటియజమానుఁడు, గేస్తు, [గృహస్థశబ్దభవము]. ఈ 3 ను గృహస్థునిపేర్లు. అడవి మనికిపట్టు=అరణ్యమునం దుండువాఁడు, జడదారి-జడలను ధరించినవాఁడు-ఈ 2 ను వానప్రస్థునికిఁ బేర్లు. ఇల్లువాసి తిరుగు = ఇంటినివిడిచిపెట్టి తిరుగునట్టివాఁడు, బోడ, తపసి, కావిపుట్టగోచులసామి = కావిరంగు గలపుట్టగోచులను బెట్టుకొనువాఁడు - ఈ 3 ను సన్న్యాసికిఁ బేర్లు.

సీ. అప్పు నాఁ దల్లి నా ♦ పప్పు నాఁ గన్నులు
 యన మాతృకాఖ్య లా ♦ (నర్మకేళ)

అబ్బ నాయన యయ్య ♦ యనఁ దండ్రి యన నప్ప
 యన జనకాఖ్య లా ♦ (నగనివేశ)
 తోడఁబుట్టనఁగ నై ♦ దోడు తోఁబుట్టన
 సోదరాహ్వయము లా ♦ (నాదిదేవ)
 భర్తృసహోదరు ♦ భార్యకుఁ దోడికో
 డ లన నేరా లన ♦ నలరు (నభవ)
 తే. చెలియ లనఁ జెల్లె లనఁగను ♦ వెలయుచుండు
 నాహ్వయములు కనిష్ఠకన్యకు (గిరిశ)
 జ్యేష్ఠకన్యకు నాఖ్యలై ♦ ఊతిని వెలయు
 నప్ప యన నక్క యనఁగఁ (జంఁద్రార్థమకుట).

3

టీ. అప్పు, [అంభాశబ్దభవము.] తల్లి, అప్ప, కన్నది-ఈ ౪ ను మా
 తకుఁ బేరులు. అబ్బ, నాయన, అయ్య, (ఆర్యశబ్దభవము.) తండ్రి, అప్ప-
 ఈ ౫ ను తండ్రికిఁ బేర్లు. తోడఁబుట్టు-పా. తోడఁబుట్టుగు, తోడఁబుట్టువు,
 నైదోడు, తోఁబుట్టు-పా. తోఁబుట్టువు, తోఁబుట్టుగు-ఈ 3 ను సోదరునికిఁ
 పేర్లు. తోడికోడలు=తనతో సమానురాలగుకోడలు, ఏరాలు = అన్యునిభా
 ర్య [ఎరవు + అలు]. ఈ ౨ ను తోడికోడలికిఁ బేరులు. చెలియలు, చెల్లెలు -
 ఈ ౨ను చిన్న ఆడుతొఁబుట్టనకుఁ బేరులు. అప్ప, అక్క-ఈ ౨ను పెద్ద
 యాఁడుతొఁబుట్టవునకుఁ పేరులు.

సీ. ముగ్ధకుఁ బెళ్లగు ♦ ముగుడ యనఁ ముద్ద
 రాలు నా గోల నా ♦ బేల యనఁగ
 ట్టివాయి యనంగ ♦ గయ్యాలి యన తాఁగ
 యన ధూర్తసతికి ♦ నాహ్వయము లమరు
 నైదువ నాఁగ ముఁతైదువ నా నయి
 దువరాలు నాఁ బుణ్యాయువతి వెలయు

మృతచిరంటికి నాఖ్య ♦ లెసఁగుఁ బేరంటాలు
 నాఁగను జక్కిని ♦ నా ధరిత్రి
 తే. గేస్తురా లనునాఖ్యచే ♦ గృహిణి వెలయు
 నాలు పెండ్లాము రాణి యిల్లా లనంగ
 భార్య దనరును దొత్తన ♦ బానిసె యన
 వరపు డన దాసికాఖ్య లౌ ♦ (గరళకంఠ).

4

టీ. ముగుద, [ముగ్ధశబ్దభవము.] ముద్దరాలు [ముద్ద + ఆలు-“పే
 దాదిశబ్దంబుల కాలుశబ్దంబు వరం బగునపుడు కర్తృధారయమందు రుగాగ
 మం బగు” అను బాల. సంధి. 30 సూ. చే'ర్' అని ఆగమము.] గోల, బేల-
 ఈ ౪ ను బదునాఱుసంవత్సరముల వయస్సుగల పడుచునకుఁ బేరులు. గట్టి
 చాయి = పెద్దగొంతుగలది, గయ్యాళి, తాఁగ - ఈ 3 ను ధూర్తస్త్రీకిఁ
 బేరులు. విడువ, ముత్తైదువ, అయిదువరాలు [అయిదువ + ఆలు-అయిదు
 వరాలు = మంగళసూత్రము, పసుపు, కుంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు అను
 నైదువస్తువులు గలది.] - ఈ 3 ను సుమంగలియగు స్త్రీకిఁ బేరులు. పేరం
 తాలు, జక్కిని - ఈ ౨ ను మృతినొందిన దీర్ఘ సుమంగలిపేర్లు. గేస్తురాలు
 [గేస్తు+ఆలు.], ఆలు, పెండ్లాము, రాణి, ఇల్లాలు-ఈ ౪ ను భార్యకుఁ
 బేర్లు. తొత్తు, బానిసె, వరపుడు-ఈ 3 ను దాసికిఁ బేర్లు.

సీ. కన్నియ కన్నె నాఁ ♦ గన్యకుఁ బే ల్కొప్పు
 జవరాలు కొమరాలు ♦ జవ్వని యనఁ
 దనరు యువతి ప్రోడ ♦ యన గట్టివయసుది
 యనఁ బ్రోడ దాల్చునీ యాహ్వాయములు
 ముసలి మిండలకోర ♦ ముప్పదియాతేండ్లు
 చనినది యనుపేళ్ల ♦ నెనయు లోల

ముసలిది ముదుసలి ♦ ముదియ పెద్దన నివి

యాఖ్య లై తనరు వృద్ధాంగనకును

ఆ. చెడిప అంకులాడి ♦ చెడ్డతోయ్యలి వెలి

చవులు గనిన దనఁగ ♦ జార దనరు

నిలను విటులదూత ♦ యెడకాఁడు కుంఠెన

కాఁడనంగఁ దనరుఁ ♦ (గరళకంఠ).

5

టీ. కన్నియ, కన్నె-ఈ ౨ ను పెండ్లికానివమచుపేరులు. జనరా
లు, కొమరాలు, జవ్వని-ఈ ౩ ను యౌవనవతికిఁ బేరులు. ప్రౌఢ, [ప్రౌఢ
శబ్దవికృతి రూపము.] గట్టివయసుది = దిట్టవైనవయస్సుగలది - ఈ ౨ ను
ముప్పజేండ్ల వయస్సుగలదానిపేరులు. ముసలి, మిండలకొర, ముప్పదియో
కేండ్లు చనినది-ఈ ౩ ను లోలస్త్రీకిఁ బేరులు. ముసలిది, ముదుసలి, ముదియ,
పెద్ద-ఈ ౪ ను వృద్ధాంగనకుఁ బేర్లు. చెడిప, అంకులాడి, చెడ్డతోయ్యలి =
చెడుగుణముగలయాఁడుది, వెలిచవులుగనినది = పరపురుషుల వలని పొందు
మరగినది-ఈ ౪ ను వృథిచారిణికిఁ బేరులు. ఎడకాఁడు, కుంఠెనకాఁడు =
స్త్రీపురుషులను జేర్చునట్టివాఁడు-ఈ ౨ ను విటునిదూతపేర్లు.

తే. వేల్పుబానిసె వెలయాలు ♦ వేడ్కకత్తె

లంజె బోగముచాన వెల్లాటకత్తె

పడవుఁజెలి యాటచేడియ ♦ గడనకత్తె

నాఁగ నివి వేశ్య కాఖ్యలౌ ♦ (నగనివేశ).

6

టీ. వేల్పుబానిసె = జేవకలపనికత్తె, వెలయాలు=లోక్క-మునకు
వచ్చుడి భార్య, [వెల+ఆలు=వెలయాలు-బహుళగ్రహణముచే ఆకారమునకు
సంధిలేదు.] వేడ్కకత్తె, [మకుటర్థమునందు పుంచాపక స్త్రీచాచకములకు
క్రమముగా కాక త్రియలగు. బా.తద్ధి.౧౧ సూ.చే వేడ్కకత్తెయనురూపము.]
లంజె, బోగముచాన=అనుభవించుటకై న స్త్రీ, వెల్లాటకత్తె-పా. వెల్లాటకత్తె
=ఎక్కువసాట్యముచేయునది, పడవుఁజెలి = ద్రవ్యసంపాదనము చేసెడి స్త్రీ.

[పడపు+చెలి = (నుగాగము) పడపుఁజెలి.] అటచేడియ = అటాడునట్టి యాఁడుది, గడనకత్తె=సంపాదనచేయుస్త్రీ-ఈ ౯ యు బోగముదానిపేర్లు.

ఆ. వెచ్చకాఁడు బొజుఁగు ♦ వేడుకకాఁడు మిం
డండు ననుపుకాఁడు ♦ మిండగీఁడు
లంజెకాఁడు నా ధఃరం జనుఁ బల్లవ
నామధేయములు (పినాకహస్త).

7

టీ. వెచ్చకాఁడు=ద్రవ్యవ్యయముచేయువాఁడు, బొజుఁగు, వేడుక
కాఁడు = సొగసు గలవాఁడు, మిండండు, ననుపుకాఁడు = మెత్తదనము గల
వాఁడు, మిండగీఁడు, లంజెకాఁడు=లంజె గలవాఁడు-ఈ ౭ను విటునిపేర్లు.

ఆ. కోడెకాఁ డనంగ ♦ గోవాళ్లు నాఁగను
యువజనాఖ్య లొప్పుచుండు రెండు
నాగవాస మనఁగ ♦ నామ మా వేశ్యాజ
నంబుమేళమునకు ♦ (నంబికేశ).

8

టీ. కోడెకాఁడు=యావనవంతుఁడు, గోవాళ్లు=యావనము గలవాఁ
డు, [గోవ+వారలు-గోవాళ్లు. నిత్యబహువచనాంకము.] ఈ ౨ ను ప్రాయము
గలవానికిఁ జేర్లు. నాగవాసము-ఇది వేశ్యాజనకూటమునకుఁ జేరు.

సీ. నెలఁతుక క్రాల్గంటి ♦ పొలఁతుక ముద్దియ
వాలుఁగంటి మగువ ♦ పడఁతి మడఁతి
చెలి మచ్చెకంటి యుగ్మలి యింతి తొయ్యలి
నవలా కలువకంటి ♦ నాతి గోతి
పూబోడి చిగురాకుబోడి పైదలి మించు
బోడి ముద్దులగుమ్మ ♦ పొలతి కొమ్మ
ప్రాయా లువిద తీగెబోడి చేడియ యించు
బోడి యన్ను వెలంది ♦ బోటి బోటి

తే. చాన తెఱవ వెలందుక • చామ లేమ
 చెలువ యెలనాగ చిలుకలఁకొలికి కలికి
 తలిరుఁబోడి యలరుఁబోడి • నెలఁత పొల్లి
 గరిత యతివ నాస్త్రీసమాఖ్యలు (మహేశ). 9

టీ. నెలఁతుక, క్రాల్పటి = ప్రకాశించెడి కన్నులు గలది, పొలఁతుక, ముద్దియ, వాలుఁగంటి=వెడల్పు నేత్రములు గలది, మగువ, పడఁతి, మడఁతి, తెలి, మచ్చెకంటి=మీననేత్ర, ఉగ్గలి, ఇంతి, తొయ్యలి, నవలా, కలువకంటి= కలువలంబోలు కన్నులుగలది, నాతి, గోతి, పూఁబోడి = పూవుపంటిశరీరము గలది, [పూవు+మేనుగలది. బహువ్రీహి స్త్రీవాచ్యంబగుచో సుపమానంబు మీఁదిమేనునకు బోడియగు. బా. సమాస. 23సూ.ఇట్లే చిగురుబోడి మొదలైనవి. చిగురాకుబోడి=చిగురుపంటి మేనుగలది, పైదని, మించుబోడి=మొఱపువలెవెలఁగడి స్వరూపముగలది, ముద్దులగుమ్మ=ముద్దులుమూటగట్టునది, పొలఁతి, కొమ్మ, ప్రాయాలు, ఉచిద, తీఁగబోడి=తీఁగపంటినప్పని శరీరముగలది, చేడియ, ఇంచుబోడి=చెఱుకువలె బ్రయమైనశరీరము గలది, అన్న, వెలఁది, బోటి, బోటి, చాన, తెఱవ, వెలందుక, చామ, లేమ, చెలువ, ఎలనాగ, చిలుకలకొలికి=చిలుకముక్కులపంటి కన్నులకొనలు గలది, కలికి, తలిరుఁబోడి = చిగురువలె మెత్తని దేహము గలది, అలరుఁబోడి = పూవుపంటి మెత్తని దేహము గలది, నెలఁత, పొల్లి, గరిత, అతివ-ఈ రర యిను స్త్రీకిఁజేర్చు.

తే. చెలిమి నేస్తంబు పొందు నా • స్నేహ మలరు
 నెచ్చెలి యనుంగు సంగతి • నేస్తకాండు
 సంగడీఁ డనఁ జెలికాఁ డనంగఁ దనరు
 స్నేహితునకు సమాఖ్యలు • (శ్రీమహేశ). 10

టీ. చెలిమి, నేస్తము, పొందు-ఈ 3 ను స్నేహమునకుఁ జేర్చు. నెచ్చెలి, అనుంగు, సంగతి, నేస్తకాండు, సంగడీడు, చెలికాండు [మఱుప్ప]త్వ యాంతములు.] ఈ- ౬ ను స్నేహితునికిఁ జేరులు.

సీ. దొంగ తెక్కలికాడు ♦ దొరకోలుసన్నాసి
 ముచ్చెత్తుబరికాడు ♦ ముడియవిడుపు
 తెరువాటుకాడు కత్తెరదొంగ చేవాడి
 కాడు వల్లడికాడు ♦ కన్నగాడు
 మునిముచ్చు గడిదొంగ ♦ యన దస్కరాఖ్యలొఁ
 జెండిపోతు గరాసు ♦ మొండికట్టె
 టకటొంకు టాటోటు ♦ టక్కులాడు పిసాళి
 టక్కురి ముడికాడు ♦ తవళికాడు
 తే. కల్లరియు గొంటు కైలాటకాడు చెడుగు
 బేరజము కుచ్చితుడు దోసకారి చెనటి
 పాలసుడు నాలిబూతంబు ♦ పలువ తులువ
 కూళ గడు సన వర్తిల్లు ♦ గుజనుపేళ్లు.

11

టీ. దొంగ, తెక్కలికాడు = బందిపోటు వేయవాడు, దొరకోలు
 సన్నాసి = వేనము దాల్చి యితరులను నష్టించి సొమ్మపూరించుకొనిపోవువాఁ
 డు, ముచ్చు, ఎత్తుబరికాడు, ముడియవిడుపు = ముడినిచ్చి యెత్తుకొనిపోవు
 వాడు, తెరువాటుకాడు = దారి యడ్డగించి కొట్టి తీసికొని పోవువాడు,
 కత్తెరదొంగ = కత్తిరించి దొంగిలించువాడు, చేవాడికాడు = చేతిజనితన
 మగలవాడు, వల్లడికాడు = కొల్ల పెట్టువాడు, కన్నగాడు = కన్నమువేసి
 దొంగిలించువాడు, మునిముచ్చు = మునివలె మానముతో నేమి తెలియన
 ట్టుండువాడు, గడిదొంగ = ఆంకర్యము నెఱిగినవాడు-ఈ ౧౩ ను దొంగ
 కుఁ బేరులు. చెండిపోతు = మూఢబుద్ధి గలవాడు, గరాసు, మొండికట్టె,
 టకటొంకు, టాటోటు, టక్కులాడు = కల్లలాడువాడు, పిసాళి, టక్కురి,
 [మత్స్యర్థం దరి ప్రత్యయము.] ముడికాడు, తవళికాడు = మోసము గల
 వాడు, కల్లరి = బొంకులాడువాడు, గొంటు, కైలాటకాడు = మాయోపా
 యముల నెఱిగినవాడు, [కైలాటము + కాడు = మువర్ణ లోపము.] చెడుగు,

బేరజము, కుచ్చితుండు, [కుత్తికశబ్దభవము.] దోసకారి = పాపములు చేయు
వాఁడు, చెనఁటి, పాలనుండు, నాలిబూతము, పలుప, తులుప, తూళ, గడు
చు-ఈ ౨౪ ను కుత్తితునికిఁ బేర్లు.

ఆ. పాప బుడుత చిటుత ♦ పట్టి సిసువు కందు
కూన నిసువు బిడ్డ ♦ కుట్ట బొట్టె
యనంగ శిశుసమూఖ్య ♦ లగు గొమరుండు నాఁ
గొడుకు నాఁ గుమారకుండు వెలయు. 12

టీ. పాప, బుడుత, చిటుత, పట్టి, సిసువు, [శిశుశబ్దభవము] కందు,
కూన, నిసువు, బిడ్డ, కుట్ట, బొట్టె-ఈ ౧౧ ను శిశువునకుఁ బేర్లు. గొమరుండు,
[కుమారశబ్దభవము.] గొడుకు-ఈ ౨ ను పుత్రునిపేర్లు.

ఆ. వటుసమూఖ్య లగును ♦ వసుధలోఁ గొండిక
వాఁ డనంగఁ బడుచు*వాఁ డనంగఁ
బిన్నవాఁ డనంగఁ ♦ జిన్నవాఁ డనంగను
(వినుతగుణసనాథ ♦ విశ్వనాథ). 13

టీ. కొండికవాడు, పడుచువాడు, పిన్నవాడు, చిన్నవాడు-ఈ ౪
ను బాలునికిఁ బేర్లు.

సీ. గిటక పొట్టి కుటుచ ♦ గిట్ట గు జ్జనంగ వా
మనుఁ డొప్పుఁ జను నపస్తారివేళ్ళ
వెడంగు వేడులు వెట్టి ♦ వీటిఁడి వేటిఁడి
వెంగలి వెంబర*వి త్తనంగ
జతురునకును బేళ్ళ ♦ జాణ దంట వలంతి
వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగ
ప్రన్ననివాడు రూపరి చూడంగలవాడు
చక్కనివాడు నా ♦ జగతిఁ బరంగు

తే. సుందరాకారవంతుండు ♦ సొగసుకాండు

వన్నెకాండన శృంగారి ♦ వసుధ వెలయు

నంధకునిపేళ్లు చీకు గు ♦ డ్డనంగ మూంగ

మూవ యన మూకనామముల్ ♦ (దేవదేవ). 14

టీ. గిటక, పొట్టి, కుటుచ, గిట్ట, గుఱ్ఱ-ఈ గి ను పొట్టివానిపేళ్లు.

వెడంగు, వేదము, వెట్టి, వీటిడి, వేటిడి, వెంగలి, వెంబరవిత్తు-ఈ 2 ను మూర్ధునికీ బేళ్లు. కాణ, దంట, వలంతి, వెరవరి = [వెరవు + తరి, మత్స్యర్థమునం దరి

యగు.] ఉపాయముగలవాండు, ప్రోడ, ప్రాధశబ్దవికృతి. నేర్పరి = [నేర్పు + తరి - మత్స్యర్థీయకతద్ధితాంతము.] నేర్పు గలవాండు. ఈ 2 ను సమర్థునికీ

బేళ్లు. ప్రన్ననివాండు, రూపరి [రూపు + తరి] = అందముగలవాండు, చూడంగలవాండు = ఇతరులచే జూడందగినవాండు, చక్కనివాండు - ఈ ౪ ను

సౌందర్యవంతునికీ బేళ్లు. సొగసుకాండు [సొగసు + కాండు] = వేడుకగలవాండు, వన్నెకాండు = వన్నె గలవాండు - ఈ 2 ను సింగారింపుకొన్న

వానికీ బేళ్లు. చీకు, గుడ్డి - ఈ 2 ను అంధునినామములు. మూంగ, మూవ-ఈ 2 ను మూకగానిపేళ్లు.

క. కాయముపేళ్ల వెలయును

మే యన నొడ లనంగ మేను ♦ మెయి యన భోగ్య

ప్రాయముపేళ్ల గుం బరువము

పాయము జవ్వన మనంగ ♦ (భావజడమనా). 15

టీ. మే, ఒడలు, మేను, మెయి - ఈ ౪ ను శరీరమునకు నామము

లు. పరువము, పాయము, జవ్వనము [యావనశబ్దభవము.] - ఈ 3 ను యావనమునకు నామములు.

తే. నెలులు కురులు వెండ్రుకలు నా ♦ నెఱక లనంగ

గొప్ప తులు మన వేనలి ♦ క్రొవ్వెద యనంగ

గేశధమ్మిల్లములు మించుఁ ♦ గీలుగంటు

క్రొమ్మడి యనంగఁ గేశబంధ మ్మగు (భవ). 16

టీ. నెలులు, కురులు, పెండ్రుకలు, నెఱకలు-ఈ ౪ ను శేశముల నామములు. కొప్పు, కుటుము, వేనలి, క్రొవ్వెద [క్రొత్త+వెద, అద్యక్షర శేషంబగు క్రొత్తశబ్దమునకుఁ బర మగుపరుషసరశ్శిరములకు ద్విత్వము గలుగును]-ఈ ౪ ను శ్రీలకొప్పునకుఁ బేర్లు. కీలుగంటు, క్రొమ్మడి [క్రొత్త+ముడి-చూ-క్రొవ్వెద]-ఈ ౨ ను పెండ్రుకలముడికిఁ బేర్లు.

తే. నొసలు నెన్నొసల్ నుదురు నెన్నుదు రనంగఁ

దనరు ఫాలంబు చూడ్కి చూ ♦ పనఁగ నొప్పు

నాహ్వాయము లీక్షణమునకు ♦ నక్షీ కాఖ్య

లలరుఁ గన్ గను కన్ను నా ♦ (నభ్రకేశ). 17

టీ. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు, నెన్నుదురు-ఇవి ౪ ను ఫాలభాగమునకుఁ బేర్లు. చూడ్కి. ప. చూడ్కి, [చూచుభాకుపుకృదం.] చూపు ఈ ౨ ను చూచుటకుఁబేర్లు. కన్, కను, కన్ను-ఈ 3 ను నేత్రములకుఁ బేర్లు.

క. వీను లనఁ జెవు లనంగా

జానుగు లన నాహ్వాయములు ♦ శ్రవణంబులకున్

గౌ నన నడు మనఁగా నభి

ధానము లగు మధ్యమునకుఁ ♦ (దరుణేందుధరా). 18

టీ. వీను, చెవి, జానుగు-ఈ 3 ను చెవులకునామములు. కొను, నడుము-ఈ ౨ ను నడుమునకుఁ బేర్లు.

తే. అక్కు తొ మైద బోర నా ♦ నలరు వక్ష

మాస్యమున కొప్పుచుండు నాఖ్యలు మొగంబు

మోర మో మనఁ జేల్లొప్పు ♦ నూరువునకుఁ

బెందొడ యనంగఁ గుటువు నా ♦ (నందివాహ). 19

టీ. అక్కు, తొమ్మి, ఎద, [హృదయము-వికృ. ఎద.] బోర-ఈరను
వక్షస్థలమునకుఁ బేర్లు. మొగంబు, [ముఖశబ్దభవము] మోర, మోము [ముఖ
ము-వికృ. మోము]-ఈ 3 ను ముఖమునకుఁ బేరులు. పెందొడ, కుటుపు-ఈ
౨ ను ఊరువునకు నామములు.

తే. వదనగుహ యొప్పు నోరు నా ♦ వాయి యనఁగఁ
బల్లు పలు నాఁగ దంతంబు ♦ పేళ్లు వెలయుఁ
బెదవి వాతెఱి మోవి య ♦ న్నేళ్ల దనరు
చుండు నోష్ఠంబు (శీతాంశు ♦ ఖండవకాళి). 20

టీ. నోరు, వాయి - ఈ ౨ ను నోటిరంధ్రమునకుఁ బేరులు. పల్లు,
పలు-ఈ ౨ ను దంతనామములు. పెదవి, వాతెఱి, మోవి - ఈ 3 ను ఓవ్వు
మునకు నామములు.

క. కయి యనఁ గై నాఁ గే లనఁ
జెయి యనఁ జై నాఁగఁ జెయ్యి ♦ చే నా హస్తా
హ్వయము లగు (నన్నపూర్ణా
ప్రియవల్లభ కాళికాపురివరనిలయా). 21

టీ. కయి, కై, కేలు, [కేలు-నిత్యైకవచనాంతము.] చెయి, చై,
చెయ్యి, చే-ఈ 2 ను హస్తములు.

క. ఎద యన డెందం బనఁగా
మది యనఁగా నెడఁ దనంగ ♦ మఱి యుల్లము నా
హృదయమునకు నివి యెసఁగును
విదితంబుగ నాహ్వయములు ♦ (విశ్వాధిపతీ). 22

టీ. ఎద, డెందము, మది, [మతిశబ్దభవము.] ఎడఁద-పా. ఎద, [హృ
దయశబ్దభవము.] ఉల్లము-ఈ ౫ ను మనస్సునకుఁ బేర్లు.

క. లోఁజె య్యన నఱచె య్యనఁ
 గాఁ జెల్లును బేళ్లు రెండు*కరతలమునకుఁ
 మీఁజె య్యన బెడచెయ్యియు
 నాఁ జనుఁ గరచరమఘాగ*నామములు (శివా). 23

టీ. లోఁజెయ్య = చేతియొక్కలోపలిభాగము, అఱచెయ్యి = లోపలి
 చెయ్యి-ఈ ౨ ను అఱచేతికిఁ బేరులు. మీఁజెయ్యి = చేతియొక్కమీఁదిభా
 గము, (మీఁదు+చెయ్యి = మీఁజెయ్యి) పెడచెయ్యి = చేతికివెనుకటిభాగము-
 ఈ ౨ ను హస్తముయొక్క వెనుకటిభాగమునకుఁ బేరులు.

ఆ. పొట్ట డొక్క కడుపు * బొజ్జ బొట్ట యనంగ
 నొప్పుచుండు నాఖ్య * లుదరమునకు
 నాభిబిలమునకును * నామధేయము లగు
 బొడ్డు నాఁగ మఱియుఁ * బొక్కి లనంగ. 24

టీ. పొట్ట, డొక్క, కడుపు, బొజ్జ, బొట్ట-ఈ ౪ ను ఉదరమునకుఁ
 బేర్లు. బొడ్డు, పొక్కిలి-ఈ ౨ ను నాభికిఁ బేర్లు

తే. వెన్న నంగను వీచు నా * వెనుకమేను
 నాఁగఁ జరమాంగమున కొప్పు * నామములుగఁ
 బుట్టె తలపాల నాఁ బున్న * పుటియ నాఁ గ
 ఫాలమున కాఖ్య లై యొప్పు * (ఫాలనేత్ర). 25

టీ. వెన్న, వీచు, వెనుకమేను = శరీరముయొక్క వెనుకటి భాగము-
 ఈ 3 ను వీచుకుఁ బేరులు. పుట్టె, తలపాల, పునుక, పుటియ - ఈ ౪ ను
 కపాలమునకుఁ బేర్లు.

క. అడు గంజ హజ్జ యనఁగాఁ
 బుడమిఁ బదంబునకు నామ*ములు విలసిల్లు

మా న వ శ్లో.

మెడ కుత్తు కట్టు గొం తన
నడరు గళంబునకుఁ బే (శ్లో॥నంగధ్వంసీ). 26.

టీ. అడుగు, అంజ, హజ్జ-ఈ 3 ను పాదమునకుఁ బేర్చు మెడ, కుత్తు
క, అట్టు, గొంతు-ఈ ౪ ను గొంతునకుఁ బేర్చు.

ఆ. బువ్వ వంటకంబు ♦ బోనంబు మెతుకు కూ
డోగిరము పసాద ♦ మోరె మనఁగ
నన్న మొప్పు జేల ♦ మలరుఁ బుట్టంబు దు
వ్వలువ చీర కోక ♦ వలువ యనఁగ. 27.

టీ. బువ్వ, వంటకము, బోనము, మెతుకు, కూడు, ఓగిరము, పసాద
ము, ఓరెము-ఈ ౮ యును అన్నమునకు నామములు. పుట్టము, దువ్వలువ,
చీర-పా. చీరె, కోక, వలువ-ఈ ౩ ను వస్త్రమునకు నామములు.

తే. మెసవె నారోగిణ మొనర్చె ♦ మెక్కె దినియెఁ
గుడిచె నారగించెను బసాపడియె నమరె
సాపడె ననంగ నొప్పు భోజనము నేనె
ననుట కివి యాఖ్యలై (యీశ ♦ యబ్రకేశ). 28

టీ. మెసవెను-పా. మెసఁగెను, ఆరోగిణమొనర్చెను-పా. ఆరోగిణ
మొనర్చెను, మెక్కెను, తినియెను, గుడిచెను, అరగించెను, పసాపడియెను,
నమలెను, సాపడెను-ఈ ౯ యును భోజనముచేసె ననుటకుఁ బేరులు.

క. నాన యన సిగ్గు సిబ్బిత
నా నివి ప్రీతాపదంబు ♦ నామంబు లగుం
బాసము నేయుటపేళ్లగు
నానుట త్రావు టనఁ ద్రాగు ♦ టనఁ గ్రోలు టనన్. 29

టీ. నాన, సిగ్గు, సిబ్బిత-ఈ 3 ను లజ్జకుఁపేరులు. అనుట, త్రాగుట,
త్రావుట, క్రోలుట [ఈనాలుగును భావార్థకములు.] ఈ ౪ ను మద్యాది
ద్రవద్రవ్యములఁ బాసము నేయుటకుఁ పేరులు.

ఆ. తళియ పల్లెరంబు ♦ తెలె హరివాణంబు
 తట్టి కంచ మనంగ ♦ దనరు బాత్ర
 చెల్లు జపకమునకు ♦ బేల్లు డబ్బుర కోర
 గిన్నె యనంగ (రజతగిరినివాస).

30

టీ. తళియ, పల్లెరము, తెలె, హరివాణము, తట్టి, కంచము - ఈ
 ౩ ను భోజనపాత్రమునకు బేరులు. డబ్బుర, కోర, గిన్నె - ఈ 3 ను పాన
 పాత్రమునకు బేరులు.

తే. నతికి బేల్లిప్పు బోత దండము జొహారు
 మ్రొక్కు జేజే యనంగ గేలో మొగిచె గొలిచె
 నెఱంగె జేమోడ్చె నన నమస్కృతి యొనర్చె
 ననుట కివి యాఖ్య లగు (నీశ ♦ యత్ర కేశ).

31

టీ. జోత, దండము, జొహారు, మ్రొక్కు, జేజే - ఈ గిను నమస్కార
 రమునకు బేరులు. కేల్కొగిచెన్ = చేతులు జోడించెను, గొలిచెను, ఎఱంగెన్ -
 పా. ఎరంగెన్, చేమోడ్చెను = చేతులు జోడించెను - ఈ ౪ ను నమస్కారము
 చేసె ననుటకు బేరులు.

తే. ఒప్పు శయనించుటకును బండ్నుండె బండె
 బవ్వడించె బరుండెను ♦ బవ్వళించె
 నత్తమిల్లె నన న్నటి ♦ మెత్త నెజ్జ
 పఱపు పాన్పన దగు శయ్య ♦ (ఫాలనేత్ర).

32

టీ. పన్నండెను, పండెను, పవ్వడించెను, పరుండెను, పవ్వళించెను,
 అత్తమిల్లెను - ఈ ౬ ను శయనించె ననుటకు బేర్లు. మెత్త, నెజ్జ, [శయ్య-వికృ.
 నెజ్జ.] పఱపు, పాన్పు - ఈ ౪ ను శయ్యకు బేరులు.

తే. ఒప్పు ధ్వనిపేల్లు రొద యన ♦ మలిపు నాంగ
 సద్దనంగను గూత నాఁ ♦ జప్పు డనంగ

నలుకు డన రోదనము సేసె ♦ ననుట కాఖ్య
లెసఁగు నఱచెను వాపోయె ♦ నేడ్చె ననఁగ. 33

టీ. రోద, ఉలివు, నద్దు, [శబ్దశబ్దవికృతి.] కూత, చప్పుడు, అలు
కుడు-ఈ ౬ ను శబ్దమునకుఁ జేరులు. అఱచెను, వాపోయెను, ఏడ్చెను-
ఈ 3 ను రోదనము చేసె ననుటకుఁ జేరులు.

క. అగుఁ జేళ్లు నీరువ ట్టన
దగ దప్పియు దూప యనఁగ ♦ దాహంబునకున్
నగవు నగు నవు నవు నా
నగు నాఖ్యలు హాసమునకు ♦ (నగజాధీశా). 34

టీ. నీరువట్టు, దగ, దప్పి, దూప-ఈ ౪ ను దాహమునకుఁ జేరులు.
నగవు, నగు, నవు, నవు - ఈ ౪ ను హాసమునకుఁ జేరులు.

క. చాగము నాఁ బుడు కనఁగా
నీగి యనఁగ నిడుట యనఁగ ♦ నీవి యనఁగాఁ
దేగము నాఁ బెట్టుడు నాఁ
ద్యాగమునకు నాఖ్య లగుచు ♦ ధరఁ బరఁగు (శివా). 35

టీ. చాగము, పుడుకు, ఈగి, [ఇచ్చుధా. కృ.] ఇడుట, [ఇచ్చుధా.
భావార్థకము.] ఈవి, లేగము, [త్యాగశబ్దభవము.] పెట్టుడు-ఈ ౪ ను దాన
మునకుఁ జేరులు.

ఆ. ఎలసె బెరసె హత్తె ♦ నెనసె నదికె జెందె
బొందె దొరసె గూడె ♦ నొందె చెనకె
ననఁగ స క్తమయ్యె ♦ ననుటకు నివి యాఖ్య
లగు (గిరీశ యీశ ♦ యభ్ర కేశ). 36

టీ. ఎలనె, బెరనె, హత్తె, ఎననె, అదికె, చెందె,
బొందె, దొరనె, గూడె, ఒందె, చెనకె-ఈ ౧౧ ను కలిసిగాన
ననుటకుఁ జేర్చు.

ఆ. ఎడనె బాసె వేలుపడె బురివిచ్చె నా
 నలరు భేద మయ్యె ♦ ననుట పేళ్లు
 స్వవశ మయ్యె ననుట ♦ కవుఁ జేళ్లు లోనయ్యె
 నగమయ్యె ననంగ ♦ (నసమనేత్ర). 37

టీ. ఎడనె, పానె, వేలుపడె, బురివిచ్చె-ఈ ౪ ను వియో
 గమయ్యె ననుటకుఁ జేరులు. లోనయ్యె, అగమయ్యె-ఈ ౨ ను స్వాధీన
 పడె ననుటకుఁ జేర్లు.

ఆ. అగు గృహీత మయ్యె ♦ ననుటకుఁ జేళ్లుగ
 పడియెఁ జేపడియెను ♦ బట్టుపడియెఁ
 జిక్కుపడియెఁ దగిలె ♦ జిక్కు దగుల్పడె
 ననంగ (నగనివేశ ♦ యభ్యుకేశ). 38

టీ. అగపడియె (అగము+పడియెను)=అధీన మయ్యెను, చేపడియె
 ను(చే+పడియెను) = చేతఁజిక్కిను, పట్టుపడియెను=పట్టుచిక్కిను, చిక్కు
 పడియెను, తగిలెను, చిక్కిను, తగుల్పడెను-ఈ ౪ యును గృహీతమయ్యె
 ననుటకుఁ జేరులు.

తే. అనియె నొడివె వక్కాణించె ♦ నాడెఁ జెప్పె
 వినిచె వాక్రుచ్చె బలికె నాఁ ♦ జను వచించె
 ననుట కాలించె నాలకించెను వినె నన
 నలరు నవధరించె నటుంట ♦ కాఖ్య (లీళ). 39

టీ. అనియెను, నొడివెను, వక్కాణించెను, అడెను, చెప్పెను, వినిచె
 ను, వాక్రుచ్చెను, బలికెను-ఈ ౪ యును చెప్పె ననుటకుఁ బర్యాయములు.
 అలింపెను, అలించెను, వినెను-ఈ ౩ ను అవధరించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. కనియెను చూచెను కాంచెను
 కనుగొనె గన్గొనె ననంగ ♦ గలయవి పేర్లు

చను వీక్షించె నటంటకు

(ఘనతరగోరాజగమన • కాయజదమనా).

40

టీ. కనియెను, చూచెను, కాంచెను, కనుగొనెను, కన్పొనెను-ఈ గ్రామ దర్శించె ననుటకు బేర్లు.

క. చనుఁ గృతగమనుఁడ నయ్యెద

ననుటకు గామంబు లగుచు • నవని సరిగెడ

జనియెదఁ బోయెద నేగెద

పనివినియెద ననెడునట్టి • పలుకులు (రుద్రా).

41

టీ. ఆరిగెను, చనియెను, పోయెను, ఏగెను, పనివినియెను-ఈ గ్రామ బయలుదేరి ననుటకు బేర్లు.

ఆ. ద్విగుణమున కభిఖ్య • లగు నిబ్బ డివ్వుడి

జంట దంట దుగయు • జమిలి రెట్టి

యినుమడి యన మిథునమున కాఖ్య లగు జోడు

దోయి కవ యనంగ • (ధూతకలుష).

42

టీ. ఇబ్బడి, ఇవ్వుడి, జంట, దంట, దుగ, జమిలి, రెట్టి-పా. రెంట, ఇనుమడి-ఈ ౨ యు రెండింతలకు బేర్లు. జోడు, దోయి, కవ-ఈ ౩ ను మిథునమునకు బేర్లు.

సీ. ఒం డొక్కఁ డొకటి యొక్కొక్కం డన నగు నేక

మీరు రెం డిరు నాఁగ • నెసఁగు ద్వయము

తిగ మూఁడు మూ ర్నాఁగఁ • దగు ద్రయ తీవంచ

నలు నాల్గు చౌ యన • నగుఁ జతుష్క-

మెసఁగుఁ జౌవంచ యై • దే ననఁ బంచకం

బా టిరుమూఁ డిల్లి • గనఁగ నొప్పు

మట్కంబు ఋషిసంఖ్య ♦ సత చక్కుపగడ యే
 డన నొప్పు నష్టసంఖ్యకును జేళ్లు
 తే. దనరు నిరునాలు గెనిమిది ♦ దచ్చి యనగఁ
 బరఁగు నీరాటు పండ్రెండు ♦ బార యనగఁ
 ద్వాదశమునకు నాఖ్యలు ♦ ధరణియందు
 (వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ). 43

టీ. ఒండు, ఒక్కండు, ఒకటి, ఒక్కండు-ఈ ర ను ఏకసంఖ్యకు
 నామములు. ఈరు, రెండు, ఇరు-ఈ 3 ను ద్వయమునకుఁ జేరులు. తిగ,
 మూడు, మూరు-త్రితయమునకుఁ జేర్లు. తీపంచ = మూడునొక్కటియు,
 నలు, నాలుగు, చౌ - ఈ 4 ను నాలుగునకుఁ జేర్లు. చౌపంచ = నాలుగు
 నొక్కటియు, ఏడు-రూ. ఆయిదు, ఏను-ఈ 5 ను పంచసంఖ్యానామము
 లు. ఆఱు, ఇరుమూడు=రెండుమూడులు, ఇత్తిగ=(ఇరు+తిగ=ఇత్తిగ)
 రెండుమూడులు-ఈ 3 ను మట్కంబునామములు. నక (సప్తకట్టభవము.)
 చక్కుపగడ=ఆఱునొకటియు, ఏడు-ఈ 3 ను సప్తసంఖ్యకుఁ జేరులు. ఇరు
 నాలుగు=రెండునాలుగు, ఎనిమిది, దచ్చి-ఈ 3 ను అష్టసంఖ్యకుఁ జేరులు.
 ఈరాఱు=రెండాఱులు, పండ్రెండు, బార - ఈ 3 ను ద్వాదశసంఖ్యకుఁ
 జేరులు.

తే. జరిగె నూడెను జాతెను ♦ నుటికె వెల్లెఁ
 బాతెఁ బఱచెను దొలఁగె నొప్పులుకులెల్ల
 నవనిలోనఁ బలాయితం ♦ డయ్యె ననుట
 కాఖ్యలై యొప్పుఁ (జంద్రరేఖావతంస). 44

టీ. జరిగెను, ఉండెను, జాతెను, ఉటికెను, వెల్లెను, పాతెను, పఱ
 చెను, తొలఁగెను-ఈ 6 యందు ఐదుగెత్తె ననుటకుఁ జేర్లు.

క. వేంచేసెను వచ్చెం జను
 దెంచెను విచ్చేసె నరుగుఁధెంచె ననగ నే

తెంచె నన నయ్యె నాగతుఁ

డంచుం బలుకుటకు నాఖ్య ♦ (లంబరకేశా). 45

టీ. వేంచేసెను, వచ్చెను, చనుడంచెను (చను+తెంచెను), విచ్చేసెను, అరుగుడంచెను = రూ. అరుడంచెను, ఏతెంచెను-పా. ఏగుడంచెను-ఈఁను ఆగతుఁడయ్యెననుటకుఁ జేర్చు.

తే. నాఁటిసుత నాఁటినుండియు ♦ నాఁటఁగోలె

నాఁటఁబట్టి నాఁడుమొదలు ♦ నాఁగ నాహ్వ
యమ్ము లయ్యెఁ దదారభ్య ♦ యనుట కవని
(వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ). 46

టీ. నాఁటిసుత, నాఁటినుండి, నాఁటఁగోలె, నాఁటఁబట్టి, నాఁడు మొదలు-ఈఁను, అది మొదలు=ఆదినమునుండి యనుటకుఁ జేర్చు.

తే. వైరమునకును ధర సమాహ్వాయము లమరుఁ
గంటు పగ మచ్చరంబు సూ ♦ డొంటమి యన
వలపు కూరిమి మేలు నా ♦ నలరుఁ బేళ్లు
మోహమునకును (శారదాంబుదనిభాంగ). 47

టీ. కంటు, పగ, మచ్చరము, (మత్సరశబ్దభవము) సూడు, డొంటమి- ఈ గ ను విరోధమునకుఁ జేర్చు. వలపు, (వలచుభాతువు కృదంతము) కూరి మి-రూ. కూర్చి, మేలు-ఈ ౨ ను మోహమునకుఁ జేర్చు.

క. పెనఁకువ జగడము కయ్యెం

బని బవరము కలను చివ్వ ♦ యాలము పోట్లా

టన దురము పోరు నాఁగాఁ

జను యుద్ధంబునకుఁ బేళ్లు ♦ (చంద్రార్ధధరా) 48

టీ. పెనఁకువ, (పెనఁగు-కృదం.) జగడము, కయ్యము, (కలహశబ్దభవము.) అని, బవరము, కలను, చివ్వ, ఆలము, పోట్లాట, (పోట్లాడు-కృదం.) దురము, పోరు-ఈ ౧౧ ను యుద్ధమునకుఁ జేరుట.

ఆ. సదమదంబు నేసెఁ ♦ జక్కాడె నుగ్గాడె
జదిపెఁ బీచమడచెఁ ♦ జంపెఁ గెడపె
నుఱుమునేసెఁ ద్రుంచెఁ ♦ బరిమార్చెఁ దెగటార్చె
మన్నిగొనియెఁ దునిమె ♦ మడిపె ననఁగ. 49

తే. హతము గావించె ననుటకు ♦ నాఖ్య లయ్యె
మనిపె నేలెను బ్రతికించె ♦ మంచె బ్రోచె
సాకె నన నొప్పు నాఖ్యలు ♦ సరవితోడ
నరయఁ బోషించె ననుటకు ♦ (నంబికెశ). 50

టీ. సదమదంబు నేసె, చక్కాడె, నుగ్గాడె, చదిపె, పీచమడచెను, చంపె, కెడపె, నుఱుముచేసె, త్రుంచె, తెగటార్చెను, మన్నిగొనియె, తునిమెను, మడిపెను - ఈ ౧౪ ను సంహరించెననుటకుఁ జేర్చె. మనిపెను, ఏలెను, బ్రతికించెను, మంచెను, ప్రోచెను, సాకెను-ఈ ౬ ను రక్షించెననుటకుఁ జేర్చె.

క. ధరలో శూరాహ్వయములు
పరఁగున్ మొనకాఁ డనంగ ♦ బం టనఁగాఁ బో
టరి యన వడిగలవాఁ డన
బిరు దన వాఁడిమగఁ డనఁగ ♦ (భీమకపర్తి). 51

టీ. మొనకాఁడు, బంటె, [భటశబ్దభవము.] పోటరి[పోటు+అరి]=శూర్యము గలవాఁడు, [మత్స్యర్థమందు 'అరి' యగు.] వడిగలవాఁడు, బిరుదు, వాఁడిమగఁడు-ఈ ౬ ను శూరునికేఁ జేర్చె.

తే. బాసట యనంగఁ దోడ్పాటు • నా సమాహ్వా
యంబు లగుచుండు రెండు సాహాయ్యమునకు
నాఖ్యలు శుభంబునకును ల • గ్గనంగ బా గ
నంగ మే లన లెస్స యనంగ (నీశ).

52

టీ. బాసట, తోడ్పాటు-ఈ ౨ ను సాహాయ్యమునకుఁజేర్చు. లగు,
బాగు, మేలు, లెస్స-ఈ ౪ ను క్షేమమునకుఁ జేర్చు.

ఆ. కూలె నీల్లెఁ జచ్చె • గాలంబునేసెను
గెడసె సమసె నాటె • మడిసెఁ జెల్లె
పెద్దనిదురవోయె • బిద్దె దోరెను గంతు
గొనియె ననుటపేల్లగును మృతునకు.

53

టీ. కూలెను, నీల్లెను, చచ్చెను, కాలంబుచేసెను, కెడసెను, సమసెను,
ఆటెను, మడిసెను, చెల్లెను, పెద్దనిదురవోయెను, బిద్దెను, దోరెను, గంతు
గొనియెను-ఈ ౧౩ ను మృతినొందె ననుటకుఁ జేరులు.

సీ. తిమ్మనైనది యన • దిన్ననైనది యన
జానైన దనంగ బాగైన దనంగ
నాణెమైన దన విన్నాణమైనది యన
మానైన దనంగ లెన్నైన దనంగ
బిన్ననైనది యన • జెన్నైన దన నలు
వైనది యనంగఁ జెల్లెనైన దనంగఁ
బొనరినయది యన • నొనరిన దనంగఁ జొ
క్కటమైన దనంగ జిక్కని దనంగ
సొబగైన దనంగను • సొంపైన దన గొమ
రైనది యన గొనలైన దనంగఁ

దోరమైన దన సింగారమైనది యన
 మేలైన దనఁగ • మెచ్చైన దనఁగ
 తే. మురుపుగలయది యొప్పైన • దొఱపుగలది
 యందమైనది తనరిన • దలరినట్టి
 దనఁగఁ బరఁగిన దనఁ బేళ్లు • తనరుచుండు
 మంజులం బైన దనుటకు • (మదనదమన).

54

టీ. తిష్టునైనది, తిన్ననైనది, జానైనది, బానైనది, నాణెమైనది, విన్నా
 జమైనది, మానైనది, లెన్నైనది, పిన్ననైనది, చెన్నైనది, నలువైనది, చెల్వైనది,
 నది, పొనరినయది, ఒనరినది, చొక్కటమైనది, చక్కనిది, సొబగైనది, సొం
 పైనది, కొమరైనది, గొనలైనది, తోరమైనది, సింగారమైనది, మేలైనది,
 మెచ్చైనది, మురుపుగలయది, ఒప్పైనది, ఒఱపుగలది, అందమైనది, తనరి
 నది, అలరినట్టిది, పరఁగినది-ఈ 3౦ యు సౌందర్యము గలదానికిఁ బేరులు.

తే. కపుర మనఁ గప్పురం బనఁ • గప్త మనఁగఁ

బుడమిఁ గర్పూర మొప్పుఁ దాంబూల మొప్పు
 వీడియము వక్కలాకులు • విడెము తవ్వు
 లంబు వీడెంబు వీడ్వ మునం (బురారి).

55

టీ. కపురము, కర్పూరము, కప్తము-ఈ 3 ను కర్పూరమునకుఁ బేర్లు.
 వీడియము-రూ. వీడియము, వక్కలాకులు, విడెము, తవ్వులము, వీడెంబు,
 వీడ్వము-ఈ ౬ ను తాంబూలమునకుఁ బేరులు.

తే. వెలయుచుండును సిరి లచ్చి • కలిమి యనెడు

పేళ్ల సంపద యొద్దడి • పేదటికము

లేమి నిప్పచ్చరము నెవ్వ • లేమి డనఁగ

నలరు దారిద్ర్యమునకు నాఖ్యలు (గిరిశ).

56

టీ. సిరి, [శ్రీశబ్దభవము.] లచ్చి, కలిమి-ఈ 3 ను సంపదకుఁ బేరులు. ఎద్దడి, పేదటికము, లేమి, నిప్పచ్చరము, నెవ్వ, లేమిడి-ఈ ౬ ను దారిద్ర్యమునకుఁ బేరులు.

తే. మగతనం బన గం డన ♦ మగఁటిమి యనఁ

బౌరుషంబున కాఖ్య లై ♦ పరఁగుచుండు

నుక్కు చేగ దిటము చేవ ♦ యుదుటు గట్టి

దిట్ట ముఱిది బిగువు నాఁగ ♦ ధృతికిఁ బేళ్లు.

57

టీ. మగతనము, గండు, మగఁటిమి-ఈ 3 ను బౌరుషమునకుఁ బేరులు. ఉక్కు, చేగ, దిటము, చేవ, ఉదుటు, గట్టి, దిట్టము, ఉఱిది, బిగువు-ఈ ౯ యు దైర్యమునకుఁ బేరులు.

తే. బద్దు నా బొంకు నాఁగ దబ్బర యనంగఁ

గల్ల నాఁగ హుళిక్కి నాఁ ♦ జెల్లుఁ బేళ్లు

ధర నసత్యమునకును సత్యంబు పరఁగు

నిజ మనఁగ నిక్కువం బన ♦ నిక్క మనఁగ.

58

టీ. బద్దు, బొంకు, దబ్బర, కల్ల, హుళిక్కి-ఈ ౫ ను అసత్యమునకుఁ బేరులు. నిజము, నిక్కువము, నిక్కము-ఈ 3 ను సత్యమునకుఁ బేరులు.

క. బెడఁద దెస చేటు చేడ్పా

డ్డొడ వాత్రం బంగలార్పు ♦ గోరంబు దొసం

గిడుమ వెత కస్తీ యంగద

కడగం డ్లనఁ జను విపత్తు ♦ (గౌరీరమణా).

59

టీ. బెడఁద, దెస, చేటు, చేడ్పాటు, గొడవ, వాత్రము, అంగలార్పు, [అంగలార్పుధా. కృ.] గోరము, [ఘోరశబ్దభవము] దొసంగు, ఇడుమ, వెత, కస్తీ, అంగద, కడగండ్లు [ఈశబ్దము నిత్యచహవచనాంతము.] - ఈ ౧౪ ను ఆపదకుఁ బేరులు.

క. వెల జట్టి విలువ రో యనఁ

గలనుడువులు దనరుచుండుఁ ♦ గ్రయనామము లౌ
వెలయంగ వంగసము నాఁ

గొల మన వంగడము నాఁగఁ ♦ గులమొప్పు (శివా). 60

టీ. వెల, జట్టి, విలువ, రో [రై] శబ్దముల కొత్తంబు విభావనగు.

బా. కత్త. సూ. 64.] ఈ ౪ ను క్రయమునకుఁ జేరులు. వంగసము, కొల
ము, [ప్రకృతి-కులము.] వంగడము - [ఇదియూ, వంగసమును వంశశబ్దభవ
ములు.] ఈ 3 ను కులమునకుఁ జేరులు.

క. క్రమ్మటి నెప్పటి వెండియుఁ

గ్రమ్మటి తిరుగఁ మఱి మరల మగుడను నా
నిమ్మహిఁ బునగపదంబున

కిమ్ముల నివి యాఖ్య లగు (మహీధరచాపా). 61

టీ. క్రమ్మఱి, నెప్పటి, వెండియుఁ, క్రమ్మటి, తిరుగఁ, మఱి,
మరలను, మగుడను-ఈ ౮ యు ఇంకను అనునర్థము గలవి.

క. ఒకమరి యొకపరి యొకమా

టొకసా రొకతేప యనఁగ ♦ నొకపా రనఁగా

నొకవిడుత యొక్కతూ కన

నొకతడవ యనంగ మఱియు ♦ నొకతూరి యనన్. 62

తే. ఏకవారం బనుట కొప్పు ♦ నిన్ని పేళ్లు

జగతిఁ బల్కాలు వేమాటు ♦ సారె పెక్కు

మాటు లెన్నేనిమా ర్లనఁ ♦ బరఁగు నాఖ్య

లగుచు నివి బహువారంబు ♦ లనుట (కిశ). 63

టీ. ఒకమరి, ఒకపరి, ఒకమాటు, ఒకసారి, ఒకతేప, ఒకసారి, ఒక
విడుత, ఒకతూకు, ఒకతడవ, ఒకతూరి - ఈ ౧౦ యు ఏకవర్ణాయమము

టకుఁ బేరులు. పల్కాఱు - రూ. పలుమఱు, పలుమాఱు, వేమాఱు, సారె, పెక్కుమాఱులు, ఎన్నేనిమాఱులు - ఈ గి ను మాటిమాటికి ననుటకుఁ బర్యా యములు.

తే. త్వరితమున కొప్పుఁ బేళ్లు చెఱిచ్చెరను సరగ
వేగిరము వేగ వేళము ♦ వెసను వడిగ

గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగఁ ♦ గ్రన్న ననఁగ
గొబ్బునను దిగ్గన ననంగఁ ♦ (గుధరచాప).

64

టీ. చెచ్చెర, (చెర+చెర=చెచ్చెర) సరగ, వేగిరము, వేగ, వేళము, వెసఁ, వడిగఁ, గ్రక్కునఁ, గ్రద్దనఁ, క్రన్నన, గొబ్బునను, దిగ్గనఁ - ఈ ౧౨ ను శీఘ్రముగా ననుటకుఁ బేరులు.

క. కలవు వివరింపఁగా నా

ఖ్యలు వరుసఁ నిర్దమించె ♦ ననుటకు ధరలో
వెలువడియె వెల్లె వెడలెను

వెలలె ననం (జిత్ప్రకాశ ♦ విశ్వాధిపతీ).

65

టీ. వెలువడియెను, వెల్లెను, వెడలెను, వెలలెను-ఈరను పయనమ య్యననుటకుఁ బేరులు.

క. వినుతి యొనరించె ననుటకుఁ

దనరుఁ నామంబు లగుచు ♦ ధరపై నగ్గిం

చెను గై వారము నేసెఁ

గొనియాడెను బొగడె ననంగఁ ♦ గొండాడె ననన్.

66

టీ. అగ్గించెను, కైవారమునేసెను=స్తోత్రముచేసెను, కొనియాడెను, బొగడెను, గొండాడెను-ఈ గి ను స్తోత్రముచేసెననుటకు నామములు.

సీ. చుట్టలు విందులు ♦ చుట్టలు బందుగు

లనఁ జను బంధుసమాహ్వయములు

వఱలు నన్యుడు లాటివాఁ డనఁగా వింత

వాఁ డనఁగాఁ బెఱవాఁ డనంగ

వ్యాజంబునకు నామ ధ మా నెపం బనంగ న

న్నేషించె ననుట కౌ ధ వేదకె నెమకె

నరసె రోసె ననంగ ధ నారసె దడవె నాఁ

గాంక్షకుఁ బేరు లాఁ ధ గ్రమముతోడఁ

తే. గ్రచ్చు కోరిక తమి కోర్కి ధ యిచ్చు యనంగ

నెవుడు నెడవక యుడుగక ధ యెల్లపు డన

నిచ్చు యనయంబు నాఁగను ధ నిచ్చు లనంగఁ

దనరు నాఖ్యలు సంతతం ధ బనుట (కీశ).

67

టీ. చుట్టలు, [ఏక. చుట్టము. బహు. మునర్థలోపము] విందులు, చుట్టాలు, [మునర్థలోప ఆసిద్ధిర్థములు] బిందుగులు [బంధుశబ్దభవము] - ఈ ౪ ను బంధవునకుఁ బేరులు. లాటివాఁడు, వింతవాఁడు, పెఱవాఁడు - ఈ 3 ను అన్యుడనుటకుఁ బేరులు. నెపము - [ప్రకృతి-నిభము.] వ్యాజమునకుఁ బేరు. వేదకెను, నెమకెను, అరసెను, రోసెను, ఆరసెను, తడవెను - ఈ ౬ ను విచారించెననుటకుఁ బేరులు. క్రచ్చు, కోరిక, [కోరుధా. కృదం.] తమి, కోర్కి, ఇచ్చు, [ఇచ్ఛాశబ్దభవము.] - ఈ ౫ ను అపేక్షకుఁ బేరులు. ఎవుడు, ఎడవక, ఉడుగక, ఎల్లపుడు, నిచ్చు, అనయము, నిచ్చలు - ఈ ౭ ను నర్వదా యనుటకుఁ బర్యాయములు.

సీ. తనరుఁ బ్రవేశించె ధ ననుటకు నాఖ్యలు

తూకొనె జొచ్చెను ధ దూతె ననంగ

సంప్రీతాడితుఁ జేసె ధ ననుటకుఁ బేల్లగుఁ

దాఁచె గాల్గఁ గుమ్మె ధ దన్నె ననంగ

నాలస్య మొనరించె ♦ ననుటకు జెల్లు నా
మమ్ములు తడసెను ♦ మసలె ననంగ
ద్యక్తంబు గావించె ♦ ననుటకు నాఖ్య లా
వీడెను వదలెను ♦ విడిచె ననంగ

తే. దాటుమాటయ్యె వీడ్వడె ♦ దడబడె నన
నాఖ్య లొప్పు విపర్యస్త ♦ మయ్యె ననుట
కలరు బ్రహరించె ననుట కాహ్వయము లడిచె
గొట్టె మొత్తెను మోదె నా ♦ (గుధరనిలయ). 68.

టీ. తూకొనెను, చొచ్చెను, తూటెను - ఈ 3 ను ప్రవేశించెనను
టకు బేర్లు. తాచెను, కాళ్ల గ్రుమ్మెను, తన్నెను-ఈ 3 ను కాలితోదన్నె
ననుటకు బేర్లు. తడసెను, మసలెను - ఈ 2 ను ఆలస్యముచేసెననుటకు
బేర్లు. వీడెను, వదలెను, విడిచెను-ఈ 3 ను పరిత్యజించె ననుటకు నామ
ములు. తాటుమాటయ్యెను, వీడ్వడెను, తడబడెను-ఈ 3 ను హెచ్చుతక్కు
పయ్యెననుటకు బేర్లు. అడిచెను, కొట్టెను, మొత్తెను, మోదెను-ఈ 4 ను
ప్రహరించెననుటకు బేర్లు.

సీ. ముందట నెదుటను ♦ మ్రోల ముంగల నాంగ
నాఖ్య లొ సముఖమం ♦ దనుట (కభవ)
యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద యనంగ
శ్రమమున కాఖ్య లొ ♦ (శ్రమనదమన)
తాలిమి యోరుపు ♦ తాలిక నాంగను
క్షమకు నాహ్వయము లొ ♦ (జర్త్వవసన)
తవళి బవంతంబు ♦ టక్కు దుత్తూరంబు
వెడ్డు నా ఛద్ద మా ♦ (విషమనేత్ర)

తే. వెఱ పనగ నెద యనగను ♦ వెఱ యనగ
 నళు కనగ భీతి కాఖ్య లా ♦ (నసితకంఠ)
 నిమ్మళం బన నెమ్మి నా ♦ నెమ్మది యన
 దనరు బేళ్లు నిఠాతంకమునకు (నీశ).

69

టీ. ముందటను, ఎదుటను, మ్రోలక, ముంగలక - ఈ ర ను సమ్మ
 ఖమందనుటకు బేరులు. అలయిక, బడలిక, [అలయు, బడలు - కృగంతము
 లు.] అలపు, [అలయు-కృదం.] నేద-ఈ ర ను శ్రమమునకు బేరులు. తా
 లిమి - రూ. తాల్తి. ఓరుపు - రూ. ఓర్పు, తాళిక - ఈ 3 ను క్షమకు
 బేరులు. తపళి, [ఇది యన్యదేశము] బసంతము, బక్కు, దుత్తూరము, వెట్టి-
 ఈ 3 ను కపటమునకు బేరులు. వెఱపు, ఎద, వెఱి, అళుకు - ఈ ర ను
 భయమునకు బేర్లు. నిమ్మళము, నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱి+మది=నిండుమనస్సు)-
 ఈ 3 ను నిర్భయమునకు బేరులు.

సీ. అసదు కొంచెము సైక ♦ మలతి యన్నవ చిన్న

నలికంబు సన్నంబు ♦ నా దనర్చు

స్వల్ప మెక్కుడు నాగం ♦ జాల నెంతేనియు

మిగుల దద్దయు దద్ద ♦ మిక్కిలి యన

బద్దయు ననునివి ♦ పేళ్లగు భృశముగా

ననుటకు నుత్కటమయ్యె ననుట

కగుం బేళ్లు వెగలంబయ్యె గ్రీక్కితీసె వె

క్కసమయ్యె ననునివి ♦ క్రమముతోడ

అ. స గ్గె గుందె డొంకె ♦ దగ్గెను సడలెను

క్రంగె నుబ్బణంగె ♦ స్త్రుక్కె ననగం

దనరు బేళ్లు ఊణదళ నొందె ననుటకు

(నీశ్వరీసనాథ ♦ విశ్వసాథ).

70

టీ. ఆసదు, కొంచెము, నైకము, అలరితి, ఆస్తువి, చిన్న, నలికము, సన్నము - ఈ ౮ యొ కొంచెమునుటకుఁ బేరులు. ఎక్కుడు, చాలా, ఎం. లేనియింక, మిగులక, తద్దయింక, తద్ద, మిక్కిలి, పెద్దయింక - ఈ ౮ యొ అధికముగా ననుటకుఁ బేరులు. పెద్దలమయ్యెను, క్రిక్కిరిసెను, వెక్కసమయ్యెను - ఈ ౩ ను హెచ్చయ్యెనునుటకుఁ బేరులు. సగ్గె, కుండె, డొంకె, తగ్గె, సడలె, క్రుంగె, ఉబ్బణఁగె, స్రుక్కె - ఈ ౮ యొ క్షీణదశనొండె ననుటకుఁ బేరులు.

ఆ. మించు వాసి మేలు ♦ మేటి పెచ్చెచ్చున
నధికమునకు నాఖ్య ♦ లగుచు వెలయుఁ
బనులు నాఁగఁ జెయువు ♦ లనఁ జేత లన నొప్పుఁ
గర్జమునకుఁ బేల్లు ♦ (చర్తవసన).

71

టీ. మించు, వాసి, మేలు, మేటి, పెచ్చు, ఎచ్చు-ఈ ౬ ను అధిక మనుటకుఁ బేరులు. పనులు, చెయువులు, చేతలు (చేయుధా. కృదం. ఈ)- ౩ ను కార్యమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. అనిపె ననిచెఁ బనిపెఁ ♦ బనిచె నంపెను బంపెఁ
బుచ్చె గెలుపుమనియెఁ ♦ బొమ్మటనియె
ననఁగ నివి సమాఖ్య ♦ లగును ప్రస్థాపించె
ననెడుక్రియకు (నీశ ♦ యభ్రకేశ).

72

టీ. అనిపెను, అనిచెను, పనిపెను, పనిచెను, అంపెను, పంపెను, పుచ్చెను, గెలుపుమనియె, పొమ్మటనియె-ఈ ౮ యొ పయనముచేసి పంపెను. అనుటకు నామములు.

తే. కొదవ కొద కుందు తగ్గు తక్కువ కొఱంత
వెలిలి కొఱ లొచ్చు కడమ నా ♦ వెలయు న్యూన
సమభిధానము లర సాము ♦ సగము సవము
నాఁగ నర్థాహ్వాయంబు లౌ ♦ (నాగభూష).

73

టీ. కొదవ, కొద, కుందు, తగ్గు, తక్కువ, కొఱత, వెలిలి, కొఱ, లొచ్చు, కడమ-ఈ ౧౦ యను న్యూనతకుఁ జేరులు. ఆర, సాము, సగము, సవము-ఈ ౪ ను అధ్యమనుటకుఁ జేరులు.

తే. పేళ్లు పశ్చాత్తనుటకును ♦ జెల్లు వెనుకఁ
బిదపఁ దర్వాతఁ బదపడి ♦ పిమ్మట నన
మునుపు మును మున్ను తొలి తొల్లి ♦ ముందు తొలుత
ననఁగఁ బూర్వపదార్థాఖ్య ♦ తొ (గిరిశ). 74

టీ. వెనుక, పిదప, తర్వాత, పదపడి, పిమ్మట - ఈ ౫ ను అనంతరం బనుటకుఁ జేరులు. మునుపు, మును, మున్ను, తొలి, తొల్లి, ముందు, తొలుత-ఈ ౭ ను పూర్వమనుటకుఁ జేరులు.

ఆ. పాటుబోతు పిటికి ♦ పంద కోచ యనఁగఁ
జేళ్లు దనరు సమరశ్శరవ్రసకు
దిట్ట యుక్కుతునియ ♦ గట్టిడెందమువాఁ
డనఁగ ధైర్యవంతుఁ ♦ డలరు (నీశ). 75

టీ. పాటుబోతు, పిటికి, పంద, కోచ-ఈ ౪ ను యుద్ధమున భయ పడువానికిఁ జేరులు. దిట్ట, ఉక్కుతునియ, గట్టిడెందమువాఁడు - ఈ ౩ ను ధైర్యవంతునకుఁ జేరులు.

తే. పాఁజు చేరువ మొత్తంబు ♦ బారు తుటుము
దండు పరి గమి కూటువ ♦ పిండు దాఁటు
మూఁక దళమును జేళ్లు సమూహమునకు
(భుజగవరహార యవిముక్తపురవిహార). 76

టీ. పాఁజు, చేరువ, మొత్తము, బారు, తుటుము, దండు, పరి, గమి, కూటువ, పిండు, [ప్రందము-ప్రకృతి.] దాఁటు, మూఁక, దళము-ఈ ౧౩ ను సమూహమునకుఁ జేరులు.

సీ. పూనె నూనెను దాల్చె ♦ నానెను మోచె నా
 వహియించె ననుట కౌ ♦ (నహివిభూష)
 నామము లుచ్చాటనము చేసె ననుటకు
 వరుసతోఁ దఱిమెను ♦ బఱపె వెలిచెఁ
 దోలెను తొప్పె నా ♦ (ద్రుహిణాదిసురనుత)
 త్రిప్పెను నాఁ గ్రమ్మఁజేరిన ననఁగ
 మగిడించె ననఁగను ♦ మరలించె నన సమా
 హ్వాయము లై పరఁగు నివర్తితంబు
 తే. చేసె ననుటకు (సురమునిసిద్ధసేవ్య)
 యడ్డగించెను నా నిల్చె ♦ ననఁగ నాఁగె
 నన నివారించె ననుటకు ♦ నాఖ్య లమరు
 (నగసుతానాథ గుహగజాననసనాథ).

77

టీ. పూనెను, నూనెను, తాల్చెను, ఆనెను, మోచెను - ఈ 4 ను ధరించె
 ననుటకుఁ బేరులు. తఱిమెను, బఱపెను, వెలిచెను, లోలెను, తొప్పెను -
 ఈ 5 ను ఉచ్చాటనము చేసె ననుటకుఁ బేరులు. త్రిప్పెను, క్రమ్మఁజేరిన,
 మగిడించెను, మరలించెను - ఈ 4 ను వెనుకకుఁ బొమ్మనె ననుటకుఁ బేరులు.
 ఆడ్డగించెను, నిల్చెను, అఁగెను - ఈ 3 ను నిరోధించెననుటకుఁ బేరులు.

తే. దండ చేరువ సంగడి ♦ దాపు చెంత
 సరస చెంగట యొద్ద డగ్గఱ కురంగ
 టండ పజ్జయు నా సమీపాఖ్య లమరు
 (రమ్యధవళాంక కలశనీరధినిషంగ).

78

టీ. దండ, చేరువ, సంగడి, దాపు, చెంత, సరస, చెంగట, డగ్గఱ,
 కురంగట, అండ, పజ్జ [పశ్చాచ్ఛబ్ధభవము.] - ఈ 12 ను సమీప
 మందనుటకుఁ బేరులు.

తే. అచట నచ్చట నచ్చోట ♦ నందు నాడ
 నచోట నచ్చోట, నక్కడ ♦ నయ్యెడ నట
 ననగఁ దత్ప్రదేశంబునం ♦ దనుట కాఖ్య
 లయ్యె (భక్తవిధేయ యాశ్వాసహాయ). 79

టీ. అచట, అచ్చట, అచ్చోట, అందు, అడ, అచోట, అచ్చోట,
 అక్కడ (అ+కడ) = అరిక్కున, అయ్యెడ (అ+ఎడ) = అ
 ప్రదేశమున, అట = ఈ ౧౦ యా అప్రదేశమం దనుటకు జేరులు.

క. ఇరుగెలకుల నిరుపంకల

నిరుదెస నిరుచక్కియందు ♦ నిరుపక్కియలం

దిరుగ్రేవల నిరుగడ నన

బొరిఁ బెల్లగు నుభయపార్శ్వముల ననుట (కజా). 80

టీ. ఇరుగెలకుల, ఇరుపంకల, ఇరుదెస, ఇరుచక్కియందు,
 ఇరుపక్కియందు, ఇరుగ్రేవల, ఇరుగడ—ఈ 2 ను రెండువైపులందు
 ననుటకు జేరులు.

క. నవముగ ధరలో నీమా

నవవర్ధువు వేడ్కఁ జదివినను వ్రాసిన మా

నవులకు ననవరతంబును

శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుండు ♦ చెలువం బొసఁగున్. 81

తా. ఎవ రీమానవవర్ధు వ్రాయుచున్నారో, లేక చదువుచున్నారో,
 వారికి గాశీవిశ్వేశ్వరవిదయవలన సకలసంపదలు గలుగును.

మానవవర్ధు సమాప్తము.

సీ. వలిదిప్ప వడఁకుగుఁబ్బలి చలిమిరిమల
 గట్టులఁతోడు ముఁక్కంటిమామ
 మంచుఁగొం డన హిమఁత్తైధరాఖ్యలు చను
 వేలుపుఁగొండ జేఁజేలగట్టు
 పుత్తడిగుబ్బలి * పునుకకంచమువాని
 విల్లు నా మేరువు * పేళ్లు వెలయు
 వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండ నాఁ
 గైలాసపర్వతాఁఖ్యలు నెలంగు

తే. వెలయుఁ దరిగొండ కవ్వంపుమల యనంగ
 మంథరాఖ్యలు కడపటిమల యనంగఁ
 జుట్టుఁగొం డనఁ దనరు నీఁడోణియందుఁ
 జక్రవాళాద్రి (వృషవాహఁశైలగేహ).

1

టీ. వలిదిప్ప (వలి=చల్లఁదనముగల, తిప్ప=కొండ), వడఁకుగుబ్బలి,
 పా. వణఁకుగుబ్బలి=వడఁకునట్లు చేయుపర్వతము, చలిమిరిమల=చల్లనికొండ,
 గట్టులఁతోడు = పర్వతములకురాజు, ముక్కంటిమామ = శివునకుమామ, మం
 చుఁగొండ=హిమము గలపర్వతము - ఈ ౬ ను హిమవత్పర్వతమునకుఁ బేరులు.
 వేలుపుఁ గొండ (వేలుపుఁకొండ)=దేవతలు నివసించుపర్వతము, జేఁజేలగట్టు=
 దేవతలపర్వతము, పుత్తడిగుబ్బలి=బంగారుపర్వతము, పునుకకంచమువానివిల్లు
 =ఈశ్వరుని ధనుస్సు - ఈ ౪ ను మేరుపర్వతముపేరులు. వెలిదిప్ప (వెలి+
 తిప్ప)=తెల్లనిపర్వతము, ముక్కంటిమల=శివుని కునికపట్టగు పర్వతము, వెండి
 కొండ=వెండివలెఁ దెల్లనిపర్వతము - ఈ ౩ ను కైలాసపర్వతముపేరులు. తరి

గొండ (తరి+కొండ), కన్వంపుమల (కన్వము+మల)-ఈ ౨ను మందరపర్వతము పేరులు. కడపటిమల = కడగానుండెడుపర్వతము, చుట్టుగొండ(చుట్టు+కొండ)=భూమిచుట్టునుండెడుపర్వతము - ఈ ౨ ను చక్రవాళపర్వతము పేర్లు.

ఆ. తూర్పుగొండ నాగగఁ ♦ దొలుగట్టు నాగను

బొడుపుగుబ్బ లనగఁ ♦ బూర్వశిఖరి

పరగఁ గ్రుంకుమెట్టు ♦ పడమటికొండ నా

వెలయు నస్తశిఖరి ♦ (విశ్వనాథ).

2

టీ. తూర్పు గొండ (తూర్పు+కొండ) = తూర్వదిక్కునందుండెడు పర్వతము, తొలుగట్టు=పూర్వదిక్కునందలిపర్వతము, బొడుపుగుబ్బలి = సూర్యుఁ డుదయించెడు పర్వతము - ఈ ౩ ను ఉదయపర్వతమునకుఁ బేరులు. గ్రుంకుమెట్టు=సూర్యుఁడ స్తమించుపర్వతము, పడమటికొండ=పడమటిదిక్కునందుండెడు పర్వతము - ఈ ౨ ను ఆస్తమయపర్వతము పేరులు.

తే. ఒప్పు గిరిపేళ్లు మల గట్టు ♦ తిప్ప మెట్టు

కొండ గుబ్బలి నా మేరు ♦ (కుధరచాప)

తొయి నాగ ల్లనంగను ♦ తొయనంగ

శిల కభిఖ్యలు దగు నిల ♦ (శేషభూష).

3

టీ. మల, గట్టు, తిప్ప, మెట్టు, కొండ, గుబ్బలి - ఈ ౫ ను పర్వతమునకుఁ బేరులు. తొయి, కల్లు, తొ - ఈ ౩ ను శిలకుఁ బేరులు.

తే. పల్లె కొట్టిక కొట్టిక కుప్పమ్మ నాగ

నూ రనగ గ్రామనామంబు ♦ లొప్పుచుండఁ

బట్టణంబున కాఖ్యలు ♦ పరగఁచుండఁ

బ్రో లనగ వీడనంగను ♦ (తూలపాణి).

4

టీ. పల్లె-రా. పల్లియ, కొట్టిక, కొట్టిక, కుప్పము, డోరు-ఈ ౪ ను గ్రామము పేరులు. ప్రిలు, వీడు - ఈ ౨ ను పట్టణము పేర్లు.

ఆ. ఉనికిపట్టు తావు ♦ మనికిపట్టెర విల్లు
తెంకి యిక్క నట్టు ♦ తెంకి యిమ్ము
నెలవు గీము నాఁగ ♦ నలరు నివాసదే
శంబునకును బేల్లు ♦ (చంద్రమాలి).

5

టీ. ఉనికిపట్టు, తావు, మనికిపట్టు, ఇరవు, ఇల్లు, తెంకి, యిక్క, నట్టు, తెంకి, ఇమ్ము, నెలవు, గీము [గృహశబ్దభవము.] - ఈ ౧౨ ను నివాస స్థానమునకుఁ బేరులు.

సీ. తెంకాయచెట్టనఁ ♦ డెంకాయమ్మ నన
నారికేళం బొప్పు ♦ (నగనివేశ)
మావిమ్మ ననఁగను ♦ మామిడిచెట్టన
నామ్రభూజం బొప్పు ♦ (నభుకేశ)
అత్తిమ్మ నేన మేడి ♦ యనఁగ నొదుంబర
ధారుణీజం బొప్పు ♦ (మేరుచాప)
యరఁటి యనఁటి నాఁగ ♦ సంశుమత్ఫలధారు
ణీరుహం బగు (ధరణీశ తాంగ)

తే. యలకుఁ దుంబీశలాటుసఁమాఖ్య లాను
గంబు సొఱకాయ వదరు నా ♦ (గరళకంఠ)
తా డనంగను దాడి నా ♦ తాళభూరు
హంబునకు నాఖ్య లై యొప్పు ♦ (నంబికేశ).

6

టీ. తెంకాయచెట్టు, డెంకాయమ్మను - ఈ ౨ ను కొబ్బిచెట్టు పేరులు. మావిమ్మను, మామిడిచెట్టు - ఈ ౨ ను చూతప్పక్షముపేరులు. అత్తిమ్మను, మేడి - ఈ ౨ ను అత్తిచెట్టుపేరులు. అరఁటి, అనఁటి - ఈ ౨ ను కదళిప్పక్షమునకు నామంబులు. అనుగము, సొఱకాయ, వదరు - ఈ ౩ ను సొఱకాయపేరులు. తాడు, తాడి - ఈ ౨ ను తాటిచెట్టుపేరులు.

సీ. మొక్క మోక నినువు ♦ మొలక మో సనఁగ నం
కురమునకును బేళ్లు ♦ (కుధరచాప)

యిగు రనఁ దలిరు నా ♦ జిగురు నాఁ జివు రనఁ
బల్లవనామముల్ ♦ పరఁగు (నీశ)

మా ననఁ జెట్టన ♦ మ్రాఁ కన భూరుహ
నామధేయము లగు ♦ (వామదేవ)

పువు పువ్వు పూ నాఁగఁ ♦ బుప్పము విరి యల
రనఁ గుసుమాఖ్య లై ♦ యలరు (నీశ)

తే. గుబురు దట్టము జొంపంబు ♦ గుంపు తఱచు
నాఁగ నిబిడంబు పేళ్లొప్పు ♦ (నందివాహ)
వల్లరిసమాఖ్య లగుచు వర్తిల్లుఁ ధీఁగ
తీవ తీవియ తీవె నాఁ ♦ (ద్రిపురవైరి).

7

టీ. మొక్క, మోక, నినువు, మొలక, మోసు - ఈ ౧ ను అంకురము పేరులు. ఇగురు, తలిరు, చిగురు, చివురు - ఈ ౪ ను బల్లవము పేరులు. మాను - రూ. మాను, చెట్టు, మ్రాఁకు - ఈ ౩ ను చెట్టునకునామములు. పువు, పువ్వు, పూ, పుప్పము, [పుష్పశబ్దభేదము.] విరి, ఆలరు - ఈ ౨ ను పుష్పము పేరులు. గుబురు, దట్టము, జొంపము, గుంపు, తఱచు - ఈ ౫ ను నందులేకయుండునానికీ పేరులు. ధీఁగ, తీవ, తీవియ, తీవె-రూ. ధీఁగ - ఈ ౪ ను ధీఁగకు పేరులు.

ఆ. అగ్రమున కభిఖ్య ♦ లగుచుండుఁ దుద సుద
కొన యనంగ వృక్షాశోటరమున
కలరుఁ బేళ్లు తొఱట ♦ తొలి తొట్టి తొఱ నాఁగ
(నాగహార రజతానగవిహార).

8

టీ. తుద, నుద, కొన-ఈ 3 ను అగ్రమునకుఁ బేరులు. తొఱుట, తొలి, తొఱ్ఱ, తొఱ-ఈరను చెట్టుతొఱ్ఱకుఁ బేరులు.

ఆ. ఇతువున కభిఖ్య ♦ లీక్షితఁ గన్నుల
మాను చెఱకు తియ్యఁమా ననంగఁ
దనరు దవ యనంగఁ ♦ దలవాఁడె నాంగఁ ద
దగ్రమున కభిఖ్య ♦ లగు (గిరిశ). 9

టీ. కన్నులమాను = గనుపులుగల చెట్టు, చెఱకు, తియ్యమాను = మధురమైనవృక్షము-ఈ 3 ను చెఱకునకుఁ బేరులు. దవ, తలవాఁడె - ఈ 2 ను చెఱకుకొనకుఁ బేరులు.

క. అగుఁ బేళ్లత్పలమునకుం
దొగ తొవ గల్వ గలు వనంగఁ ♦ దోయజ మొప్పుం
దగఁ దమ్మి తామ రనగా
మొగ డన మొగ్గ యనఁ దనరు ♦ ముకుళంబు (శివా).

టీ. తొగ, తొవ, కల్వ, కలువ-ఈ 4 ను ఉత్పలమునకుఁ బేరులు. తమ్మి, తామర-ఈ 2 ను తామరపువ్వునకుఁ బేరులు. మొగడ, మొగ్గ - ఈ 2 ను ముకుళమునకుఁ బేరులు.

తే. ఎనఁగుఁ జెందొవ చెందొగ ♦ యెఱ్ఱగలువ
యనంగ రక్తోత్పలంబు రక్తాబ్జ మొప్పు
నిలను గెందమ్మి కెందామ ♦ రెఱ్ఱదామ
రనంగఁ జెందమ్మి చెందామ ♦ రన (మహేశ). 11

టీ. చెందొవ, చెందొగ (చెన్ను+తొవ-గ)నువర్ణలూపము. చెందొవ (గ), ఎఱ్ఱగలువ (ఎఱ్ఱ+కలువ)-ఈ 3 ను ఎఱ్ఱనికలువకుఁబేరులు. కెందమ్మి (కెంపు+తమ్మి = కెందమ్మి), కెందామర (కెంపు+తామర = కెందామర), [బాల. సంధి. 36, 37 సూత్రములు చూడుఁడు.] ఎఱ్ఱదామర (ఎఱ్ఱ+తా

మర), చెందమ్మి (చెన్ను + తమ్మి), చెందామర (చెన్ను + తామర) - ఈ ౫ ను ఎఱ్ఱదామరపువ్వునకు జేరులు.

క. గొడుగు గొడు వెల్లి యనఁ జె
న్నడగును ఛత్రంబు కేతనాహ్వయము లగున్
సిడె మనఁగఁ డెక్కె మనఁగాఁ
బడగ యనన్ డా లనంగఁ * (బర్హతథస్వీ). 12

టీ. గొడుగు, గొడువు, ఎల్లి-ఈ 3 ను ఛత్రమునకు జేరులు. సిడె ము, టెక్కెము, పడగ [పతాకాశబ్దవము], డాలు-ఈ ౪ ను ధ్వజము నకు జేరులు.

క. మఱుఁ గనఁగ నోల మనఁగాఁ
మఱు వనఁగాఁ జా టనంగ * మా టన వరుసం
బరఁగు ని వెల్ల నగోచర
ధరణీనామంబు లగుచు * (దర్పకదమనా). 13.

టీ. మఱుఁగు, ఓలము, మఱువు, చాటు, మాటు - ఈ ౫ ను కన్నుల కగపడనిప్రదేశమునకు నామములు.

క. పొసఁగుఁ దృణాఖ్యలు పులు నాఁ
గన వనఁగాఁ బూరి యనంగ * గడ్డి యనంగా
వసుమతిలో నెన్నంబడు
ససి సస్సెము పై రనంగ * సస్యం (బభవా). 14

టీ. పులు, కనవు, [హాసశబ్దవము.] తూరి, గడ్డి - ఈ ౪ ను తృణమునకు జేర్లు. ససి, సస్సెము, [సస్యశబ్దవము] పైరు - ఈ 3 ను ధాన్యమునకు నామములు.

ఆ. తెలుపు దెల్ల వెల్ల * తెలి వెలి నాఁగ నా
హ్వయము లమరు ధవళవర్ణమునకుఁ

గప్పు నలుపు నల్ల ♦ కఱి యన నాఖ్యితా
నీలవర్ణమునకు ♦ (నీలకంఠ).

15

టీ. తెలుపు, తెల్ల, వెల్ల, తెలి, వెలి - ఈ ౫ ను ధవళివర్ణమునకుఁ
బేరులు. కప్పు, నలుపు, నల్ల, కఱి - షా. కఱి-ఈ ౪ ను నీలవర్ణమునకుఁ
బేరులు.

ఆ. కెంపు దొంగరు దొవరు ♦ కెంజాయ యెటు ఎట్టి
యనఁగ నరుణకాంతి ♦ కాఖ్య లయ్యె
నళిది పసుపుచాయ ♦ యనఁగ హరిద్రవ
ర్ణమున కాఖ్య లగుఁ (బి+నాకహస్త).

16

టీ. కెంపు, తొంగరు, తొవరు, కెంజాయ (కెంపు+చాయ), ఎఱు
పు, ఎఱ్ఱి - ఈ ౬ ను ఎఱ్ఱినికాంతికిఁ బేరులు. అళిది-రూ. హళిది, పసుపు
చాయ-ఈ ౨ ను హరిద్ర వర్ణమునకుఁ బేరులు.

ఆ. శ్యామవర్ణమునకు ♦ నామంబు లగుచుండుఁ
బసరుచాయ యనఁగ ♦ బచ్చ యనఁగ
వన్నె డాలు రంగు ♦ వన్నియ జిగి జోతి
చాయ యనఁగఁ బరఁగు ♦ జగతిఁ గాంతి.

17

టీ. పసరుచాయ, పచ్చ-ఈ ౨ ను ఆకుపచ్చవన్నెకు నామములు.
వన్నె, [వర్ణశబ్దభవము.] డాలు, రంగు, వన్నియ, [ప్ర. వర్ణము.] జిగి,
జోతి, [ప్ర. జ్యోతిస్సు.] చాయ [ప్ర. ఛాయ] - ఈ ౪ ను కాంతికిఁ
బేరులు.

తే. మానికము లన రతనముల్ ♦ నా నెసంగు
నవని మాణిక్యములకు సమాహ్వయములు
మెఱుఁ గనంగను నిగ్గు నా ♦ మెఱయుచుండు
నాఖ్యి లుత్కృష్టకాంతికి ♦ (నభ్రకేశ).

18

టీ. మానికము [ప్రకృ. మాణిక్యము], రతనము [ప్రకృ. రత్నము]-
ఈ ౨ ను రత్నములకుః బేరులు. మెఱుంగు, నిగ్గు-ఈ ౨ ను విశేషకాంఠికః
బేరులు.

తే. జడధిపే శ్లగు మున్నీరు ♦ కడలి సంద్ర
మనఁగ మడుఁ గన మడువు నా ♦ హ్రదము దనరుఁ
బరఁగు నాటవసంద్రంబు ♦ పాలవెల్లి
జిడ్డుకడలి పాల్కడలి నా ♦ క్షీరజలధి. 19

టీ. మున్నీరు (మును + నీరు) = మొనటిసృష్టి, కడలి, సంద్రము
(ప్రకృ. సముద్రము.) - ఈ 3 ను సముద్రమునకు నామములు. మడుఁగు,
మడువు-ఈ ౨ ను హ్రదముపేర్లు. ఆటవ సంద్రము, [లవణ, ఇత్తు, సుర,
సస్వి,దధి,క్షీర, నీలసముద్రములొ నది యాటవది.] పాలవెల్లి (పాలు+వెల్లి)=
క్షీరప్రవాహము, జిడ్డుకడలి = జిడ్డుగల సముద్రము, పాలకడలి=క్షీరసము
ద్రము-ఈ ౪ ను క్షీరసముద్రమునకుఁ బేరులు.

క. సంజె యన మడి యనంగను
మంజుల కేదారభూసమాఖ్యలు వెలయుం
బుంజె యనఁ జేను పాల మనఁ
గం జన మరుభూమిపేళ్లు ♦ (కాయజదమనా). 20

టీ. సంజె, మండి-ఈ ౨ ను మాగాణిభూమికః బేరులు. పుంజె,
చేను, పాలము-ఈ 3 ను మెట్టభూమిపేర్లు. కంజ-ఈ ౧ నిర్జలప్రదేశము
నకుఁ బేరు.

క. ధరణికో వివరాఖ్య లగున్
బొటియ కలుగు లాఁగ బొక్క ♦ బొంద యనంగా
దరి యొడ్డు గట్టనంగా
బరఁగుం దీరంబు పేళ్లు ♦ (ప్రమథగణేశా). 21

టీ. బొటియ, కలుంగు, హంగ, బొక్క, బొంద-ఈ ౫ ను బొంద
పేర్లు. దరి, బడ్డు, గట్టు-ఈ 3 ను తీరమునకుఁ జేరులు.

తే. అస లనంగను తొంపి నా ♦ నడు సనంగ
బుఱద నా నొప్పు గర్దమంబునకుఁ బేళ్లు
భూమికి సమాఖ్య లగు బువి ♦ పుడమి నేల
మన్ను పంటవలంతి నా ♦ (మదనదమన). 22

టీ. అసలు, తొంపి, అడుసు, బుఱద - ఈ 4 ను అడుసునకుఁ జేరులు.
బువి [ప్రకృ. భువి.], పుడమి [ప్రకృ. పృథివి.], నేల, మన్ను, పంటవలంతి
= పంటలనొసంగుచేసి-ఈ ౫ ను భూమిపేర్లు.

తే. జగిలె యనంగ నరుంగు నాంగ ♦ జగతి నాంగఁ
దిన్నె యన వేదికాఖ్యలై ♦ యెన్నఁ దనరు
మి ట్టనంగను మెరక నా ♦ మిట్ట యనంగ
నున్న తఱితికాఖ్యలై ♦ యొప్పు (నభవ). 23

టీ. జగిలె-రూ. జగిలె, అరుంగు, జగతి, లెన్నె-ఈ 4 ను లెన్నెకుఁ
చేరులు. మిట్టు, మెరక, మిట్ట-ఈ 3 ను ఎత్తయినచోటికిఁ జేరులు.

తే. తనరు నిశ్రేణి తాప నిచ్చెన యనంగఁ
దెప్ప తే పనునాఖ్యల ♦ నొప్పు బ్లవము
వరంగు నో డనఁ గల మనఁ ♦ దరణి ధరణిఁ
(దరణిశీతాంశుశిఖినేత్ర ♦ ధవళగాత్ర). 24

టీ. తాప, నిచ్చెన-ఈ ౨ ను నిచ్చెనకుఁ జేరులు. తెప్ప, తేప-ఈ ౨
ను ప్లవమునకుఁ జేరులు. ఓడ, కమలము-ఈ ౨ ను నావకుఁ జేరులు.

తే. కార్తకం బొప్పు విల్లు సింఁగాణి యనంగఁ
దూణ మొప్పు బత్తలిక నా ♦ దొన యనంగఁ

దరకనం బనఁ బొది యనఁ ♦ దనరు శరణు

కోల ములి కమ్ము తూఁపు నా ♦ (శూలపాణి). 25

టీ. విల్లు, సింగాణి-ఈ ౨ ను ధనశ్చనకుఁ జేరులు. వత్తళిక, దొన, తరకనము, పొది-ఈ ౪ ను అమ్ములపొదిపేర్లు. కోల, ములికి, అమ్ము, తూఁపు-ఈ ౪ ను శరణు పేర్లు.

తే. తనరుఁ బేళ్లు తనుత్రాణమునకుఁ గత్త
శంబు జోడు జిరా దుప్పటంబు బొంద
శం బనఁగ నాఖ్య లగు శతాంగింబునకును
దేరు నా నరదము నాఁగ ♦ (మేరుచాప). 26

టీ. కత్తశంబు, జోడు, జిరా, దుప్పటంబు, బొందశంబు-ఈ ౫ ను కవచమునకుఁ జేర్లు. లేదు, అరదము [ప్రకృ...రథము.] - ఈ ౨ ను రథము పేర్లు.

క. కన్నా కన్నను దలక
ట్టన్నను మఱి మేలుబంతి ♦ యన్నను ధరలో
నిన్నియు శ్రేష్ఠము వేల్చె
యెన్నంబడు రాజసభల ♦ (నిభదై త్యహారా). 27

టీ. కన్నాకు, కలకట్టు, మేలుబంతి-ఈ ౩ ను ఉత్తమునిపేర్లు.

క. సొమ్మనఁ దొడ వనఁగా రవ
ణమ్మన నగుఁ బేళ్లు భూపణమ్ములకును హా
రమ్ములకు నగును నభిధా
నమ్ములు పేరు లన సరులు ♦ నా(శిలికంఠా). 28

టీ. సొమ్ము, తొడపు, రవణము-ఈ ౩ ను భూపణములకుఁ జేరులు. పేరు, సరి-ఈ ౨ ను హారమునకుఁ జేరులు.

తే. సరము లెత్తులు దండలు ♦ సరు లనంగ
నామధేయంబు లగుఁ బుష్పదామములకు
వాసనకు నాఖ్యలై యొప్పు ♦ వలపు కంపు
తావి కమ్మన యనఁగ (గాత్రాయనీశ). 29.

టీ. సరములు, ఎత్తులు, దండలు, సరులు-ఈ ర ను శ్రావులదండలకుఁ
జేర్దు. వలపు, కంపు, తావి, కమ్మన-ఈ ర ను వాసనకుఁ జేరులు.

క. ఒడమె యన సొమ్మనంగా
విడిముడి యన రొక్క మనఁగ ♦ విత్తంబునకుం
బుడమిని నామము లగు నివి
(యుడురాజకళావతంస ♦ యురగాభరణా). 30

టీ. ఒడమె, సొమ్ము, విడిముడి, రొక్క-ము(రుక్తశబ్దభవము)-ఈరను
భవమునకుఁ జేర్దు.

తే. మచ్చు లన మిదై లనఁగను ♦ మాడుగు లన
దారునిర్మితగేహముల్ ♦ దనరుచుండుఁ
బరఁగు సౌధంబు మేడ యుప్పరిగ యనఁగఁ
(నాగకేయూర మౌనిమానసవిహార). 31

టీ. మచ్చులు, మిదైలు, మాడుగులు-రూ. మాడువులు - ఈ 3 ను
కొయ్యలొక గట్టఁబడినయిండ్లకుఁజేర్దు. ఉప్పరిగ, మేడ-ఈలను రాచనగళ్ల
కుఁ జేర్దు.

తే. పెట్టి యన మందసం బనఁ ♦ బెట్టి యనఁగఁ
బెట్టియ యనంగఁ బేటికాభిఖ్య లమరు
మ్రొ డనంగను మోటు నా ♦ మొద్దనంగ
వెలయు స్థాణుసమాఖ్యలు ♦ (విశ్వనాథ). 32

టీ. పెట్టి, మందసంబు, పెట్టె, పెట్టియ-ఈ ౪ ను పేటికపేర్లు.
మ్రోడు, మోటు, మొద్దు-ఈ 3 ను స్థాణువుపేర్లు.

ఆ. విస్తృతాఖ్య లొప్పు ♦ విప్పు తనర్పు నా
వెడఁద విరివి పఱపు ♦ వెడలు పనఁగ
దీర్ఘమునకు నామధేయంబు లై యొప్పు
నిడుద చాఁపు నిడివి ♦ నిడు పనఁగ.

33

టీ. విప్పు, తనర్పు, వెడఁద, విరివి, పఱపు, వెడలుపు-ఈ 6 ను వెడలుపి
పేర్లు. నిడుద, చాఁపు, నిడివి, నిడుపు-ఈ ౪ ను నిడివికిఁ జేర్లు.

ఆ. ఈడు దినుసు సాటి ♦ యెన దొర సరి జోడు
సవతు మాద్రి యుద్ది ♦ జత తరంబు
పురుడు నాఁగ సదృశమున కివి యాఖ్య లౌ
(వివిధగుణసనాథ ♦ విశ్వసాథ).

34

టీ. ఈడు, దినుసు, సాటి, ఎన, దొర, సరి, జోడు, సవతు, మాద్రి-
రూ. మాదిరి, ఉద్ది, జత, తరంబు, పురుడు-ఈ 6 ను సమానమునకుఁ జేర్లు.

తే. పసిఁడి బంగరు బంగారు ♦ వైఁడి పొన్ను
జాళువా పుత్తడి యనంగ ♦ స్వర్ణ మమరుఁ
ద వృకాంచన మమరుఁ గుంఠదన మనంగ
డాని యపరంజి నా (గజదానవారి).

35

టీ. పసిఁడి, బంగరు, బంగారు, వైఁడి, పొన్ను - రూ. మాన్ను,
జాళువా, పుత్తడి-ఈ 2 ను బంగారమునకుఁ జేర్లు. కుంఠదనము, కదాని, అప
రంజి-ఈ 3 ను పుటముదీతిన బంగారమునకుఁ జేర్లు.

ఆ. చిదుర తునుక తునియ ♦ చిదురుప వ్రక్క
లనఁగ ఖండమునకు ♦ నాఖ్య లమరుఁ

బ్రోగు గుప్ప వామి ♦ ప్రోవు దిట్ట యనంగ
రాశి కాఖ్య లగు (ధ♦రాశతాంగ).

36.

టీ. చిదుర, తుమక, తునియ, చిదురుప, వ్రక్క, పాలు - ఈలను
ఖండమునకుఁ బేర్చు. ప్రోగు, తుప్ప, వామి, ప్రోవు, తిట్ట-ఈగను రాశికిం.
బేరులు.

క. ఈస్థావరవర్ధం గడు
నాస్థా వినఁ జదువ వ్రాయ ♦ నవనీస్థలిలో
నాస్థానికృప నఖలశు
భస్థితులును జనుల కొదవు ♦ భాసురలీలన్.

37.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

తి ర్య గ్వ ర్థ.

సీ. వెడఁదమోముమెకంబు ♦ జడలమెకం బేనుఁ
గులగొంగ మెకములఁకొలముసామి
తెల్ల డాలుమెకంబు ♦ తెఱనోటిమెకము సిం
గంబు నాబొబ్బమెకం బనంగఁ
బరఁగును మృగరాజు ♦ పసిదిండి పులి మెకం.
బులతిండిపోతు చాఁటలమెకంబు
మువ్వన్నె మెక మన ♦ నివ్వసుంధరయందు
వ్యాఘ్రంబునకు సమాఖ్యలు చెలంగుఁ
ఆ. బుట్టకూడుదిండిపో తన వెనుకచూ
పులమెకంబు నాఁగ ♦ నెలు వనంగ

నెలుగు నాఁగ మోరఁ తెలుపు పాఁకంబు నా
భల్లుకంబు దనరు * (ఫాలనేత్ర).

1

టీ. పెడఁదమోముమొకము = విశాలముఖముగలమృగము, జడలమొకము = జటలుగలమృగము, వినుఁగులగొంగ = గజములకుఁబిరోధి, మొకముల కొలముసామి = మృగములవంశమునకు రాజు, తెల్లఁడాలమొకము = శ్వేత కాంతిగలది, తెఱనోటిమొకము = తెఱచియుండెనునోరుకలది, సింగము, [సింహశబ్దభవము.] బొబ్బమొకము = బొబ్బలువేసెడుమృగము - ఈ ౮ గుఱు సింహమునకుఁ జేర్లు. పసిదిండి = (పసుల+తిండి) పశువును భక్షించునది, పులి, మొకంబులతిండిపోతు = మృగములను భక్షించునది, చాఱలమొకము = చాఱలుగలమృగము, మువ్వన్నెమొకము = మూఁడువన్నెలుగల మృగము-ఈ ౫ ను వ్యాఘ్రమునకుఁ జేరులు. పుట్టకూడుదిండిపోతు = పుట్టకూడుతినునది, వెనుకచూపులమొకము = వెనుకదృష్టిగలది, ఎలుపు, ఎలుఁగు, మోరఁ తెలుపు మొకము=ముఖమందు తెలుపుగలమృగము-ఈ ౪ ను భల్లుకమునకుఁ జేర్లు.

క. పలుగొమ్ములమొక మనఁగా

నిల నెక్కుడుపాక మనంగ * నేనుఁ గనఁగా

బలువంజమొకము నాఁ జే

గలమొక మన గౌరవంగఁ * గరి. యొప్పు (శివా). 2

టీ. పలుగొమ్ములమొకము = దంతములే కొమ్ములుగాఁగలమృగము, ఎక్కుడుమొకము=ఎక్కుటకుఁబిరోధిమైనమృగము, వినుఁగు, బలువంజమొకము (బలుపు+తింజ+మొకము), రూ. బలుహంజమొకము = బలువైన పాదములు గలమృగము, చేగలమొకము=హస్తము (తొండము) గలమృగము, గౌరు-ఈ ౩ ను గజమునకుఁ జేరులు.

తే. వానికి సమాఖ్య ల్గుఁ దేజి * వారువంబు

మాపు గుఱ్ఱంబు తట్టువ * వాపురంబు

క త్తలాని బాబా జక్కి ♦ తత్తడి యన
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

3

టీ. తేడి, వారువము, మావు, గుఱ్ఱము, తట్టువ, వాపురము, కత్తలా;
బాబా, జక్కి, తత్తడి-ఈని యు గుఱ్ఱమునకుఁ బేరులు.

క. తగ రేడిక పొట్టే లన

నగు మేషసమాఖ్య లెనిమిదడుగులమొక మే
నుంగుగొంగసూఁ డనంగా

జగతిక శరభాఖ్య లొప్పుఁ ♦ (జంద్రార్థధరా).

4

టీ. తగరు, ఏడిక, పొట్టేలు-ఈ 3 ను మేఁకకుఁ బేరులు. ఎనిమిదడు
గులమొకము = ఎనిమిదికాళ్లుగల మృగము, వినుంగుగొంగసూఁడు = సింహ
మునకు విరోధి-ఈ ౨ ను శరభమృగమునకుఁ బేరులు.

క. సంగతి నుషాఖ్యలు నొ

ప్పెంగడు నొంటె లన లొట్టిపిట్ట లనక సా

రంగాఖ్య లలరు నిట్టు ల

నంగా జింక లన లేళ్లు ♦ నా (సర్వజ్ఞా).

5

టీ. ఒంటె, లొట్టిపిట్ట-ఈ ౨ ను ఉష్ట్రమునకుఁ బేరులు. ఇట్టి, జింక,
లేడి-ఈ 3 ను జింకలకుఁ బేరులు.

క. నులిగొమ్మలమొక మి ♦ ఱ్ఱన

నిల మృగమున కొప్పుఁ బేళ్లు ♦ మృగిలేడి యనక

వెలయును రెంటికి దగు నా

ఖ్యలు జింక యనంగ నీశ ♦ (యంబరకేశా).

6

టీ. నులిగొమ్మలమొకము = మెలికలులిరిగియుండు కొమ్మలు గలమృ
గము, ఇట్టి-ఈ ౨ ను మగజింకపేర్లు. లేడి - అను నీ యు ఆడుజింకకు
పేరు. జింక-ఈ ౨ యు ఆడు మగదువ్వులు రెంటికినిపేరు.

తే. పనులు తొడుకులు పసరముల్ ♦ పసి యనంగఁ
 బళువులకును సమాఖ్యలై ♦ పరఁగు నాల
 పోతు బసవఁడు గిబ్బ యాఁబో తనంగ
 వృషభమున కాఖ్యలై యొప్పు ♦ (వృషభవాహ). 7

టీ. పనులు, తొడుకులు, పసరము-రూ. పసలము, పసి-ఈ ౪ ను పశువులకుఁ జేరులు. ఆలపోతు=పశువులకుఁ బతి, బసవఁడు, గిబ్బ, ఆఁబోతు [ఆవు+పోతు]-ఈ ౪ ను వృషభమునకుఁ చేరులు.

సీ. తొట్టుపట్టు లనంగ ♦ దొడ్లనఁగా నివి
 గోష్ఠదేశమునకుఁ ♦ గొఱులు (నీశ)
 కడుపులు మొదపులు ♦ పదుపులు మందలు
 నా ధేనుగణ మొప్పు ♦ (నగనివేశ)
 యలరు నాఖ్యలు లేఁగ ♦ లన దూడ లనఁ క్రేపు
 లన వత్సములకును ♦ (ధనదమిత్ర)
 యా వనఁగా గిడ్డి ♦ యనఁ దొడు కన మొద
 వన ధేనునామముల్ ♦ దనరు (నభవ)

తే. యుక్షమునకు సమాఖ్యలై ♦ యొప్పుచుండు
 గిత్త యెద్దనఁ గోడె నాఁ ♦ (గృత్తివాస)
 యా లనఁగ ధేనువుల కాఖ్య ♦ యలరు చుండు
 (కైలజానాథ ప్రమథసంఘయసనాథ). 8

టీ. తొట్టుపట్టులు, దొడ్లు - ఈ ౨ ను కొట్టమునకుఁ జేర్లు. కడుపులు, మొదపులు, పదుపులు, మందలు - ఈ ౪ ను ఆవులగుంపునకుఁ జేర్లు. లేఁగ, దూడ, క్రేపు - ఈ ౩ ను దూడలకుఁజేర్లు. ఆవు, గిడ్డి, తొడుకు, మొదపు-ఈ ౪ ను గోవులపేర్లు. గిత్త, ఎద్దు, కోడె - ఈ ౩ ను ఎద్దునకుఁ జేర్లు. ఆలు [ఆవు+లు (పువర్ణలోపము)=ఆలు-బహువచనము.]-ఈ ౧ యు ధేనువులపేరు.

తే. అలరుఁ గుండేలు చెవులపో ♦ తనఁగ శశక

మొప్పుఁ బొడలమెకంబు నా ♦ దుప్పి యనఁగఁ

గాఱుకొమ్ములమెక మనంఁగను ధరిత్రి

రామనామమృగంబు (ధ♦రాశతాంగ).

9

టీ. కుండేలు, చెవులపోతు-ఈ ౨ ను కుండేటికిఁ బేర్చు. పొడలమెకము = మచ్చలుగలమృగము, దుప్పి, కాఱుకొమ్ములమెకము = సాంద్రశృంగములు గల మృగము-ఈ 3 ను దుప్పికిఁ బేర్చు.

తే. దుంత యెనుపోతు జమునెక్కిరింత దున్న

యనఁగ మహిషంబునకు సమాహ్వాయము లమరుఁ

బరఁగు నెనుపెంట్లు గేదెలు ♦ బట్టె లెనుము

లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు ♦ (ధనదమిత్ర).

10

టీ. దుంత, ఎనుపోతు, జమునెక్కిరింత = యమునివాహనము, దున్న-ఈ ౪ ను మహిషంబునకుఁ బేర్చు. ఎనుపెంట్లు (ఎనుము + పెంటి = ఎనుపెంటి), గేదె, బట్టె, ఎనుము-ఈ ౪ ను మహిషీసామములు.

తే. పక్కి పులుఁగు పిట్ట యనఁగఁ ♦ బక్షి యొప్పు

గఱులు తెక్కలు చట్టుప ♦ లెఱక లనఁగఁ

బక్షుముల కివి పే శృంగుఁ ♦ బర్లములకు

నాఖ్యి లగు లావు లన నీక ♦ లనఁగ (నీశ).

11

టీ. పక్కి, (ప్రకృతి. పక్షి.) పులుఁగు, పిట్ట-ఈ 3 ను పక్షికిఁ బేర్చు. గఱులు, తెక్కలు, చట్టుపలు, ఎఱకలు-ఈ ౪ ను తెక్కలకు నామములు. లావు, ఈక-ఈ ౨ ను ఈకలకు నామములు.

సీ. తొలకరికలుగుపుల్లులు నల్వతేజీలు

పాలు నీరును నేరుపఱుచుపులుఁగు

లంచలు తెలిపిట్ట ♦ లన నొప్పు హంసలు
 క్రౌంచముల్ దనరారు ♦ గొంచ లనంగ
 గొక్కరా లనంగను ♦ గొక్కు లనంగను
 గొక్కెర లనంగను ♦ గొంగ లనంగ
 బరంగు నభిఖ్యలు ♦ బకవిహంగములకు
 నట్టువపులుగు నా ♦ జాట్టుపులుగు

తే. నాగ నె వ్వున నెలి నా ♦ నమ్మి యనంగ
 గేకికి సమాఖ్య లగు జంచరికములకు
 నాఖ్యలు జమిలిముక్కాలి ♦ యనంగ దేటి
 యనంగ దుమైద నా (నీశ ♦ యభ్రకేశ).

12

టీ. తొలకరికలుగుపుల్లులు=పర్వాకాలమునఁ బాటిపోవుపక్షులు, నల్వ
 తేజీలు=బ్రవ్వుకు నాచానములు, పాలు నీరును నేరుపఱుచు పులుగులు=
 క్షీరోదకములను వేలుపఱుచునట్టిపక్షులు, అంచలు, (ప్రకృతి. హంసలు.)
 తెలిపిట్టలు = తెల్లనిపక్షులు-ఈ ౧ ను హంసలకు నాచుములు. గొంచలు-
 ఈ ౨ యు క్రౌంచపక్షులకుఁ బేరు. గొక్కరా, గొక్కు, గొక్కెర, గొంగ-
 ఈ ౪ ను బకమునకుఁ బేర్లు. నట్టువపులుగు=నాట్టుమునుజేయుపక్షి, జాట్టు
 పులుగు = సిగగలపక్షి, నెమ్మి, నెమిలి, నమ్మి-ఈ ౩ ను గేకికి నాచుములు.
 జమిలిముక్కాలి=ఆఱుకాళ్లు గలది, తేటి, తుమైద-ఈ 3 ను భ్రమరము
 పేరులు.

తే. పరంగు నొడ్డిలు కూకిలు ♦ పల్లటిలు
 పాపురాలును బకదాడ్లు ♦ పాపురములు
 నాంగ గలరవపక్షిబృందములపేళ్ళు
 (పంకజాతాక్షసన్నిత్ర ♦ ఫాలనేత్ర).

13

టీ. ఒడ్డిలు, మాకీలు, పల్లటీలు, పావురాలు(పారావతకబ్బభవము), ఒక డార్లు, పావురములు-ఈ ౬ ను పావురములకుఁ బేరులు.

తే. పుడమిలోపలఁ జదువులపులుఁ గనంగఁ
జిగురువిల్కానితేజి నాఁ ♦ దొంగరుముక్కు
పులుఁ గనంగ బచ్చతెక్కలపులుఁ గనంగఁ
జిలుక యన నొప్పు గీరంబు ♦ (శ్రీమహేశ). 14

టీ. చదువులపులుఁగు=మాటాడుపక్షి, చిగురువిలుకానితేజి=మన్నఁగుని వాహనము, దొంగరుముక్కుపులుఁగు = యెఱ్ఱనిముక్కుగలపక్షి, పచ్చ తెక్కలపులుఁగు = పచ్చలితెక్కలుగలపక్షి, చిలుక-ఈ ౫ ను చిలుకకుఁ బేర్లు.

తే. బట్టికాఁ డన గొరవంకపిట్ట యనంగఁ
బరంగు శారిక యేత్రింత ♦ పసులపోలి
గాఁడు కూకటిమూఁగ నాఁ♦గను జెలంగు
నిల భరద్వాజవిహంగంబు ♦ (నీలకంఠ). 15

టీ. బట్టికాఁడు-పా.బట్టుకాఁడు, గొరవంకపిట్ట-ఈ ౨ ను గోరువంక కుఁ బేర్లు. ఏత్రింత, పసులపోలిగాఁడు, కూకటిమూఁగ-ఈ 3 ను భరద్వాజ పక్షికిఁ బేర్లు.

తే. జాలె డే గనఁ గురుజు నా ♦ సాశ్వ మనంగఁ
గణుజు నాఁగను జలకట్టై ♦ యనంగ వేస
డం బనంగ గిడ్డు నా నోరణం బనంగ
శ్వేనభేదంబు లగు (మహాసేనజనక). 16

టీ. జాలె, డేగ, కురుజు, సాశ్వము, కణుజు, జలకట్టై, వేసడము, గిడ్డు, పీరణము-ఈ ౬ యును శ్వేనవిశేషములకుఁ బేర్లు.

తే. కోటఁ డనఁగను గూబ నా ధూక మమరుఁ
జిలుతగూబ యనంగఁ బఁసిండికంటి
యనంగ సకినాలపులుఁ గన ధ నలరుచుండుఁ
బృథివిఁ గనకాక్షి యనుపక్షి ధ (శ్రీమహేశ). 17

టీ. కోటఁడు, గూబ-ఈ ౨ ను గుడ్లగూబకుఁ బేరులు. చిలుతగూబ= చిన్నగూబ, పసిండికంటి=బంగారమువంటి నేత్రములుగలది[సమాసాంతము.], సకినాలపులుఁగు=శకునములపక్షి-ఈ 3 ను బంగరుకంటిపిట్టకుఁ బేర్లు.

తే. పాము సప్పంబు నిడుపఁడు ధ పడగదారి
గాలిమేతరి విసదారి ధ కానరాని
కాళ్ళయది చిల్వి వీనులకంటి పుట్ట
పెట్టెప ట్టనఁ జను నహి ధ వేళ్ళు భర్త. 18

టీ. పాము, సప్పము, ప్రకృతి సర్పము. నిడుపఁడు=దీర్ఘ ముగానుండు నది, పడగదారి=పడగనుధరించినది, గాలిమేతరి=వాయుభక్షణము నేయునది, విసదారి = విషమునుధరించినది, కానరాని కాళ్ళయది = అగపడనిపాదములు గలది, చిల్వి-రూ. చిలువ, వీనులకంటి=చెవులే కన్నులుగాఁగలది, పుట్ట పెట్టె పట్టు=వల్లి కమును బెట్టెయును నివాసముగాఁగలది-ఈగం యు సర్ప మునకు నామములు.

క. ఇల నెంచ రుధిరమున కా
ఖ్యలు నల్ల యనంగ నెత్తు ధ రనంగ ధరిత్రిం
బొల యీరు వెఱచి నంజుడు
పొల సన నివి పరఁగు మాంసమునకు (మహేశా). 19

టీ. నల్ల, నెత్తురు-ఈ ౨ ను రక్తమునకుఁ బేర్లు. పొల, ఈరువు, ఎఱచి, నంజుడు, పొలను-ఈ ౪ ను మాంసమునకుఁ బేర్లు.

క. భర్తృడు కాశీనిలయుఁడు
దుర్గాపతి యొసఁగు ముదముతో నీతిర్య
గ్వర్ధ లీఖించినఁ జదివిన
దౌర్ధత్యము లణఁచి సంపదలు నిత్యంబున్. 20

టీ. ఈతిర్యగ్వర్ధ వ్రాసినను, జదివినను, కాశీవిశ్వేశ్వరనిదయవలన దారి
ద్రవ్యములు దొలఁగి సంపదలు గలుగును.

తిర్యగ్వర్ధ సమాప్తము.

—● నా నా ర్థ వ ర్ధ. ●—

క. కలు పనఁ బేరగు దధికిం
గలు పన సస్యంబులోని * గాదముపేరౌ
*వెలు గండ్లు కంపకోటను
వెలుఁ గందురు ప్రభను జనులు * (విశ్వాధిపతీ). 1

టీ. 1. కలుపు=పెరుంగు, పెరులోనికసపు. 2. వెలుగు=కంచె, వెలుంగు=
వెలుతురు.

మావు లనం దగు హయములు
మావు లనం బరఁగు నామ్రమహిజంబు లిలం
దావు లన స్థల మొప్పును
వావు లనక వాసనలకుఁ * దగుఁ బేరు (శివా). 2

టీ. 1. మావులు=గుఱ్ఱములు, మామిడిచెట్లు. 2. తావులు=చోటులు,

* ఇది అరసున్నగలప్పుడు కాంతికిని, లేనప్పుడు కంపకోటను బే
రగును.

వాసనలు. [వైరెండుపదములకును బహువచనమందే యాయధభేదంబు చెప్పి, పీలగునుగాని యేకవచనంబున నివి వెచ్చేతింకములుగలవి గావున సర్థద్వయము చెప్పి పీలుగాదు. ఏకవచనమున గుఱ్ఱమునకు “మావు” మామిడిచెట్టునకు “మావి” యని రూపములు.]

క. ఇమ్మహిలోపలఁ బే రగుఁ

గొమ్మ యనకొ వృక్షశాఖకును భాషినికిం

దమ్ము లనం బే రగుఁ బ

దమ్ముల కనుజన్తులకును ♦ (దరుణేందుధరా.) 3

టీ. 1. కొమ్మ= చెట్టుయొక్కకొమ్మ, ఆంధ్రాది. 2. శములు=తామరలు, అనుజులు. [ఏకవచనమున సర్థద్వయమురాదు. తామరకు ‘శమ్మి’ అనుజునికి ‘శమ్మడు’ అని రూపభేదము.]

క. ఇమ్ములఁ బే రగుఁ దాటం

కమ్ములకుకొ లేఖలకును ♦ గమ్మ లనకొ నా

మమ్ము దగుం గంతాభర

ణమ్మునకును లతకుఁ దీఁగె ♦ నా (నౌరీశా). 4

టీ. 1. కమ్మ=చెవికమ్మ, ఉత్తరము(జాబు). 2. తీఁగె=మెడనూలు, లత.

క. చెల్లును బేల్లె ధరలోఁ

దా శ్లన సూత్రంబులకును ♦ దాశంబులకుం

గోశ్లనఁ గుక్కుటములకును

బే శ్లగు ఖట్వాంగములకుఁ ♦ బే శ్లగు (నభవా). 5

టీ. 1. శాశ్ల=చగ్గములు, తాటిచెట్లు, [ఏకవచనములారాదు. చగ్గము=తాడు, తాటిచెట్టు=తాడి]. 2. శోశ్ల=కుక్కుటములు, మంచపుఁగోశ్ల. [ఈ యర్థము ఏకవచనములారాదు. కుక్కుటము=కోడి, మంచపుఁగోడు=కోడు.]

క. చామ యన సస్యమునకును
భామినికిని నాఖ్య యగుచుఁ ♦ బరఁగు ధరిత్రిక
నామము లగుచును వెలయును
బాము లనక జన్తములకు ♦ భంగములకున్. 6

టీ. 1. చామ=ధాన్యవి శేషము, ఆడుది. 2. బామ=పుట్టుక, తిరస్కారము.
తే. దంట యనఁగ నభిఖ్య యై ♦ దనరుచుండు
జగతిలోపలఁ బ్రాధకు ♦ యుగళమునకుఁ
బలు పనంగ నభిఖ్య యాఁ ♦ బానుపునకు
విస్తృతమునకు (వై లని*వేశ యాశ). 7

టీ. 1. దంట=ప్రాధాంగన, జంట. 2. పజపు=పానుపు, వ్యాపించుట.
క. తొలి యనఁగా నగు నామం
బులు పూర్వంబునకు సుషిర*మునకును ధరలో
వెలి యనఁగ బహిర్ధవళం
బులకును నామంబు (శేష*భుజగవిభూషా). 8

టీ. 1. తొలి=మునుపు, బెజ్జము. 2. వెలి=బయలు, తెలన.
క. నెమ్మి యనక వంజులవృ
క్షమునకుక బర్హి కిని సు*ఖస్థితికిని నా
మమ్ముగఁ దగు (నళిధీర య
హమ్మతిజనదూర పన్న*గాధిపహారా). 9

టీ. నెమ్మి=వంజులవృక్షము, నెమిలి, సౌఖ్యము గలిగియుండుట.
క. పోలం బే రగుచుండును
బా లనఁగా క్షీరమునకు ♦ భాగంబునకుం

గా లనఁ జే రగు నాలవ
పాలికిఁ బాదంబునకును • (బాలేందుధరా). 10

టీ. 1. పాలు=క్షీరము, భాగము. 2. కాలు=పాదము, నాలవభాగము.

క. మే లన శుభంబు పే రగు
మే లన నుపరికిని గూరిఁమికినిం బే రా
మే లన మెచ్చునఁ బల్కిన
యాలాపంబునకు నాఖ్య • యగు (జగదీశా). 11

టీ. మేలు=శుభము, వైభాగము, ప్రేమ, మంచిగాఁ జెప్పినమాట.

క. భారుణిఁ బేరు వహించును
బూరుగు నా న్నూదువాద్యమును శాల్మలియుం
బే రన నభిధానం బగు
హారమునకు నామమునకు • (నంబరకేశా). 12

టీ. 1. బూరుగు=వాద్యవిశేషము, బూరుగుచెట్టు. 2. పేరు=ఒకనా

మము, దండ.

క. క ప్పన నీలిమపే రగుఁ
గ ప్పనఁగా నింటిమీఁదికసవుకుఁ బే రొఁ
గొప్పనఁ దగుఁ జాపాగ్రము
నొప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహోపరియు (శివా). 13

టీ. 1. కప్ప=నలుపు, ఇంటిమీఁదవేయువూరి. 2. కొప్ప=వింటికొన,

శ్రీలొప్ప, ఇంటియొక్కనడికొప్ప.

క. ఒకభూరుహమునకును ధమ
నికిఁ బే రగుఁ గ్రోవి యనఁగ • నెఱి నట్టుల వే
టొకభూజమునకు నధరము
నకుఁ బే రగు మోవి యనిన • (నగరాట్చాపా). 14

టీ. 1. క్రోవి=కోరింట చెట్టు, గొట్టము. 2. మోవి=ఒక చెట్టు, పెదవి.

క. చవు లనఁగా నభిధానము

లవు షడ్రుచులకును ము త్తియపు టైత్తులకున్
భువిలోపల నామము లగు

గవు లన గుహలకునుఁ బూతిఁగంధంబులకున్ 15

టీ. 1. చవులు = ఆఱురుచులు, ముత్యాలనరము. 2 గవులు=గుహలు, దుర్వాసన, కంపు. (మొదటియర్థమున బహువచనము. దీనికి ఏక. గవి. రెండవయర్థమున నిదె ఏకవచనము.)

తే. ఆఖ్య యై యొప్పు ధరణిలో ♦ నపరదివస

మునకు ఛత్రంబునకు నెల్లి ♦ యనెడినుడువు

జక్కి యనుపేరు పరఁగును ♦ సైంధవంబు

నకు ఘరట్టంబునకును (గంధర్వదమన).

16

టీ. 1. ఎల్లి=కేపు ఆనుట, గొడుగు. 2. జక్కి=గుఱ్ఱము, తిరుగలి.

తే. ఆడె ననుమాట నటియించె ♦ ననుటకును వ

చించె ననుటకు మఱియు నిందించె ననుట

కాఖ్య యగుచును శోభిల్లు ♦ నాలు నాఁగ

గోవులకు భార్యకును బేరఁగు (స్తపేశ).

17

టీ. 1. ఆడెను=నాట్యముచేసెను, పలికెను, నిందించెను. 2. ఆలు = (బహువచనము) గోవులు, (ఏకవచనము) భార్య. (దీనికి బహువచనము-అండు).

సీ. రజతపునగిపదార్థములకు నభిధాన

మగు వెండి యన బంతి ♦ యనఁగఁ గందు

కమునకు శ్రేణికి ♦ నమరు నాహ్వాయముగా

దండ యనం బుష్పదామమునకు

సామంత్యమునకు బాగుగా దరియన నాఖ్య
యగు సదృశమునకు నవనివతికి
నస్త్రసంఖ్యకు నహా మృనుటకు నాహ్వాయం
బగు నే ననంగ సరి యనంగ సదృశ

తే. మునకు సమసంఖ్యకును నామముగ నెసంగు
గొం తనంగ నాహ్వాయం బగుఁ గుక్కుటాస
నంబునకుఁ గంతమునకును నల్ల యనిన
రక్తనీలాఖ్య యై యొప్పు (రాజమకుట). 18.

టీ. 1. వెండి=రజతము, మరల. 2. బంతి=చెండు, పరుస. 3. దండ=
చూలదండ, సమీపము. 4. దొర=సమానము, రాజు. 5. ఏను=అయిదు,
నేను. 6. సరి=సమానము, సమసంఖ్య. 7. గొంతు=కుక్కుటాసనము, మెడ.
8. నల్ల=నెత్తురు, నలుపు.

సీ. తీరంబునకు ధరిత్రీధరంబునకు స
మాఖ్య యై యొప్పు గ ట్టనంగ (నీశ)
కేతువునకుఁ గాంతిఁగిని సమాహ్వాయ మగు
డా లనంగను (మేరుశైలచాప)
శౌర్యధుర్యునకు లాంఛనమునకును నామ
మగు బిరుదనంగ (బంన్మగవిభూష)
గూబ నా నాఖ్య యకా ఘూకంబునకుఁ గర్త
మూలంబునకు (నవిముక్తనిలయ)

తే. యంతికంబునకును సమూహంబునకును
నామ మై యొప్పు జేరువ నాంగ (నభవ)
సమభిధాన మై యొప్పు బిశాచమునకు
బవనమునకును గాలి యన్వలుకు (రుద్ర).

- టీ. 1. గట్టు=తీరము, పర్వతము. 2. డాలు=తెక్కెము, కాంతి.
3. బిరుదు = కార్యము, గుణులు. 4. గూబ=గుడ్డగూబ, చెవిమొదలు.
5. చేరువ=దగ్గతి, గుంపు. 6. గాలి=వాయుము, వాయువు.

క. ఇలలోపల నామం బగు

బలుకులు నా శకలములకు ♦ భాషణములకు

నెల యన నభిధానం బగు

జలజారికి మానమునకు ♦ (శైలనిశాంతా). 20

టీ. 1. పలుకు=మాట, తునుక, 2. నెల=చంద్రుడు, మాసము.

సీ. అంతర్నితుం డయ్యె ♦ ననుటకు నాగతుం

డయ్యె ననుటకు సమాఖ్య యగుచు

నలరును విచ్చేసె ♦ ననుట (యంబరకేశ)

నెటి సమాహ్వయ మగు ♦ గఱచె ననగ

నభ్యాస మొనరించె ♦ ననుటకు దంతపీ

డ యొనర్చె ననుటకు ♦ (నయగనయన)

వెలయు దక్షిణరములకు నభిజ్ఞకు

నాఖ్యయై యానవా ♦ లనుట (యీశ)

తే. పఱచె ననగ సమాఖ్యయా ♦ బాధచేసె

బ్రచలితుం డయ్యె ననుటకు ♦ (బాండురాంగ)

పరగ మ్నోహించె ననుటకు ♦ బరిమళించె

ననుట కొప్పను వలచె నా ♦ (నళికనేత్ర). 21

టీ. 1. విచ్చేసెను-రూ. వేంచేసెను=వచ్చెను, కనబడకపోయెను.

2. కఱచెను=నేర్చుకొనెను, కొఱిగెను. 3. ఆనవాలు=కాగినపాలు, గుణు

లు. 4. పఱచెను = ఇడుమలచెట్టెను, ప్రయాణమాడెను. 5. వలచెను=కో

రిను, పరిమళించెను.

సీ. ఆనె నంట సమాఖ్య • యశాను వహించె బా
 నము చేసె ననుటకు • (నగనివేశ)
 చపకంబునకును దంష్ట్రకు నాఖ్య యశాఁ గోర
 యనంగ (శశాంకకళావతంస)
 మొక్కలీఁ డనంగఁ గొమ్ములు లేనికరికి ము
 ప్కరునకుఁ జే రగు • (గరళకంఠ)
 మరకతచ్చవికి నంబరమున కగుఁ జేరు
 పచ్చడం బనిన (సంబాకళత్ర)

తే. ఊతిని దురగీపతికి వృత్తశిలకు నామ
 ధేయ మై యొప్పు గుండు నాఁ • (ద్రిపురహరణ)
 నామ మా నొక్కసన్యంబునకును లోప
 మునకుఁ గొట్టి యనంగ (సంబుదనిభాంగ). 22

- టీ. 1. ఆనెను = మోచెను, త్రాగెను 2. గోర = గిన్నె, పెద్దపన్ను.
 3. మొక్కలీఁడు = కొమ్ములు లేనియేనుఁగు, మూర్ఖుఁడు. 4. పచ్చడము = పచ్చల
 కాంతి, వైచేసికొనుపత్తము. 5. గుండు = మగగుఱ్ఱము, గుండ్రనిటండ.
 6. కొట్టి = ధాన్యవిశేషము, కొఱుత.

సీ. తాల్పు నాఖ్యను వధూంధమిల్లభారంబుఁ
 గోణంబు మూల నాఁ • (గుధరచాప)
 గొఱ యనునాఖ్యచేఁ • గొఱలు లోపంబు మ
 నోజ్జ్వలస్తువు (దక్షిణయజ్ఞమథన)
 నెఱి హేయపడియె నన్వేషించె ననురెంటి
 కాఖ్య యశా రోసె నా • (సనీతకంఠ)
 నరసె నాఁ జే రగు • నార్తి వారించె వి
 మర్పించె ననుటకు • (మదనదమన)

తే. చరణమునకు నధగప్రదేశంబునకు స
మాఖ్యయై యొప్పు నడుగు నా ♦ (నళికనేత్ర)
మహిని బేరగుచుండుఁ బ్రమాణికంబు
నకును భాషకు బాస నా ♦ (నగనివేశ).

23:

టీ. 1. మూల=స్త్రీకొప్పు, విదిక్కు. 2. కొఱు=కొఱులనుధాన్యము,
మనోజ్ఞవస్తువు. 3. రోసెను=వెగటించెను, వెదకెను. 4. ఆరసెను=బాధనివారిం
చెను, విచారించెను. 5. అడుగు, పాదము, క్రిందిభాగము. 6. బాస=పిట్టు, భాష.

సీ. నాగవాస మన ఘంటాప్రతీకమునకు
వేశ్యల కగుఁ బేరు ♦ (విశ్వనాథ)
నామ మా నండంబునకు నంధకునకును
గ్రుడ్డనంగను (రౌప్యకుధరనిలయ)
చర్మవాద్యమున కుష్ణమునకుఁ బేరగు
నుడు కనియెడునాఖ్య ♦ యుడుపమకుట)
యభిధాన మగు మేడి ♦ యన హలాంగమున కు
దుంబరమునకును ♦ (ధూతకలుష)

తే. కల్లనంగ శిల సురయు నౌ ♦ (గరళకంఠ)
పరంగు నాఖ్యయు లాంగలఁపద్ధతికిని
శ్రేణికిని జాలనంగ (భాసితసితాంగ)
(వారిధినిషంగ కాశీనివాసలింగ).

24.

టీ. 1. నాగవాసము = గంటలానిచీల, వేశ్యలు. 2. గ్రుడ్డు=కమ్మలు
తెలియనివాడు, అండము. 3. అడుగు=ఒకవాద్యము, వేడిమి. 4. మేడి
=నాఁగేటి వెనుకటి పట్టుకొయ్య, (మేడి) = అత్తిచెట్టు. 5. కల్లు = తాయి,
మద్యము. 6. చాలు=పరుస, నాఁగేటిచాలు.

తే. జననికిని మాతృజననికి ♦ జనకజనని

కాఖ్య యగు నవ్వ యనఁగ (నాఁర్యాసహాయ)

భగినికిని జనకునకు నాఁహ్వయము దనరు

నవ్వ యనఁగను (జంద్రరేఖావతంస).

25

టీ. 1. అవ్వ=తల్లి, తల్లితల్లి, తండ్రితల్లి. 2. అవ్వ=అక్క, తండ్రి

క. పో తనఁగఁ బరఁగు మహిషము

భూతలమునఁ బురుషస్పృగము ♦ పురుషఖగంబుం

దా తన ధాతృ పితామహ

మాతామహులకును నగు సఁమాఖ్య (మహేశా). 26

టీ. 1. పోతు=దున్నపోతు, పురుషస్పృగము, మగపక్షి. 2. తాత=

అత్త, తండ్రితండ్రి, తల్లితండ్రి (తండ్రి).

క. పుడమిని బేరు వహించును

వడిగలవాఁ డనఁగ శౌర్యవంతుఁడు జవియున్

నడు మన నవలగ్నముఁ జె

న్నడరఁగ మధ్యస్థలంబు ♦ నగు (నగధన్వీ).

27

టీ. 1. వడిగలవాఁడు = శౌర్యవంతుఁడు, వేగము గలవాఁడు. 2.

నడుము=మధ్యము, మధ్యస్థ దేశము.

క. ఎడ యనఁగఁ బరఁగు భిత్తికి

హృదయమునకు వత్తుమునకు ♦ నిల జోడనఁగా

నది దనరు నామ మగుచును

సదృశమునకు వర్తమునకు ♦ (జంద్రార్థధరా).

28

టీ. 1. ఎడ=భయము, హృదయము. 2. జోడు=సహనము, కవచము.

క. నానార్థవర్త విది స

న్యాసముతో దీనిఁ జదివినను వ్రాసిన నా

మానవుల కబ్బు నెప్పుడు

నానార్థంబులును విశ్వనాథునికరుణన్.

29

టీ. ఈనానార్థవర్తను చదివినవారికి, వ్రాసినవారికి సకలనంపదలును

గలుగును.

గద్యము. ఇది శ్రీమదేకామమంత్రిపుత్ర కాండిన్యగోత్రపవిత్ర
సదారాధిత మహేశ్వర పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవిప్రణీతం
బైన యాంధ్రనామసంగ్రహం బను నిఘంటువునందు
సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

సటీకాంధ్రనామసంగ్రహము

స మా త్త ము.

—

శ్రీ రస్తు.

స టీ కాంధ్రనామ శేషము.

అవతారిక.

అంద్రనామశేష మనెడు నీనిఘంటువును రచించిన
అడిదము సూరయ యనెడు కవి తాను జేయఁబూనిన గ్రంథ
ము నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి నొందుటకుఁగాను గృతినాయకుఁ
డగు నీశ్వరుని సంబోధనరూపముగాఁ బ్రార్థించి, తదంకితముగా
గ్రంథనామపూర్వక ప్రతిజ్ఞను రెండుపద్యములచేతఁ జేయు
చున్నాఁడు. —

క. శ్రీ గౌరీప్రియవల్లభ

రాగద్వేషాదిరహిత + రమ్యచరిత్రా

యోగిధ్యేయపదాంబుజ

భోగివలయ రామచంద్రపురవరనిలయా.

టీ. శ్రీ గౌరీప్రియవల్లభ = శోభాయుక్తురాలయిన పార్వతీదేవిఁ
త్రియనాథా! రాగద్వేషాదిరహిత = రాగద్వేషాదిదోషములులేనివాఁడా! రమ్య
చరిత్రా = మనోహరమైనచరితములుగలవాఁడా! యోగిధ్యేయపదాంబుజ = నిష్క
గలవారిచేఢ్యానమునేయఁదగిన పాదారవిందములుగలవాఁడా! భోగివలయ =
సర్వములు హస్తకంకణములుగాఁగలవాఁడా! రామచంద్రపురవరనిలయా =
శ్రేష్ఠమైనరామచంద్రపురము నివాసముగాఁగలవాఁడా! (ఓపార్వతీకా!)

వ. అవధరింపుము.

టీ. నాచేయఁబోవు గ్రంథమును సావధానమనసుగలవాఁడవై యాలకింపుము.

ఆ. ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని
కొన్ని తెలుఁగు మఱుఁగు లన్ని గూర్చి
యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద
దీనిఁ జిత్తగింపు • దేవదేవ. 3

తా. దేవదేవా ! ఆంధ్రనామసంగ్రహమునఁ జెప్పకవిడిచిన కొన్ని తెలుఁగు కఠినపదములనుగూర్చి యాంధ్రనామశేష మనుపేరుతోఁ జెప్పఁబూనితిని. దానిని మనఃపూర్వకముగా నాలకింపుము.

క. తఱి యజ్జడ నన సమయం
బుఱుఁ డనఁగను సరకునేయఁకుండె ననఁగ బే
ల్మొఱ పగు గణింపఁ డనుటకుఁ
(గరిచర్తాంబరత్రినేత్ర • గౌరీమిత్రా). 4

టీ. తఱి, అజ్జ, అదను - ఈ 3 ను సమయమునకుఁ బేరులు. ఉఱుఁడు, సరకునేయకుండెను-ఈ 2 ను లక్ష్యపెట్టఁడనుటకుఁ బేర్లు.

తే. పెంపుసెందెను దామరతంపరయ్యెఁ
బ్రబలె నెగఁడెను గొనసాగె • బలిసె పెరిగె
ననఁగ రేకెత్తె ననఁగ బే • శ్మయ్యె వృద్ధి
బొందె ననుటకు (శేషాహిఁభూషితాంగ). 5

టీ. పెంపుసెందె, తామరతంపరయ్యె, ప్రబలె, నెగఁడె, గొనసాగె, బలిసె, పెరిగె, రేకెత్తె-ఈ ౮ యను వృద్ధిబొందె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. వేర్చి యర్చిలి మక్కువ • కూర్చి నెమ్మి
నెనరు గాదిలి గారాము • నెయ్యి మింపు

ప్రేముడి యనుంగు ముద్దనఁ బ్రియమునకును
నామధేయంబు లయ్యెఁ (బిఁనాకపాణి). 6

టీ. పేర్చి, ఆర్చిలి, మక్కువ, కూర్చి, నెప్పి, నెనరు, గాదిలి, గారాము-
యా. గారము, నెయ్యము, ఇంపు, ప్రేముడి, అనుంగు, ముద్దు-ఈ ౧౩ ను
ప్రియమునకుఁ బేర్చు.

క. ఒనఁగూర్చె ననఁగ సమకూ
ర్చె ననఁగ వీల్పటిచె ననఁగఁ బ్రియమున నా
ననుకూలపటిచె ననుటకుఁ
దనరును నామంబు లై (సుధాకరమకుటా). 7

టీ. ఒనఁగూర్చెను, సమకూర్చెను; వీల్పటిచెను-యా. వీలుపటిచెను.
చేకూర్చెను-ఈగి ను అనుకూలపటిచె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. చరియించె ననుట కాఖ్యలు
తిరిగెను జెరలాడె ననఁగఁ ద్రిమృతె ననఁ గ్రు
మ్మరె ననఁగ మసలె ననఁగా
(బురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా). 8

టీ. తిరిగి, చెరలాడె, త్రిమృతె, మ్రమ్మరె, మసలె-ఈ ౪ ను చరి-
యించె ననుటకుఁబేర్చు.

తే. అటుమూడయ్యెఁ గచ్చువిచ్చయ్యె ననఁగ
బెడినె బుసివోయె ననఁగను బెడియె ననఁగ
నాఖ్య లగుఁ గార్యవైకల్య మయ్యె ననుట
(కంధకాసురహరణ రౌప్యాద్రిశరణ). 9

టీ. అటుమూడయ్యె, కచ్చువిచ్చయ్యె, బెడినె, బుసివోయె, బెడియె-
ఈ ౪ ను కార్యముచేడె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. అలజడి నెంజిలి పిమ్మట

సిలు గుత్తలపాటు వంత * నేగి నెగుల్ గొం

దల మలమ టడరు గో డు

మ్మలిక వనటఁ గుందు నా నమరు దుగిఖాఖ్యల్. 10

టీ. అలజడి, నెంజిలి, పిమ్మట, సిలుగు, ఉత్తలపాటు (ఉత్తలము + పాటు), వంత, నేగి, నెగులు, కొందలము, అలమట, అడరు, గోడు, ఉమ్మలిక-రూ. ఉమ్మలికము, వనట, కుందు-ఈగిను దుగిఖమునకుఁ జేర్చు.

క. అరిది వెటం గచ్చెరు వ

బ్బుర మబ్రం బనఁగ జిత్రమునకుం బేల్లొ

సరణికిఁ బేళ్లగుఁ ద్రో వనఁ

దెరు వన దారి యన బాట * తెన్నన (నభవా). 11

టీ. అరిది, వెటంగు, అచ్చెరువు, అబ్బురము, అబ్రము-ఈగిను చిత్రమునకుఁ జేర్చు. త్రోవ, తెరువు, దారి, బాట, తెన్న-ఈగిను మార్గమునకుఁ జేర్చు.

తే. ఐదుపదిచేసె వెనుకముందయ్యె జాణిఁగె

వీఁగె వెన్నిచ్చె వెనుకంజవేసె ననఁగ

నోహటించె ననంగఁ బే * ల్లోప్పచుండు

నాహవపరాజ్ఞుఖుం డయ్యె * ననుట (కభవ). 12

టీ. ఐదుపదిచేసె (ముందునకొకయడుగుపెట్టి యుద్ధమునేయనున్న వాఁడు జడిసి కాలు వెనుకఁబెట్టుట), వెనుకముందయ్యె, జాణిఁగె, వీఁగె, వెన్నిచ్చె = వీఁపుచూపెను, వెనుకంజవేసె (వెనుక + అంజ + వేసెను) = వెనుక యడుగుపెట్టెను, నోహటించె - ఈ 2 ను యుద్ధమందు పరాజ్ఞుఖుం డయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. మోహరించెను దండెత్తె * మొనసె దాడి

చేసె బోటొగ్గె గోల్తులు * చేసె మాటు

కొనియె దళమెత్తె ననగ బే ♦ ల్లోనరుచుండ
నాహవోద్యోగ మొనరించె ♦ ననుట (కభవ).

13

టీ. మోహరించె, దండెత్తె, మొనసె, దాడిచేసె, పోటొగ్గె, కోల్లలు
చేసె, మాటుకొనియె, దళమెత్తె - ఈ ౮ యు యుద్ధప్రయత్నముచేసెనను
టకుఁ జేర్చె.

తే. ఆహవోన్ముఖతకు నోలమాసగొనక
పిటులివియ కీడఁబో కనఁ ♦ బేళ్లు దనరు
నబ్బెసమొనరెచ్చె గఱచె నా ♦ నభ్యసించె
ననుట కభిధానములు (చంద్ర♦మావతంస).

14

టీ. ఓలమాసగొనక, పిటులివియక, ఈడఁబోక - అన నీ 3ను యుద్ధాభి
ముఖతకుఁ జేర్చె. ఆబ్బెసమొనరెచ్చె, గఱచె - ఈ ౨ ను ఆభ్యసించె ననుటకు
నామములు.

క. వేటొక టనఁ వైపె చ్చున
మాటట యిప్పుడి యనక సమాహ్వయములు పెం
పారును వస్త్రంతరమున
(కొరగకేయూరసహితహత మారజితా).

15

టీ. వేటొకటి, వైపెచ్చు, మాటట, ఇప్పుడి - ఈ 4ను వస్త్రంతరము
నకుఁ జేర్చె.

సీ. ఆటడిపోయెను ♦ బీటువోయెను రిత్త
వోయెను వీసరవోయె ననగ
నుడివోయెఁ బొలివోయె ♦ సుడివోయె ననగను
వ్యర్థ మయ్యె నటంట ♦ కాఖ్య లయ్యెఁ
గడిమి బీరంబు మగంటిమి గం డన
విక్రమాహ్వయములై ♦ వెలయుచుండు

నాస్ఫలన మొనరై ♦ ననుటకుఁ జఱచె నా
 నప్పళించె ననంగ ♦ నాఖ్య లయ్యె
 తే. నొగివరుస యొలి సొరిది నా ♦ నోజ నాఁగఁ
 గ్రమమునకు నాఖ్యలయ్యెను ♦ (గాలకంత)
 కొఱ కొఱత తక్కువ వెలితి ♦ కొదవ కడమ
 యనఁగ నూనంబునకు నాఖ్య ♦ లై తనర్పు. 16

టీ. అఱిడిపోయె, బీఱువోయె, రిత్తవోయె, వీసరవోయె, ఉడివోయె, సోలివోయె, సుడివోయె-ఈ 2 ను వ్యర్థమయ్యె ననుటకుఁ జేర్లు. కడిమి, బీరము, మగఁటిమి, గండు-ఈ 3 ను ను విక్రమమునకుఁ జేర్లు. చఱచె, అప్పు లించె-ఈ 2 ను అరచేతితో బాఁచె ననుటకుఁ జేర్లు. ఒగి, వరుస, పీలిప్ర. అఖి.], సొరిది, పీజ-ఈ 3 ను క్రమమునకుఁ జేర్లు. కొఱ, కొఱత, తక్కువ, వెలితి, కొదవ, కడమ-ఈ 5 ను డోసమునకుఁ జేర్లు.

తే. నెట్టుకొనెఁ బాలుపడె నొడిగట్టె ననఁగఁ
 గడఁగెఁ దొడఁగెను జెలరేఁగె ♦ గాలుద్రొక్కె
 గవినెఁ గదినె ననంగ నాఖ్యలయి యొప్పు
 నభిముఖుం డయ్యె ననుటకు ♦ (నగనివేశ). 17

టీ. నెట్టుకొనె, పాలుపడె, ఒడిగట్టె, కడఁగె, తొడఁగె, చెలరేఁ గె, కాలుద్రొక్కె, కవినె, కదినె-ఈ 7 యును అభిముఖుం డయ్యె నను టకుఁ జేర్లు.

తే. అగపడకపోయె విచ్చుమొగ్గయ్యె ననఁగఁ
 గంటఁబడదయ్యెఁ బంచబంఁగాశమయ్యె
 ననఁగ దృగఁగోచరం బయ్యె ♦ ననుటవేళ్లు
 (శయఘటితశూల వైయాఘ్ర) చర్తచేల). 18

టీ. అగవడకపోయె, విచ్చుమొగ్గయ్యె, కంటఁబడదయ్యె, వంచబం
గాళమయ్యె-ఈ ౪ ను కంటికిఁ గనఁబడలేదనుటకుఁ జేర్చె.

క. వెలిచవి చీకటిత ప్పనఁ

బొలుపారఁగ జారభావమునకుం బే ల్పొఁ

బులు కనటు చిలు మనంగను

మలిన మనుట కాఖ్య లయ్యె ♦ (మనసిజడమనా). 19

టీ. వెలిచవి, చీకటితప్ప-ఈ ౨ ను జారభావమునకుఁ జేర్చె. పులు,
కనటు, చిలుము-ఈ 3 ను మలినమనుటకుఁ జేర్చె.

ఆ. వింగడం బనంగ ♦ విపరీత మగు నుక్తి

వం బనఁగను గుత్తితంబు పరఁగు

నాఖ్య యగుచుఁ దనరు ♦ నామని యనఁగను

మదమునకును (జంద్ర ♦ మగికలాప). 20

టీ. వింగడము-ఈ ౧ యు విపరీతమునకుఁ జేరు. ఉక్తి-పము-ఈ ౧
యు గుత్తితమునకుఁ జేరు. ఆము-ఈ ౧ యు మదమునకుఁ జేరు.

క. ఎల యంద్ర తరుణ మనుటకు

గొల యన దురితంబు పేరు ♦ కుడియెడమ లనన్

వలపలదాపల లనఁగను

బొలుపుగ నపసవ్యసవ్యములకుం బే ల్పొ. 21

టీ. ఎల-ఈ ౧ యు తరుణమునకుఁ జేరు. కొల-ఈ ౧ యు దురిత
మునకుఁ జేరు. కుడియెడమలు, వలపలదాపలు-ఈ ౨ ను క్రమముగా ద.
క్షిణవామభాగములకుఁ జేర్చె.

క. తగు నాధత్యము పేర్చె

పొగ రస నా మనఁగఁ ద్రుల్ల ♦ పోతర మనఁగా

నెగడును భయంబువేల్చె

బెగడు దిగులు వెఱపు జంకు * బీ తలు కనంగన్. 22

టీ. పొగడు, ఆము, త్రుళ్ళు, పోతరము-ఈ ర మ గర్వమునకుఁ బేరులు. బెగడు, దిగులు, వెఱపు, జంకు, బీతు, అలుకు-ఈ ౬ ను భయమునకుఁ బేరులు.

క. అరి యనఁ గప్పం బనఁగాఁ

గరమునకుం బెళ్లు కాఁగు * కడవ పనఁటి నాఁ

బరఁగు ఘటాఖ్యలు (నమితా

మరమానినికాయ భూతిమండితకాయా). 23

టీ. అరి, కప్పము-ఈ ౨ను పన్నుకుఁ బెళ్ళు. కాఁగు, కడవ, పనఁటి-రూ. పండి-ఈ 3 ను ఘటమునకుఁ బెళ్లు.

క. అలరుచుండును గొండ్లి రం * తనంగఁ గేళి

హాని కాఖ్యలు చేటు కీ * డఱి యనంగ

హెచ్చరిక హాళి సంతసం * బెలమి వేడ్క

యనంగ నానందమున కాఖ్య * లై తనర్పు. 24

టీ. గొండ్లి, రంతు - ఈ ౨ను కేళికఁ బెళ్లు. చేటు, కీడు, అఱి-ఈ 3ను హానికఁ బేరులు. హెచ్చరిక, హాళి, సంతసము, [ప్రకృతి. సంతోషము.] ఎలమి, వేడ్క-రూ. పేడుక-ఈ ౫ ను ఆనందమునకుఁ బెళ్లు.

క. సాహిణ మనఁ బాగా యన

వాహాగారంబునకును * వర్తిలుఁ బెళ్లె

వ్యాహమున కాఖ్య లయ్యెను

మోహర మన నొడ్డనంగ * మొగ్గర మనంగన్. 25

టీ. సాహిత్యము, పాగా-ఈ ౨ ను హయమునకుఁ బేరులు. మోహరము, ఒడ్డు, మొగ్గరము-ఈ ౩ ను వ్యూహమునకుఁ బేరులు.

క. ఒనరించె ననంగఁ గావిం

చె ననంగను సలిపె ననంగఁ ♦ జేసె ననంగాఁ

జను నాచరించె ననుటకుఁ

(గనకాచలచాప చంద్రఁఖండకలాపా).

26

టీ. ఒనరించె, కావించె, సలిపె, చేసె-ఈ ౪ ను ఆచరించె ననుటకు నామములు.

తే. చీకకువా లిరు లనంగను ♦ జీకటి యనఁ

దిమిరమునకు నభిఖ్య లై ♦ తేజరిల్లు

నాఖ్య లై తనరారు నుఁపాయమునకు

సుఖ వనంగ వెర వనంగను ♦ సూటి యనంగ.

27

టీ. చీకవాలు, ఇరులు (ఏకవచన.), చీకటి-ఈ ౩ ను అంధకారమునకుఁ బేరులు. సుఖపు, వెరపు, సూటి-ఈ ౩ను ఉపాయమునకుఁ బేరులు.

తే. చేరువయ్యెను డాసెను ♦ దారసిల్లె

ననంగ సన్నిహితం బొట ♦ కాఖ్య లయ్యె

స్థూల మనుటకుఁ బేళ్లగుఁ ♦ దోర మనంగఁ

గడిది వలుడ యనంగను ♦ (గాలకంఠ).

28

టీ. చేరువయ్యె, డాసె-రూ. దాసె, తారసిల్లె-ఈ ౩ ను సమీపించె ననుటకుఁ బేరులు. దోరము, కడిది, వలుడ-ఈ ౩ను స్థూలమనుటకుఁ బేర్లు.

తే. వాడెఁ గనుగందె ననంగ బుయిఁలోడె ననంగ

విన్నవోయె ననంగను ♦ జిన్నవోయె

ననంగఁ బేళ్లగు నివి ఖిన్నుఁ ♦ డయ్యె ననుట

(కంధకాసురహరణ రాఁప్యాద్రి, శరణ).

29

టీ. వాడె, కనుగండె, పుయిలోడె, విన్నవోయె, చిన్నవోయె-ఈ గ ను ఖన్నుడయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

క. గరువము మురిపం బనంగను

బరంగు రర్వంబు పేళ్లు ♦ భటనామము లొం

టరి లెంక బం టనంగను

(బురదానవహరణ శేషః ధుజగాభరణా). 30

టీ. గరువము, మురిపము-ఈలను గర్వమునకు నామములు. ఒంటరి, లెంక, బంటు [భటశబ్దభవము.] -ఈ 3 ను భటునిపేర్లు.

క. అరదంబు. తే రనంగను

బరంగు రథంబునకుఁ జేళ్లు ♦ పరి యన్నను గా

లరు లనఁ బదాతిసంహతి

(పురదానవహరణ శేషః ధుజగాభరణా) 31

టీ. అరదము, [రథశబ్దభవము.] తేరు-ఈలను రథమునకునామములు. పరి, కాలరులు-ఈ లను కల్పలమునకు నామములు.

క. సందియ మన ననుమాన మ

నం దనరును సంశయంబునకుఁ జేళ్లు గో

బృందాహ్వయంబు లలరును

మం దనఁ గోన యనఁ (జంద్రః మగఖండధరా). 32

టీ. సందియము, [సం దేహశబ్దభవము.] అనుమానము-ఈలను సంశయ మునకుఁ జేళ్లు. మంద, కోన-ఈలను గోసమూహమునకుఁ జేర్లు.

క. మొన వాంగు దండు దళ మనఁ

దనరున్ సైన్యంబుపేళ్లు ♦ దళవాయి యనన్

మొనకాఁ డనంగఁ బడవా

లనంగఁ నేనాధిపతికి ♦ నాఖ్యలు వొలుచున్. 33

టీ. మొన, వాఁగు, దండు, దళము-ఈరను నైన్యమునకుఁ బేర్లు. దళ
వాయి, మొనకాఁడు, పడవాలు-ఈ 3 ను నేనాధిపతికిఁ బేర్లు.

లే. మైకొనియె నియ్యకొనె నొడంబడియె నొప్పె

ననంగ నంగీకరించుట ♦ కాఖ్య లయ్యె

సంఘటించుట కాఖ్యలై ♦ జానుమీలుఁ

జెరివెఁ దుఱిమెను గీల్కొల్పెఁ ♦ జెక్కె ననంగ. 34

టీ. మైకొనియె, ఇయ్యకొనె, ఒడంబడె, ఒప్పె-ఈరను అంగీకరించె
ననుటకుఁ బేర్లు. చెరివె, తుఱిమె, కీల్కొల్పె, చెక్కె-ఈ 4 ను సంఘ
టించె ననుటకుఁ బేర్లు.

లే. దిట్టపడియె ముక్కాఁకలుదీరె ననంగ

నాఱితేఱె ననం గడిదేఱె ననంగ

గసిమసంగె ననంగ నాఖ్యలు దనర్పు

నిపుణుఁ డయ్యె నటంటకుఁ ♦ (ద్రిపురవైరి). 35

టీ. దిట్టపడియె, ముక్కాఁకలుదీరె, నాఱితేఱె, గడిదేఱె, గసిమ
సంగె-ఈ 5 ను నిపుణుఁడయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. తడవు వడి కా రనంగా

నడరుం గాలంబు శిథిల ♦ మయ్యె ననుట యా

విడె వీడె నూడె విచ్చెను

సడలె నురలె వదలె బ్రిదిలె ♦ జాతె ననంగన్. 36

టీ. తడవు, వడి, కారు - ఈ 3ను కాలమునకుఁ బేర్లు. విడె, వీడె,
నూడె, విచ్చె, సడలె, ఉరలె, వదలె, బ్రిదిలె, జాతె-ఈ 7 యు శిథిల
మయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. మది డెంద ముల్ల మెద యన
హృదయంబున కాఖ్యలయ్యె ♦ నీటం బనఁగాఁ
బొదరి ల్లనఁగ నికుంజము
(సదయాంతరికరణ తరుణ ♦ చంద్రాభరణా). 37

టీ. మది, [ప్ర. మతి.] డెందము, ఉల్లము, ఎద-ఈరను హృదయము
నకుఁ బేరులు. ఈటము, పొదరిల్లు [పొద+ఇల్లు-రేఫాదేశము.] - ఈను
నికుంజముపేరులు.

క. తెగ దినుసు తోయ మనఁగను
నెగడుఁ బ్రకారంబునకును ♦ నెటి నామము లై
మెగ మనఁగ మెక మనఁగను
మృగమునకు నభిఖ్యలయ్యె ♦ (మేరుశరాసా). 38

టీ. తెగ, దినుసు, తోయము-ఈ 3 ము ప్రకారమునకు నామములు. మె
గము, మెకము - [ఈరెండును మృగశబ్దభేదములు.] ఈ 2 ను మృగమునకుఁ
బేరులు.

క. ఎడ దవ్వ కెళ వనఁగా
నడరుఁ దూరంబునకు సమాఖ్యలు నలి నాఁ
బొడి నుగ్గు తుమురు నురు మన
బెడఁగడ్డరుం జూర్ణమునకు ♦ బేల్తై (శర్వా). 39

టీ. ఎడ, దవ్వ, కెళవు-ఈ 3 ను దూరమునకుఁ బేరులు. నలి, బొడి,
నుగ్గు, తుమురు, నుము-ఈగను చూర్ణమునకుఁ బేరులు.

క. ప్రేరేచెను బురికొలిపెను
దారిచె ననఁ బోదనకును ♦ దగు నాఖ్యలు పెం

పారును జంబూద్వీపము

నేరెడుదీవి తొలుదీ వి నెడునామములన్.

40

టీ. ప్రేరేచెను, పురికొలిపెను, తొరిచెను-ఈ 3ను ప్రేరణచేసెననుటకుఁ బేరులు. నేరెడుదీవి=నేరేడుచెట్టుగలద్వీపము, తొలుదీవి = మొదటిద్వీపము- ఈ 2 ను జంబూద్వీపమునకుఁ బేరులు.

క. తొలఁగెం బాసె ననంగ

నలరున్ విముఖతకుఁ బ్రాప్తం మయ్యె ననుటపే

శ్లలమె నొదవె దక్కొనియెను

నెలకొనియెన్ జెందె ననంగ యెక్కొనియె ననన్. 41

టీ. తొలఁగెను, పాసెను-ఈ 2ను దూరముగాఁబోవుటకు పేరులు. ఆలమె, ఒదవె, దక్కొనియె, నెలకొనియె, చెందె, నెక్కొనియె-ఈ 5 ను లభించె ననుటకుఁ బేరులు.

క. వెనుకఁ దరువాతఁ బిమ్మట

ననఁగా నంతట ననంగ యంత ననఁగాఁ

దనరుం బశ్చాద్ధము

(కనకాచలచాప చంద్రఖండకలాపా).

42

టీ. వెనుకన్, తరువాతన్, పిమ్మటన్, అంతటన్, అంతఁ-ఈ 5ను అనంతర మనుటకుఁ బేరులు.

క. పల్లఱుపులు రజ్జు లనం

బ్రల్లదము లనంగ వ్యర్థభాషణములకున్

బేల్తై వర్తిలు నోలిగ

(నుల్లోకజయభిసరణ యురగాభరణా).

43

టీ. పల్లఱుపులు, రజ్జులు, బ్రల్లదములు - ఈ 3ను పనికిమాలినమాటలకుఁ బేరులు.

క. కై నేఁ తలంకరించుట

బేసి యనక విషమమునకుఁ ♦ బేరై వెలయుక

నేసలు దీవనఁబ్రా లన

భాసీలు మంత్రాక్షతలకుఁ ♦ బర్యాయములై. 44

టీ. కై నేఁత, [కై + చేత]-ఈ యు అంకరించుట. బేసి = సరికాని.

సంఖ్య. నేసలు, దీవనఁబ్రాలు-ఈను మంత్రాక్షతలకు నామములు.

క. కో రనఁ బా లన నంశం

బేఱన వాఁక యన నదికి ♦ నెసఁగును బేల్లై

నీరాజనంబుపే శ్శగు

నారతి నివ్వాలి యనఁగ ♦ (నంగజదమనా). 45

టీ. కోరు, పాలు - ఈ ౨ ను భాగమునకు నామములు. విఱు, వాఁక-

ఈ ౨ ను నదికి నామములు. ఆరతి [ప్ర. హరితి.], నివ్వాలి - ఈ ౨ ను

నీరాజనమునకు నామములు.

ఆ. మొఱవవోయె ననఁగ ♦ మొద్దువోయె ననంగ

గుంత మయ్యె ననుటకుం దనర్చు

శాతమునకు నాఖ్య ♦ లై తనరారును

జొలుకు వాఁడి తెగువ ♦ కఱ కనంగ. 46

టీ. మొఱవవోయె [మొఱవ+పోయె], మొద్దువోయె [మొద్దు + పో

యె]-ఈ ౨ ను పదునులేనివయ్యెననుటకుఁ బేరులు. చుఱుకు, వాఁడి, తెగు.

వ, కఱకు-ఈ ౪ ను పదునుకుఁ బేరులు.

సీ. యామికులకు నాఖ్య ♦ లై ప్రవర్తిలుచుండు

నారెకు లనఁగఁ దలారు లనఁగఁ

గల్గెంబు వాగె నాఁగను ఖలీనంబుపే

శ్శలరు దంతంబుపే ♦ రా డనంగఁ

దఱిపి నా ముదురు నాఁ ♦ దరుణేతరం బంట
యిం చనఁ జెఱి కన ♦ నిత్యు వలరు

నప్టం బొనర్చె నంటకు నాహ్వయము లయ్యె
బోకార్చె ననఁగఁ గోల్పుచ్చె ననఁగఁ

తే. గుదె యనఁగ దు డ్దనంగను ♦ గదకుఁ బేల్లె
ఇవ మనఁగ మం చనంగను ♦ హిమముపేల్లె
కాన యన నడవి యనంగఁ ♦ గాననంబు
షడ్ధకుఁడు తోడియల్లుఁడు ♦ జగిలెఁ డనఁగ.

47

టీ. ఆరెకులు, తలారులు-ఈ ౨ ను తలవర్ణకుఁబేరులు. కల్లెము, వాగె -
ఈ ౨ ను ఖలీనమునకుఁ బేరులు. ఔడు-రూ. అవుడు - ఈ ౧ యు దంత
ముపేరు. తఱిపి, ముదురు-ఈ ౨ను లేతది కానిదానికి నామములు. ఇంచు,
ప్రకృతి. ఇత్తువు. చెఱికు-ఈ ౨ ను ఇత్తువునకు నామములు. పోకార్చె,
కోల్పుచ్చె-రూ. కోల్పుచ్చె-ఈ ౨ ను నప్టముచేసె ననుటకుఁ బేరులు. గు
దె, దుడ్డు-ఈ ౨ ను గదకుఁ బేరులు. ఇవము, [హిమముప్రకృతి.] మంచు-
ఈ ౨ ను హిమమునకుఁ బేరులు. కాన, [ప్ర. కాననము.] అడవి [ప్ర. అట
వి.] -ఈ ౨ ను అరణ్యమునకుఁ బేరులు. తోడియల్లుఁడు, జగిలెఁడు - ఈ ౨
ను షడ్ధకునికిఁ బేర్లు.

క. తేనియ యన జున్న నభి

థానంబులు మధువునకును ♦ దనరుం బేల్లె

పానకము చెఱికుపా లనఁ

గా నిత్యురసంబునకును ♦ (గంలేకాలా).

48

టీ. తేనియ, జున్న-ఈ ౨ ను మధువునకుఁ బేర్లు. పానకము, చెఱికుపా
లు-ఈ ౨ ను చెఱికురసమునకు నామములు.

క. ఉడిగెను జాలించెను నా
నడరు విరామం బొనర్చె ♦ ననుటకుఁ బేర్చె
తోడఁదం బశ్చాద్భాగము
పెడ యనఁగా వెనుక యనఁగఁ ♦ బిఱుందు యనఁగన్.

టీ. ఉడిగెను, చాలించెను-ఈ ౨ను విరమించెననుటకుఁ బేర్చె. పెడ, వెనుక, పిఱుందు - ఈ ౩ ను పశ్చాద్భాగమునకుఁ బేరులు.

క. విడుమర యన విడుదల యనఁ
గడముట్టుట యనఁగ శాంతిగనుటకుఁ బేర్చె
నెడ వంక చక్కి చోటన
నడరు స్థలంబునకు నాఖ్య ♦ లై (శిలికంతా). 50

టీ. విడుమర, విడుదల, గడముట్టుట-ఈ ౩ ను శాంతిగనుటకుఁ బేరులు. ఎడ, వంక, చక్కి, చోటు - ఈ ౪ ను స్థలమునకుఁ బేరులు.

క. చనుఁ గ్రుద్ధుఁ డయ్యె ననుటకుఁ
గినిసె గనలె నలిగె గోపఁగించె ననఁగాఁ
దనరు మర్తములకుఁ బే
శ్లనువు లనఁగ నెఱుకు లనఁగ ♦ నాయము లనఁగన్. 51

టీ. గినిసె, కనలె, అలిగె, గోపఁగించె-ఈ ౪ ను క్రుద్ధుఁడయ్యెననుటకుఁ
పేరులు. అనువులు, నెఱుకులు, ఆయములు - ఈ ౩ ను మర్తములకు నామములు.

ఆ. పరఁగుఁ బేళ్లు కార్యకరునకుఁ బార్వతై
కాఁ డనంగ మణివఁకాఁడనంగఁ
దేజరిల్లుచుండు ♦ దేవేరి దొరసాని
రాణి యనెడువేళ్ల ♦ రాజపత్ని.

టీ. పార్వతైకాండు, మణివకాండు - ఈ ౨ ను కార్యకరునకు నామము
లు. దేవేరి, దొరసాని, రాణి - ఈ ౩ ను రాజపత్ని చేరులు.

క. మ్రింగై నన గ్రుక్కగొనియె న
నంగణ దగుల గబళనం బొనరై ననుటకు
బ్రుంగై మునింగై ననంగ (న
నంగహరా) మగ్నమయ్యె ♦ ననుటకుఁ బేల్లె. 53

టీ. మ్రింగై, గ్రుక్కగొనియె - ఈ ౨ ను కబళనముఁ జేసెననుటకుఁ బేరు
లు. బ్రుంగై, మునింగై - ఈ ౨ ను మగ్నమయ్యెననుటకుఁ బేరులు.

నీ. ఆఖ్యలై తనరు ధానాగారమునకు ను
గ్రాణం బనంగ బొక్కన మనంగ
నాస్థానమండపాహ్వాయము లై తనరు హ
జారం బనంగ మోసల యనంగ
దయకు నీరెం డభిధానంబు లయ్యెను
గనికర మనంగ నొక్కటిక మనంగ
బాల్యస్థునకుఁ బేల్లె ♦ బరిధవిల్లును బిన్న
వాఁ డన గొండికవాఁ డనంగ

తే. సంధ్య కాఖ్యలు మునిమాపు ♦ సంజ యనంగఁ
జూద మన నెత్త మనంగ దురోదరంబు
జడి యనంగ వాన యనంగ వర్షంబుపేల్లె
నోలి యుంకువ యన శుల్క ♦ మొప్పు (నభవ). 54

టీ. ఉగ్రాణము, బొక్కనము-ఈ ౨ ను ధనముంచెడిగృహమునకుఁ బేరు
లు. హజారము-రూ. హాజారము, మోసల - ఈ ౨ను ఆస్థానమండపమునకుఁ
పేరులు. కనికరము, అక్కటికము - ఈ ౨ ను దయకుఁపేరులు. విన్నవాడు,

కొండికవాడు - ఈ అను బాల్కననకుఁ బేరులు. మునిమాపు, సంజ - ఈ
అ సంధ్యాకాలముపేర్లు. జూదము, [ప్రకృతి, ద్యూతము.] సేత్తము-ఈ
అను ద్యూతమునకు నామములు. జడి, వాన - ఈఅను వర్షమునకుఁబేర్లు.
ఓలి, ఉంకువ-ఈ అను శుల్కమునకుఁ బేరులు.

సీ. పయ్యెద యనంగను ♦ వైట యనంగ సం
వ్యానంబునకు నాఖ్య ♦ లై తనర్పు
నొక్కపెట్ట ననంగ ♦ నువ్వెత్తుగ ననంగ
యుగవత్పదంబున ♦ కొప్పు జేళ్ళు
కవట లనం బాచిక లనంగ నక్షముల్
బన్న మొచ్చె మనంగ ♦ బరిభవంబు
వ్యాపార మగు చెయ్య ♦ మన జెయ్యి యనంగను
గన్నన గీలన ♦ గపటచేష్ట
తే. కందుకము బంతి చెం డనంగను దనర్పు
నటవటలు చిద్రుప లన ఖండాహ్వయముల
కాంచువడియంబు లనంగను ♦ గైరవల్ల
నంగ ఖాదిరఘటిక (లంగదమన).

55

టీ. పయ్యెద, వైట-ఈఅను ఉత్తరీయమునకు పేర్లు. ఒక్కపెట్ట,
ఉవ్వెత్తుగ-ఈ అను ఒకసారిగ ననుటకుఁ బేర్లు. కవటలు, పాచికలు-ఈ
అను ఆక్షములకుఁ బేరులు. బన్నము, [ప్రకృతి. భంగము.] ఒచ్చెము -
ఈ అను తిరస్కారమునకుఁ బేర్లు. చెయ్యము, చెయ్యి-ఈ అను వ్యాపార
మునకుఁ బేర్లు. కన్ను, కీలు-ఈఅను కపటచేష్టకుఁ బేర్లు. బంతి, చెండు-
ఈ అను కందుకమునకుఁ బేర్లు. అటవటలు, చిద్రుపలు-ఈ అను ఖండము
లకుఁ బేర్లు. కాంచువడియములు, గైరవల్ల-ఈ అను ఖాదిరఘటికలకుఁ
పేర్లు.

సీ. మాగాని రాజ్యంబు ♦ మణివ ముద్యోగంబు
 చిట్టలు చిత్రముల్ ♦ చిలుకు శరము
 ఎత్తికోలు ప్రయత్న ♦ మీలువు మానంబు
 బారి యనంగ నుపద్రవంబు
 విన్నను వనంగఁ బ్రావీణ్యం బెలర్చును
 దార్కాణ మనంగ నిదర్శనంబు
 నిట్టపంట యనంగ ♦ నిష్కారణం బంట
 బానసం బనంగ మహానసంబు

తే. నామ మేకాంతమునకు మంతన మనంగ
 సంతిపుర మన శుద్ధాంత ♦ మలరుచుండు
 నుదిరి యనఁ దప్తకాంచన ♦ మొప్పుచుండుఁ
 దివురుట యభిలషించుట ♦ (దేవదేవ).

56

టీ. మాగాని=దేశము, మణివము=ఉద్యోగము, చిట్ట=ఆశ్చర్యము, చిలుకు=బాణము, ఎత్తికోలు=ప్రయత్నము, ఈలువు=అభిమానము, బారి=ఉపద్రవము, విన్ననువు = ప్రావీణ్యము, లేక నేర్పు, తార్కాణము = నిదర్శనము, నిట్టపంట=నిష్కారణము, బానసము=వంటయిల్లు, మంతనము = ఏకాంతము, అంతిపురము = ఆంకణపురము, ఉదిరి = ఆపరంజి, తివురుట=కోరుట.

సీ. బిట్టు గ ట్టనఁ బెల్లు ♦ పెద్దయుఁ దద్దయు
 నురవడి పరువడి ♦ యుద్ధవిడియుఁ
 బనివడి పదపడి ♦ బలువిడి తలకొని
 నెట్టన యొలేని ♦ నెఱి గరంబు
 లలి వార కేడ్డెఱ ♦ పెలుచ వావిరి యన
 నఱిముఱి యనఁ బొరిఁ ♦ బొరి యనంగ

గడుఁజాల మిగులంగ ♦ గాటం బనంగ న

త్యంతముగ ననుట ♦ కాఖ్య లయ్యె

తే. నుడుకు నెక వెట్ట వేడిమి ♦ యుబ్బ యావి

యుక్క యన నొప్పు నామంబు ♦ లుష్ణమునకుఁ

దాల్చి యోరిమి సైరణ ♦ తాళుకొంట

నైఁచు టోర్పుట యనంగను ♦ తొంతిపేళ్లు.

57

టీ. బిట్టు, గట్టి, పెల్లు, పెద్దయు, తద్దయు, ఉరవడి, పరువడి, ఉద్దవిడి-
పా. ఉద్దవిడి, పనివడి, వదవడి, బలువిడి, తలకొని, నెట్టన, ఎంతేని, నెఱి,
కరము, లలి, చారక, ఏడ్డెఱి, పెలుచ, వారిరి, అఱిముఱి, పారిపారి, కడు,
చాల, మిగుల, గాటము - ఈ ౨౭ ను అత్యంతమనుటకుఁ బేరులు. ఉడు
కు, నెక, వెట్ట, వేడిమి, ఉబ్బ, అవి, ఉక్క-ఈ ౭ ను ఉష్ణమునకుఁబేరు
లు. తాల్చి-రా. తాలిమి, ఓరిమి, సైరణ, తాళుకొంట, నైఁచుట, ఓర్పు
ట-ఈ ౬ ను తొంతికిఁ బేర్లు.

తే. పెద్దనిద్దురఁ జెందించె ♦ బిలుకుమార్చె

గీటణంచెను గుదెతాల్పువీటి కనిచె

గూలిచెను రూపుమాపెను ♦ నేలఁగలిపె

ననఁగ హలిచేసె ననుట కాఖ్యలు దనర్చు.

58

టీ. పెద్దనిద్దురఁజెందించె, విలుకుమార్చె, గీటణంచె, గుదెతాల్పువీటి

కనిచె=యమపురికిఁ బంపెను. గూలిచె, రూపుమాపె, నేలఁగలిపె-ఈ ౭ ను
చంపె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పరిచూర్ణ మయ్యె ననుటకు

వరుసన్ నామంబు లగుచు ♦ వర్తిలుచుండున్

దులుమయ్యెన్ బరుమయ్యెన్

నులుమయ్యెన్ బిండియయ్యె ♦ నుగ్గయ్యె ననన్.

59

టీ. తుఱుమయ్యె, పరుమయ్యె, నుఱుమయ్యె, పిండియయ్యె, నుగ్గయ్యె-ఈ ౫ ను చూర్ణమయ్యె ననుటకు నామములు.

క. కునికె నిదురించె గూర్కెను

గనుమోడ్చె ననంగ నిద్రగనుటకుఁ బేల్చె

గనువిచ్చె ననంగ మేల్కనె

ననంగఁ బ్రబోధంబు నొందె * ననుటకుఁ బేల్చె. 60

టీ. కునికె, నిదురించె, గూర్కెను, గనుమోడ్చెను-ఈరనునిద్రవోయె ననుటకుఁ బేర్లు. గనువిచ్చె, మేల్కనె-ఈనను నిద్రలేచె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. డులిచె వదలించె నూడ్చెను

దొలగించెక బాపె ననంగ * ద్రోచె ననంగా

వెలికొత్తె ననంగ బేల్చె

యలరుక విఘటనమొనర్చె * ననుటకు (శర్వా). 61

టీ. డులిచె, వదలించె, ఊడ్చె, దొలగించె, పాపె, ద్రోచె, వెలికొత్తె-ఈ ౭ ను విఘటనమొనర్చె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పొలయలుక యనంగ నెయ్యపు

టలుక యనం బ్రణయకలహ * మలరారుఁ గుచం

బుల కొప్పు నామములు గు

బ్బ లనంగాఁ జన్ను లనంగఁ * బాలిం డ్లనంగన్. 62

టీ. పొలయలుక, నెయ్యపుటలుక [నెయ్యము+అలుక-నెయ్యపు+అలుక-నెయ్యపుటలుక.]-ఈనను ప్రణయకలహమునకు నామములు. గుబ్బలు, చన్నులు, పాలిండ్లు=[పాలు+ఇండ్లు] పాలుండువోట్లు - ఈ ౩ ను కుచములకు నామములు.

తే. చొటిమున్నీ రనంగ నుప్పుసంద్ర మనంగ

రాజిలుచు నుండు లవణవాఁరాశిపేల్ల

కాలు వన బట్టె యనంగను ♦ జా లనంగఁ
గుల్య కభిధాన మై పొల్పుఁ ♦ (గుధరనిలయ). 63

టీ. చౌటిమున్నీరు, ఉప్పునముద్రము - ఈ ౨ ను లవణనముద్రము
పేరులు. కాలుస-రూ. కాల్య, బట్టె, జాలు-ఈ ౩ ను కుల్యకు నామములు.

తే. పెల్లగించెను బెకలించె ♦ బెటికె ననంగ
నాఖ్య లుత్పాటన మొనర్చె ♦ ననుట కలరు
నాహ్వయంబులు ఛేదించె ♦ ననుట కయ్యెఁ
జించె నన వ్రచ్చె నన వ్రక్కలించె ననంగ. 64

టీ. పెల్లగించె, పెకలించె, పెటికె-ఈ ౩ ను ఉత్పాటన మొనర్చె
ననుటకు బేరులు. చించె, వ్రచ్చె, వ్రక్కలించె-ఈ ౩ ను ఛేదించె నను
టకు నామములు.

తే. కనుమొఱుగె నేమటించె నాఁగను నిగూఢ
వర్తన మొనర్చె ననుట కాహ్వయము లడరు
మొయి లన మొగు వ్లనంగను ♦ మొనయు మబ్బు
లన ఘనంబుల కాఖ్యలై ♦ (యభ కేశ). 65

టీ. కనుమొఱుగె, ఏమటించె-ఈ ౨ ను నిగూఢవర్తనముచేసె ననుట
కు బేర్లు. మొయిలు, మొగట్లు, మబ్బులు-ఈ ౩ ను మేఘములకు నామ
ములు.

క. పగ అనంగ మార్త రనంగను
పగవాం ద్రనఁ బగతు రనంగఁ ♦ బరిపంధికే బే
ల్లగు మెగ మనంగ మెక మన
మృగమునకు నభిఖ్య లయ్యె ♦ (మేరుశరాసా). 66

టీ. పగలు, మార్తరు, పగవాండ్లు, పగతురు-ఈ ౪ ను విరోధి
నామములు. మెగము, మెకము-ఈ ౨ ను మృగమునకు బేర్లు.

తే. ఇంకె నడుగంటె వట్టె నా * నివిరె ననఁగ
నిర్జలం బయ్యె ననుటకు * నెగడుఁ జేళ్లు
నిండెఁ గ్రీక్కిఁటిసె ననఁ బూర్ణించె ననుట
కాఖ్యలై తనరారు (సుధాంశుమకుట).

67

టీ. ఇంకె, అడుగంటె, వట్టె, ఇవిరె-ఈ ౪ ను నిర్జలమయ్యె నను
టకు నామములు. నిండె, గ్రీక్కిఁటిసె-ఈ 2 ను పూర్ణించె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. పెచ్చు పెరిగె ననం బురివిచ్చె మీఱె
నన విజృంభించె ననుటకు * నాఖ్య లయ్యెఁ
దిండికాఁ డనఁ దిండిడు * తిండిపో త
నంగ భక్షకునకును దానర్పుఁ జేళ్లు.

68

టీ. పెచ్చుపెరిగె, పురివిచ్చె, మీఱె-ఈ 3 ను విజృంభించె ననుటకు
నామములు. తిండికాఁడు, తిండిడు, తిండిపోతు-ఈ 3 ను భక్షకునిపేర్లు.

క. వెనఁగొనె గిఱిగొనియెను వల
గొనియెన్ మెలిగొనియెఁ జుట్టుకొనె సుడిగొనె నాఁ
గను నులిగొనె నన నాఖ్య ల
గును వలయిత మయ్యె ననుటకును (శిలికంతా).

69

టీ. వెనఁగొనె, గిఱిగొనె, వలగొనె, మెలిగొనె, చుట్టుకొనె, సుడి
గొనె, నులిగొనె-ఈ 6 ను వలయితమయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

సీ. మొగరా లన స్తంభములు చిట్టకము దంభ
మెరగలి వనవహ్ని * యెడై మూర్ఖుఁ
దుడుగర యుపహార * మూటట విశ్రాంతి
మొద లని యనఁగను * మూల మనుట

తఱు లన తళులు చింద మనంగ శంఖంబు

తఱ టనంగఁ గళాభిధాన మయ్యె

దమ టనఁ గీల పదం బగు మెట్టన

గాయకులకుఁ జేరు ♦ గాణ లనఁగ

తే. మృత్యువునకును జే రయ్యె ♦ మిత్తి యనఁగ

మకుటమున కాఖ్య లగు బొమిడిక మనంగ

నోముట యనఁగఁ బోషించు ♦ టూడిగంబు

నేవ కభిధానమై యొప్పు ♦ (శేషభూష).

70

టీ. మొగరాలు=స్తంభము, చిట్టకము=దండము, మిష, ఎరవలి=పా.
ఎరగలి=కాటుచిచ్చు, ఎడ్డె=మూర్ఖుడు, ఉడుగర=కానుక, ఊట, విడు
మర, మొదలు = మూలము, తఱులు=మడతలు, చిందము=శంఖము, తఱ
టు=జాటి, చమకు, తమట = నిశ్చయంబు, మెట్ట=పాదము, గాణ=గాయ
కుడు, మిత్తి[ప్ర. మృత్యువు]=చావు, బొమిడికము=కిరీటము, ఓముట=
పోషించుట, ఊడిగము=నేవ.

సీ. ఎట్టకేల కనంగ ♦ నెనయును సకృదర్థ

మఖలం బటంటకు ♦ నంతవట్టు

ఏకాకి యొక్క టనేకులు పలువురు

వేనవేల్ పెక్కండు ♦ వేపు రనఁగ

నలరు నోచేదర్థ ♦ మై కానినాఁ డన

నేతాదృశులె యంట ♦ కిట్టివారె

మిన్నక యూరక ♦ యన్నఁ దూష్ణిమర్థ

మనుసరించి యటంట ♦ కగును దొట్టి

తే. యొందొకఁ డనంగ మఱియు వేటొకఁడు లాఁతి

వాఁడు వెఱవాఁడు దక్కినవాఁ డనంగ

నన్యనకు నాఖ్య లగుచుఁ బెంపారుచుండు

(శయఘటితశూల వైయాఘ్రచర్మచేల).

71

టీ. ఎట్టకేలకు=ఒకానొకప్పుడు, అంతవట్టు=అఖిలమును, ఎక్కటి=ఏ
కాకి, పలువురు, వేనవేలు, పెక్కండ్లు, వేవురు-ఈ ర ను అనేకులు. కానినాఁ
డు=అటుకాకపోయిన, ఇట్టివారె=ఈలాటివారేయనుట. మిన్నక, ఊరక-
ఈ ౨ ను తూష్టిమర్థకములు. తొట్టి=అనుసరించి, ఒండొక్కడు, వేటొక్క
డు, లాఁడివాఁడు, పెరివాఁడు, తక్కినవాఁడు-ఈగను అన్యనకుఁ జేరులు.

నా నా ర్థ ము లు.

క. వడి యనఁగాఁ గాలం బగు

వడి యన వేగంబునకును ♦ వర్తిలుఁ జేరై

మడి యనఁ గేదారం బగు

మడి యనఁగా శుద్ధికిని సమాహ్వయ మయ్యెన్. 72

టీ 1. వడి=కాలము, వేగము. 2. మడి=వరిచేసు, శుద్ధి.

క. ఈ డనఁగ వయసుపే రగు

నీ డన సామ్యంబునకును ♦ నెసఁగును జేరై

నా డన రాజ్యముపే రగు

నాఁ డనఁ దత్కాలమం దనఁగఁ బెంపారున్. 73

టీ. 1. ఈడు = పయస్సు, సాటి. 2. నాడు = దేశము, అప్పుడు
(రెండవయర్థమున “నాడు” అని యరసున్న గలదు).

క. మొన యన సైన్యముపే రగు

మొన యనఁగా నగ్రభాగమునకును జేరై

దొన యనఁ దూణీరం బగు

దొన యన నవసానమునకుఁ ♦ దొడరును జేరై. 74

టీ. 1. మొన=సైన్యము, ముందుభాగము. 2. దొన=అమృలపొది, కొన.

క. వె న్ననఁగ బీజమంజరి

వె న్ననఁ జరఘాంగమునకు ♦ వెలయును బేరై
కన్ను లనం బర్వంబులు
కన్ను లనన్ లోచనములు ♦ (కంలేకాలా).

75

టీ. 1. వెన్ను=కంకి, వీచు. 2. కన్ను=గణువు, శేత్రము.

క. తమ్మి యనఁ దరువి శేషము

తమ్మి యనం బంకజాభిధానం బయ్యెన్
నెమ్మి యనఁ బ్రియముపే రగు
నెమ్మి యన మయూరమునకు ♦ నెగడుం బేరై.

76

టీ. 1. తమ్మి=వృక్షవిశేషము, తామర. 2. నెమ్మి=సుఖము, నెమలి.

క. దండ యనన్ సాన్నిధ్యము

దం డన సుమమాలికాభిధానం బయ్యెన్
మం డనఁ బ్రకౌష్ఠ మయ్యెన్
మం డన మృత్పాత్రకును సమాహ్వయ మయ్యెన్.

77

టీ. 1. దండ=చేరువ, పూలదండ. 2. మండ=ప్రకౌష్ఠము, మంటిపండ.

క. తెలుఁగుం గబ్బపుమర్తము

తెలుఁగుకవీంద్రులకుఁ దేటఁ తెల్లము గాఁగన్
దెలియఁగ నడిదము సూరయ
చెలువారఁగ నాంధ్రనామశేషముఁ జెప్పెన్.

78

సటీకాంధ్రనామశేషము

సంపూర్ణము.

ఆంధ్రనామసంగ్రహము
అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అడిచెను	59	అయిదు	50
అంగద	55	అడుగు	44, 93	అయిదువరాలు	34
అంగళార్పు	,,	అడును	78	అయ్య	,,
అంచలేజీనెక్కి	యాడు	అడ్డగించెను	63	అయ్యోడక్	64
కాకు	13	అలిప	38	అరటి	67
అంజ	44	అత్తమిదైన	46	అరదము	74
అంచలు	81	అత్రిమాను	67	అరపది మోములవేల్పు	92
అంటరానివేల్పు	23	అదికెను	47	అరసెను	58, 9
అండ	68	అనఁటి	67	అరిగెను	49
అందమైనది	54	అనయము	58	అరుంగు	73
అందు	64	అని	52	అరుగుదెంచెను	} 50
అంపెను	61	అనిచెను	58, 61	అరుదెంచెను	
అక్క	34	అనిపెను	58, 61	అఱచెను	47
అక్కడ	64	అనియెను	48	అఱచెయ్యి	44
అక్కు	42	అనుంగు	38	అఱ్ఱ	45
అగపడియెక్	48	అలరుబోడి	,,	అలలి	60
అగ్గమయ్యెక్	,,	అన్నింటిటిండికాడు	23	అలపు	} 59
అగ్గి	23	అన్న	37	అలయిక	
అగ్గించెను	57	అన్నవ	60	అలినది	54
అచట		అపరంజి	76	అలరు	68
అచట		అప్ప	34, 94	అలరువిల్లుడు	17
అచ్చట	} 64	అబ్బ	24	అలుకుడు	47
అచ్చట		అబ్బురపు...డంచు		అలిది	71
అచ్చట		గబ్బి	25	అళుకు	60
అచ్చట		అమ్మ	33	అవ్వ	33, 94
అటన్		అమ్మ	74	అనదు	60
అడవినునివట్టు	33	అమ్మ			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అసలు	73	అవు	80	ఇల్లాలు	35
ఆ.		ఇ.		ఇల్లు	67
అఁబోతు	౮౦	ఇంచుబోడి	37	ఇల్లువాసిలిరుగు	33
అకసము	28	ఇంచువిల్లుదాల్పు	18	ఇవముసూడు	21
అగను	63	ఇంతి	37	ఈ.	
అటచేడియ	36	ఇక్క	67	ఈక	81
అడక	64	ఇగురు	68	ఈద	24
అడెను	48, 89	ఇచ్చ	58	ఈగ	47
అత్రము	55	ఇడుట	47	ఈడు	76
అనవాలు	91	ఇడుమ	55	ఈరాణు	50
అనుట	45	ఇల్లిగ	49	ఈరు	49
అనుగము	67	ఇద్దఱుతల్లులబిడ్డడు	15	ఈరువు	84
అనెను	63, 92	ఇనుమడి	49	ఈరైదుకడలు	29
అరగించెను	45	ఇబ్బడి	49	ఈవి	47
అరసెను	18	ఇమ్మడి	49	ఈవులమాను	30
అరోగణమొనర్చె	45	ఇమ్మ	67	ఉ.	
అరోగణమొనర్చె	45	ఇరవు	67	ఉక్కు	55
అర్దుఱుతల్లుల ముద్దుకొమ		ఇరు	49	ఉక్కుతునియ	62
రుండు	22	ఇరుగడక	64	ఉగ్గలి	37
అఱవసంద్రము	72	ఇరుగలంకులక	64	ఉడుకు	93
అఱు	49	ఇరుగ్రేవలక	64	ఉడుగక	58
అఱెను	53	ఇరుచక్కియందుక	64	ఉదుటు	55
అలకాపరి	11	ఇరుచెనక	64	ఉద్ది	76
అలకించెను	48	ఇరునాలుగు	50	ఉనికిపట్టు	67
అలపోతు	80	ఇరువక్కియందు	64	ఉప్పరపిది	28
అలము	51	ఇరుమూడు	64	ఉప్పరిగ	75
అలిం చెను	48	ఇరువంకలక	79	ఉబ్బడకెను	60
అలు	35, 80, 90	ఇట్టి	33	ఉటికెను	50
అలుబిడ్డలుగలయకండు	33	ఇలాటెండు			

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఉడిది	55 ఎనసెన్	47 ఏడు	59
ఉలివు	46 ఎనిమిది	50 ఏడుగుఱ్ఱముల తేరెక్కు	
ఉల్లము	43 ఎనిమిదడుగుల మొకము	79 జోడు	20
ఉవిద	37 ఎను పెంటి	81 ఏడ్వెను	47
ఉఱి	ఎనుపోతు	81 ఏతెంచెను	51
ఉఱెను	50 ఎనుము	81 ఏను	49, 90
ఉఱెను	63 ఎన్నే నిమాణులు	56 ఏనుగు	78
ఉఱు	66 ఎవుడు	58 ఏనుగుగొంగ	78
ఎ.	ఎఱకలు	81 ఏనుగుగొంగసూడు	79
ఎంటేనియుక్	60 ఎఱగును	46 ఏనుగు మొంగుబందొర	16
ఎకిమీడు	32 ఎఱచి	84 ఏనుగులగొంగక త్తడి	
ఎక్కుడు	60, 61 ఎఱుపు	71 నెక్కుదంట	14
ఎక్కుడు మొకము	78 ఎఱ్ఱ	71 ఏరాలు	34
ఎక్కుడు మొగుల్ గల	ఎఱ్ఱగల్వ	69 ఏలిక	32
ప్రొడ	ఎఱ్ఱతామర	69 ఏలెను	52
ఎచ్చు	22 ఎఱ్ఱవిపేల్పు	20	వి.
ఎడ	61 ఎలనాగ	38 ఐదువ	34
ఎడకాడు	48 ఎలసెన్	47 ఐదు	49
ఎడవక	36 ఎలుగు	77	ఓ.
ఎడద	58 ఎలువు	ఒంటమి	51
ఎడసెక్	43 ఎల్లపుడు	58 ఒంటిహొమ్ము దేవర	16
ఎత్తుబరికాడు	48 ఎల్లి	70, 89 ఒంటిహొమ్ములపెను	
ఎత్తులు	39 ఎ.	మువ్వు	74
ఎద	75 ఏగు దెంచెను	51 ఒంటె	79
ఎదుటను	94 ఏగును	49 ఒండు	49
ఎద్దడి	59 ఏక్రింక	83 ఒండెన్	47
ఎద్దు	54 ఏటిబోటిమగలయెకి	ఒకటి	49
ఎన	80 మీడు	24 ఒకకడవ	56
	76 ఏడిక	79 ఒకమాట	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఒకతూరి	56	క.	కన్నగాడు	39	
ఒకలేవ	56	కంచము	46	కన్నది	38
ఒకపారి	56	కంటు	51	కన్నాకు	74
ఒకపరి	56	కందు	40	కన్నీయ	35
ఒకమరి	56	కంపు	75	కన్ను	42
ఒకమాటు	56	కడగండ్లు	55	కన్నులమాను	69
ఒకవిడుత	56	కడదెసంగావరియా	కన్నులవిల్లుడు	17	
ఒకసారి	56	యొడయందు	26	కన్నె	35
ఒక్కడు	}	కడవటిమల	65	కపురము	54
ఒక్కందు		కడపెను	52	కప్పు	71, 88
ఒడయందు	32	కడమ	61	కప్పుబెరువుజాడ	28
ఒడమె	75	కడలి	72	కప్పురము	54
ఒడలిమూపాడయందు	22	కడలికూతురు	14	కప్రము	54
ఒడలి...బలియందు	24	కడలివెన్న	16	కప్పు	86
ఒడలు	41	కడలివెలందుక	29	కప్తన	75
ఒడ్డిలు	82	కడసెను	53	కప్పువిలుకాడు	18
ఒడ్డు	72	కడాని	76	కప్పువిల్లునిమామ	19
ఒడ్డు	68	కడుపు	44	కయి	43
ఒనరినది	58	కడుపుబంగారుబొక్క	కయ్యము	51	
ఒప్పెన్నది	54	న...మేటి	13	కరువలి	24
ఒరపుగలది	54	కణుజు	83	కఱ	71
ఓ.		కత్తళము	74	కఱకంఠుడు	9
ఓగిరము	45	కత్తలాని	79	కఱచెను	91
ఓడ	73	కత్తెరదొంగ	39	కఱివేల్పు	11
ఓరణము	81	కన్	42	కఱివేల్పుడాకన్ను	19
ఓరము	45	కనియెను	48	కఱివేల్పునిల్లాలు	14
ఓరుపు	60	కను	42	కట్టి	28
ఓర్పు	60	కనుంగొనె	}	కట్టిగెచ్చలి	11
ఓలము	70	కన్దొనెను		48	కలను

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కలము	73	కావిపుట్టగోచులసామి	33	కూళ	39
కలి	38	కీలుగంటు	42	కెంజాయ	71
కలిమి	54	కుంఠెనకాడు	36	కెంజిగురువిల్లుడు	17
కలుగు	73	కుందనము	76	కెందామర	69
కలుపు	85	కుందు	61	కెందమ్మి	69
కలుములజవరాలు	14	కుందెను	60	కెంపు	71
కలుముల పైదలి	80	కుందేలు	81	కెడపెను	52
లు	15	కుచ్చితుడు	39	కెడసెను	53
కలువ	69	కుడిచెను	45	కేలు	42
కలువకంటి	37	కుడుములతిండికాడు	15	కేల్కాగిచెను	46
కలువలఠేడు	19	కుత్తుక	45	కై	43
కల్లి కొమ్మ మగనిబూర		కుప్ప	77	కైలాటకాడు	39
గొమ్మ	30	కుప్పము	66	కైవారము నేసెను	57
కల్ల	55	కురంగట	63	కొంగ	82
కల్లరి	39	కురుజా	83	కొంచగ్రుబ్బిలిప్రక్కలిం	
కల్లు	66, 93	కురులు	41	చినబలున్దిట్ట	16
కల్వ	69	కురువు	42	కొంచలు	82
కవ	49	కుఱుచ	40	కొంచెము	60
కవ్వడి	28	కుఱ్ఱ	40	కొండ	66
కవ్వంపుమల	65	కూకటిమూగ	83	కొండాడె	57
కనవు	70	కూత	46	కొండపిటికంగము	10
కన్తి	54	కూతురిబిడ్డ	29	కొండికవాడు	40
కాంచెను	49	కూకీలు	82	కొక్కర	82
కానరానికాళ్ళది	84	కూటువ	62	కొక్క	82
కాపువాండ్లు	33	కూడు	45	కొక్కులేజీరాతు	15
కాఱుగొమ్మలమొకము	51	కూడెను	47	కొక్కర	82
కాలంబుచేసెను	53	కూన	40	కొటిక	} 66
కాలు	88	కూరిమి	51	కొటిక	
కాళ్ళగుమ్మెను	58	కూలెను	63	కొట్టెను	59

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కొడుకు	40	క్రచ్చు	58	గడుసు	39, 40
కొద	61	క్రన్నన	57	గడ్డి	70
కొదవ }		క్రమ్మటి	56	గమి	62
కొన	68	క్రమ్మ అక	56	గయ్యూళి	34
కొనియూడెను	57	క్రమ్మటించెను	63	గరాసు	39
కొప్పు	41, 88	క్రమ్మటింపెను	37	గరిత	38
కొమరాలు	34	క్రమ్మటింపెను	60	గరుటామంతుడు	27
కొమరుండు	40	క్రమ్మటింపెను	66	గణికపూజ... వేల్పు	15
కొమరుసామి	17	క్రమ్మటింపెను	61	గణులు	81
కొమరైనది	53	క్రమ్మటింపెను	81	గవులు	89
కొమ్మ	37, 86	క్రమ్మటి	42	గాడ్పు	24
కొఱ	61	క్రమ్మటి	41	గాడ్పుకొడుకు	28
కొఱత }		క్రమ్మటి	45	గాడ్పుతండ్రి	28
కొఱ్ఱ	92	క్రమ్మటి	88	గాడుపుసంగడికాని	
కొలము	56	గ.		గాడుకు	16
కొలిచెను	46	గండు	55	గాములతొడు	20
కోక	95	గంతుగొనియెను	53	గాలి	24, 90
కోచ	62	గట్టి	55	గాలిమేతరి	84
కోటండు	84	గట్టిడెందమువాడు	62	గాలిసెప్పెలి	23
కోడె	30	గట్టివయసుది	35	గిటక }	40
కోడెకాడు	37	గట్టివాయి	34	గిట్ట	
కోవట్టు	38	గట్టు	66, 72, 90	గిడ్డి	80
కోర	46, 92	గట్టులయెగిరినపట్టి		గిడ్డు	83
కోరిక }		పట్టి	16	గిత్త	80
కోర్కె	58	గట్టులతొడు	65	గిన్నె	46
కోల	74	గట్టువిల్లుడు	9	గిబ్బ	80
కోవెల	26	గట్టురాయనిపట్టి	14	గిము	67
కోళ్లు	86	గడనకత్తె	36	గుండు	92
కొను	42	గడిదొంగ	39	గుంపు	68

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
గుజ్జ	40 గ్రక్కునక్	57 చాఁపు	76
గుజ్జవేల్పు	16 గ్రద్దనక్	57 చాగకాఁడు	26
గుజ్జవేల్పుకండ్రి	10 గ్రడ్డి	41 చాగము	47
గుడి	26 గ్రడ్డు	93 చాటు	70
గుడుసుఁగైదువు	30 చ.	చాన	38
గుడెకాల్పు	23 చందమామ	19 చామ	38, 87
గుబురు	68 చందమామయల్లుఁడు	18 చాయ	71
గుబ్బలి	66 చంపెను	52 చాయమగఁడు	20
గుణ్ణము	78 చక్కనివాఁడు	40 చారలమెకము	77
గూబ	84, 90 చక్కనైనది	53 చాలక్	61
గొలుపుమనియె	61 చక్కాడెను	52 చాలు	93
గోడ	81 చక్కుపగడ	50 చిక్కుచడెను	48
గోస్త	33 చక్కెరవింటివాఁడు	17 చిక్కెను	48
గోస్తరాలు	35 చచ్చెను	53 చిగురాకుబోడి	37
గొంటు	39 చట్టుపలు	81 చిగురాకువి... లేజి	83
గొంతు	45, 90 చట్టుపల్లెగ... శెట్టి	21 చిగురు	68
గొట్టు	26 చదలు	28 చిదుర	} 76
గొడవ	55 చదలుమానికము	20 చిదురుప	
గొడుగు	70 చదిపెను	52 చిన్న	61
గొడువు	70 చదువులవేల్పు	13 చిన్నవాఁడు	40
గొనబై నది	53 చదువులపులుంగు	83 చిఱుత	40
గొబ్బునక్	57 చనియెను	49 చిఱుతగూబ	84
గొరవంకపిట్ట	83 చనుదెంచెను	50 చిలుక	88
గోఁచివాఁడ	33 చచ్చుడు	46 చిలుకలకొలి	38
గోతి	38 చలినట్టు	24 చిలువ	84
గోల	34 చలిమిరిమల	65 చిలువకేఁడు	37
గోవాళ్లు	37 చలివెలుంగు	19 చిల్వ	84
గోరము	55 చలువలకేఁడు	19 చివురు	68
గొరు	78 చవులు	89 చివ్వ	51

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చీకటిగొంగ	20	చెనకటి	39	చేపడియెను	48
చీకటిపేలువిత	19	చెనకె	47	చేమోడ్చెను	46
చీకు	41	చెన్నెనది	54	చేరువ	62, 63, 90
చీర, చీకె	45	చెప్పెను	48	చేవ	55
చుక్కలతెరువు	28	చెయి	43	చేవాడికాడు	39
చుక్కలదొర	19	చెయ్యువు	61	చై	43
చుక్కలు	31	చెయ్యువులసాక్షి	20	చొక్కటమైనది	53
చుట్టలు	57	చెయ్యి	43	చొప్పెను	58
చుట్టాలు		చెఱుకు	69	చా	49
చుట్టుకైదువు	30	చెఱుకువిలుకాడు	17	చాదంతి	29
చుట్టుకైదువుజోడు	11	చెలి	37	చావంచ	49
చుట్టుగొండ	65	చెలికాడు	38	చావంచ...దంట	18
చుట్టువాలుజోడు	30	చెలిమి	38	జ.	
చూచెను	48	చెలియలు	34	జంట	49
చూడంగలవాడు	40	చెలువ	38	జంటదంట...ముద్ద	19
చూడ్కి	42	చెల్లెను	53	జంటముష్టాముల	
చూపు	42	చెల్లెలు	34	దంటవేల్పు	16
చెంగట	39	చెల్లెనది	53	జంటమోములసామి	23
చెందిపోతు		చెవి	42	జంటాఱుమేనులసామి	20
చెంక	63	చెవులపోతు	81	జక్కవకవవివ్వు	19
చెందమ్మి	69	చేక	61	జక్కవలకేడు	20
చెందామర		చే	43	జక్కి	79, 89
చెందోవ (గ)	69	చేగ	55	జక్కిని	35
చెంచెను	47	చేగలమొకము	76	జక్కులదొర	26
చెప్పెర	57	చేటచెవులవేల్పు	15	జక్కులతేనిచెలికాడు	
చెట్టు	68	చేటు	55		[10
చెడివ	36	చేడియ	37	జగడము	51
చెడుగు	39	చేడ్పాటు	55	జగతి	73
చెడ్డతొయ్యలి	36	చేను	72	జగముకన్ను	21

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
జగముచుట్టము	21 జాతెను	50 తవళికాండ	39
జగముతల్లి	14 జాలె	83 డ.	
జగిలె	73 జాభునా	76 డగ్గర	63
జగిలె	73 జింక	79 డబ్బుర	46
జట్టి	56 జిగి	71 డాలు	70, 71, 90
జడదారి	33 జిడ్డుకడలి	72 డెండము	43
జడముడిజంగంబు	26 జిరా	74 డేంగ	83
జడలమెకిము	77 జాట్టుపులుంగు	82 డొంకెను	60
జత	76 జేజే	46 డొక్క	44
జన్మంపువేటకాండ	10 జేజేగట్టు	65 త.	
జన్నిగట్టు	13 జేజేలు	27 తండ్రి	34
జమిగి	49 జొంపము	68 తక్కువ	61
జమిలి... వేల్పు	22 జొహారు	46 తగరు	79
జమిలిముక్కాలి	82 జోటి	37 తగిలెను	48
జమిలిముక్కాలి...	జోడు 49, 74, 76, 94	46 తగుల్పడెను	48
విలుకాండ	18 జోత	71 తగ్గెను	60
జమునెక్కిరింత	81 జోలి	తట్టి	46
జమునయ్య	21 ట.	39 తట్టువ	79
జముడు	23 టకటొంతు	39 తడఁబడెను	59
జముననైదోడు	23 టక్కరి	59 తడవులనిడువడ	27
జరిగెను	50 టక్కు	39 తడవెను	58
జలకట్టె	83 టక్కులాడు	39 తడనెను	50
జవరాలు	35 టాటోటు	67 తత్తడి	79
జవ్వనము	41 టెంకాయచెట్టు	67 తద్ద	}
జవ్వని	35 టెంకాయమాను	67 తద్దయు	
జాణ	40 టెంకి	67 తనరినది	30
జానుగు	42 టెక్కెము	70 తనర్పు	54
జానైనది	53 త.	తనర్పు	76
జాబిల్లి	19 తవళి	59 తన్నెను	38

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కవసి	33	తాటిపడగవాడు	28	తీవ	68
కవసికన్యాప	19	తాటిసిడెమువానితల్లి	29	తీవంచ	49
కమి	58	తాడి	67	తీవియ	68
కమ్మలము	54	తాడు	67	తీవె	68
కమ్మి	69	తాత	13, 94	తుంటువిలుకాడు	18
కమ్మికంటి	11	తాత	73	తుంటుము	62
కమ్మి చూలి	13	తామర	69	తుద	68
కమ్మియింటిగరిత	14	తాటుమాఱయ్యెను	59	తునిమెను	50
కమ్మివొల్లంటిమగండు	20	తాలిమి	59	తునియ	} 76
కమ్మలపగవాడు	19	తాల్పెను	63	తునుక	
కమ్మలు	86	తాల్లి	} 59	తుమ్మెద	82
కరకసము	74	తాలిక		తుఱుము	41
కరము	76	తావి	75	తులవ	39
కరిగట్టుదారి	11	తావు	67	తూకొనెను	58
కరిగొండ	65	తావులు	85	తూపు	74
కర్వాత	62	తాళ్లు	86	తూరెను	58
కఱిమెను	63	తిగ	50	తూర్పుగొండ	66
కఱుచు	68	తిట్ట	77	తూర్పుమాగాణమే	
కలకట్టు	74	తినెను	45	తెడు... గాడు	22
కలపాల	44	తిన్ననైనది	53	తూర్పు... లాపరి	18
కలవాడె	69	తిన్నె	73	తెంకాయమ్రాను	67
కల... పొలంతుక	15	తిప్ప	66	తెంకి	67
కలిరు	68	తిప్పనైనది	53	తెక్కలికాడు	39
కలిరుబోఁ	35	తియ్యమ్రాను	69	తెగటార్చెను	53
కల్లి	33	తియ్యవిలుకాడు	18	తెప్ప	74
కల్లి కల్లి	14	తిరుగ	56	తెమ్మెర	29
కళియ	46	తీగ	68	తెరువాటుకాడు	31
కలి రెను	48	తీగబోఁ	37	తెరుగంటియన్నులు	37
కాచెను	58	తీగ	68, 86	తెజ్జనోటిమెకము	27

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తెలువ	38	తోలుగట్టు	66	దక్కిణంపుసామి	29
తెలి	70	తోలుచదువులు	31	దగ	47
తెలిదమ్మ... రాయఁడు	13	తోలుత	62	దచ్చి	5
తెలిసిట్ట	82	తోలువలుకులు	}	దచ్చికడలు	29
తెలుపు	70	తోలుమినుకులు		దట్టము	68
తెల్ల	70	తోవ	69	దప్పి	47
తెల్ల డాలుమెకము	77	తోవరు	71	దబ్బర	55
తెల్ల నిమైదంట	27	తోవలరాయిడికాఁడు	20	దరి	72
తెల్లయేనుఁ... దొర	22	తోఁబుట్టు	}	దవ	69
తేటి	82	తోఁబుట్టువు		దళము	62
తేగము	47	తోఁబుట్టుగు		దాఁటు	62
తేజీ	78	తోడఁబుట్టు		దాపు	63
తేవ	33	తోడఁబుట్టువు		దిగ్గనక	57
తేరు	74	తోడఁబుట్టుగు		దిటము	55
తోగ	69	తోడికొడలు	34	దిట్ట	62
తోగరు	71	తోడ్పాటు	53	దిట్టము	55
తోగరుముక్కు		తోరమైనది	54	దినును	76
పులుఁగు	83	తోలుదాల్చు	10	దివి	28
తోడవు	74	తోఁజెను	63	దుంత	81
తోడుకు	80	త్రాగుట	}	దుక్కినాల్చుదాల్చు	28
తోత్తు	35	త్రావుట		దుగ	49
తోయ్యలి	37	త్రిప్పెను	63	దుగబొట్ట... వేల్పు	22
తోఱ	}	త్తుంచెను	52	దుత్తారము	51
తోఱట		ద.		దున్న	84
తోఱ్ఱ		దంట	40, 49, 87	దున్నటము	79
తోఱ్ఱుపట్టు	80	దండ	63, 89	దుప్పి	81
తోలఁగెను	50	దండము	46	దురము	51
తోలి, తొల్లి	68, 62, 87	దండలు	75	దువ్వలువ	45
తోలుకరికల్లుపులుగు	81	దండు	62	దూడ	80

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
దూప	47 నలికము	60 నాలపవాండ్లు	33
దేన	55 నలు	49 నాలిబూతము	39
దేవళంబు	26 నలుగడలు	29 నాల్గు	49
దేవళ్లు	27 నలుపు	71 నింగి	28
దొంగ	39 నలుమొ... వేల్పు }	13 నిక్కపుజగ... కాండు13	
దొడ్డు	80 నలువ }	13 నిక్కము }	55
దొన	73 నలువపడఁతి	15 నిక్కువము }	
దొర	32, 90, 76 నలువైనది	53 నిక్కువీను... రాతు	22
దొరకోలునన్నాసి	39 నల్ల 71, 84, 90 నిగ్గు		71
దొరనెక్క	47 నల్లద్రావువాఁడు	23 నిచ్చ	58
దొనఁగు	55 నల్లవలువతాల్పు	27 నిచ్చలు	58
దొయి	49 నల్వలేజీలు	81 నిచ్చెన	73
దొరెను	53 నవలా	3 నిజము	55
దొనకారి	39 నవు }	47 నిడివి }	76
న.	నవు }	నిడువఁడు	84
నంజుడు	84 నాఁటగోలె	నిడుపు	76
నంజె	72 నాఁటఁబట్టి	51 నిప్పుచ్చరము	54
నగవు }	నాఁటినుండి. }	నిష్ఠుళము	60
నగు }	47 నాఁటినుత }	నిర్వేను	63
నట్టు	67 నాఁడుమొదలు }	నినువు	40, 68
నట్టువపులుఁగు	82 నాగవాసము	37, 93 నిటితాత	24
నడుము	42, 94 నాణెమైనది	37 నిరుపాద	23
ననువుకాఁడు	37 నాతి	45 నిరువట్టు	47
నమలెను	45 నాన	34 నిర్లెను	53
నమ్మి	82 నాయన		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నీళ్ల రాయఁడు	24	నేర	41	పచ్చతొక్కలపులుగు	83
నుగ్గాడెను	52	నేల	73	పచ్చనిల్లుఁడు	17
నుదురు	42	నేస్తకాఁడు	38	పచ్చనిల్లునితండ్రి	11
నును... మేటి	11	నేస్తము	38	పచ్చనిల్లునితల్లి	14
నుఱుము నేసెను	52	నొడివెను	43	పజ్జ	63
నులిగొమ్మలమెకము	79	నొసలు	42	పట్టి	40
నూఱించు... జోడు	21	నోరు	43	పట్టుపడియెను	48
నెచ్చెలి	38	ప.	పడఁతి	37	
నెత్తురు	84	పంటపైరులయెకి	పడగదారి	84	
నెన్నుదురు	42	మీఁడు	19	పడమటిగొండ	66
నెన్నొసలు	42	పంటవలంతి	73	పడమటిదొర	24
నెవము	58	పండెను	46	పడుచువాఁడు	40
నెవ్వటి	56	పండ్రెండు	50	పడుపుఁజెలి	36
నెనుకెను	58	పంద	62	పదపడి	62
నెనులి }		పంపెను	61	పదివేసములసామి	11
నెమిలి }	82	పక్కి	81	పదుపులు	80
నెప్పుది	60	పక్కిదాలుకేడు	11	పనిచెను	61
నెమ్మి	60, 82, 87	పక్కిదాల్వే... విడ్డఁడు	పనిచెఱుపులదొర	15	
నెఱుకలు	41		13	పనిపెను	61
నెఱులు	41	పగ	51	పనివిసెను	49
నెఱ	19, 91	పడగ	70	పనులు	61
నెఱఁత	38	పగలు	31	పన్నండ్	46
నెఱఁతుక	37	పచ్చ	71	పఱుడి	76
నెలపు	67	పచ్చగుట్టలపజీరుఁడు	20	పయ్యెర	24
నెవ్వ	54	పచ్చడము	92	పరఁగినది	54

పదము.	పుట	పదము.	పుట
పరి	62	పసి	80
పరిమార్చెను	52	పసిడి	76
పరువము	41	పసిడికంటి	84
పరుండెను	46	పసిడిపుట్టముదాల్చు	11
పఱచెను	50, 63, 91	పసిదిండి	77
పఱుపు	76, 46, 81	పను	80
పలికెను	48	పనుపుచాయ	71
పలుకులవెలది	15	పనులపోలిగాఁడు	83
పలుకువెలదిమగఁడు	13	పల్లెరము	46
పలుగొమ్ముమొకము	78	పాన్పు	46
పలు	43	పాప	40
పలుమఱు	}	పాపజండెములమేటి	15
పలుమాఱు		పాపతోడ... వేల్పు	26
పలువ	39	పాము	84
పల్లటీలు	83	పాములవేంటకాఁడు	27
పల్లెయ	66	పాయము	41
పల్లు	43	పాఱుఁడు	32
పల్లె	66	పాఱుకపసి... కోడి	22
పసలు	31	పాఱుబోతు	62
పపలుసేయువేలుపు	20	పాఱెను	50
పవ్వళించెను	46	పాలకడలి	72
పసరము	80	పాలకడలియల్లుఁడు	11
పసరుచాయ	71	పాలవెల్లి	72
పసాదము	45	పాలనుఁడు	40
పసాపడియెను	45	పాలు	76, 87
		పొడమివేల్పు	32
		పొలుసీరు... పులుఁగు	82
		పొల్కడలివట్టి	19
		పావురము	82
		పావురాలు	82
		పానెక్	48
		పిండు	62
		పిట్ట	81
		పిడవక్	62
		పిన్ననైనది	53
		పిన్నవాఁడు	40
		పిమ్మటక్	62
		పిఱికి	62
		పిసాళి	40
		పిల్లారి	15
		పీచమడఁచెను	52
		పుంజుదాల్చు	16
		పుంజె	72
		పుచ్చెను	61
		పుట్టకూడుతిండిపోతు	77
		పుట్టపెట్టెవట్టు	84
		పుట్టము	45
		పుడమి	73
		పుడమిఁకొండు	32
		పుడమివేల్పు	32

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	
పుడుకు	47	పెందొడ	42	పొక్కిలి	44	
పుడుకుందొడుకు	30	పెక్కుమాణులు	56	పొట్ట	44	
పుత్తడి	76	పెచ్చు	61	పొట్టి	40	
పుత్తడిగుబ్బలి	65	పెట్టి	}	పొట్టితమ్ము...వేల్పు	22	
పునుక	44	పెట్టియ		75	పొట్టేలు	79
పునుకకంచము	}	పెట్టె		పొడలమెకము	81	
వానివిల్లు		65	పెట్టుడు	47	పొడుపుగుబ్బలి	66
పునుకదాల్పు	10	పెడచెయ్యి	44	పొత్తముముత్తో	15	
పుష్పము	68	పెతరులసామి	23	పొది	74	
పురివిచ్చెను	48	పెదవి	43	పొనరినది	53	
పురుడు	76	పెద్దకడుపువేల్పు	15	పొన్ను	76	
పురియ	44	పెద్దసిదురవోయెను	53	పొన్నుటనియెక్	61	
పుష్టై	44	పెద్దయుక్	60	పొల	84	
పులి	77	పెనకువ	51	పొలఁతి	}	
పులు	70	పెనుబాప...రాతు	16	పొలఁతుక		37
పులుఁగు	84	పెనుమినుకులు	32	పొల్లి	38	
పులుఁగుతత్తడిరాతు	11	పెరవాఁడు	58	పొలము	72	
పులుఁగులదొర	27	పెల్లాటకత్తె	36	పొలను	84	
పుపు	68	పేదటికము	54	పొలనుతిండిపోతు	24	
పువ్వు	68	పేరు	74, 68	పొట	52	
పూ	68	పైఁడి	76	పొట్టాట	51	
పూనెను	63	పైదలి	37	పొతు	94	
పూఁబోడి	37	పైరు	70	పొతుజిక్కి...రాతు	23	
పూరి	70	పొందు	38	పొయెను	49	
పెండ్లాము	35	పొంచెను	47	పొరసీలెడు...దారి	20	

పదము	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పోరు	51	బక్కవారలపెను		బార	50
పోరోగిరపు...తండ్రి	13	బాద	24	బారు	62
పాఁజు	62	బటువుఁగైదువు	30	బాస	93
ప్రన్ననివాఁడు	40	బ[ట్టి]ట్టుకాఁడు	83	బాసట	53
ప్రాఁజదువులపెట్టియ	20	బడలిక	59	బిగువు	55
ప్రాఁజదువులు	31	బత్తళిక	73	బిడ్డ	40
ప్రాఁబలుకులు		బద్దు	55	బిత్తరిజింకతాల్పు	19
ప్రామికులు		బమ్మ	13	బిద్దెను	53
ప్రాద్దు	20	బమ్మచేవరతండ్రి	11	బిరుదు	52
ప్రాద్దుగొమరుఁడు	23	బయలు	28	బుడుత	40
ప్రాద్దుజోషిగోడె	19	బట్టి	81	బుడుతనెలతాల్పు	10
ప్రాగు	77	బలిజవాండ్లు	33	బుఱద	73
ప్రాచెను	52	బలువంజమెకము	76	బువి	73
ప్రాడ	40	బల్బపతేఁడు	27	బువ్వ	45
ప్రాయాలు	37	బల్ రొక్కమెకి		బూఁచులయెకిమీదు	10
ప్రాపు	77	మీదు	26	బూరుగు	68
ప్రాలు	66	బవరము	51	బెడఁద	55
బ.		బవంతము	59	బెరనె	47
బంగరు	76	బసవఁడు	80	బేరజము	39
బంగారు	76	బాగు	53	బేరులు	33
బంటు	52	బాగైనది	53	బేసికంటివేల్పు	9
బంటి	89	బానిసె	35	బేల	34
బందిపోటు	39	బాపఁడు	32	బొంతు	55
బందువులు	57	బాబా	79	బొంద	72
బకదార్లు	82	బాము	87	బొందశము	74

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బొక్క	72	మచ్చులు	75	మాడుగులు	75.
బొజుగు	37	మడఁలి	38	మాడువులు	75
బొజ్జ	44	మడి	72	మాదిరి	76
బొట్టె	40	మడిపెను	52	మాది	76.
బొడ్డు	44	మడిసెను	53	మానికము	71
బొబ్బమెకము	77	మడుగు	72	మానిసి నెక్కడి	
బొణియ	72	మడుపు	72	వాఁడు	26
బొట్టి	44	మది	43	మానైనది	53:
బొగముచాన	36	మనిశిపట్టు	67	మామమామ	11
బోటి	37	మనిపెను	52	మామిడిచెట్టు	67
బోడ	33	మనెడు...వాయు		మావిమాను	67
బోనము	45	దేవర	13	మాపు	78.
బ్రతికించెను	52	మన్నిగొనియెను	52	మావులు	85
మ.		మన్ను	73	మించు	61
మంచుఁగొండ	65	మబ్బు	31	మించుబోణి	37
మంచెను	52	మబ్బువిప్ప	24	మించులు	31
మందలు	80	మరలించెను	63	మింటిచూలి	24
మందనము	75	మరుఁడు	18	మింటితెరువరి	20.
మగఁటిమి	55	మరునయ్యలేజి	27	మిండగ్గిఁడు	37
మగతనము	55	మరలకొ	56	మిండఁడు	37
మగిడించెను	63	మఱి	56	మిండలశోర	35
మగుడకొ	56	మఱుగు, మఱువు	70	మిండలశోరె	37
మగువ	38	మల	66	మిక్కిలి	60.
మచ్చెకంటి	38	మసలెను	59	మిక్కిలికంటిగేవర	9
మచ్చరము	51	మాటు	70	మిగులకొ	60.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మిట్ట	73	ముచ్చు	39	మూఁగ	41
మిత్తిగొంగ	9	ముడికాఁడు	39	మూఁడవకొలమువాం	
మిద్దెలు	75	ముడియవిడుపు	39	దు	33
మిను	28	ముత్తై దువ	36	మూఁడు	} 49
మినుసిగదయ్యము	9	ముత్తో వ ద్రిమ్మరి	29	మూరు	
మిన్ను	28	ముడియ	} 36	మూల	92
మిన్ను వాఁక	29	ముదుసలి		మూలకేఱఁడు	23
మిన్ను వాఁకదాల్పు	10	ముద్దురాలు	34	మూవ	41
మిట్టు	73	ముద్దియ	37	మెకము	78
మిను మొసలి... మేటి	18	ముద్దుగుమ్మ	37	మెకములకొలము	
మిఁజెయ్యి	44	మునిముచ్చు	39	సామి	77
ముంగలక }	} 59	మును	62	మెకములలిండిపాతు	77
ముందటక }		మునుపు	62	మెక్కెను	45
ముందు	62	మన్నీరు	72	మెచ్చెనది	54
మొక్కంటి	9	మున్ను	62	మెట్టు	66
మొక్కంటిగారాబు		ముప్పదియాకేఱండ్లు		మెడ	45
ముద్దుపట్టి	15	చనినది	35	మెతుకు	45
మొక్కంటితలపువ్వు	19	ముమ్మెనవాలుదాల్పు	10	మెత్త	46
మొక్కంటికండు...		మురువుగలది	54	మెయి	41
తిండిఁడు	15	మొక్కి	74	మెయిదా...సామి	24
మొక్కంటిమల	65	మొవ్వన్న మెకము	77	మెఱక	73
మొక్కంటిమామ	65	మొవ్వేలుపులయిక్క	20	మెఱుగు	71
మొక్కంటియనుంగు		ముసలి	35	మెఱుపులు	31
తెలి	26	ముసలిది	36	మెస వెను	45
ముగుద	34	మూఁక	62	మెసఁగును	45

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేఁడి	67, 93	మొలక	68	రాతిరి	31
మే	41	మోక	68	రిక్కలు	31
మేటి	61	మోచెను	63	రూపరి	40
మేటిసిరుచూలి	24	మోచెను	59	రెంట	49
మేటిపాములమేఁత	25	మోటు	75	రెండాలు...మగఁడు	16
మేలుబంతి	74	మోము	42	రెండు	49
మేడ	75	మోర	42	రెట్టి	49
మేడి	67	మోర తెలుపు మెకము	78	రే	31
మేను	41	మోవి	43, 88	రేద్రిప్పు టీఁడు	23
మేలు	61, 51, 53, 83	మోసు	68	రేయి	31
మేలై నది	54	మ్రాఁకు	68	రేయెండ	31
మొండికట్టై	39	మ్రాను	68	రేఁటఁడు	19
మొక్క	68	మ్రొక్కు	46	రేవెల్లు	19
మొక్కలీఁడు	92	మ్రొక్కులదేవర	20	రేవెల్లజోడు	20
మొగడ	69	మ్రొక్కు...సామి	15	రొక్కము	75
మొగము	42	మ్రోడు	75	రొద	46
మొగులు	31	మ్రోలకో	59	రో	56
మొగ్గ	69	ర.	రోసెను	58, 92	
మొత్తము	62	రంగు	71	రి.	
మొత్తెను	59	రక్కసుఁడు	23	రింకులాడి	36
మొదవులు	80	రత్నము	71	రొ	66
మొద్దు	75	రవణము	74	రొ?	34
మొన గాఁడు	52	రాచిల్క న ..		రొయి	66
మొయిలు	31	రాయరౌతు	18	రొక్క	81
మొయిలు దారి	28	రాణి	35	రొట్టుచూలు	16

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తేఱడు	32	లోచెయ్య	44	వలచెను	91
తేయు...వాడు	11	లోనయ్యె	48	వలపు	51, 75
తొంపి	73	వ.		వలమురి	30
తొప్పెను	63	వంకరతొండంబు		వలమురి తొల్పు	11
తొమ్మ	42	వాడు	15	వలరాజు	18
ల.		వంగడము	56	వలరాజునూడు	10
లంకె	36	వంగసము	56	వలిదిప్ప	65
లంకెకాడు	37	వంటకము	45	వలిమలల్లుడు	10
లగ్గు	53	వక్కలాకులు	54	వలువ	45
లచ్చి	14, 54	వక్కాణించెను	48	వల్లెత్తాడుదాల్పు	24
లచ్చిమరుడు	18	వచ్చెను	50	వల్లడికాడు	39
లచ్చిమగడు	11	వడకుగుట్టి	65	వాక్రచ్చెను	48
లాగ	72	వడచక్కెలక	26	వాడిమగడు	52
లాతివాడు	58	వడముడి	28	వాతెర	41
లావు	81	వడిగ	57	వాపాయెను	47
లిబ్బివడలి	14	వడిగలవాడు	52, 94	వామి	77
లెస్స	53	వడిగలజింక...రాకు	24	వాయి	43
లెస్సెనది	53	వడుగు	33	వారువము	79
లేగ	80	వదరు	67	వాలుగంటి	37
లేడి	79	వదలెను	59	వాపురము	79
లేమ	38	వన్నీయ	71	వాసి	61
లేమి		వన్నె		,, వింతవాడు	58
లేమిడి	54	వన్నెకాడు	41	విందులు	57
లాచ్చు	61	వరపుడు	35	విడిచెను	59
లాట్టికిట్ట	79	వలంతి	40	విడిముడి	75

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విడిముడి గలపేలు		పీనులకంటి	84	వెనుకమేను	44
పుంజెలి	26	పీఱిడి	40	వెన్నదొంగ	11
విడము	54	వెంగలి	40	వెన్నదొంగయన్న	27
వనిచెను	48	వెండి	90	వెన్ననడుగుపాప	29
వను	28	వెండికొండ	65	వెన్న	44
వనుచూలి	26	వెండియొక్క	56	వెన్నఁడు	11
వినెను	48	వెండుకలు	41	వెన్ననివలకన్ను	20
విన్నానిమైనది	53	వెంబరవిత్తు	40	వెన్నపానుపు	27
విన్ను	28	వెక్కసమయ్యెక్క	60	వెన్నెల	31
విప్పు	76	వెగ్గలమయ్యెక్క		వెరవరి	40
విరి	68	వెచ్చకాఁడు	37	వెఱి	60
విరివి	76	వెడఁగు	40	వెఱిపు	60
విల్లు	73	వెడద	76	వెఱ్ఱి	40
విలువ	56	వెడదమోముమెకము	77	వెఱ్ఱిపీళ్లమేలువాఁడు	27
వివ్వచ్చుఁడు	28	వెడలుపు	76	వెల	56
వినదారి	84	వెడలెను	57	వెలఁది	37
వినపుమేఁతరి	10	వెడవిల్లుఁడు	17	వెలఁదుక	38
వీఁపు	44	వెడ్డి	59	వెలయాలు	36
వీడియము	54	వెఱ	55	వెలెను	57
వీడు	66	వెడకెను	58	వెలి	70, 87
వీడ్డెంబు	54	వెనకయ్య	16	వెలిచవులుగనినది	36
వీడెను	59	వెనకయ్య...వాఁడు	17	వెలిచెను	63
విద్యము	54	వెనుక చూపులమెకము		వెలిలి	61
వీడ్వడెను	59		77	వెలిదిప్పు	65
వీను	42	వెనుక	69	వెలిమొదవు	30

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వేలియాలసోతురౌతు	10	వేలుపుకొండ	65	సంద్రము	72
వేలుంగు	85	వేలుపుగమికాడు	17	సకీనాలపులుగు	84
వేలుంగులయొకిమీఁడు	20	వేలుపులగిడ్డి	30	సగము	61
వేలుగు	85	వేలుపులగౌరు	29	సడలె	} 60
వేలువడియెను	57	వేలుపులత్రోవ	28	సగ్గెను	
వెల్ల	70	వేలుపులబువ్వ	19	సత	50
వెల్లగుఱ్ఱము	29	వేలుపులతొరిదళ		సదమదంబునేసెను	52
వెల్లమ్రాను	30	వాయి	16	సద్దు	46
వెల్లయేనుంగు	29	వేలుపుల... మగడు	17	సన్నము	60
వెల్లాటకత్తె	36	వేలుపులు	27	సప్పము	84
వెల్లెను	47	వేలుపుమచ్చకంటులు	31	సమనెను	58
వెసక	57	వేల్పుఁజెట్టు	30	సరగ	57
వేంచేసెను	50, 91	వేల్పులేరు	29	సరములు	75
వేగ	57	వేల్పువెద్ద	13	సరస	63
వేగిరము	57	వేల్పుదొరలేజి	29	సరి	76, 90
వేడివెలుంగు	}	వేల్పుబానిసె	36	సరులు	74, 75
వేడివేలుపు		వేసడము	83	సవతు	79
వేడుకకాఁడు	37	వేళము	57	సవము	61
వేడ్కుకత్తె	36	వేటిడి	40	ససి	70
వేదురు	40	వ్రక్క	76	సస్సెము	70
వేనలి	41	వ్రేతలమేలువాఁడు	11	సాఁకెను	52
వేమాలు	56	స.		సాటి	76
వేయంచులకైదువు	30	సంగడి	63	సాబడెను	45
వేయిచేతులతొఁడు	20	సంగడిఁడు	38	సామి	32
వేలువడెను	48	సంగాలి	38		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సామిసామేనుఁజేసొన్న	14	సీద్రంపుఁబెద్ద	27	సారకాయ	67
చాన	14	సుడిగొట్టు	24	సోఁకుదయ్యము	24
సాము	61	సుద	68	సోఁకుమూఁకలగొంగ	11
సారె	56	సురటిపీపులబుట్టు	24	సోఁకుమూఁకలఁత్రేఁడు	24
సాశువము	83	సుడు	51	సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు	22
సింగము	77	నెజ్జ	46	సుక్రేసు	60
సింగాణి	73	నేద	59	హ.	
సింగారమైనది	54	నైకము	61	హజ్జ	44
సిగ్గు	45	నైదోడు	34	హత్తెక్	47
సిడెము	70	సొంపయినది	53	హరివాణము	46
సిబ్బిత	45	సొగసుకాఁడు	41	హళది	71
సిరి	14, 55	సొబ్బగైనది	53	హుళుక్కి	55
సినుపు	40	సొమ్ము	74, 75	హొన్న	76

శ్రీరస్తు.
అంధ్రనామశేషమందలి
అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అర్చిలి	98	ఇమ్మడు	100
అంతటన్	108	అఱి	108	ఇయ్యకొనెను	106
అంతకన్	108	అఱవఱలు	113	ఇరులు	104
అంతవట్టు	120	అఱిముఱి	115	ఇవము	110
అంతిపురము	114	అలఱడి	99	ఇవిరె	118
అక్కటికము	112	అలమట	99	ఈ.	
అగపడకపోయెను	101	అలమెను	108	ఈడ, బోక	100
అచ్చెరువు	99	అలిగెను	111	ఈడు	120
అఱ్ఱ	97	అలఱు	103	ఈరిము	107
అడరు	99	అవుడు	110	ఈలువు	114
అడవి	110	అ.		ఉ.	
అడుగంటెను	118	అము	102, 103	ఉంకువ	112
అదను	97	అయములు	111	ఉక్క	115
అనుంగు	98	అఱడిపోయెను	100	ఉక్కివము	102
అనుమానము	105	అరలి	109	ఉగ్రాణము	112
అనువులు	111	అరెకులు	109	ఉడిగెను	111
అప్పలించెను	101	అఱిలేటెను	106	ఉడిపోయెను	100
అబ్బురము	99	అఱుముండయ్యె	98	ఉడుకు	115
అబ్బెనమొనర్చెను	100	అవి	115	ఉడుగర	118
అబ్రము	99	ఇ.		ఉత్తలపాటు	99
అయిదుపది నేనె	99	ఇంకె	118	ఉరిది	114
అరదము	105	ఇంచు	110	ఉద్దవడి	,,
అరి	103	ఇంపు	98	ఉద్దవిడి	,,
అరిది	99	ఇట్టివారె	119	ఉప్పుసంద్రము	116

పదము.	పుట	పదము.	పుట	పదము.	పుట.
ఉబ్బ	115	ఏఱు	109	కడమ	101
ఉమ్మలిక	99	బి.		కడముట్టుట	111
ఉమ్మలికము	99	సింటరి	105	కడవ	103
ఉరలెను	106	సిండ్రికడు	119	కడిచి	104
ఉరవడి	114	సిక్కుపెట్టు	113	కడిమి	100
ఉఱుడు	97	సిగి	101	కడు	115
ఉల్లము	107	సిచ్చెము	113	కినినెను	100
ఉవ్వెత్తుగ	113	సిడంబడెను	106	కనలెను	111
ఉఱిగము	119	సిడిగట్టెను	101	కనికరము	112
ఉఱెను	106	సిడ్డు	103	కనుమొఱుగెను	117
ఉఱ్ఱెను	116	సిదవెను	108	కనుమోడ్చెను	116
ఉఱరక	119	సివగుచ్చెను	98	కనువిచ్చెను	116
ఉఱరట	118	సివరించెను	104	కన్ను	113, 121
		సిప్పెను	106	కప్పము	103
ఎ.		ఓ.		కరము	114
ఎంతేని	114	ఓజ	101	కఱచెను	100
ఎక్కుటి	119	ఓముట	119	కవఱలు	113
ఎట్టకేలకు	107, 111	ఓరిమి	115	కవిసెను	101
ఎడ	118	ఓర్పుట	115	కనటు	102
ఎడై	114	ఓలమానగొనక	100	కసిమనంగెను	106
ఎత్తికోలు	107	ఓలి	101, 110	కసుగంచెను	104
ఎద	118	ఓహటించెను	99	కల్లము	109
ఎరగలి	102	ఔ.		కా.	
ఎఱి	103	ఔడు	110	కాంగు	103
ఎలమి		క.		కాంచువడియములు	113
ఎ.		కంటఁబడదయ్యెను	101	కాన	110
ఏ డైఱు	114	కచ్చువిచ్చయ్యెను	98	కానినాడు	119
ఏఱుకొంచె	117	కడంగెను	101	కారు	106
				కాలరులు	105

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

147

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కాలుద్రొక్కను	101 కొఱ	101 గు.	
కాలువ	117 కొఱత	101 గుణ	110
కాల్వ	117 కొల	102 గుణతాల్పవీటికనిచె	115
కావించెను	104 కో	గుబ్బలు	116
కె.	కోన	105 గొ.	
కెనిసెను	111 కోవగించెను	111 గొండ్లి	103
యె.	కోరు	109 గో.	
కేడు	103 కోలుపుచ్చె	110 గోడు	99
కీలు	113 కోల్తుచ్చెనె	110 గ్ర.	
కీల్కొలిపెను	106 కోల్పుచ్చె	గుక్కగొనియె	112
కు.	క్ర.	చ.	
కుందు	99 క్రిక్కిరిసె	118 చక్కి	111
కుడియెడమలు	102 కుచ్చురె	98 చచ్చులు	116
కునికెను	116 క.	చఱచె	101
కూ.	గుండు	100 చా.	
కూర్కెను	116 గట్టి	114 చాల	115
కూర్చి	97 గడిచేటెను	106 చాలించెను	111
కూలిచెను	115 గరువము	105 చి.	
కె.	గా.	చించె	117
కెళవు	107 గాటము	115 చిందము	119
కె.	113 గాణ	97 చిట్ట	114
కైరవభక్త	109 గాదిలి	97 చిట్టకము	118
కై నేత	గారాము	చిచ్చు పలు	113
కొ	గి.	118 చిన్నవోయె	104
కొండికవాండు	112 గిటికొనెను	చిలుకు	114
కొందలము	99 గి.	115 చిలుము	102
కొదవ	101 గిట్టించెను		
కొవసాగెను	97		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పదము.		పుట.		పుట.	
చీ.		జ.		కలారులు	109
చీకటి	104	జంకు	103	తా.	
చీకటికప్పు	102	జగలెండు	110	తామరతంపరయ్య	97
చీకటనాలు	104	జడి	112	తారసిల్లె	104
చు.		జాతె	106	తారిచెను	107
చుట్టుకొనెను	118	జాలు	117	తార్కాణము	114
చె.		జొ.		తాలిమి	115
చెండు	113	జుడింగ	93	తాల్చి	"
చెందెను	108	జున్న	110	తాళకొంట	"
చెక్కె	106	జూ.		లిండికాండు	118
చెడియె	98	జూదము	112	లిండిపోతు	"
చెయ్యము	113	డ.		లిండిండు	"
చెయ్యి	113	డానె	104	లిరిగ	98
చెరలాడె	98	మలిచెను	116	లివురుట	114
చెరివె	106	దెందము	107	తుమురు	107
చెఱుకు	110	త.		తుఱిమె	106
చెఱుకుపాలు	110	తక్కినవాండు	119	తుఱుమయ్యె	116
చెలరేంగ	101	తక్కువ	101	తెగ	107
చే.		తడవు	106	తెన్న	99
చేకూర్చెను	98	తద్దయు	114	తెరువు	99
చేటు	103	తమట	119	తేనియ	110
చేరువయ్యె	104	తప్ప	121	తేరు	105
చేసె	"	తరిసి	110	తొట్టి	119
చో.		తరువాతక	108	తొడ	101
చోటు	115	తఱుటు	119	తొలగించె	116
చా		తఱి	97	తొలగెను	108
చాటిమున్నెరు	116	తఱులు	119	తొలుదీని	108
		తలగొని	115	తొడియల్లుండు	110
				తొయము	107

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

149

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తొరము	104	దొ.		నెమ్మి	97, 121
త్రిమృత	98	దొన		120 నెయ్యము	97
తృప్తి	102	దొరసాని		111 నెయ్యపుటలుక	116
త్రోచె	116	న.		నెఱుకలు	111
త్రోవ	99	నలి		107 నెఱి	114
ద.		నా.		నెలకొనియెను	108
దండ	121	నాడు	}	నె.	
దండు	105	నాఁడు		నెలకలిపెను	115
దండెత్తె	99	ని.		నేరడుదీవి	108
దక్కొనియె	108	నిండె		ప.	
దప్పు	107	నిట్టవంట		118 పంటి	103
దళవాయి	105	నిదురించె		114 పగతురు	117
దళమెత్తె	100	నివ్వళి		106 పగఱు	,
దళము	105	ను.		109 పగవాండ్రు	,
దా.		నుగ్గు		107 పంచబంగారమయ్యె	101
దారి	99	నుగ్గయ్యె		116 పడవాలు	106
దాడిచేసెను	99	నుఱుమయ్యె		116 పడవడి	114
దాసె	104	నుఱుము		107 పనఁటి	103
ది.		నులిగొనె		118 పనివడి	114
దిగులు	103	నె.		పయ్యెద	113
దిట్టవడియె	106	నెక్కొనియె		108 పరి	105
దినుగు	107	సెంజిలి		99 పరువడి	114
దీ.		నెగడె		97 పరువమయ్యె	116
దీవనబ్రాలు	109	నెగులు		99 పలుపురు	119
దు.		నెట్టన		115 పల్లఱపులు	108
దుడ్డు	110	నెట్టుకొనెను		101 పా.	
దే.		నె కము		112 పొగా	103
దావేరి	111	నెన		97 పాచికలు	113

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పానకము	110	పెనఁగొనె	118	ప్రేముడి	98
పావె	116	పెరిగె	97	బ.	
పార్వత్రైకాండు	111	పెరివాండు	119	బంతి	113
పాలిండ్లు	116	పెటికె	117	బంటు	105
పాలు	101	పెలుచ	114	బన్నము	107
పాలుపడె	109	పెల్లగించె	117	బలిసెక్	97
పాసెను	108	పెల్లు	114	బట్టె	117
పి.		పి.		బలువిడి	115
పిండియయ్యె	116	పేర్చి	97	బాట	99
పిన్నవాండు	113	పిల్ల		బానసము	114
పిచ్చట	39	పైట	113	బారి	114
పిచ్చటక్	10	పైవెచ్చు	100	బిట్టు	114
పిఱులివియక	100	పా		బీతు	103
పిఱుందు	111	పాగరు	102	బీరము	101
పిలువమాచ్చె	115	పాడి	107	బీరువోయె	100
పు.		పాదరిల్లు	107	బుసివోనా	98
పుయిలోడె	104	పారిపారి	114	బెగడు	103
పురికొలిపె	107	పాలయలుక	116	బెడిసెను	98
పుటినిచ్చె	118	పాలివోయె	100	బేసి	19
పులు	102	పా.		బొక్కనము	112
పె.		పాకారచ్చె	110	బొమిడికము	119
పెంపునెందె	97	పాట్లాగ్గె	99	బ్రుంగ	112
పెకలించె	117	పాకరము	102	మ.	
పెక్కిండు	119	ప్ర.		మంచు	110
పెచ్చుపెటిగ	118	ప్రబలె	97	మండ	121
పెడ	111	ప్రల్లదములు	108	మంతనము	114
పెద్దనిద్దురఁజెందించె	115	ప్రిదిలె	106	మంద	105
పెద్దయ్య	114	ప్రేరేచెను	107	మక్కవ	97

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

151

	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మగఁటిమి	100	మేల్కొనె	116	వ.	
మడి	120	మైకొనియె	106	వంక	111
మణివకాఁడు	112	మొగరాలు	118	వంక	99
మణివము	114	మొగుళ్లు	117	వట్టె	118
మది	107	మొగ్గరము	103	వడి	106, 120
మబ్బులు	117	మొదలు	118	వదలించె	116
మనలె	92	మొద్దువోయె	109	వదలె	106
మా.		మొన	105	వనట	99
మాగాని	114	మొనకాఁడు	106	వరుస	101
మాఱట	100	మొనసె	99, 120	వలసె	118
మారుకొనియె	100	మొయిళ్లు	117	వలవలదావలలు	102
మార్తరు	117	మొఱవవోయె	109	వలఁద	104
మి.		మోసల	112	వా.	
మిగుల	115	మోహరము	103	వాఁక	109
మిఱి	119	మోహరించె	100	వాఁగు	105
మిన్నక	119	మ్రొంగెను	112	వాగ	109
మికొను	118	ర.		వాడె	104
ము.		రంతు	103	వావ	114
ముక్కాకలుదీతెను	106	రజ్జులు	108	వాయి	106
ముదురు	110	రాణి	111	వారక	114
ముద్దు	98	రిత్రవోయె	100	వావిరి	114
మునింగె	112	రూపుమాపె	115	వి.	
మునిమాపు	112	రేళ్ళతె	97	విచ్చుమొగ్గయ్యె	101
మరివము	105	ల.		విచ్చె	106
మెకము	101, 111	లలి	114	వింగడము	102
మెగము		లలి	114	విడుమర	111
మెట్టి	119	లాఁతివాఁడు	119	విడుదల	111
మెలికొనెను	112	లెంక	105	విడె	106

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విన్నవోయె	104	వే.		నె.	
విన్నవవు	114	వేడిమి	115	సిలుగు	99
వీ.		వేడ్క	103	సు.	
వీఁగె	99	వేడుక	103	సుడివోయె	100
వీడె	106	వేనవేలు		సుడికొనె	118
వీలుపఱచెను	98	వేపులు	119	సుభవు	104
వీరసవోయె	100	వేటొకటి	100	సూ.	
వె.		వేటొకఁడు	119	సూటి	104
వెట్ట	115	ప్రక్కలించె	117	నెక	115
వెన్నెచ్చె	99	ప్రచ్చె	117	నేగి	99
వెనుకంజవేసె	99	స.		నేసలు	109
వెనుకముందయ్యె	99	సంజ	112	నై.	
వెనుకక	108	సంతసము	103	నైరణ	115
వెనుక	111	సందియము	105	నైచుట	115
వెన్ను	111	సడలె	106	సా.	
వెఱవు	103	సమకూర్చెను	98	సారిది	101
వెలిచది	102	సరకునేయకుండెను	97	హ.	
వెలితి	101	సలిపె	104	హజారము	112
వెఱిగు	99	సా.		హజారము	112
వెరవు	104	సాహిణము	103	హళి	103
				హచ్చరిక	103

శ్రీ కృష్ణ.

సాంబనిఘటము

టీకానుక్రమణికాసహితము.

చేత్త పురి :

వావిళ్ల, రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి

ప్రకటితము.

1926

All Rights Reserved.

Printed at
the "VAVILLA" PRESS,
MADRAS—1926.

సాంబానిఘంటువు.

అవతారిక. కస్తూరి రంగకవి యనునతఁ డీయాంధ్రనిఘంటువును శ్రీసాంబమూర్తి కంకితముచేయుచు, గ్రంథరచనాపద్ధతులను దెల్పుచున్నాఁడు.—

సీ. శ్రీ వెలయంగ దేశీయముల్ దెనుఁగులుఁ

దద్భవంబులుఁ గూర్చి ♦ దైవవర్ణ

దనరు మానవవర్ణ ♦ స్థావరవర్ణ తి

ర్యగ్వర్ణ ననునాలు ♦ గలవరించి

జల్లు లుంపక వ్యర్థశబ్దముల్ రానీక

కుంటినడత గాక ♦ కొదుకు లేక

యుర్వీజనంబుల ♦ కులకారసరణిగా

నాంధ్రనామనిఘంటు ♦ వనెడుకృతినీ

తే. గవులదయచేత నీకటాంతుంబువలన

నీసశతకంబుఁ జెప్పెదఁ ♦ జిత్తగింపు

దనుజసమవర్తి భక్తహృదబ్జవర్తి

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

తా. దేవతలకందఱకుఁ జక్రవర్తిని, రాక్షసాంతకుఁడవు, భక్తులహృదయకమలములందు వసించువాఁడవు నైనయోసాంబమూర్తి! కస్తూరిరంగకవియను నేను సొంపుగా నాంధ్రభాషయందు అన్యదేశీయపదములు, అంధ్రదేశ్యపదములు, సంస్కృతభవప్రాకృతభవములు వీనినింగూర్చి దేవవర్గు, మానవవర్గు, స్థావరవర్గు, తిర్యగ్వర్గు అను నాలుగువర్గములను నవరించియు, ను మొదలగు పాదపూరణపదములను, అర్థహీనములైన పదములను రాసీయక, అన్వయకాఠిన్యములేక, తడఁబడకుండునట్టి సులభశైలిని నకలజనోపకారముకొఱకు “ఆంధ్రనామనిఘంటపు” అనుగ్రంథమును కవులదయపలనను, నీకటాక్షము వలనను నూఱుసీసపద్యములుగా రచించెద. దీనినిఁ జిత్తగింపుమయ్యా.

దేవవర్గు.

సీ. ముక్కంటితొలిపట్టి • మొట్టికాయల మెప్పు

గొప్పబొజ్జగలాఁడు • గుఱ్ఱవేల్పు

గబ్బుచెక్కిళ్ల మెకముమోముగలసామి

కలుఁగులాయపుఁదేజి • బలుసిపాయి

గుంజిళ్లుపెట్టించుఁగొనుమేటి పిల్లారి

కుడుముదాలుపు పెద్దకడుపువేలు

పొంటిపల్లుదొర ముక్కంటిపండులమెక్కు

దేవర చిలువజంఁదెముల మేటి

తే. జమిలితల్లులభిడ్డ పెద్దమెయిప్రోడ

చేటవీనులదణి పనిచెలుపువాఁడు

మొదటివేలుపు వెనకయ్య • పుంజుదారి

పెద్దయనఁదగు గణపతి • పేళ్లు సాంబ.

టీ. ముక్కంటితొలిపట్టి = త్రినేత్రుడగు శివుని మొదటికొమరుడు, మొట్టికాయలమెప్పు = భక్తులు తమతలయందు వేసికొను సిడికిటిపోటులకు, దలయూచువాడు, గొప్పబొజ్జగలాడు = పెద్దకడుపుగలవాడు, గుజ్జువేల్పు = వామనరూపుడగువేలుపు, గబ్బుచెక్కిళ్ళ మెకముమోముగలసామి = మదగంధముగల గండస్థలములుగల మృగంబుయొక్క ఆనంగా వినగుయొక్క శిరంబు దాల్చినదేవుడు, కలుంగులాయపుదేజి బలుసిపాయి = బొక్కలాయముగాఁగలవాహనము-ఆనంగా ఎలుక వాహనముగాఁగలగొప్పబంటు, గుంజిట్ల పెట్టించుకొనుమేటి = భక్తులచేత గుంజిట్ల పెట్టించుకొనునట్టిదేవర, పిల్లారి, కుడుముదాలుపు = మోదకములు హస్తమందుగలవాడు, పెద్దకడుపువేలుపు = లంబోదరుడు, ఒంటిపల్లుదొర = ఏకదంతుడగుదేవుడు, ముక్కంటి పండుల మెక్కుదొర = (ముక్కంటిపండులు = టెంకాయలు) వానినిఁదనునట్టివేలుపు, చిలుపజందెములమేటి = పాములను యజ్ఞోపవీతముగాఁ దాల్చినదేవుడు, జమిలి తల్లలబిడ్డ = గంగాపార్వతులనెడి యిరువురుతల్లలకుఁ గొమరుడు, పెద్దమయిప్రాడ = గొప్పశరీరమును దాల్చిన దేవుడు, చేటపినులదణి = చేటలవంటి చెవులుగలప్రభువు, పనిచెఱుపువాడు = తన్నుఁ గొలువని వారికార్యములఁ జెఱుచువాడు, మొదటివేలుపు = ఒక్కొక్కకార్యమునందును మొదట బూజనేయఁబడు దేవుడు, వెనకయ్య, పుంజుదారిపెద్ద = కుక్కుటభ్వజుడగు కుమారస్వామికి అన్న-ఈ ౨౦ యును వినాయకుడు.

సీ. చౌవంచమోములసాహేబు జాభివా

గుబ్బలివిలుకాడు ♦ గిబ్బరాతు

జక్కులదొరనేస్త్రీ ♦ జన్నంపురబగవాడు

పొడలగింటముదాల్పు ♦ పునుకదారి

వినువాఁకమోహరి ♦ వెండికొండదునీడు

మినుజుట్టుదేవర ♦ మిత్తిమిత్తి

మంచుమలల్గుడు ♦ మరుగొంగ ముక్కంటి

నెలదారి మువ్వెన ♦ యలుంగుమేటి

తే. విసపుమేతరి తిగప్రోలి ♦ వేటకాడు

కప్పటైదువ పెనిమిటి ♦ గాములదొర

వేల్పుదణిగన్నతడు గుజ్జు ♦ వేల్పుతండ్రి

బేసికన్నామి యన నీదు ♦ పేల్ల సాంబ.

3

టీ. చౌవంచమోములసాహేబు = అయిదుముఖములుగల ప్రభువు,
జాభివాగుబ్బలివిలుకాడు = మేరుపర్వతము విల్లుగాంగలవాడు, గిబ్బరాతు =
ఎద్దు నెక్కితిరగడువాడు, జక్కులదొరనేస్తీ = యక్షుల కధిపతియగుట బేరునికి
వేల్పుహితుడు, జన్నంపులబగవాడు = దక్షప్రజావతియొక్కయోగమును
ధ్వంసముచేసినవాడు, పొడలగింటము దాల్పు = మచ్చలు గలజంటనేతవస్త్ర
మును (వ్యాఘ్ర) చర్మమును ధరించువాడు, పునుకదారి = బ్రహ్మకపాలమును
ధరించినవాడు, వినువాడకమోపరి = (వినువాడక = ఆకాశమందుబాటు
నేటు - గంగాదేవిని) జడలందు దాల్చినవాడు, వెండిగొండదుసీడు =
రజతగిరి (కైలాసము) ధానికీపట్టుగాంగలవాడు, మినుజాట్టుదేవర = ఆకాశమె
జాట్టుగాంగలవేల్పు, మిత్తిమిత్తి = మృత్యువునకు మృత్యువు [2] ను మృత్యుశబ్ద
భవములు, మంచుమలల్లుడు = హిమవత్సర్యతమునకు అల్లుడు, మరుగొంగ =
మత్తధునికీశత్రువు, ముక్కంటి = త్రినేత్రుడు, నెలదారి = చంద్రుని మాళి
యందు దాల్చినవాడు, ముమ్మెనయలుంగుమేటి = మూడుగొనల యాయు
ధమును (త్రిశూలమును) దాల్చినవాడు, విసపుమేతరి = విషమునుభక్షించిన
వాడు, తిగప్రోలివేటకాడు = త్రిపురములను ధ్వంసమునీసినదేవుడు,
కప్పటైదువ పెనిమిటి = (కప్ప ఐదువ = నల్లనిచామ-పార్వతి-టుగాగమము.)
పార్వతికిభర్త, గాములదొర = (గాములు = భూతములు-గ్రహశబ్దభవము.)
భూతములకు తోడు, వేల్పుదణిగన్నతడు = దేవతలనేనానాయకుడగు కు
మారస్వామికీ దండ్రి, గుజ్జువేల్పుతండ్రి = వామనుండగు వేల్పునకు
(వినాయకునికి) దండ్రి, బేసికన్నామి = (మూడు అనునది బేసినంఖ్య)
త్రినేత్రుడగువేల్పు - ౨3 కివుడు.

సీ. వెన్నుఁడు పెరుమాళ్లు • వేకంటినైదోడు
 కవ్వపుమలదాల్పు • కట్టినేస్తీ
 చిలువపానుపుదంట • తెలిదీవిమన్నీఁడు
 బటువుఁగైదుపుజోడు • బమ్మతండ్రి
 కటివేల్పు మరునయ్య • కడలియల్లుఁడు సంకు
 దారి గరుడిరొతు • తమ్మికంటి
 పదివేసములదిట్ట • యెడమచ్చగలసామి
 యడుగువాఁకగలాఁడు • పుడమినంటు

తే. మొసలివాయొంటతాల్పు రక్కసులగొంగ
 లచ్చిమగఁ డుడ్డకేలుగఁలాఁడు పుట్టు
 వడుగు తామరపొక్కిలివాఁడు పసిఁడి
 వలువతాల్పున హరిపేరు • లలరు సాంబ.

4

టీ. వెన్నుఁడు (విష్ణుశబ్దభవము), పెరుమాళ్లు (ఇది ద్రవిడభాషలోని
 పదము-తోవెలగంటిది), వేకంటినైదోడు=సహస్రాక్షుఁడగుదేవేంద్రునకుతమ్ముఁ
 డు (ఉపేంద్రుఁడు), కవ్వపుమలదాల్పు = మందరపర్వతమునుధరించినవాఁ
 డు, కట్టినేస్తీ = (నేస్తీ=నేస్తముగలవాఁడు.) అర్జునునికిఁ జెలికాఁడు, చిలు
 వపానుపుదంట=శేషుండను పాన్పునందుఁ బరుండుకూరుండు, తెలిదీవిమన్నీఁ
 డు= శ్వేతద్వీప మునికిపట్టుగాఁగలవేలుపు, బటువుఁగైదుపుజోడు=దిటపగు
 నాయుధమును (నుదర్శనమును) ధరించినవాఁడు, బమ్మతండ్రి=బమ్మదేవునికి
 జనకుఁడు, కటివేల్పు=నల్లనిచేవుఁడు, మరునయ్య=మన్నకునకు జనకుఁడు,
 కడలియల్లుఁడు = (పాలసముద్రమునందుఁ బుట్టినలక్ష్మీకి మగఁడగుటచే) పా
 లసముద్రమునకు నల్లుఁడు, సంకుదారి=పాంచజన్యమనెడి శంఖమును దా
 ల్చినవాఁడు, గరుడిరొతు=గరుడవాహనమెక్కడి దిట్ట, తమ్మికంటి=కమలా
 యుండు, పదివేసములదిట్ట= దశావతారముల నెల్లినవేలుపు, ఎడమచ్చగల

సామి = తొమ్మనందు శ్రీవత్సమను మచ్చగలదేవుడు, అడుగువాకగలాడు = పాదమునందు నదిగలవాడు, (విష్ణువుయొక్క పాదమునందు గంగాదేవి పుట్టినది యని ప్రసిద్ధి.) పుడమినంటు = భూదేవికి జెలికాడు, మొసలి వాయొంటుతాల్పు = మొసలిసోటివలెనుండు కర్ణభూషణములను దాల్చిన వాడు, రక్కసులగొంగ = రాక్షసులకువరోధి, లచ్చిమగఁడు = లక్ష్మీదేవికిభర్త, ఉడ్డకేలుగలాడు = చాలుగుచేతులు గలదేవుడు, పుట్టువడుగు = ఎల్లప్పుడు బ్రహ్మచర్యవ్రతముపూనినవాడు, తామరపొక్కిలివాడు = కమలముబొడ్డునందు గలవాడు, పసిడివలువతాల్పు = బంగారు పుట్టము ధరించిన వాడు-౨౯ విష్ణువు.

సీ. తీవంచమోములదిట్ట తామరచూలి
తలపు కేళాకూళి * పులుగురౌతు
తగవులజడదారి తండ్రి వేలుపుచెడ్డ
మాటలజవరాలి మగఁడు నలువ
యలరులవిలుకాని యన్న మేలిమిబొజ్జ
గలదుముదారి ప్రాబలుకులదణి
నుదురాకులెక్క జెన్నుగ వ్రాయుకరణికు
డచ్చంపుడమ్మివై * నమరుజాణ

తే. నిక్కపుజగంబు బ్రోచుమన్నీడు మొదటి
జాలిదొర బప్పు దుగినఁడు * తాత జగము
లన్ని పుట్టించుమేటి తనంతఁ గల్గు
నతఁడు పజదొర యన నజాఖ్య లగు సాంబ.

5

జీ. తీవంచమోములదిట్ట చతుర్ముఖుడగు దేవుడు, తామరచూలి = విష్ణువుయొక్క శాశికమలమందు బుట్టినవాడు (సమాసాంతము వికారము.

తలఁపుకేళాకూళిపుటఁగురౌతు = మానససరోవరమునందు విహరించు పక్షులు
(హంసములు) వాహనములుగాఁ గలబంటు, తగవులజడదారితండ్రి = కలహా
ములఁ బెట్టెడుమునికిఁ (సారదమునికి) దండ్రి, వేలుపుఁబెద్ద = దేవతలకుమేటి
యైనవాఁడు, మాటలజవరాలిమగఁడు = వాగ్దేవికి (సరస్వతీదేవికి) భర్త, నలువ =
సాలుగు మోములుగలవాఁడు (సమాసాంతము), ఆలరువిలుకానియన్న =
పూవిల్తునికి (మన్మథునికి) అన్న (విష్ణునికిఁ బుత్రుఁడు మన్మథుఁడు, విష్ణువు
సాధికమలమందు బ్రహ్మ పుట్టుటచేత మన్మథుని కితఁ డన్నయయ్యెను.),
మేలిమిబొజ్జగలదుముదారి = శ్రేష్ఠమయిన (బంగారుమయమగు) కడుపును
దాల్చిన మొనకాఁడు, ప్రాఁబలుకులదణి = వేదములనివాసము, నదురాకు
లెక్కఁజెన్నుగ వ్రాయునట్టి కరిణీకుఁడు = నొసలనెడు తాటాకులందు లెక్క
లను దప్పలు లేక వ్రాయునట్టి కరణము, అచ్చంపుఁదమ్మిపైనమరుజాణ =
తెల్లనితామరపువ్వునందుఁ గూర్చుండు వలఁతి, నిక్కపుజగంబుఁ బ్రోచు
మన్నీఁడు = సత్యలోకము నేలడుప్రభువు, మొదటిజాతిదొర = బ్రాహ్మణులకు
అధిపుఁడు, బమ్మ (బ్రహ్మశబ్దభవము.), దుగినఁడు (దుఃపితృశబ్దభవము.),
తాత = పితామహుఁడు, జగములన్ని పుట్టించుమేటి = లోకములకెల్లస్పృహి కర్త
యగు శ్రేష్ఠుఁడు, తనంతగలుగు నతఁడు = స్వయంభువు, పజదొర = ప్రజా
పతి-౨౦ బ్రహ్మదేవుఁడు.

సీ. గట్టురాకొమరిత ♦ కప్పము తైదువ
మగనియందపుమేనఁ ♦ దగినమగువ
కఱకంఠరాణి సింగపుఁ దేజి గలచాన
వెనకయ్యతల్లి నా ♦ వెలయు గౌరి
కలుములచెలి జిడ్డు ♦ కడలిబొట్టియ లచ్చి
తమ్మి గడ్డియబోటి ♦ తల్లితల్లి
వెనిమిటియెద నుండు ♦ ననబోడి మరుతల్లి
నెలచెలియలు లిబ్బి ♦ నెలఁతుక సిరి

తే. యనఁగ లక్ష్మీసమాఖ్య లౌ ♦ సంచలేజి
 పాలఁతి తలవాకిట మెలంగు ♦ చెలువ నలువ
 రాణి పలుకులజవరాలు ♦ లచ్చికోడ
 లనఁగ భారతినామంబు ♦ లమరు సాంబ.

6

టీ. గట్టురాకొమరిత=వర్వతములకు తేడగు హిమవంతునికూతురు,
 కష్టముత్తైదువ = నల్లనిరూపముగల యంగన, మగనియందపుమేనందగిన
 మగువ = స్త్రీయుని యందమైన శరీరమునందు సగముభాగముఁ గైకొన్న
 కాంత, కఱకంఠరాణి = శివునిదేవేరి, సింగపుఁ దేజగలచాన=సింహవాహన
 మెక్కిడి యాడుది, వెనకయ్యతల్లి=వినాయకునితల్లి-౯ పార్వతీదేవి. కలు
 ములచెలి=సంపదకు అధిదేవతయైనమగువ, జిడ్డుకదలిబొట్టియ=పాలసముద్ర
 మునకుఁ గూతురు, లచ్చి (ప్రకృతి. లక్ష్మీ), తమ్మిగడ్డియబోటి = కమలమ
 నెడు సింహాసనమందుఁ గూర్చుండుచెలువ, తల్లితల్లి=తల్లియగుగంగకుండల్లి.
 పెనిమిటియెదనుండు ననబోడి=భర్తయొక్కవక్షస్థలమునందు వాసముచేసె
 డు స్త్రీ, మరుతల్లి=మన్నఘనికి జనని, నెలచెలియలు=చంద్రునికొకెల్లెలు,
 లిబ్బి నెలతుక=భాగ్యమునకు అధిదేవతయైన యాడుది, సిరి (ప్రకృతి-శ్రీ)-
 గం లక్ష్మీదేవి. అంచలేజిపాలఁతి = హంస వాహనముగాఁ గల బ్రహ్మ
 యొక్కభార్య, తలవాకిట మెలంగుచెలువ=తలకు వాకిలియైననోటియందు
 మెలంగెడుకాంత, నలువరాణి=బ్రహ్మదేవునియొక్కభార్య, పలుకులజవరాలు
 =వాక్కులకు విద్యలకు అధిదేవత యగు స్త్రీ, లచ్చికోడలు=(బ్రహ్మపత్ని
 యగుటచే) లక్ష్మీదేవి కోడలు-గి సరస్వతి.

సీ. అడుగుకై దువుపుల్లు ♦ పడగదునేదారి

యరబారతల్లుల ♦ యరిదిబిడ్డ

వెనకయ్యవెనుకయ్య ♦ వేల్పులదళవాయి

చిలువలబోనంపుఁ ♦ బులుఁగురౌతు

సత్తిఁ బూనువలంతి ♦ యిత్తిగమోముల
 బలియుండు బారచే ♦ తులుగలాడు
 రిక్కరక్కసుమిత్తి ♦ తెల్లుకానువు కొంచ
 మల ప్రక్కలించిన ♦ మన్నెకాడు
 తే. గట్లయేలికమనుమడు ♦ కప్పతెఱవ
 మేటికొమరుండు వేలుపు ♦ పేటిసవతి
 కొడుకు ముద్దయ్య కందుండు ♦ కొమరుసామి
 యనఁగ గుహనామధేయంబు ♦ లమరు సాంబ. 7

టీ. అడుగుకై దువుపుల్లపడగదునేదారి = అడుగుకై దువుపుల్ల (కాళ్లు
 ఆయుధముగాఁగల పక్షియగు) కోడి తెక్కెముగాఁగలమొనకాడు, అర
 బారతల్లలయరిదిబిడ్డ = ఆర్దురుతల్లలకు (పట్కత్తికలకు) ముద్దుకొమరుండు,
 వెనకయ్యవెనుకయ్య = విఘ్నేశ్వరునికి తమ్ముండు, వేల్పులదళవాయి = దేవ
 తలకు నేనాధిపతి, చిలువలబోనంపుఁబులుఁగురౌతు = పాములే ఆహారముగాఁ
 గలిగినపక్షి (నెమలిని) వాహనముగాఁ గలిగినదిట్ట, సత్తిబూనువలంతి = శక్తి
 అను ఆయుధమును ధరించునట్టినేర్పరి, ఇత్తిగ మోములబలియుండు (ఇరు
 లిగ = ఇత్తిగ - రెండుమూఁడులు - ఆఱు) = ఆఱు మొగములుగలిగిన ప్రభువు - పంజు
 ఖుండు, బారచేతులుగలాడు = పండ్రెండు బాహువులుగలవాఁడు, రిక్క
 రక్కసుమిత్తి = (రిక్కరక్కసుండు - అతనికిమృత్యువు) తారకాసురుని చంపిన
 వాఁడు, తెల్లుకాన్ను = శరవణభవుండు, కొంచమలప్రక్కలించిన మన్నె
 కాడు = క్రొంచమనుపర్వతము తొలచిన ప్రభువు, గట్లయేలికమనుమడు =
 కొడువంతుని దాహిత్రుండు, కప్పతెఱవమేటికొమరుండు = పార్వతియొక్క
 ముద్దుబిడ్డండు, వేలుపుపేటి సవతికొడుకు = (వేలుపు + విఘ్న = దేవతలనది,
 గంగాదేవికి సవతియైన పార్వతికి బిడ్డండు, ముద్దయ్య = పిన్న వాఁడు, కందుండు
 (స్కందుండు - ప్రకృతి.), కొమరుసామి (కుమారస్వామి శబ్దభవము.) - ౧౬
 కుమారస్వామి.

సీ. తలఁపుచూలి మరుండు ♦ వలఁజేడు చిలుకరౌ

తామనిచెలి గాడ్పుటరదపుదొర

జాబిల్లియల్లుండు ♦ చౌవంచతూపుల

నెఱదంట కలుములగరితబిడ్డ

కన్నులవిల్తుండు ♦ కమ్మవిల్తుండు పచ్చ

విలుకాడు చక్కెరవింటిజోదు

వెడవిలుతుండు తియ్యవిల్తుండు చిగురాకు

విలుకాడు తుంటవిల్ గలదుసీండు

తే. తలిరువిల్తుండు ననవిల్తు ♦ డలరువిల్తు

డించువిల్కాడు రాచిల్క ♦ నెక్కురౌతు

మీనుమొసలిసిడెంబులమేటి తేటి

యల్లెవాడ న మదనాఖ్య ♦ లమరు సాంబ.

8

టీ. తలఁపుచూలి=సంకల్పమునందుఁబుట్టినవాడు, మరుండు (ప్ర. స్వరుండు), వలఁజేడు=(వలపు+జేడు) మోహమునకు అధిపతి, చిలుకరౌతు=చిలుక వాహనముగాఁ గలబంటు, తామనిచెలి=వసంతుని (వసంతర్తువునకు) స్నేహితుండు, గాడ్పుటరదపుదొర= గాలియే లేరుగాఁగలప్రభువు (గాడ్పు+ఆరదము - టుగాగమము.), జాబిల్లియల్లుండు = చంద్రునికి మేనల్లుండు, చౌవంచతూపులనెఱదంట = ఆయిదుబాణములుగల గట్టిబంటు, కలుముల గరితబిడ్డ = లక్ష్మీదేవికి బుత్రుండు, కన్నులవిల్తుండు = గజువులుగలవింటివాడు, కమ్మవిల్తుండు = మధురమైనవిల్లుగలవాడు, పచ్చవిలుకాడు = పచ్చని విల్లుగలవాడు, చక్కెరవింటిజోదు = చెఱకువిల్లుగాఁగలబంటు, వెడవిలుతుండు = తేలికయిన ధనుస్సుగలవాడు, తియ్యవిల్తుండు= తియ్యనైనవిల్లుగలవాడు, చిగురాకువిలుకాడు = మామిడి మొదలగువారి యగుళ్లు విల్లుగాఁ గలవాడు, తుంటవిల్ గలదుసీండు = చెఱకుతుంట విల్లు.

గాఁగల ప్రభువు, తలిరువిల్తుఁడు=చిగురువింటివాఁడు, ననవిల్తుఁడు = పూవు
టమ్ములుగలవాఁడు, అలరువిల్తుఁడు = పూవింటివాఁడు, ఇంచువిల్కాఁడు=
చెఱుకువిల్లుగాఁగలవాఁడు, రాచిల్కనెక్కురౌతు = మేటిచిలుకనెక్కుబంటు,
మీను మొసలిసిడెంబులమేటి = చేఁజలు, మొసళ్లు తెఱ్ఱెమునందుఁగల
ప్రభువు, లేఁటియల్లెవాఁడు = తుమ్మెద యల్లెత్రాడుగాఁగలవాఁడు - అ
మన్నఁడు.

సీ. సతపేరుత త్తడి ♦ జతతేరుగలప్రాడ
యనిఁబడ్డనెఱబంటు ♦ లరుగుత్రోవ
వెన్నునివలగన్ను ♦ వేయిచేతులదిట్ట
తిగవేలుపులఁటెంకి ♦ పగటిబోతి
జమునయ్య మీనుమానికము చాయపెనిమిటి
పగలునేయువలంతి ♦ జగముకన్ను
నెలబోడు తమ్మిచిక్కిలిగింత వేవెల్లు
కలువలసూడు చీకకటులగొంగ

తే. జక్కువలయంటు మ్రొక్కులసొక్కుసామి
బారరూపులవేల్పు ప్రాఁబల్కుసొమ్ము
వెట్టె చలిదాయ ప్రాద్దునాఁ ♦ బేళ్లు దనరు
లోకబాంధవునకు శివా ♦ లోల సాంబ.

9

టీ. సతపేరుత త్తడి జతతేరుగలప్రాడ=సప్తయనుపేరుగల రెండుగుఱ్ఱ
ములను గట్టినరథంబునఁ బోవునేర్పరి, అనిఁబడ్డనెఱబంటులరుగుత్రోవ=యు
ద్ధమునఁ జచ్చినవారులు పోవుమార్గము (యుద్ధమునఁ జచ్చినవారు సూర్యుని
భేదిండుకొని వీరస్వర్గమునకుఁ బోవుదురు అని శ్రుతి), వెన్నునివలగన్ను=విష్ణు
వుయొక్కపాదము, వేయిచేతులదిట్ట = వేయిచేతులుగలయోధుఁడు, తిగవే
లుపులఁటెంకి = త్రిమూర్తులకు వాసమయినవాఁడు, పగటిబోతి=పగటియందు

తెలుగునట్టి జ్యోతిష్వరూపుడు, జమునయ్య = యమునికీదండ్రీ, మిను
మానికము = ఆ కాశమునకు రత్నమయినవాడు-ద్యువణి, చాయపెనిమిటి =
ఛాయాదేవికిమగడు, వగుగనేయవలంబి=దినమును గల్గించునేర్పుకాడు -
దినకరుడు, జగముకన్ను=లోకమునకు నేత్రమయినవాడు - జగచ్చక్షువు,
తమ్మిచక్కిలిగింత = కమలమునకు గిలిగింతపెట్టువాడు, వేవెల్లు = (వేయి +
వెలుగు) వేయికిరణములుగలవాడు-సహస్రాంశువు, కలువలసూడు=కలువల
కువిరోధి, చీకంటులగొంగ=అంధకారమును బోగొట్టువాడు, జక్కువలయం
టు = చక్రవాకషణులను జేర్చునది, మ్రొక్కులసొక్కుసామి = నమస్కార
ములకు(మెచ్చుకొని) మైమఱచునట్టివేలుపు, బారరూపులవేల్పు = పండ్రెండు
మేనులుగలదేవుడు-ద్వాదశాత్ముడు, ప్రాంబల్కుసొమ్ముపెట్టె= తొలిపలుకులు
(వేదములు) అనెడు భూషణములకుఁ బెట్టియవంటివాడు, చలిదాయ = చల్ల
దనమునకు విరోధి, ప్రొద్దు (బ్రహ్మశబ్దభవము.)-౨౨ సూర్యుడు.

సీ. కటకంతుతలమానికము వేలుపులబువ్వ
జాబిల్లి మరుమామ ♦ చందమామ
జింకతాలుపు తొగచెలికాడు జడదారి
కన్నాప రేతేడు ♦ కడలివెన్న
చుక్కలగమికాడు ♦ జక్కవపగవాడు
చలివెల్లు రేవెల్లు ♦ చలువజోతి
వెన్ను నెడమకన్ను ♦ వెన్నెలరాయడు
నెల తమ్మిదాయ మున్నీటిపట్టి
తే. కందుగలదుండగిడు చీకంటులమిత్తి
పంటపైరులదొర ప్రొద్దుజంట లచ్చి
యన్న రేజోతి చందన ♦ నమరుచుండు
గుముదమిత్తునినామధేయములు సాంబ.

❧ కఱకంఠ తలమానికము = శివునికి శిరోభూషణము, వేలుపుల
 బువ్వ = దేవతలకు ఆహారమైనవాడు (చంద్రునికళలలో పదునై దింటిని దేవ
 తలలోఁ గొందఱు ప్రతిదినము నొక్కొక్క డొక్కొక్కటివంతునఁ దిందురు.
 అనిశ్రుతి), జాబిల్లి = (జాను+బిల్లిక) చక్కనిబింబముగలవాడు, మరుమామ
 = మన్మథునికి మేనమామ, చందమామ (చంద్రమశ్శబ్దభవము), జింకతాలుపు =
 జింకనుధరించినవాడు, తొగచెలికాడు = కలువలకు స్నేహితుడు, జడదారి
 కన్నాప = ఆత్రిమహామునియొక్క శేత్రమువలనఁ బుట్టినవాడు, రేతేఱుడు =
 రాత్రికిఁ బ్రభువు, కడలివెన్న = క్షీరసముద్రమునందుఁ బుట్టినవెన్న, చుక్కల
 గమికాడు = నక్షత్రములకురాజు, జక్కవపగవాడు = చక్రవాకపక్షులదొ
 వతులకు విరోధి (వాని నెడఁబాపువాడని యర్థము), చలివెల్లు = చల్లనికిరణ
 ములు గలవాడు, రేవెల్లు = రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చలువజో
 తి = చల్లనివెలుతురు గలవాడు, వెన్ను నెడమకన్ను = విష్ణువుయొక్క వామనే
 త్రము, వెన్నెలరాయఁడు = చంద్రికకుఁ బ్రభువు, నెలతమ్మదాయ = కమలము
 లకు విరోధి (చంద్రోదయమునఁ దామరపూవులు మూసికొనును). మున్నీ
 టిపట్టి = సముద్రునికిఁ బుత్రుడు, కందుగలదుండగీడు = నల్లనికళంకముగలధూ
 ర్తుడు, చీకటులమిత్తి = చీకటికిఁ బుత్రువు-చీకటిని బోఁగొట్టువాడు,
 వంటపైరులదొర = సన్యములకురాజు, ప్రొద్దుజంట = సూర్యునకుసాటి, లచ్చి
 యన్న = లక్ష్మీదేవి కన్నయైనవాడు, రేజోతి = రాత్రివెలుంగువాడు, చండు
 (ప్ర. చంద్రుడు) - ౨౭ చంద్రుడు.

సీ. పదిపదులంచుల బాఁకుఁ దాల్చుదునీడు

కొండలతెక్కలు ♦ కొట్టినదణి

జమిడియేబదులజన్మములు చేసినమేటి

సోమాసులకుఁ దావు ♦ సూపుజాణ

యెత్తరంపుఁజెవులఁతత్తడివజ్రీడు

విప్పతెప్పలతేడు ♦ వెల్లిగౌరు

మావటీడు తలఁపుమానికముగలాడు
 నిలువెల్లఁ జూపులై ♦ వెలయువాడు
 తే. మింటిప్రోల్సామి జడదారి ♦ యింటికోడి
 పెట్టుమ్రాకుల వెలిగిడ్డి ♦ బెనిచినదొర
 మొదటిదిక్కుసుబాదారి ♦ మొయిలుజక్కి
 సామి యన నింద్రనామముల్ ♦ జరగుసాంబ

11

టీ. పదిపదులండులబాకుదాల్చుదునీడు = (పదిపదులునూలు) నూ
 అంచులగల యాయుధమును (వజ్రాయుధమును) ధరించినమేటి, కొండల
 అక్కలుకొట్టినదణి = పర్వతములయొక్క అక్కలను నఱికిననేర్పుకాడు,
 జమిడియేబదుల జన్నములుచేసినమేటి = (జమిడియేబదులు = నూలు) నూలు
 యజ్ఞములుచేసిన యుత్తముడు - శతమఖిడు, సోమాసులకు దావునూపు
 బాణాయాగములూనర్చినవారి కునికి చూపునట్టినేర్పరి, ఎత్తరంపుఁజెవులతత్తడి
 వస్త్రీడు = నిక్కుకొనియుండు చెవులుగలవాహనము (ఉచ్చైశ్రవము)
 నెక్కెడి మొనకాడు, విష్వఅప్పలక్షేడు = (విష్వఅప్పలు = తెలిచికొని
 యుండు అప్పలుగలవారు-అనిమిషులు-దేవతలు) దేవేంద్రుడు, వెల్లగారు
 మావటీడు = తెల్లనియేనుగును-విరావతమును ఎక్కెడిమావటివాడు, తలఁ
 పుమానికముగలాడు = చింతామణిగలవాడు, నిలువెల్లఁజూపులై వెలయు
 వాడు = దేహమెల్ల నేత్రములుగలవాడు - సహస్రనేత్రుడు, మింటిప్రోల్
 సామి=స్వర్గపట్టణము నేలురాజు, జడదారియింటికోడి = గౌతమమహాముని
 యొక్క యాశ్రమంబునఁ గుక్కుటరూపంబు దాల్చినవాడు, పెట్టు
 మ్రాకుల వెలిగిడ్డి బెనిచినదొర = కల్పవృక్షములను కామధేనువును బోషిం
 చినట్టి ప్రభువు, మొదటిదిక్కుసుబాదారి = తూర్పుదిక్కునేలెడు ప్రభువు
 (సుబాదారి - ఆన్యదేశ్యము.), మొయిలు జక్కిసామి = మేఘములు చాచా
 నములుగాఁ గల ప్రభువు - ౧౪ దేవేంద్రుడు.

సీ. తగరుబాబాసాని • దుగమోరపాదుసా

తెప్పరచెలి యన్ని • తిండికాడు
నీటిబిడ్డడు కిత్తు • నిప్పు ముట్టంగరాని
బలియుండు సతనాలు • కలదునీడు
కప్పుత్రోవరి తిగ • కాళ్ల దేవర యగ్గి
చి చ్చింగలం బన • జెలగు వహ్ని
పోతుతత్తడిరాతు • ప్రొద్దుకూన జముండు
మిత్తి దక్కినమేలు • మేటి జమున

తే. తోడు గుదెతాల్పు పెతరుల • తేడ నంగ

గాలునిసమాహ్వయము లగు • మూలతేడు
త్రివ్వరీండు రక్కసి పొల • దిండి సోకు
మూకదణి నా నిర్మలిపేళ్లు • పొసగు సాంబ.

12

టీ. తగరుబాబాసాని = పాట్టెలువాహనముగాంగలరాతు, దుగమో

రపాదుసా = రెండుముఖములుగలదేవుండు (పాదుసా - అన్యదేశ్యము),
తెప్పరచెలి = వాయువునకు జెలికాడు, అన్ని తిండికాడు = సర్వభక్ష
కుండు, నీటిబిడ్డడు = ఉదకమునందు బుట్టినవాడు, కిత్తు, నిప్పు, ముట్టంగ
రానిబలియుండు = తాంకెకూడని నేర్పరి, సతనాలుకలదునీడు = విడునా
లుకలు గలప్రభువు - సప్తజిహ్వండు, కప్పుత్రోవరి = నల్లనిమార్గముగల
వాడు - కృష్ణవర్ణ, తిగకాళ్ల దేవర = మూడుపాదములుగలవేల్పు, అగ్గి
(అగ్ని - ప్రకృతి.), చిచ్చు, ఇంగలము (అంగారశబ్దభవము.) - ౧౪ అగ్ని.
పోతుతత్తడిరాతు = దున్నపోతు నెక్కుబలియుండు, ప్రొద్దుకూన = సూర్యుని
బిడ్డడు, జముండు (ప్ర. యముండు), మిత్తి (మృత్యుశబ్దభవము.), దక్కినమేలు
మేటి = దక్షిణ దిక్పాలుండు, జమునతోడు = యమునకుతోబుట్టువు, గుదె
తాల్పు = పాశమును దాల్చినవాడు, పెతరుల తేడు = పితృదేవతల కధిప
తి - ౮ యముండు. మూలతేడు = సైర్ములిమూల కధిపతి, త్రివ్వరీండు =

రాత్రులందుఁ దిరుగువాఁడు, రక్కసి (ప్ర. రాక్షసుఁడు), పొలదిండి = మాంస మాహారముగాఁ గలవాఁడు, సోఁతుమూఁకదణి = రాక్షససమూహముల కధిపతి-గి వైర్భతి.

సీ. పడమటిదొర నీటియొడయఁడు జడిసామి

మొసలిగుఱ్ఱమురొతు ♦ మొయిలుతేఁడు

వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు నా వరుణాఖ్య

లమరెను జింకగుఱ్ఱమువలంతి

బీదలపెనుబాద ♦ యీఁద త్రాచులమేతఁ

గందపుమలగుఱి కాఁడు గాడ్పు

పయ్యర తావిమోపరి వలి మరుతేరు

సుడిగొట్టు తెమ్మర ♦ సోఁకుబూచి

తే. మేనుతాల్పుల కుసురైనఁమేటి నింగి

చూలి మబ్బులపగదాయ ♦ గాలి సురఁటి

వీవనలపుట్టు దువ్వగొవించుజాణ

కరువలి యనంగ మారుతాఖ్య లగు సాంబ. 13.

టీ. పడమటిదొర=పశ్చిమదిక్కు నేలడువాఁడు, నీటియొడయఁడు =

ఉదకముల కధిపతి-అపాంపతి, జడిసామి = వాన కధిపుఁడు, మొసలిగుఱ్ఱ

మురొతు = మొసలివాహనముగాఁగల శూరుఁడు, మొయిలుతేఁడు=మేఘా

ధిపతి, వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు = పాశమునుదాల్చినవాఁడు - ౭ వరు

ణుఁడు. జింకగుఱ్ఱమువలంతి = జింకవాహనముగాఁగల నేర్పుకాఁడు, బీదల

పెనుబాద=బీదలను జలికాలంబున మిక్కిలి బాధించునది, ఈఁద = చల్లని

వాఁడు, త్రాచులమేత = పాముల కాహారమైనవాఁడు, గందపుమలగుఱి

కాఁడు=మలయపర్వతమునుండి వీచువాఁడు, గాడ్పు, పయ్యర, తావిమో

పరి = పుష్పాదుల గంధముదాల్చువాఁడు, వలి, మరుతేరు = మత్తఘ.

నకు నరద మయినవాడు, సుడిగొట్టు=చుట్టిపీచువాడు, తెచ్చుర, పోతు
బూచి = స్వర్ణగుణముగలదయ్యము, మేనుతాల్పుల కునుచైనమేటి = శరీర
ధారులకుఁ బ్రాణమైనమేటి, సింగిచూలి = ఆకసమునఁబుట్టినవాడు, మబ్బు
లపగదాయ=మేఘములను జెదరఁగొట్టువిరోధి, గాలి, సురటిపీవనలపుట్టు =
విననకఱులు పీచుటచేఁ బుట్టువాడు, దువ్వగావించుజాణ = దుమ్మును గలి
గించు నేర్పరి, కరువలి-౨౦ వాయుదేవుడు.

సీ. జక్కులపాదుసా ♦ ముక్కుంటిసంగాతి

కాయకన్నెటి రొక్కములతోఁడు

వానీడు రారాజు ♦ పడచక్కియెకిమిఁడు

తత్తడి నెక్కెడు♦దంట యనఁగ

ధనదుపే శ్లగు జడదారి గిబ్బసిపాయి

తిగకంటిదొర తుదిదిక్కు తెంకి

యనఁగ నీశానాఖ్య ♦ లనువొందుఁ జిందము

కూతకైదుపు బూరఁగొమ్ము సంకు

తే. వలమురి యనంగ శంఖము ♦ వెలయుఁ జొట్టు

వాలు సుడివాలు వట్టువవాలు బటువు

వాలు పదినూలులంచులవాలు బిల్ల

వా లన సుదర్శనాఖ్యలు ♦ వఱలు సాంబ.

14.

టీ. జక్కులపాదుసా = యక్షులకు తోఁడు, ముక్కుంటిసంగాతి =

త్రినేత్రునకు జెలికాఁడు, కాయకన్నెటి = కాయగావిన కన్నులుగలయ్య

త్తముఁడు, రొక్కములతోఁడు = ధనముల కధిపతి, వానీడు = (వానెడు

ఈఁడు) వైశ్యకులమునఁ బుట్టినవాడు, రారాజు = రాజులకురాజు-రాజు

రాజు, పడచక్కియెకిమిఁడు = ఉత్తరదిక్కు నేలువాడు, తత్తడినెక్కెడు

దంట = గుఱ్ఱపువాహనమునెక్కెడి కూరుఁడు-౮ కుదేరుఁడు, జడదారి

జడలను (జటాజూటమును) ధరించినవాడు, గిబ్బసిపాయి = ఎద్దునెక్కిడి
 రాతు, తిగకంటిదొర = త్రినేత్రుడగుప్రభువు, తుదిదిక్కుటెంకి = కడ
 పడిదిక్కు (ఈశాన్యపుమూల) యునికీపట్టుగాఁగలవాడు - ౪ ఈశానునిపేరు
 లు. చిందము, కూతకైదువు = హోదెడి యాయుధము, బూరఁగొమ్మ, సంకు
 (ప్ర. శంఖము.), వలమురి = కుడితట్టుగాఁ దిరుగునది - ౫ విష్ణువుయొక్కపాంచ
 జన్యము. చుట్టువాలు, నుడివాలు, వట్టువవాలు - (ఈ 3 వదములకు గుం
 డ్రనియాయుధము లని యర్థము.) బటువువాలు = గట్టియాయుధము, పది
 నూలులంచులవాలు = (పదినూలులు = వేయి) వేయి యంచులుగల యా
 యుధము, బిల్లవాలు = బిళ్లవలె గుండ్రనైన యాయుధము - ౬ విష్ణువుయొ
 క్కు నుదర్శనము.

సీ. తుదచుక్కపేరిటితోయ్యలిపెనిమిటి

కప్పుదేవరయన్న ♦ కలవదారి

కఱివల్విప్రోడ రోఁకలితాల్పు తాటితె

కైము మేటిబలియుండు ♦ జమునగొంగ

యన బలభద్రువే ♦ శ్లగుఁ గ్రీడిచెలితేరు

పులుఁగురాయండు దెలిమోముపక్కి

బొల్లిమోరపులుంగు ♦ నల్లనయ్యెరవాలు

తొడలేనివానినై ♦ దోడు గరుడి

తే. వేలుపులబువ్వఁగొనుజోడు ♦ వెన్నుపడగ

చిలువమేతరి మే లిచ్చుపులుఁగు గరుటి

తల్లివేసట వాపినదంట యనఁగ

వై నతేయసమాఖ్యలు ♦ వఱలు సాంబ.

15

టీ. తుదచుక్కపేరిటితోయ్యలిపెనిమిటి = (తుదచుక్కపేరు = నక్ష

త్రములలోఁ గడపఱినక్షత్రముయొక్క పేరుకాంతకుఁ బెనిమిటి.) కేవలీర
 చుండు, కప్పుదేవరయన్న = నల్లనిదేవరకు (కృష్ణుని) అన్నయైనవాడు,

కలవదారి = నాఁగేలు ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు, కఱివల్పప్రోడ = నల్లని పట్టుబట్టును ధరించిననేర్పరి-సీలంబరుఁడు, రోఁకలితాల్పు = ముసలాయుధుఁడు, తాటిలెంక్కెము మేటిబలియుఁడు = తాళధ్వజుఁడగు గొప్పబలవంతుఁడు, జమునగొంగ = యమునానదికి శత్రువు - బలరాముఁడు. క్రీడి చెలితేరు=ఆర్జునుని చెలికాఁడగు విష్ణువుయొక్కవాహనమైనవాఁడు, పులుంగు రాయఁడు = పక్షులపరాజు, తెలిమోముపక్కి = తెల్లనిముఖముగలపక్షి, బొల్లిమోరపులుంగు, (పై యట్లే.) నల్లనయ్యరవాలు = నల్లనిదేవునియొక్క రవగాలు - అస్కందితగలినిఁబోవు గుఱ్ఱము - విష్ణువునకు పేగముగాఁబోవ సాధనమైన వాహనము, తొడలేనివానినైదోడు=అనూరుని కిందముఁడు, గరుడి(ప్ర.గరుడుఁడు), వేలుపులబువ్వఁగొనుబోడు=వేలుపుల కావళమయిన యమృతము నపహరించినబంటు, వెన్నుపడగ=విష్ణువుయొక్క ధ్వజమైనవాఁడు, చిలువమేతరి=పాములను దినువాఁడు, మేలిచ్చుపులుంగు=జనులకు మేలుగలుగఁజేయుపక్షి, గరుటి (రూ. గరుడి.), తల్లివేసట వాసినదంట=తల్లియొక్క శ్రమములను బోఁగొట్టిన శూరుఁడు - ౧౩ గరుత్మంతుఁడు.

సీ. వడముడి తెచ్చెరఁగొడు కన భీముఁ డౌ
 వేగంటిగొమరుఁడు • వెన్నునంటు
 వెన్నుమచ్చదునీడు • వివ్వచ్చు కవ్వడి
 గెలుపు పేరుగలాఁడు • క్రీడి యనఁగ
 నర్జుననామంబు • లగు ముత్తైరువులాఁడి
 తెలివాఁక పొందామఁరలకుఁ బంట
 కఱకంఠుతలయేలు • పెరుమాళ్ల డుగుబుగ్గ
 బడదారిచెవియాట • చదలువాఁక
 తే. తాటిలెంక్కెముదణితల్లి • తాతపనఁటి
 వెల్లి మినువాఁక మిన్నేలు • వేల్పులేలు

తెల్లుకానుపుసవతితల్లి యనఁ దనరు
నమరతటినికి నామధేయములు సాంబ.

16

టీ. వడముడి, తెత్తురకొడుకు = పవననందనుఁడు - ౧ భీముఁడు,
వేగంటికొమరుఁడు = వేయికన్నులుగలదేవుని (ఇంద్రుని) పుత్రుఁడు, వెన్ను
నంటు = కృష్ణునికీ బ్రయన్నేహితుఁడు, వెన్నుమచ్చుదుసీఁడు=వీఁపునందు
మచ్చగల సరదారు, వివ్వచ్చు (ప్ర. భీభత్సుఁడు), కవ్వడి=(కవ+వడి) రెం
డుచేతులతో నేకకాలమున బాణముల నేయువాఁడు, గెలుపుపేరుగలాఁడు=
“విజయుఁడు” అనునామముగలవాఁడు, క్రీడి=(కిరీటి. ప్రకృతి.) కిరీటము
గలవాఁడు - ౨ అర్జునుఁడు. ముత్తైరువులాడి = మూఁడుమార్గములందుఁ
బ్రవహించునది-త్రిపథగ. తెలివాఁక=తెల్లనినది, పొందామరలకుఁబంటు =
బంగారుతామరపువ్వుల కునికిపట్టయినది, కఱకంఠుశలయేఱు=ఈశ్వరుని శిర
సునందు వసించునది, పెరుమాళ్లుడుగుబుగ్గ=విష్ణువుయొక్క పాదములందుఁ
బుట్టిన నీటియూట - విష్ణువది, జడదారిచెవియూట = జహ్నువనెడిమహ
ర్షియొక్క చెవినుండిపుట్టినది, చదలువాఁక = ఆకసమందుబాటునది,
తాటిటెక్కెముదణితల్లి=తాళధ్వజుఁడగుభీష్మనితల్లి, తాళపనఁటివెల్లి=బ్రహ్మ
కమండలువునందలి నీటిప్రవాహము, మినువాఁక = ఆకసమందుఁబాటెడు
నది, మిన్నేఱు (మా.వైన), వేల్పుతేఱు=(వేల్పు+వేఱు)దేవతనది, తెల్లు
కానుపుసవతితల్లి=కుమారస్వామికి మారుతల్లి-౧౩ గంగానది.

సీ. వేల్పుసువారంపువిడిది వెన్నునిటెంకి

రతనాలపంట సంద్రంబు కడలి

పుడవిముద్దియకోక * మున్నీరు పాయేలు

మబ్బుపువ్వులవెల్లి * మామమామ

గట్టుకొకొమరుని * గాచిననేర్పరి

యేలులమగఁడు రేయింతిమామ

ముక్కంటియమ్ములపొది మింటిలాయంబు
 తోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు
 తే. చందునయ లచ్చితండ్రి నా నీ జలధి పరంగు
 వెల్లయేనుగు చొదంతి నీ వేల్పుగౌరు
 మొదటిహత్తి నా సురకరి నీ పొదలు దెల్ల
 జక్కి నిక్కువీనులమాపు నీ చదలు తేజి
 యనంగ నుచ్చైశ్శ్రవముపేరు నీ లమరు సాంబ. 17

టీ. వేల్పునువారంపువిడిది = దేవతలపంటయిల్లు, వెన్నునిటెంకి =
 విష్ణువుయొక్క వాసస్థానము, రతనాలపంట = రత్నములు, బండుచోటు,
 సంధ్రంబు (ప్ర. సముద్రము), కడలి, పుడమిముద్దియొక = భూదేవికివత్తు
 రూపమైనది. మున్నీరు = (ముందునీరు) పురాతనమైననీరు, ప్రాయేణు =
 (ప్రాత + ఏణు) ప్రాచీనమైనది, మబ్బుపువ్వులవెల్లి = (మబ్బుపువ్వులు =
 మేఘపుష్పములు-నీళ్లు), నీటి కునికిపట్టు, మామమామ = మామయగు విష్ణు
 పునకుమామ, గట్టురాకొమరుని గాచిననేర్పరి = (గట్టురాకొమరుడు = హిమ
 పంతునికొమరుడు-మైనాకుడు) మైనాకుని రక్షించినసమర్థుడు, ఏణుల
 మగడు = సదులకు భర్త, రేయింతిమామ = రాత్రియనుకాంతకు మామ
 (రాత్రి చంద్రనిభార్య యనువాడుకగును, చంద్రుడుసముద్రునికిబుత్తు
 డగుటచేతను రాత్రికి మామయనబడియె), ముక్కంటియమ్ములపొది = త్రినే
 త్రునకుఁ ద్రిపురసంహారసమయమున నమ్ములపొదియైనవాడు, మింటిలాయం
 బుతోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు = ఆకాశమును (స్వర్గమును) గుఱ్ఱపు
 కాలగాను, చెట్లతోటగను, పనులదొడ్డినిగాను చేసిననేర్పరి - స్వర్గమునంగల
 యుచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును, కల్పవృక్షములను, గామధేనువును గన్నవాఁ
 డు, చందునయ = చంద్రునితండ్రి, లచ్చితండ్రి = లక్ష్మీదేవికి జనకుడు -
 ౧౭ సముద్రము. తెల్లయేనుగు = తెల్లనియేనుగు, చొదంతి = నాలుగు
 దంతములుగలది, వేల్పుగౌరు = దేవతలయేనుగు, మొదటిహత్తి = మొదటి

యనుగు - ౪ విరావతము. తెల్ల జక్కి = తెల్లనిగుట్టము, నిక్కువీనులమాపు =
నీల్లకొనియుండు చెవులుగలగుట్టము, చదలులేజి = స్వర్గమందలిగుట్టము - 3
ఉచ్చైశ్రవము.

సీ. వేలుపుటెంకి కోవెల దేవళము గుడి
యనగ దేవాలయాభిలు చెలంగు
దెఱగంట్లు జన్నంపుడిండులు జేజేలు
తొలివేల్పుపగతురు ♦ పలుకుటల్లు
మేటులు వేల్పులు ♦ మింటిత్రోవరులు ని
ద్దురలేని ప్రోడలు ♦ నరలుగనని
పెద్ద లనగ సురాభిఖ్య లొ విన్నోలు
వేగంటికచ్చేరి ♦ వేల్పుటెంకి

తే. యనగ స్వర్గమువేళ్లగు ♦ వినుమిటారు
లచ్చరలు వేల్పుచెలు లన ♦ నమరు నమరు
తరుణులకుఁ జాగరతనము ♦ తెలఁపుమాని
క మనఁ జింతామణిసమాఖ్య ♦ లమరు సాంబ. 18

టీ. వేలుపుటెంకి = దేవతలయన్నికివట్టు, కోవెల, దేవళము (ప్ర. దేవాలయము), గుడి - దేవాలయము. తెఱగంట్లు = తెఱచికొనియుండు కన్నులుగలవారు - అని మేఘలు, జన్నంపుడిండులు = యజ్ఞములయందు హవిర్భాగములను దినువారు, జేజేలు, తొలివేల్పుపగతురు = పూర్వదేవులకు (అనురులకు) విరోధులు, పలుకుటల్లు మేటులు = మాటలె యాయుధములుగఁ గలవారు, గీర్వాణులు, వేల్పులు = వేలుపులు, మింటిత్రోవరులు = ఆకాశమునఁ దిరుగువారు, నిద్దురలేని ప్రోడలు = నిద్రలేని నేర్పరులు, నరలుగనని పెద్దలు = మునిమివలన పెద్ద్రుకలు మున్నగువానియందుఁ గలుగు తెల్లదనములేని గొప్పవారు -
౯. దేవతలు. విన్నోలు = ఆకాశమందుండు పట్టణము, వేగంటికచ్చేరి =

ఇంద్రునిగఱ, వేల్పుటెంకి=దేవతలుండుచోటు-3 స్వర్గము. అచ్చరలు(ప్ర. అచ్చరసలు), వేల్పుచెలులు=దేవతాంగనలు-1 అచ్చరసలు. చాగరతనము= ఇచ్చునట్టి రత్నము, తలపుమానికము = కోర్కులొనగు రత్నము - 1 చింతామణి.

సీ. అడిగిన నొసఁగెడియావు జేజేగిడ్డి
చదలుతోడుకు తెల్లమొద వనంగ
సురగవివే శృంగుఁ ♦ దెఱగంటిమ్రాఁకులు
పెట్టుమ్రాఁకులు మింటిచెట్టు లనంగ
గల్పకాఖ్య లగు వేగంటిగొంగలు రక్క
సులు రేయిద్రిమ్మరుల్ ♦ సుకురుసిసులు
వేల్పుదాయలు తొలివేల్పులు నాదైత్య
నామంబు లగు గాలి ♦ గాము నెగడి
తే. కొఱవిరాలుపు బూచి సోఁకుడు పిసాసి
దయ్య మనంగఁ బిశాచాభిధానము లగు
నివము వలి మం చనంగను ♦ హిమము దనరుఁ
బిడు గనంగ జెల్లు నశనికిఁ ♦ జేళ్లు సాంబ.

19

టీ. అడిగిననొసఁగెడియావు=కోరినతోడుత నేయిచ్చునట్టియావు, జేజేగిడ్డి=దేవతలగోవు, చదలుతోడుకు = స్వర్గమందుండుగోవు, తెల్లమొదవు = ధవళవర్ణమైనగోవు-ర కామధేనువు. తెఱగంటిమ్రాఁకులు=దేవతలకు సంబంధించినచెట్లు, పెట్టుమ్రాఁకులు = కోరినది యిచ్చుచెట్లు, మింటిచెట్టులు = స్వర్గమందలి వృక్షములు-3 కల్పవృక్షములు. వేగంటిగొంగలు = ఇంద్రునికిఁ బగవారు, రక్కసులు (ప్ర. రాక్షసులు), రేయిద్రిమ్మరుల్ = రాత్రులందుఁ

దిరుగువారు, నుకురుసినులు = శక్రాచార్యునిశిష్యులు, వేల్పుదాయలు =
దేవతలకు విరోధులు, తొలివేల్పులు = పూర్వదేవులు-౬ రాక్షసులు. గాలి,
గాము (ప్ర. గ్రహము), నెగడి, కొఱవిరాలుపు = కొఱవికట్టై త్రివ్వనది,
మూచి, సోఁకుడు, పిసాసి (ప్ర. పికాచము.), దయ్యము (ప్ర. దైవము.)-
౮ పికాచము. ఇవము (ప్ర. హిమము.), వలి, మంచు-౩ సామము. పిడుగు-
౧ వజ్రాయుధము.

సీ. మిన్ను చుక్కలత్రోవ ♦ విన్నుప్పరము నింగి
వెన్నునియడుగు విక్ ♦ వేల్పుదెరువు
గాలితండ్రి బయలొకసము మొగులు తెన్ను
చదలునా గగనాఖ్య ♦ లొదవుచండుఁ
బవలు పగలు నాఁగ ♦ దివముపేళ్లగు రేయి
రాతిరి రేయన ♦ రాత్రి యమరు
దెస దిక్కు కడయన ♦ దిశ యొప్పు నెలచంద
నఁగ మాస మమరుఁ బున్నమ యనంగ

తే. నలరుఁ బూర్ణిమకు నమాస ♦ యమవస యనఁ
జను నమావాస్యపేరులు ♦ సంజ సందె
యనఁగఁ దగు సంధ్య కాతపంబునకు నెండ

ప్రాద్ధు వేండ్రం బనెడివేళ్లు ♦ పొసఁగు సాంబ. 20

టీ. మిన్ను, చుక్కలత్రోవ = నక్షత్రముల మార్గము, విన్ను, ఉప్పు
రము, నింగి, వెన్నునియడుగు=విష్టువది, విక్, వేల్పుదెరువు = దేవతలపో
వునట్టిబాట, గాలితండ్రి=వాయువునకుఁ బుట్టుచోటు, బయలు, ఆకాశము
(ప్ర. ఆకాశము.), మొగులు తెన్ను=మేఘములమార్గము, చదలు-౧/౩ ఆకా
శము. పగలు, పవలు-౨ దినము. రేయి, రాతిరి, రే-౩ రాత్రి. దెస=(ప్ర.
దిశ.) దిక్కు (ఇది సంస్కృతసమము), కడ (ప్ర. కాష్ఠ.)-౩ దిక్కు. నెల,

చందు - ౨ మాసము. పున్నమ ౧ పూర్ణిమ. ఆమాస, అమవస - ౨ ఆమా
వాస్య. సంజ, సందె - ౨ సంధ్యాకాలము. ఎండ, ప్రాద్దు, పేండ్రము -
3 ఆశపము.

సీ. మెఱపులు మెఱుంగులు ♦ మించు లనఁ దటిత్తు
లగును జుక్కలు రిక్క ♦ లనఁగఁ దార
లమరు జేజేతేని ♦ యరదము నీటిమో
పరి మబ్బు మొయి లనఁ ♦ బరఁగు ఘనము
తెర యల తరఁగ నాఁ ♦ బొరయు వీచికపేళ్లు
నుఱువు నుఱు గనఁగఁ ♦ గొఱలు ఫేన
మంతస్సమాభిఖ్య ♦ లగును లోపల లోన
లో నన బహిరాఖ్య ♦ లొప్పను వెలి

తే. బయలు వెలుపల నాఁగ దీపంబుపేళ్లు
వఱుచుండును బోతి తిర్వళిక దివ్వె
యనఁగ మందోష్టమునకు వెచ్చన యొకింత
వేడి యిసుమంతకాఁక నా ♦ వెలయు సాంబ. 21

టీ. మెఱపులు, మెఱుంగులు, మించులు - 3 విద్యుత్తు. చుక్కలు,
రిక్కలు (ప్ర. బుక్షములు)-౨ నక్షత్రములు. జేజేతేని యరదము = ఇం
ద్రుని వాహనమయినది, నీటిమోపరి=నీటినిధరించునది (జలధరము), మబ్బు,
మొయిలు- ౪ మేఘములు. తెర, అల, తరఁగ (ప్ర. తరంగము.) - 3 న
ముద్ర పుటలలు. నుఱువు, నుఱుగు - ౨ ఫేనము. లోపల, లోన, లో - 3
అంతర్భాగము. వెలి, బయలు, వెలుపల- 3 బహిర్భాగము. బోతి(ప్ర. బోయి
తిన్న), తిర్వళిక (ఇది ద్రావిడపదము.), దివ్వె (ప్ర. దీపము) - 3 దీప
ము. వెచ్చన, ఒకింతవేడి, ఇసుమంతకాఁక - 3 కొంచెపాటియష్టము.

క. నీస్తుగ లక్షణకవి యగు

కస్తురిరంగాఖ్యుడను జగద్ధితముగ నీ

నిస్తులదైవతవర్ణను

విస్తర మొనరించినాడ ♦ విబుధులకరుణాన్.

22

తా. చక్కగా లక్షణము తెలింగిన కవినైన కస్తురిరంగయ్య యను నేను లాఠోపకారార్థము పండితుల యనుగ్రహముచే సాటిలేని దేవవర్ణను విపులముగాఁ జెప్పితిని.

దేవవర్ణ సంపూర్ణము.

❀ మా న వ వ ర్ణ. ❀

క. శ్రీనగజామానసలస

మానసరోహంస నిరుపమానవిభవధా

మా నవముగ నీపేరిట

మానవవర్ణపు రచింతు ♦ మానక సాంబా.

తా. కాంతియుక్తరాలగు పార్వతియొక్క మానసమనెడు ప్రకాశిం చెడిపోనిది రాయంచయైనవాడా! (పార్వతిచే నెల్లప్పుడు ధ్యానింపబడు వాడా!) సాటిలేనికల్పి నివాసమైనవాడా! ఓసాంబమూర్తి! నీకంతముగా నేను తప్పక మాతనముగా మానవవర్ణను రచించెదను.

సీ. తొలిచదువులు ప్రాతఃపలుకులు మినుకులు

ప్రామినుకులు తొంటిబాస లనంగ

వేదాఖ్య లగు నేలవేల్పులు తొలిజాతి

వారు మినుకులచదువరులు జన్మి

గట్టులు దుగపుట్టుకలు పార్లు బాచలు
 నాఁగ బ్రాహ్మణులకు * నామము లగు
 తేలు దొరలు నేలయేలుదంటలు వెన్ను
 వలబుజమునఁ గలవారు రాచ
 తే. వారు తేడలు రెండవపంగడంపుఁ
 బబువు లన ఊత్రియాఖ్య లా * బచ్చు బేరి
 మూడవకొలం బతఁడు నాడెకాడు నల్ల
 నయ్యతోడబిడ్డ కోమటి * నా దనర్పు
 వైశ్యనామంబు లద్రినివాస సాంబ. 2

టీ. తొలిచదువులు, ప్రాతపలుకులు, మినుకులు, ప్రామినుకులు,
 తొంటిబాసలు (ఈయన్నింటికిని ఖార్వవాక్యములు అని యర్థము.) - గ
 వేదములు. నేలవేల్పులు=పుడమికిదేవులు (భూసురులు), తొలిజాలివారు =
 ఆగ్రజన్తులు, మినుకులచదువరులు = వేదాధ్యయనము చేయువారు, జన్మిగ
 ట్టులు=యజ్ఞోపవీతముఁ దాల్చినవారు, దుగపుట్టుకలు = ద్విజన్తులు, పార్లు
 (పాణులు) = పాణువారు, బాచలు - 2 బ్రాహ్మణులు. తేలు, దొరలు,
 నేలయేలుదంటలు = పుడమినిఁ బాలించు నేర్పరులు, వెన్నునివలబుజమునఁగల
 వారు = విష్ణువుయొక్క కుడిబాహువునుండి పుట్టినవారు, రాచవారు = ఊత్రి
 యులు, తేడలు, రెండవపంగడంపుఁబబువులు=రెండవకులమున (ఊత్రియ
 పంశమున)ఁ బుట్టినరాజులు - 2 ఊత్రియులు. పచ్చు, బేరి, మూడవకొలం
 బతఁడు=మూడవపంశమున (వైశ్యకులమున)ఁబుట్టినవాఁడు, నాడెకాడు=
 నాణెముగలవాఁడు, నల్లనయ్యతోడబిడ్డ=విష్ణువుయొక్కతోడయందుఁబుట్టిన
 వాఁడు, కోమటి - ౬ వైశ్యుఁడు.

సీ. కలపతాల్పులు తుదికొలమునేర్పరులు కాఁ
 వులు వినువాఁకతోఁబుట్టువు లన

నలరును శూద్రాఖ్యః ♦ అమృతకన్నది తల్లి
 యవ్వ నా మాతేపే ♦ శృమరుఁ దండ్రి
 యబ్బ కన్నయ్య నాఁయన యయ్య యి ప్పన
 జనకాఖ్య లగుఁ దమ్ముఁ ♦ డనుఁగు తోడు
 తోడఁబుట్టు వనంగఁ ♦ దోఁబుట్టు వన సోద
 రాఖ్య లౌ మొదటివాఁ ♦ డన్న పెద్ద
 తే. యనఁగ నగ్రజుఁ డగు నక్క ♦ యప్ప యనఁగ
 జ్యేష్ఠకన్యకుఁ జెల్లెలు ♦ చెల్లె చెలియ
 లనఁగ దనరు గనిష్ఠ కిల్లాలు రాణి
 యాలు పెండ్లా మనఁగ భార్య ♦ కగును సాంబ. 3

టీ. కలవతాల్పలు = నాఁగేటినిధరించినవారు, తుదికొలమునేర్పరు
 లు=కడపటి(నాలుగవ)కులమునందుఁబుట్టిన నేర్పరులవారు, కాఁపులు=క్షేత్ర
 ములనురక్షించువారు, వినువాఁకతోఁబుట్టువులు = గంగానదికిపైదోడులు(శూ
 ద్రులు విష్ణుపాదమునఁబుట్టిరి యని శ్రుతి చెప్పటచేతను, గంగ విష్ణుపాదో
 ద్భవగనుకను గంగకు శూద్రులు దోఁబుట్టువులని చెప్పఁబడిరి.)-రశూద్రులు.
 అమృతకన్నది,తల్లి, అవ్వ-ర జనని. తండ్రి, అబ్బ,కన్నయ్య(కన్న+అయ్య),
 నాయన, అయ్య=పూజ్యుఁడు, అప్ప-౬ జనకుఁడు. తమ్ముఁడు, అనుఁగు, తోడు,
 తోడఁబుట్టువు, తోఁబుట్టువు - ౧ సోదరుఁడు (చిన్నవాఁడు). మొదటివాఁ
 డు=మొదటఁబుట్టినవాఁడు, అన్న, పెద్ద-3 పెద్దతోఁబుట్టువు (అగ్రజుఁడు).
 అప్ప, అక్క-౨ జ్యేష్ఠభగిని. చెల్లె,చెలియలు-౨కనిష్ఠభగిని. ఇల్లాలు (ఇల్లు +
 అలు), రాణి, ఆలు, పెండ్లాము-రూ. పెండ్లము-ర భార్య.

సీ. అయిదువరాలు ముఁతైదు వనఁ బురంద్రి
 కగుఁ దోడికోడ లేరా లనంగఁ

బతిసోదరునిభార్య ♦ పరంగుఁ గూఁతురు కూఁతు
 కొమరిత యనఁ బుత్రి ♦ కమరుచుండుఁ
 గొమరుండు బుడుకఁడు ♦ కొడుకు పట్టి యనంగఁ
 బుత్రుఁ డౌ బిడ బిడ్డ ♦ పూప పాప
 కుట్టు చిటుత కందు ♦ కూన నిసువు పాల
 బుడుత నా శిశునామములు దనర్పు
 తే. గోల ముద్దియ ముద్దరాల్ ♦ బేల ముగుద
 యనంగ ముగ్ధాంగనకు నాఖ్య ♦ లగును ముదిమి
 వాఁడు ముదుకఁడు ముదిసినవాఁడు ముసలి
 ముదుసలి యనంగ వృద్ధుపే ♦ శ్లోదవు సాంబ. 4

టీ. అయిదుపరాలు (విదువ+అలు-రేఫాగమము)-రూ. విదుపరాలు,
 ముత్తైదువ-౨ వృద్ధసుమంగలి.తోడికోడలు, ఏరాలు-౨అన్నదమ్ములభార్యలు.
 కూతురు, కూతు, కొమరిత-౩ పుత్రిక. కొమరుడు, బుడుకఁడు, కొడుకు,
 పట్టి-౪ పుత్రుడు. బిడ, బిడ్డ, పూప, పాప, కుట్టు, చిటుత, కందు, కూన,
 నిసువు-రూ. నిసుగు-పా. నిసువు, పాలబుడుత=చంటిబిడ్డ - ౧౨ శిశువు.
 గోల, ముద్దియ, ముద్దరాలు (ముద్ద+అలు), బేల, ముగుద (ప్ర. ముగ్ధ) - ౧౩
 ముగ్ధ (ప్రాయముపచ్చిన యాఁడుది). ముదిమివాఁడు, ముదుకఁడు, ముదిసిన
 వాఁడు, ముసలి, ముదుసలి - ౧౪ వృద్ధుడు.

సీ. పిన్న కొండికవాఁడు ♦ చిన్న పడుచు చోట
 పసివాఁడనెడిపేళ్లు ♦ బాలున కగుఁ
 జతురుపే శ్మగు దిట్ట ♦ జాణ దంట వలంతి
 వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగఁ
 జెలికాఁడు సంగతి ♦ చెలిమరి గాదిలి
 సకియ సంగడికాఁడు ♦ సంగడిఁడు

చెలి నేస్త్రీ యనఁ జను ♦ స్నేహితునకుఁ జెల్లి
 నంటు మాలిమి పొం దఁనంగ మైత్రి
 తే. కొఱలుఁ గుఱుచ టింగణ గిడ్డ ♦ గిఱక గుఱ్ఱ
 పొట్టి యన వామనాఖ్యలొ ♦ గట్టివాయి
 తాఁగ జంత గయాళియు ♦ నాఁగఁ దనరు
 ధూర్తవనితకు దురితవిధూర సాంబ.

5

టీ. పిన్న, కొండికవాడు = చిన్నవాడు, చిన్న, పడుచు, చోట-
 రూ. చోట, పసివాడు-2 బాలుడు. దిట్ట, జాణ, దంట, పలంతి, పెరవరి
 (పెరవు+ఆరి) = ఉపాయముగలవాడు (మత్స్వర్థీయకత్తితాంతము), ప్రాడ
 (ప్ర. ప్రాధుడు.), నేర్పరి (నేర్పు+ఆరి-మత్స్వర్థీయకత్తితాంతము.)=సామ
 ర్థ్యముగలవాడు-2 సమర్థుడు. చెలికాడు, సంగాలి=సంగాతము (స్నేహము)
 గలవాడు, చెలిమరి = (చెలిమి+ఆరి.) చెలిమిగలవాడు, గాదిలి, సకియ
 (ప్ర. సఖి), సంగడికాడు - సంగడిడు-(వైరెండింటికి సంగడికలవాడు అని
 యర్థము.) చెలి, నేస్త్రీ = నేస్తముగలవాడు (నేస్తము+ఇ. మత్స్వర్థీయకత్తి
 తాంతము.) - ౬ స్నేహితుడు. చెల్లి-రూ. చెలిమి, నంటు, మాలిమి-రూ.
 మార్చి, పొందు-౪ స్నేహితము. కుఱుచ, టింగణ-రూ. టింగణ, గిడ్డ, గిఱక,
 గుఱ్ఱ, పొట్టి-2 కుఱుచవాడు. గట్టివాయి=పెద్దగొంతుగలది, తాఁగ, జంత,
 గయాళి-రూ. గయ్యాళి=అలత్యము నేయునది-గి ధూర్తరాలు.

సీ. కబ్బిపునేతరి ♦ కయి కై సరుడు మాట
 లల్లువాఁ డనువేళ్లు ♦ చెల్లుఁ గవికి
 బట్టులు చదువరుల్ ♦ బట్టు క్రీక్క లనంగ
 వందుల కగుఁ బడఁవాళ్లు వేగు
 వారు వేగరు లనఁ ♦ జారులపేల్లోప్పు
 బోయాలు బెస్తలు ♦ మోపరు లః

వాహకులకుఁ జెల్లు ♦ సాహిణి సాని రా
తనఁగ నశ్వారోహాకునకుఁ దనరుఁ
తే. గట్టికలు పణిహారులు ♦ కటిక లనఁగ
వేత్ర పాణుల కగు బోయ ♦ వేటకాఁడు
నడవిద్రిష్టురి యనఁ గిరా♦తాఖ్య లెసఁగు
నన్నగళ పేడి యన పండుఁ ♦ డగును సాంబ. 6

టీ. కబ్బపుసేతరి = గ్రంథములను రచించువాఁడు, కయి, కైస
రుఁడు, మాటలల్లువా.డు = పదము లొక్కటిగఁ జేర్చువాఁడు - ౪ కవి.
బట్టులు, చదువరులు (చదువు+అరులు) = చదువుగలవారు, బట్టు, క్రిక్క
లు - ౪ స్తుతిపాఠకులు. పడవాళ్లు, వేగువారు, వేగురులు - 3 చారులు -
(మాఱువేసముతోఁ బరరాజ్యములనుండి యచ్చటి సంగతులనుఁ దమరాజు
నకుఁ దెలుపువారు.) బోయాలు, బెస్తలు, మోపరులు-3 పల్లకులుమొదలగు
వానిని మోయువాడు. సాహిణి, సాని, రాతు - 3 గుఱ్ఱపురాతు. కట్టి
కలు, పణిహారులు, కటికలు-3 బెత్తము దాల్చి కొలువుచేయు ద్వారపాలురు
మున్నగువారలు. బోయ, వేటకాఁడు, ఆడవిద్రిష్టురి - అడవులందు సంచ
రించువాఁడు - 3 కిరాతులు. ఆన్నగళ, పేడి - ౨ నపుంసకుఁడు.

సీ. జాలరి వలతోఁడు ♦ మీలవేటరి యనఁ
దగు ధీవరునిపేళ్లు ♦ తడుపుదాల్పు
వడు గొంటిజం దెము♦వాఁడు బహ్మచారి
యన బ్రహ్మచారివే ♦ శ్శమరు గేస్తు
మనికితోఁ డింటివాఁ ♦ డన గృహస్థున కగు
నడవికాఁపు తపసి ♦ జడలదారి
నాఁ జెలువొందు వాఁనప్రస్థునకు నొంటి
కాఁడు గోణముదారి ♦ బోడ బీద

తే. కావులుగలాడు సన్నాసి ♦ నా వెలుంగు
యతిసమాఖ్యలు ముగితిము ♦ తైదు వనఁగ
జక్కి ననఁ బేరఁటా లన ♦ జరగు మృతచి
రంటినామంబు లాపన్న ♦ రక్షసాంబ.

7

టీ. జాలరి = (జాలము+అరి) జాలముగలవాఁడు, పలఁతేడు = పల
కుఁ బ్రభువు, మిలవేఁటరి=చేఁపలను వేఁటాడువాఁడు - 3 చెంబడివాఁడు.
తడుపుదాలుపు = కొల్లాయివంటి వంచె కట్టుకొన్నవాఁడు, వడుగు (ప్ర.
వటువు.), ఒంటి జందెముగాఁడు = ఒక్కజందెము వేసికొనువాఁడు, బమ్మ
చారి - ౪ బ్రహ్మచర్యము వ్రానినవాఁడు. గేస్తు (ప్ర. గృహస్థ.), మనికి
తేడు=ఇంటియజమానుఁడు, ఇంటివాఁడు = ఇల్లుగలవాఁడు - 3 పెండ్లియ
యినవాఁడు. అడవికాఁపు = అడవియందు పసించువాఁడు, తపసి (ప్ర. తప
స్వి.) = తపస్సుచేయువాఁడు, జడలదారి=జడలనుదాల్చినవాఁడు - 3 వాన
ప్రస్థుఁడు. ఒంటికాఁడు = ఏకాకి, గోణముదారి = గోచిపెట్టికొన్నవాఁడు,
బోడ, బీడ, కావులుగలాడు=కాషాయపస్త్రముదాల్చినవాఁడు, సన్నాసి-
౭ సన్నాసి. ముగితిము తైదువ = ముక్తినొందిన ముత్తైదువ, జక్కిని, పేరఁ
టాలు - 3 మృతినొందిన దీర్ఘసుమంగలి.

సీ. మూకాఖ్య లగు మూవ ♦ మూఁగ మూఁగి యనంగఁ
గుడ్డి చీ కన నంధ♦కునకుఁ జెల్లుఁ
బరువము ప్రాయము ♦ వయసు జవ్వన మన
యావనాభిఖ్య లౌ ♦ నందగాఁడు
వగకాఁ డమరువాఁడు ♦ వన్నెకాఁ డెమ్మెకాఁ
డౌసుకాఁ డన సొగసైనవాఁడు
నీటుకాఁ డనఁగ రాజించు శృంగారికి
గోవాల్గు బొజుఁగు నాఁ ♦ గోడెకాఁడు

తే. వెచ్చకాఁడు ననువుకాఁడు ♦ వేడ్కకాఁడు
 లంజెకాఁడు మిండఁ డనఁ బల్లవుఁడు దనరు
 సోయగంబు చక్కఁదనంబు ♦ సొబగు రూపు
 నాఁగ సౌందర్యమునకుఁ జె ♦ న్నగును సాంబ. 8

టీ. మూవ, మూఁగ, మూఁగి- 3 నోరులేనివాడు. గ్రుడ్డి, చీకు-1
 కన్నులులేనివాడు. పరువము, ప్రాయము-రూ. పాయము, పయను (ఇది సం
 స్కృతసమమని తోఁచెడి), జవ్వనము (ప్ర. యౌవనము)-2 ప్రాయము. అం
 దగాఁడు = అందముగలవాఁడు, వగకాఁడు, అమధువాఁడు, ఎమ్మెకాఁడు,
 ఔనుకాఁడు = హోషకలవాఁడు, సొగనైనవాఁడు, నీటుకాఁడు-2 సొగ
 ను చేసికొన్నవాడు. గోవాళ్ళు, బొజుగు, తోడెకాఁడు, వెచ్చకాఁడు=అ.
 ప్పిచ్చువాఁడు, ననువుకాఁడు=ప్రేమగలవాఁడు, వేడ్కకాఁడు = తమాషెలు
 గలవాఁడు, లంజెకాఁడు, మిండఁడు = ౮ విటపురుషుఁడు. సోయగము, చ
 క్కఁదనము, సొబగు, రూపు = ౪ సౌందర్యము.

సీ. గట్టిమనసువాఁడు ♦ గడుసరి యుక్కరి
 దిటవరి దిట్టన ♦ ధీరున కగుఁ
 గుచ్చితుఁ డడిగొట్టు ♦ కూళ పెంకె బికారి
 ముడికాఁడు చిలుమువాల్ ♦ మోటు లుచ్చ
 చెండిపోతు గరాసు ♦ మొండికట్టె తులువ
 కైలాటకాఁడు టిక్కరి విసాళి
 టకటొంకు టాటోటు ♦ తవళి దబ్బిలి దూబ
 గడుసు కల్లరి దోసకారి చెనఁటి
 తే. పాలనుఁడు లండి పిక్కరి ♦ పలువ చెడుగు
 బేరజ మనంగ ధూర్తుని ♦ పేరు లమరు

బగలు మార్తురు పగతురు ♦ పవతు లనఁగ
నహితులకు నామధేయము ♦ లమరు సాంబ.

9

టీ. గట్టిమనసువాఁడు, గడుసరి, (గడుసు+అరి), ఉక్కరి (ఉక్కు+అరి), దిటవరి (దిటవు+అరి), వైమూఁడుపదములకు “బలిమిగలవాఁడు” అని యర్థము, దిట్ట - గి ధీరుఁడు. కుచ్చితుఁడు (ప్ర. కుత్సితుఁడు), అడిగొట్టు, కూళ, పెంకె, బికారి, ముడికాఁడు, చిలుమువాలు, మోటు, లుచ్చ, చెండి పోతు, గరాసు, మొండికట్టె, తులువ, కైలాటకాఁడు (కైలాటము+కాఁడు) = మాయోపాయము గలవాఁడు, టక్కరి = టక్కులు గలవాఁడు, పిసాళి, టకటొంకు, టాటోటు-రూ. తాటోటు, తవళి-రూ. తవలి, దబ్బిలి, దూబ, గడుసు, కల్లరి = బొంతులాడువాఁడు, దోసకారి = పాపకార్యము లొనర్చువాఁడు, చెనఁటి, పాలనుఁడు, లండి, పిక్కరి = పిక్కబలముగలవాఁడు, వలువ, చెడుగు, జేరజము - 33 ధూర్తుఁడు. పగలు, మార్తురు, పగతురు, పవతురు - ౪ శత్రువులు.

సీ. పెరివారు కడవారు ♦ వింతవా రెడవారు

లాఁతివా రన నన్యూలకుఁ జెలంగు

జొట్టలు చుట్టాలు ♦ చుట్టముల్ విందులు

బందుగు లనఁ జెల్లు ♦ బంధువులకు

గూర్చువాఁ డెడకాఁడు ♦ కుంఠెనకాఁ డనఁ

దాపికాఁ డనఁ బేరు ♦ దనరుచుండు

విటదూత బయకాఁడు ♦ వీణెకాఁ డనఁ బొల్పు

వైణికునకు గాణ ♦ పాటకుఁ డన

తే. గాయకున కగుఁ దిక్క వెంగలి వెడంగు

వెకలి వీటిఁడి వెంబరవిత్తు వెట్టి

వేడు అనఁగ నపస్తారి ♦ వెలయుఁ జెవిటి

విననివాఁ డన బధిరాఖ్యి ♦ లొనరు సాంబ.

10

టీ. వెలివారు, కడవారు, వింతవారు, ఎడవారు, లాలివారు - ౫
 పారుగువారు. చుట్టలు (చుట్టములు +లు-మువర్ణ లోపము.), చుట్టాలు (చు
 ట్టము+లు-మువర్ణ లోపము, తత్సూర్వప్రాప్తమునకు దీర్ఘము.), చుట్టములు,
 విందులు, బందుగులు (ప్ర. బంధువు.) - ౫ బంధువులు. కూర్చువాడు =
 వీటిని చెచ్చి యిచ్చువాడు, ఎడకాడు, కుంఠెనకాడు, తాపికాడు - ౪.
 విటునిదూత. బయకాడు, వీణికాడు - ౨ వీణెవాయించువాడు. గాణ,
 పాటకుడు - ౨ గానము చేయువాడు. తిక్క, వెంగలి, వెడంగు, వెకలి,
 వీణిడి, వెంబరవిత్తు, వెట్టి, వేందులు - ౮ మఱుపుగలవాడు (అపస్తారి).
 చెవిటి, విననివాడు-౨ చెవులు వినబడనివాడు.

సీ. ఎకిమీడు పాదుసా ♦ యేలిక మన్నీడు
 సాహేబు రాయడు ♦ సామి పబువు
 జియ్య తుపాసి వజీరుండు రాయలు
 దునెదారి కాతేడు ♦ దొర యొడయడు
 నే డన వర్తిలు ♦ నృపువేల్ల పడవాలు
 దళవాయి దల్వాయి ♦ దణి యనంగ
 దగు దళకర్తకు ♦ దగువాడు వెరవరి
 తీర్పరి కార్బరి ♦ దిట్ట యనంగ

తే. గార్యకర్తకు జెలగు బ్రెగ్గడ నిజోగి
 ప్రెగడ మంతిరి నా మంత్రి పేర్లు వెలయు
 బంగునకు లేవ జాలనివాడు పుట్టు
 మొండి పిచ్చుకుం టనువేల్ల ♦ పొసగు సాంబ. 11

టీ. ఎకిమీడు, పాదుసా (ఇది హిందూస్థానికదము)-రూ. పాదు
 సాహి, ఏలిక, మన్నీడు-పా. మన్నీయ. రూ. మన్నీయడు, మన్నెడు,
 మన్నె, సాహేబు (ఇది హిందూస్థానికదము), రాయడు, సామి (ప్ర.

స్వామి), పబువు (ప్ర. ప్రభువు), జియ్య, తుపాసి, వజీరుడు (ఇది హిందూస్థానిపదము.), రాయలు, దునెదారి-రూ. దునేదారి, రా, తేడు, దొర, ఒడయడు, కేడు-౨౭ రాజు. పడవాలు, దళవాయి, దళాయి, దళి-ర నేనానాయకుడు. తగువాడు, వెరపరి (వెరపు+అరి)=ఉపాయము గలవాడు, తీర్పరి (తీర్పు+అరి) = దిద్దుపాట్లుగలవాడు, కార్పారి, దిట్ట - గి కార్యములను జక్కగాజేయువాడు. మ్రెగడ, నిజోగి(ప్ర. నియోగి) = ఉత్తరువుచేయువాడు, మ్రెగడ, మంతరి-ర మంత్ర. లేవజాలనివాడు, పుట్టుమొండి, పిచ్చుకుంటు-రూ. పిచ్చుకకుంటు - ౩ పంగువు - ఈచు బోయినకాళ్ళవాడు.

సీ. ఎడకాడు కొల్లగాఁ ♦ డెడత్రోవకాపరి
గడిదొంగ దోచుడు ♦ కాడు నాచు
గజముచ్చు చేవాడి ♦ కాడు జాజరకాడు
మచ్చరి మునిముచ్చు ♦ మాయదారి
తెరువాటుకాడు ౩ ♦ తెరదొంగ దొరకొలు
సన్నాసి వడికాడు ♦ కన్నగాడు
రేద్రిమ్మరీడు ముల్లియవిప్ప లోవాడి
కాడు తెక్కలికాడు ♦ కల్లరీడు
తే. తవలి మోసరి యనఁ జెల్లు ♦ దస్కరునకుఁ
దొత్తు సాకుడు బోనము ♦ కత్తె దాది
విలువరమ్మడు వరపు డిల్ బిడ్డ యనఁగ
దాసికానామధేయముల్ ♦ దనరు సాంబ.

12

టీ. ఎడకాడు, కొల్లగాడు=కొల్లచేయువాడు, ఎడత్రోవకాపరి = శుర్రనమార్గమునందుఁ గాచియుండువాడు, గడిదొంగ = ఒకపెరింగినదొంగ, దోచుడుకాడు - రూ. దోచిడికాడు = ఖరులసొమ్ము దోచువాడు, నాచు, గజముచ్చు=పెద్దదొంగ, చేవాడికాడు = చేలిపదును గలవాడు,

జాజరకాడు - రూ. జజ్జరకాడు = పంచననేయవాడు, మచ్చరి (ప్ర. మత్సరి), కంటుగలవాడు, మునిముచ్చు=పశ్యతోహరుడు - చూచుచుండగ నేమార్చి కొట్టుకొనిపోవువాడు, మాయదారి = మోసముగలవాడు, తెరువాటుకాడు = దొరినడ్డగించువాడు, కత్తెరదొంగ = కత్తెరతోఁ బనిచేయు దొంగ, దొరకోలుసన్నాసి = నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగలించుదొంగ, వడికాడు=చేలిచుఱుకుదనముగలవాడు, కన్నగాడు = కన్నమువేయువాడు, రేద్రిప్పురీడు = రాత్రులందు సంచరించువాడు, ముల్లియవిష్వ = ధనములముడులను విష్వవాడు, లోవాడు = మనసునఁ గఠినత్వముగలవాడు, తెక్కిలికాడు = దొంగతనము గలవాడు, కల్లరీడు (కల్ల+అరి+ఈడు స్వార్థమున నీ ప్రత్యయము)=బొంకులాడువాడు, తవళి, మోసరి (మోసము+అరి) = మోసముగలవాడు-౨౮ దొంగ. తొత్తు, సాకుడు, బోనము కత్తె (పంటచేయునది), దాది (ప్ర. ధాత్రి), విలువరమ్ముడు = కూలికిఁ బనిచేయునది, వరవుడు, ఇల్ బిడ్డ-౮ దాసి-పనికి కత్తె.

సీ. పడపుంజాన గడించు ♦ పడఁతి మేల్లాపరి

బోగవుఁజేడియ ♦ పొత్తుటాలు

వేడుకచెలి లంజె ♦ వెలయాలు రోచెల్వ

వెల్లాటకత్తె నా ♦ వేశ్య వెలయు

గూర్చియిచ్చుమిటారి ♦ కుంఠెనకత్తియ

తాపికత్తె యనంగఁ ♦ దనరు దూతి

నాగవాసం బన ♦ నామ మా వేశ్యల

మేళంబునకుఁ గొమఁరాలు కొమిరె

తే. చామ జవరాలు కొమరిత ♦ జవ్వని యన

సుందరికిఁ జెల్లు గట్టివై ♦ సుదియుఁ బ్రోడ

యనంగఁ దగుఁ బ్రోడ వయసుచెల్లినది ముసలి

మిండకో రన లోలాఖ్య ♦ మెఱయు సాంబ.

టీ. పడపుఁజాన (పడపు+చాన)=ధనసంపాదనచేయునట్టిశ్రీ, గడించుపడఁతి = ధనమునుగూర్చుకాంత, మేల్దాపరి=వలపుఁజూపనిది - లాభముఁ దాఁచునది, బోగపుఁజేడియ (బోగము+చేడియ) = సుఖానుభవమునకైనట్టి మగువ, పొత్తుటాలు (పొత్తు+ఆలు)=ఆనురాగముఁజూపు పెండ్లము, వేడుక చెలి = సంతోషముగలిగించునుందరి, లంజె, వెలయాలు (వెల+ఆలు) = విలుపకువచ్చెడి పెండ్లాము, రోచెల్వ = డబ్బునకువచ్చుభార్య, వెల్లాటకత్తె-రూ. వెల్లాటకత్తె = మిగులనాట్యము చేయునట్టిది - ౧౧ వేశ్య. కూర్చియిచ్చుమిటారి=విటునిజేర్చునది, కుంటెనకత్తియ, తాపికత్తె-3 దూతిక. నాగవాసము-౧వేశ్యలసమూహము. కొమరాలు, కొమిరె = సిన్నవయసుది, చామ, జవరాలు=యౌవనముగలది, కొమరిత-రూ. కొమరిత, కొమార్త, జవ్వని (జవ్వనము+ఇ) = యౌవనముగలది- ౮. ప్రాయముగలబడుచు. గట్టివైసుది, ప్రోడ (ప్ర. ప్రాథ)-౨ ప్రాధాంగన-3౦ యెండ్లకు హెచ్చుతక్కువవయసుగలది. వయసుచెల్లినది, ముసలి, మిండకోర-రూ. మిండలకోర-3 ను ౫౦ ఎండ్లకుఁ బయిపడినను విటులను గోరునట్టిశ్రీ-లోలశ్రీ.

సీ. కన్నియు కన్నె నా ♦ కన్యక శగుఁ జేరు

లాసగలది అంకులాడి చెడివె

వెలిచొరవరి యన ♦ వెలయు జారిణిపేళ్లు

మెయి మేయి యొడలు నెఁమేను మేను
బొంది మే మై యనఁ ♦ బొసఁగు దేహమునకు

నెఱకలు వెండ్రుకల్ ♦ నెటు లనంగఁ

గేశసమాఖ్య లొఁ ♦ గేశబంధము పేళ్లు

కీల్లుడి క్రొమ్మడి ♦ కీలుగంటు

తే. నూనెముడి వెన్నుగం టన ♦ నొనరు శిఖకు

జుట్టు సిక సిగ యనఁ జెల్లుఁ ♦ జొంచు కురులు

ముంగురులు కూకటు లనంగఁ ♦ బొసఁగుచుండు

గుంతలములకు జితదైత్యఁకూట సాంబ.

14

టీ. కన్నియ, కన్నె - ౨ కన్యక. ఆనగలది=ఇతరులపై యాశగలది, అంకురాడి, చెడిపె, వెలిచొరవరి=బయటిరుచిగన్నది-౪ జారిణిస్త్రీ. మేయి, మేయి, పిడలు, నెప్పేను, బొంది, మే, మై-౪ శరీరము. నెఱకలు, వెండ్రుకలు, నెఱులు- ౩ కేశములు. కీల్లుడి, కొమ్ముడి (కొత్త+ముడి), కీలుగంటు, నూనెముడి, వెన్నుగంటు-గి కేశబంధము - జాటుగముడిచినవెండ్రుకల దూసుముడి. జుట్టు, సిగ, సిక-౩ శిఖ-జుట్టుముడి. చుంచుకురులు, ముంగురులు (మున్ను+కురులు)=ముందటి వెండ్రుకలు, కూకటులు - ౩ చూర్ణకుంతలములు - పొడివెండ్రుకలు.

సీ. కొప్పు వేనలి మూల ♦ కొవ్వెద తులు మనఁ

గబరి యకాకా గను ♦ కన్ననంగ

నేత్రాఖ్య లగు నొసల్ ♦ నెన్నొసల్ నుదురు నె

న్నుదు రన నిటలాఖ్య ♦ లొదవుఁ జూడ్కి

పారువ దిష్టి చూ ♦ పన వీక్షణము లొప్పు

వీనులు చెవులును ♦ జానుగులును

నా నొప్పు శ్రోత్రముల్ ♦ కౌను లేఁగౌను నె

న్నడుము నడు మనంగ ♦ నడరు మధ్య

తే. మునకుఁ బొక్కిలి బొడ్డనఁ ♦ దనరు నాభి

మూతి మోర మొకము మోము ♦ మొగ మనంగ

వదనము దనఁగ, వా నోరు ♦ వాయి యనంగ

ముఖగుహాభిఖ్య లగు గురుఁమూర్తి సాంబ.

15

టీ. కొప్పు, వేనలి, మూల, కొవ్వెద (కొత్త+వెద), తులుము-గి స్త్రీలకొప్పు. కన్, కను, కన్ను- ౩ నేత్రము. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు,

నెత్తుదురు-ర ఫాలము. చూడ్కి. రూ. చూడికి, పారువ (ద్రావిడము.), దిప్తి (తెలుగున పకారము లేదు గనుక ఈరూప మసాధువు.), చూపు-గి వీక్షించుట - దర్శించుట. వీనులు, చెవులు. జానుగులు - 3 శ్రోత్రములు. కాను, లేఁగాను (లేత+కాను), నెన్నడుము (నెఱు+నడుము), నడుము-ర మధ్యము. పొక్కిలి, బొడ్డు-౨ నాభి. మూతి, మోర, మొకము, మోము, మొగము (ఈ 3 ను ముఖశబ్దభేదములు)-గి వదనము. వా, నోరు, వాయి- 3 వదనగుహ (నోరు).

సీ. పలు పల్లు పండులు ♦ పండ్లన రదము లొఁ
జెంప దవుడ చెక్కు ♦ చెక్కి లనంగఁ
దగుఁ గపోలము నెత్తి ♦ తల యన శిర మొప్పు
ముకు ముక్కునంగ నాసిక చెలంగు
బొమ కనుబొమ యన ♦ భ్రూనామ మమరు మీ
సలు మీసము లనంగ ♦ శ్చశ్రు వలరు
నదరము కెమ్మోవి ♦ పెదవి వాలెఱు మోవి
యన నోష్ఠ మగు నెద ♦ యక్కు తొమ్ము
తే. నెడఁద యన వత్. మగుఁ బొట్ట ♦ కడుపు బొజ్జ
బొజ్జ దొక్కన నుదరంబు ♦ పొసఁగుచుండుఁ
గేలు కై కయి చేయి కెంఁగే లనంగఁ
బంచశాఖకు నామముల్ ♦ పరఁగు సాంబ. 16

టీ. పలు, పల్లు, పండులు, పండ్లు - ర దంతములు. చెంప. రూ. చెంక, దవుడ. రూ. దొడ, చెక్కు, చెక్కిలి-రకపోలము. నెత్తి, తల-౨ శిరస్సు. ముకు, ముక్కు - ౨ స్పృహము. బొమ, కనుబొమ-౨ భ్రూరేఖ. మీసలు (మీసము+లు - మువర్ణలోపము.), మీసములు. రూ. మీసాలు-3 శ్చశ్రువులు. అదరము (ప్ర. అధరము), కెమ్మోవి (కెంపు+మోవి), పెదవి,

వాతెఱ= (వాయి + తెఱ) నోటిరంధ్రమును మూయునది, మోవి - ౧
 ఓష్ఠము. ఎద, అక్కు, అొమ్ము, ఎడఁద - ౪ హృదయము. పొట్ట, కడుపు,
 బొజ్జ, బొజ్జ, దొక్క - ౧ ఉదరము. కేలు (నిత్యైకవచనాంతము.) కై,
 కయి, చేయి. రూ. చెయ్యి, చెయి, చే, కెంగేలు(కెంపు+కేలు)-౮ కరము.

సీ. అఱచెయ్యి లోచెయి ♦ యనఁ గరతల మొప్పు
 బెడచెయ్యి మీఁజెయి ♦ వెనుకచెయ్యి
 యనఁ దగుఁ జరమశయంబు వేల్ వే లన
 నంగుళి యగుఁ జరమాంగమునకు
 వెన్ను వెనుకమేను ♦ వీఁ పన వ ర్తిలు
 గద్దవ గడ్డము ♦ గౌద యనఁగఁ
 జిలుకనామంబు రాజిల్లుఁ గడవసంబు
 చట్ట తో లనఁ గళాసంబు నాఁగఁ

తే. జర్త మమరు మోకాళ్లన ♦ జానువు లగుఁ
 బిక్క చిలుదొడ యన జంఘ ♦ పేళ్లు దనరుఁ
 గురువు తొడ యన నూరువు ♦ వఱలు ముడ్డి
 పిఱుదు తుం టన జఘనంబు ♦ పేళ్లు సాంబ.

17

టీ. అఱచెయ్యి, లోచెయి-౨ చెలిలోభాగము. పెడచెయ్యి, మీఁ
 కెయి (మీఁడు+చెయి), వెనుకచెయ్యి=చేలివెనుకటిభాగము - 3 చేలివెను
 కటిభాగము. వేలు, వ్రేలు - ౨ అంగుళి. వెన్ను, వెనుకమేను, వీఁపు - 3
 పృష్ఠము. గద్దవ, గడ్డము, గౌద. రూ. గవుద-3 గడ్డము. కడవసంబు, చట్ట,
 తోలు, కళాసము - ౪ చర్మము. మోకాళ్లు - ౧ జానువు. పిక్క, చిఱు
 దొడ=చిన్నతొడ-౨ పిక్క. కుఱువు, తొడ-౨ ఊరువు. ముడ్డి. రూ. మూడ్డి,
 పిఱుదు, తుంటి=3 కటిభాగము.

సీ. పునుక పుటియ పుచ్చె ♦ యనఁ గపాలం బొప్పు
 బుజము మూఁ పనఁ జెల్లు ♦ భుజమువేళ్లు
 బట్ట వలువ కోక ♦ పుట్టంబు గింటెంబు
 చీర నా వసనంబు ♦ చెలఁగు నటుత
 గొంతు కుత్తుక యట్టు ♦ కొలిమి మెడ యనంగ
 గళమున కగుఁ బిడికి లన ముష్టి
 కగుఁ బ్రసృతికిఁ జేర ♦ యన నంజలికి దోయి
 లన హస్తమునకు మూ ♦ రనఁగఁ బొసఁగు
 తే. బార యనఁగను వ్యామాఖ్య ♦ పరఁగు జేన
 దుత్త యనఁ దాలమున కొప్పు ♦ బెత్త యనఁగ
 నంగుళాభిఖ్య యగు నంజ ♦ హజ్జ యడుగు
 నాఁగఁ బాదాఖ్య లగు లోకనాథ సాంబ.

18

టీ. పునుక. రూ. పున్క, పుటియ. రూ. పుట్టె, పుచ్చె-3 కపాలము. బుజము, మూపు-అబాహువు. బట్ట, వలువ, కోక, పుట్టము, గింటెము, చీర-౬ వస్త్రము. అటుత, గొంతు, కుత్తుక, అట్టు, కొలిమి, మెడ-౬ కంఠము. పిడికిలి-౧ముష్టి. చేర-౧ ప్రసృతి(చాచినవ్రేళ్లగలయఱచెయి). దోయిలి. రూ. దోసిలి - ౨ అంజలి. మూర-౧హస్తము (మోచెయ్యి మొదలు వ్రేళ్లకొనవఱకుండుభాగము). బార-౧ వ్యామము(రెండుచేతులుచాచి నడుమనుండు సందు). జేన, దుత్త-౨ తాలము(చాచినబొటనవ్రేలికొనకు చిటికెనవ్రేలికిని నడుమనుండు సందు). బెత్త-౧ అంగుళము. అంజ, హజ్జ. రూ. అజ్జ, అడుగు-3పాదము.

సీ. చనులు గుబ్బలు చండ్లు ♦ చాచులు పాలిండ్లు
 చన్ను లనంగఁ గుఁచంబు లమరు

మా న వ వ ర్గ

నారు నూఁగా రన • నలరు రోమావళి
 పాపలఁ గనుతావు • పత్త బుయ్య
 మరునిల్లుదు బృన • మదనమందిర మొప్పు
 బిల్లలఁ గలిగించువేరు చుల్లి
 బుల్ల బెల్ల మనంగఁ • బొసగు శేఫము గాఁడు
 గుద్ద పిట్ట యనంగ • గుదము దనరుఁ
 తే. పైఁట పయ్యఁట పయ్యెద • పయ్యఁట చెఱఁగు
 నాఁగఁ జేలాంచలాభిధానంబు చెలఁగుఁ
 గలువడము చందువా మేలుక ట్టనంగ
 నతిశయిల్లు వితానాహ్వయములు సాంబ.

19

టీ. చనులు, గుబ్బలు, చండ్లు, చాచులు, పాలిండ్లు, చన్నులు-౬ ప్రస
 నులు. ఆరు, నూఁగారు - ౨ నాభిక్రిందిరోమరేఖ. పాపలఁగనుతావు=బిడ్డ
 లను గనునట్టితావు, పత్త, బుయ్య, మరునిల్లు, దుబ్బ - ౩ మన్నభాగారము
 (స్త్రీలింగము). పిల్లలఁ గలిగించువేరు = బిడ్డలఁబుట్టించుటకు మూలమైనది,
 చుల్లి. రూ.చుల్లి, బుల్ల, బెల్లము - ౪ పుంలింగము. గాఁడు, గుద్ద, పిట్ట - ౩
 ఆపానస్థానము. పైఁట, పయ్యఁట, పయ్యెద. రూ. పయ్యెద, పయ్యఁట,
 చెఱఁగు - ౬ చీరకొంగు. కలువడము, చందువా, మేలుకట్టు - ౩ వితానము
 (వివాహదులందుఁ బండిటికిఁజేయు వస్త్రాలంకారము).

నీ. చెలి ముద్దుగుమ్మ యుగ్మలి నవలా చాన
 కన్నె బిత్తరి గోతి • కలికి మగువ
 జవరాలు చేడియ • జవ్వని తోయ్యలి
 నాతి పైదలి యెలనాగ లేను
 సకియ జక్కవచంటి • చామ చిల్కలకొల్కి
 గుబ్బెత ప్రాయాలు • కొమ్మ పడఁతి

పొలంతి ముద్దియ ననబోడి యింతి మిటారి
 నెలతుక వాల్లంటి • నెలత తెఱవ
 తే. యన్ను లతకూన యొయ్యారి • యతివ వెలది
 చెలియ సకి బోటి కొమరిత • చిగురుబోడి
 ముగుద వగలాడి సింగారి • ముదిత యువిద
 గరిత యన భామినీసమాఖ్య లగు సాంబ. 20

టీ. చెలి, ముద్దుగన్ను = ముద్దులు గలుకునది, ఉగ్గులి, సవలా, చాన, కన్నె, బిత్తరి, గోలి, కలికి, మగువ, జవరాలు, చేడియ, జవ్వసి తొయ్యలి, నాతి, పైదలి, ఎలనాగ, లేమ, సకియ, జక్కవచంటి = చక్ర వాకవత్తులమాడ్చి నొండొంటి గదిసియుండు స్తనములుగలది, చామ, చిలు కలకొలికి = చిలుకలకొలుకులవంటి కంటికొనలుగలది, గుబ్బెత = గుబ్బ చన్నులు గలది, ప్రాయాలు, కొమ్మ, పడలి, పొలతి, ముద్దియ, ననబోడి = పుష్పముంబోలు మేనుగలది, ఇంతి, మిటారి = మిటారముగలది, నెలతుక, వాల్లంటి = నిడుపుకన్నులు గలది, నెలత, తెఱవ, అన్ను లతకూన = లేత తీగను బోలినది, ఒయ్యారి = ఒయ్యారముగలది, అతివ, వెలది. రూ. వెలందుక, చెలియ, సకి (ప్ర. సఖి), బోటి, కొమరిత, చిగురుబోడి = ఇగురు వంటిమేనుగలది, ముగుద, వగలాడి = వగలుగలది, సింగారి = సొగసుగలది, ముదిత, ఉవిద, గరిత - గిర స్త్రీ.

సీ. ఆనవాలును పులు • గంగమచ్చము గుటు
 తడియాల మన లాంఛనాఖ్య లొదవు
 జడితి గొబ్బున వేగ • సరగు గ్రక్కున వడి
 వేగిర మనఁ దగు • వేగమునకు
 మరియాద గడి మేర • సరు దెల్ల కర యనఁ
 బఱగు మర్యాదకు • వెఱగు వింత

యక్కజ మబ్బుర ♦ మరిది నివ్వెఱ యబ్ర
మచ్చెరు వన నద్భుతాఖ్య లమరుఁ
తే. బరఁగు కదలిక పరువన ♦ మెఱయు థావ
నమ్మనకు వేడె మొనరించె ♦ గ్రమ్మె బొదివె
జుట్టుకొనె నావరించె నా ♦ నిట్టినుడులు
వేష్టనంబున కమరు సార్వేశ సాంబ.

21

టీ. ఆనవాలు, పులుగు, అంగమచ్చము, గుఱుతు, అడియాలము-గి
చిహ్నము. జడితి (ప్ర. రుడితి), గొబ్బనక, వేగ, సరగు, గ్రక్కునక,
వడి, వేగిరము - 2 శీఘ్రము. మరియాడ, గడి, మేర, పరుదు, ఎల్ల, కర-
ఁ హద్దు. వెఱిగు, పిత, అక్కజము, అబ్బురము, అరిది, నివ్వెఱ (నిం
డు+వెఱ), అబ్రము, అచ్చెరువు (ప్ర. ఆశ్చర్యము.) - ౬ ఆశ్చర్యము.
పరుగు, కదలిక, పరువు-3 పరుగెత్తుట. వేడె మొనరించె, క్రమ్మె, బొదివె,
చుట్టుకొనె, ఆవరించె - ౫ చుట్టును గూర్చుండియుండె.

సీ. బువ్వ మెతుకు కూడు ♦ బోన మోరెము పసా
దము వంటకము పసదనము బాతు
సాద మోగిర మన ♦ జరుగు నన్నముపేళ్లు
కుడిచె బోసేసె సాపడియె నమలె
నారోగిణ మొనర్చె ♦ నారగించె మెసవె
దినె మెక్కె నన భుక్తిగొనుట కలరుఁ
బనులు చెయ్యులు సేత ♦ లనఁ గర్తముల కొప్పుఁ
గనలు మోడి యలుక ♦ కినుక కిన్న

తే. నాగఁ గోపాఖ్య లగు లజ్జ ♦ నాన సిగ్గు
బొసుకు పుయిలోట సిబ్బితి ♦ పుచ్చటి కన

బరఁగు వ్రీడాఖ్య యోల నెంపంబు సా క
నంగ వ్యాజం బమరు జగన్నాథ సాంబ.

22

టీ. బుద్ధు, మెతుకు, కూడు, బోనము, ఓరెము, వసాదము (ప్ర. ప్రసాదము), పంటకము, వసదనము, బాతు (అన్యదేశ్యము), సాదము (ఇది ద్రావిడపదము.), ఓగిరము - ౧౦ అన్నము. కుడిచే, బోనేనె, సాపడియె, నమలె, ఆరోగిణమొనర్చె. రూ. ఆరోగణమొనర్చె, ఆరగించె, మెనవె, తినె, మెక్కె - ౧౦ భోజనముచేసెను. వనులు, చెయ్యలు, చేతలు - 3 కార్యములు. కనలు, మోడి, అలుక, కినుక, కిన్న - ౫ కోపము. లజ్జ, నాన, సిగ్గు, బొనుకు, పుయిలోట, సిబ్బిలి, పుచ్చటిక. రూ. పుచ్చడిక - ౮ సిగ్గు. ఓల, నెపము (ప్ర. నిభము.), సాకు - 3 మిష.

సీ. పానుపు తలిమంబు * పలుపు లే పన మెత్త
నెజ్జ యనంగ శయ్య * చెలఁగుచుండు
బన్నుండె దెన్నుండె * బండుకొనె బరుండె
బవ్వలించెను బండె * బడకనేనె
నత్తమిల్లె ననంగ * నలరారు శయనించె
ననుటకు నిద్దురఁగొనియె గుఱక
గొనియె నిద్దురవోయె * గొంకిడె నన నిద్రి
తున కొప్పు లేచె మేల్కొనియె మెలకు

తే. వయ్యె నన జాగ్రదభిధాన * మమరు వేడ్క
యెలమి వేడుక సంజోస * మింపు ముదము
సంతసము సొంపు మే లరుసం బనంగ

బ్రమదమున కాఖ్య లగు జగత్పాల సాంబ.

23

టీ. పానుపు. రూ. పాన్సు, తలిమము, పలుపు, లేపు, మెత్త, నెజ్జ (ప్ర. శయ్య.)-2 శయ్య. పన్నుండెను, తెన్నుండెను, బండుకొనెను, బరుం

డెను, పవ్వలించెను, పండెను, పడక పేసెను, అత్తమిల్లెను - ౮ శయనించె.
నిద్దురగొనియె, గుఱకగొనియె, నిద్దురపోయె, కూర్చిడెను - ౯ నిద్రించెను.
లేచె, మేల్కొనియె, మెలఁకువయ్యె - 3 నిద్ర లేచెను. వేడ్క, ఎలమి,
వేడుక, సంతోసము, ఇంపు, ముదము, సంతసము, సొంపు, మేలు, ఆరుసంబు-
౧౦ సంతోషము.

నీ పలికె వాక్రుచ్చె నఁపుననేనె మందలిం
చెను విన్నవించెఁ జెప్పె ననె నొడివె
నాడెఁ బల్కె వచించె ♦ నన భాషణము నేనె
ననుట కా వీనిచ్చె ♦ నాలకించె
వినెఁ జెవియొగ్గెను ♦ వినియె నాలించె నా
శ్రుతమయ్యె ననుట కా ♦ జులుక చౌక
యులక యెల్లిద మన ♦ నొనరు లఘుతపేళ్లు
పులకలొత్తెను గగుర్పొడిచె గగురు
తే. పాతె గరుపాతె మైమోజుపర్వె ననగఁ
దగును రోమాంచనామముల్ ♦ నగవు నవ్వు
నగు న వన హాసమున కొప్పు ♦ నడిమిదిన్నె
దీవి యన దీప్తి మగుఁ బరదేవ సాంబ.

24

టీ. పలికెను, వాక్రుచ్చెను, అపుననేనె (ప్ర). అర్పణనేనెను), మంద
లించెను, విన్నవించెను, చెప్పెను, అనెను, నొడివెను, అడెను, పల్కెను,
వచించెను- ౧౧ మాట్లాడెను. వీనిచ్చె, ఆలకించె, వినె, చెవియొగ్గె, వినియె,
అలింపె - ౬ వినెను. చులుక. రూ. చుల్క, చౌక. రూ. చవుక, ఉలక,
ఎల్లిదము - ౬ లఘుత్వము. పులకలొత్తెను, గగుర్పొడిచె. రూ. గగురుపొడి
చె, గగ్గురుపొడిచె, గగురుపాతె, గరుపాతె, మైమోజుపర్వె-౭ రోమాం

చము గలిగెను. నగవు, నవ్వు, నగు, నవు - ౪ హాసము. నడిమిదిన్నె, దీవి-
౨ ద్వీపము.

సీ. జోత జాగిల కొల్పు ♦ జోహారు గిడిగిడి
మోడుపు చేకూర్పు ♦ మ్రొక్కు మొగుపు
చిన్నిపూ చేమోడ్పు ♦ జేజె వెన్నెల చెంగ
నాలు గొబ్బులు టెంకణాలు నేరె
డల్లుల్ సలా మన ♦ నమరు దండము పేళ్లు
పల్లెము కంచము ♦ పల్లెరంబు

తెలె హరివాణంబు ♦ తలియ తట్టి యనంగ
భాజనం బగు గిన్నె ♦ బటుది కోర

తే. డబ్బుర యనంగఁ జషక మా ♦ డప్పి దూప
దప్పి దగ నీరువ ట్టన ♦ దాహ మమరుఁ
జాగ మీవి పుడుకు పెట్టు ♦ తేగ మీగి
యనంగఁ ద్యాగసమాభిఖ్య ♦ లగును సాంబ. 25

టీ. జోత. రూ. జోతము, జాగిలి, కొల్పు, జోహారు. రూ. జోహా-
రము - జోహారు - జోహారువు, గిడిగిడి, మోడుపు. రూ. మోడ్పు, చేకూ-
ర్పు, మ్రొక్కు, మొగుపు, చిన్నిపూ, చేమోడ్పు, జేజె, వెన్నెల, చెంగ
నాలు, గొబ్బులు, టెంకణాలు, నేరెడల్లులు, సలాము (ఇది యన్యదేశ్యము.)-
౨౩ నమస్కారము. పల్లెము. రూ. పల్లెము, కంచము, పల్లెరము, తెలె.
రూ. తెలియ, హరివాణము, తలియ, తట్టి-౯ పాత్రము. గిన్నె, బటుది,
కోర, డబ్బుర. రూ. డబ్బుర-గి త్రాగుగిన్నె. డప్పి, దూప, దప్పి, నీరువట్టు-౪
దాహము. చాగము, ఈవి, పుడుకు, పెట్టు, తేగము, ఈగి. రూ. ఈవి-౬
త్యాగము.

సీ. అగవడెఁ జేపడె ♦ నబ్బె దొరకెఁ జిక్కెఁ
దగిలెఁ దగుల్కొనెఁ ♦ దగులువడియెఁ
బట్టువడియెఁ జిక్కువడెఁ దవిలె ననంగ
నమరు గృహీతాఖ్య ♦ లఱచె నేడ్చె
వాపోయె మొఱిదిడె ♦ వాచఱచె ననంగ
రోదనంబున కగు ♦ రొద గలిబిలి
చప్పడు గొలగొల సద్దు ♦ కూత యులివు
నలుకుడు రవళి ఱం ♦ తనంగ ధన్వికి

తే. నలరుఁ గలసెఁ బెరసెఁ గూడె ♦ హత్తై దొరసె
నందెఁ బొందెఁ పెనఁగెఁ జెందె ♦ నంబు ననంగ
నమరు సక్తాఖ్య లోనయ్యె ♦ నగ్గమయ్యె
లోబడె ననంగ స్వవశాఖ్యలు చను సాంబ. 26

టీ. అగవడెను (అగ్గము+వడెను.), చేపడెను, అబ్బెను, దొరకెను, చిక్కెను, తగిలెను, తగుల్కొనెన్, తగులువడియెను, పట్టువడియెను, చిక్కువడెను, తవిలెను - ౧౧ చేతఁజిక్కెను. అఱచెను, ఏడ్చెను, వాపోయెను, మొఱిదిడెను, వాచఱచెను-గి రోదనముచేసెను. రొద, గలిబిలి, చప్పడు, గొలగొల, సద్దు, కూత, ఉలివు, నలుకుడు, రవళి, ఱంతు - ౧౦ శబ్దము. కలసెను, పెరసెన్, కూడెన్, హత్తెన్, దొరసెన్, అందెన్, పొందెన్, పెనఁగెన్, చెందెన్, అంబెన్ - ౧౦ చేరుకొనెను. లోనయ్యెన్, అగ్గమయ్యె, లోబడెను- 3 స్వాధీనమాయెను.

సీ. ఎడసె వీడెను బాసె ♦ నెడఁబాసెఁ బురివిచ్చె
వేటువడె ననంగ ♦ వెలయుచుండుఁ
బ్రత్యేకమయ్యె నన్ ♦ పలుకులు వెడలించె
వెళ్లగొట్టెను దోలె ♦ వెలలఁ బన్నెఁ

దఱిమె రొప్పె ననంగఁ ♦ దనరు నుచ్చాటనం
 బొనరించె ననుటకుఁ ♦ గనియెఁ జూచె
 గనుఁగొనెఁ దిలకించెఁ ♦ గనెఁ గాంచె ననఁ జెల్లు
 దర్శించె ననుటకుఁ ♦ దాల్చెఁ బూనె
 తే. నానె మోచె ననంగఁ జెల్లు ♦ నధివహించె
 ననుట కరికట్టె బోనీక ♦ యంకెచేసె
 నాఁగె నిల్చెఁ దటాయించె ♦ నడ్డగించె
 నానుకొనె ననఁ దగు వారఁజాఖ్య సాంబ 27

టీ. ఎడనెను, వీడెను, పానెను, ఎడఁబానెను, పురివిచ్చెను, వేఱు
 వడెను-౬ ప్రత్యేకమాయెను. వెడలించెను, వెళ్ళఁగొట్టెను, తోలెను, వెలలఁ
 బన్నెను, తఱిమెను, రొప్పెను-౬ తఱుమఁగొట్టెను. కనియె, చూచె, కనుఁగొనె,
 తిలకించె, కనె, కాంచె - ౬ వీక్షించెను. తాల్చెను, పూనెను, ఆనెను, మోచెను-౪ ధరించెను. అరికట్టెను=చుట్టునిలిచెను, బోనీక
 యంకె చేసెను, ఆఁగెను, నిల్చెను, తటాయించెను, అడ్డగించెను, అనుకొ
 నెను-౭ నివారించెను-నిరోధించెను.

సీ. అంటుగైకొనియె ముట్టయ్యెఁ జెఱఁగుమానెఁ
 గడకేగె నింటికిఁ ♦ గాకపోయె
 ననంగ దూరస్థకుఁ ♦ దనరుఁ దానముచేసె
 నీళ్ళుపోసికొనె మునింగెఁ గ్రుంకె
 నన నిమజ్జనమయ్యె ♦ ననుటకుఁ దగు మడి
 మడుఁగు మడు వనంగ ♦ నడరు శ్రుచికి
 మైల కట్టువిడుపు ♦ చూ పన మలినాఖ్య
 లగుఁ దల్పు వాకిలి ♦ యనఁ గవాట

తే. మున కొనరు నేకతంబు మంతన మనంగ
నంతరంగమునకుఁ జెల్లు ♦ నక్కఱ పని
యొంజలియు జోలి యనఁ గార్య ♦ మొనరు గంజి
వార్పన యవాగునామముల్ ♦ వఱలు సాంబ. 28

టీ. అంటుగైకొనియె, మట్టయ్యెన్, చెఱఁగుమానెన్, కడకేఁగెన్,
ఇంటికిఁగాకపోయెన్-౧ బహిష్కరణయెను. తానముచేసెను, స్థిరపాసికొనెను,
మనింగెను, క్రుంకెను-౨ స్నానమొనర్చెను. మడి, మడుఁగు, మడుగు-౩
పరిశుద్ధి (మడుఁగుదోవలి). మైల. రూ. మయిల, కట్టువిడుపు, మాపు-౩ మైల
(మైలగుడ్డ). తల్పు. రూ. తలుపు, వాకిలి-౩ కవాటము. ఏకతము, మంత
నము-౨ ఏకాంతస్థలము. అక్కఱ, పని, ఒంజలి, జోలి-౨ కార్యము. గంజి,
వార్పు-౨ యవాగువు.

సీ. ఒకటి యొక్కఁ దొకండు ♦ నొం డన నేకాఖ్య
జమి డిమ్మ డిబ్బడి ♦ జంట రెండు
దుగ రెట్టి దువ యన ♦ ద్విగుణాఖ్య కవ జోడు
దంట దోయి యనంగ ♦ ద్వంద్వసంఖ్య
మూ రెండొకటి లిగ ♦ మూ డనఁ ద్రయసంజ్ఞ
చౌ యుడ్డ తీవంచ ♦ చౌకము నలు
నాలు గనఁగఁ జతుర్నామముల్ చౌవంచ
యరపది యేను నై ♦ దనఁగఁ బంచ.

తే. కంబు నా టిత్తిగ యన పట్కంబు చక్కు
పగడ సత యే డనంగ సప్తకము దచ్చి
యెనిమి దన నష్టకము తొమ్మి ♦ దనఁగ నవము
పదియు నీరై దన దశాఖ్య ♦ పరఁగు సాంబ. 29

టీ. ఒకటి, ఒక్కడు, ఒకండు, ఒండు-ర ఏకసంఖ్య. జమిడి. రూ. జమిలి, ఇమ్మడి. రూ. ఇనుమడి, ఇబ్బడి, ఇంట, రెండు, దుగ, రెట్టి, దువ-
 ౧౦ ద్విసంఖ్య. కవ, జోడు, దంట, దోయి-ర జత - మిథునము. మూ, రెండోకటి, తిగ, మూడు-ర త్రితయము-త్రిసంఖ్య. చా, ఉడ్డ, తీవంచ, చాకము, నలు, నాలుగు-౬ చతుష్టయము. చావంచ, అరపది-పదిలా సగము, వీను, విడు. రూ. అయిదు-౮ పంచసంఖ్య-పంచకము. ఆఱు, ఇత్తి గ (ఇరు+తిగ)౨ షట్సంఖ్య-షట్కము. చక్క-పగడ, సత (ప్ర. సప్త) ఏడు-౩ సప్తసంఖ్య-సప్తకము. దచ్చి, ఎనిమిది-౨ అష్టసంఖ్య-అష్టకము. తొమ్మిది-౧ నవసంఖ్య. పది, ఈరైదు=రెండు అయిదులు-౨ దశసంఖ్య-దశకము.

సీ. పదునొకం డనంగను ♦ బరంగు నేకాదశం

బీరాలు పండ్రెండు ♦ బార యనంగ

రవిసంఖ్య యగు నానె ♦ ద్రాగె ద్రావెను గ్రోలె

సనంగ బాసముచేసె ♦ ననుట కొనరు

బనివినియెను బోయె ♦ జనె నేగె నరిగె నా

గృతగమనునకు బే ♦ లైసంగు గ్రమ్మ

టించె ద్రిప్పెను మగిడించె మరల్చె నా

నావ ర్తన మొనర్చె ♦ ననుట కొనరు

తే. బాతె వెల్లెను పరువెత్తె ♦ బటచె గడలె

నుటికె దొలంగె నటమరించె ♦ జరిగె ననంగ

లాయితం డయ్యె ననుటకు ♦ నలరు చుండు

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

30

టీ. పదునొకండు-౧ ఏకాదశసంఖ్య. ఈరాఱు=రెండు ఆఱులు, పండ్రెండు, బార-౩ ద్వాదశసంఖ్య. ఆనెను, ద్రాగెను, ద్రావెను, గ్రోలెను-ర పాసముచేసెను. పనివినియెను, పోయెను, పనెను, పింగెను, అరిగెను-౧ కృత

గమనుండయ్యె. క్రమ్మటించెను, త్రిప్పెను, మగిడించెను, మరల్చెను - ౪
నివృత్తిచేసెను. పాటెను, వెల్లెను, వరువెత్తెను, పఱచెను, కదలెను, ఉఱిగెను,
తొలగెను, అటమరించెను, జరిగెను-౯ పలాయెతుండయ్యెను.

సీ. గడుసరి దిట్ట యొక్కటి వాడిగలవాడు
వడికాడు పోటరి ♦ బంటు మేటి
మనసరి తెంపరి ♦ మొనకాడు మిడిమాసి
వడివాడు డనంగ శూరుడు సెలంగు
నని చవ్వ యేడ్చెట ♦ యాలము బవరము
పోట్లాట పెనకువ ♦ పోరు కలను
కయ్యము దురము జగడ మన యుద్ధాఖ్య
లమరు మద్దత్తు వెన్నాస తోడు

తే. పాటు సావాసము పరాలు ♦ బాసట యన
రాజులు సహాయమునకు వేరమ్ము కంటు
సూడు పగ దేస మనంగ బొల్పును విరోధ
నామములు సర్వలోకై కనాథ సాంబ.

31

టీ. గడుసరి, దిట్ట, ఎక్కటి, వాడిగలవాడు, వడికాడు, పోటరి,
బంటు, మేటి, మనసరి, తెంపరి, మొనకాడు, మిడిమాసి, వడివాడు-౧ 3
శూరుడు. అని, చివ్వ, ఏడ్చెట, ఆలము, బవరము, పోట్లాట, పెనకువ,
పోరు, కలను, కయ్యము (ప్ర. కలహము.), దురము, జగడము-౧ ౨ యు
ద్ధము. మద్దత్తు, వెన్నాస, తోడుపాటు, సావాసము, పరాలు, బాసట - ౬
సహాయము. వేరము, కంటు, సూడు, పగ, దేసము-౫ విరోధము.

సీ. నులిచె వెంపరలాడె ♦ నుగ్గాడె దెగటార్చె
జక్కాడె బగదెంచె ♦ జంపె జెండె

సదమదమొనరించెఁ ♦ జదిపె చీచమడంచె
 నులిమె చాఁగఱలాడె ♦ బిలుకుమార్చె
 బరిమార్చె ముగియించె ♦ నులుమునేసె నడంచె
 ద్రుంచె బొగరుమార్చె ♦ దునిమె మడిపె
 మన్నిగొనియె రూపుమాపె గీటడఁగించె
 మడియించె దూలించె ♦ మలిపె ననఁగఁ
 తే. బొసఁగు వధియించె ననుటకుఁ ♦ బ్రోచె బ్రోవె
 సాఁకె గాపాడె బ్రతికించె ♦ సంతరించె
 పెంచె మనిపె ననఁగను బోషించుట కగు
 సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

32

టీ. నులిచె, పెంపరలాడె, నుగ్గాడె, తెగటార్చెను, చక్కా
 డెను, షగచెంచె, చంపె, చెండె, సదమదమొనరించెను, చదిపెను,
 చీచమడంచె, నులిమె, చాఁగఱలాడెను, బిలుకుమార్చెను, బరిమార్చెను,
 ముగియించెను, నులుమునేసెను, అడంచెను, ద్రుంచెను, బొగరుమార్చెను,
 దునిమెను, మడిపెను, మన్నిగొనియెను, రూపుమాపెను, గీటడంచెను, తూట
 చెను, మలిపెను - ౨౯ సంహరించెను. ప్రోచెను, ప్రోవెను, సాఁకె, కాపా
 డెను, బ్రతికించె, సంతరించె, పెంచె. రూ. పెనిచె, మనిపె.
 రూ. మనిచె, మంచె - ౧౧ రక్షణమొనర్చెను.

సీ. ఇచ్చ తలఁపు మది ♦ యెద మన సనఁ జిత్త
 మగుఁ దమకము మేలు ♦ మరులు బాళి
 తమి వలపు విరాళి ♦ మమత నా మోహ మా
 నాఁడాది యదిసుత ♦ నాటనుండి
 తలనాఁడు నాఁడుమొదలు నాటఁబట్టి యా
 నాఁడున్ని యదిమొదల్ ♦ నాటఁగోలె

యనఁగ దదారభ్య • యనుట కౌ మంచి మేల్
 బాగు లెన్న యన శుభంబు లలరు
 తే. వనట యంగలారుపు వెత • వంత గోడు
 బాద యంగద వగ పనఁ • బరఁగుఁ బీడ
 పదవి సిరి కల్పి యనఁగ సంపదకు వెలయు
 నితము వేరి మిం పన హిత • మెసఁగు సాంబ. 33

టీ. ఇచ్చ, తలఁపు, మది, ఎద, మనసు (ఇది తత్సమముగానున్నది.) -
 గి చిత్తము. తమకము, మేలు, మరులు, బాళి, తమి, వలపు, విరాళి, మమత
 (ఇది తత్సమము.) - ౮ మోహము. నాఁడాది, అదిశుత, నాఁటనుండి, తల
 నాఁడు, నాఁడుమొదలు, నాఁటఁబట్టి, ఆనాఁడున్ని, అదిమొదలు, నాఁటఁ
 గోరె-ఆ అదినము మొదలుకొని. మంచి, మేలు, బాగు, లెన్న-౪ శుభము.
 వనట, అంగలారుపు, వెత, వంత, గోడు, బాద (ప్ర. బాధ), అంగద,
 వగపు-పీడ-నొప్పి. పదవి (తత్సమము), సిరి, కల్పి. రూ. కలిమి-3 సంపద.
 ఇతము, పేరిమి, ఇంపు - 3 హితము.

సీ. జతవీడె నెడసె నాఁ • జను విరహము వేరు
 లెననెఁ బైకొనెఁ బొందె • నేలెఁ గలసె
 నన సంగమ మొనర్చె • ననుట కౌ బొలయల్కు
 వెడమోడి యనఁ బేళ్లు • వెలయుఁ బ్రణయ
 కలహమునకు జడ • గాంజ గంజా బంగి
 యనఁగఁ గళంజాహ్వాయంబు లలరు
 మబ్బు లాపిరి కైపు • మ స్తన మత్తత
 భాసిల్లు దొడుసు నుంపడ మనంగ
 తే. భోగవనితకుఁ దగుఁ దెంపి • ముసుకు కుంక
 మాసక మ్మన విధవనామములు నెలఁగు

భైరవాసంబు దోవతి ♦ పంచె యనఁగ
నిల బహిర్వసనాభిఖ్య ♦ లలరు సాంబ.

34

టీ. జతవీడె, ఎడనె-౨ వియోగమునొంచెను. ఎనసెన్, వైఖా
సెన్, పొంచెన్, ఏలెన్, కలసెన్-గీనంగమించెను. పొలయలుక, వెడమోడి-
౨ ప్రణయకలహము. జడ, గాంజ, గంజా, బంగి-ర కలంజము. మబ్బు,
లాహిరి, కైపు, మస్తు-ర మత్తు. తొడును, ఉంపడము-౨ ఉంచుకొన్నస్త్రీ.
తెంపి, ముసుకు, కుంక, మాసకమ్మ-ర విధవ. భైరవాసము. రూ. బయిర
వాసము, దోవతి, పంచె - 3 వయవస్త్తము.

సీ. విచ్చేసె నేతెంచె ♦ వచ్చెను వేంచేసె

నరుదెంచె జనుదెంచె ♦ ననఁగ నాగ

తునివేరు లగు మగతనము మగంటిమి

గం డనఁ బొరుపాఖ్యలు చెలంగు

గద్దించె నదలించె ♦ గదిమెను నుటిమె నా

గర్జించె ననుట కౌ ♦ గట్టి యుక్కు

చేగ యూట యుదుటు ♦ చేవ యుటపు బిగు

వన దృఢత్వమువేరు ♦ లలరు జట్టి

విలువ రో వెల యనఁ గ్రయాఖ్యలు దనర్చు

గప్తము సిరంబు గంబూర ♦ కప్పుర మన

వెలయుఁ జంద్రంబు వెల్గొక్క ♦ గిలుకుపలుకు

రవపలు కనంగ మణితాఖ్య ♦ లవును సాంబ.

35

టీ. విచ్చేసెను, ఏతెంచెను. రూ. ఏగుదెంచెను, వచ్చెను, వేంచేసెను,
అరుదెంచెను. రూ. అరుగుదెంచెను, చనుదెంచెను-౨ ఆగకుండయ్యె. మగ
తనము, మగంటిమి, గండు-3 పొరుషము. గద్దించెను, అదలించెను, గది
మెన్, ఉటిమెను-ర బెదరించెను. గట్టి, ఉక్కు, చేగ, ఊట, ఉదుటు, చేవ,

ఉత్తర, బిగువు - ౮ దార్ఢ్యము. జటి, విలువ, రో, వెల-౪ మూల్యము-
క్రయము. కప్రము, సిరము, గంబూర. రూ. గంబూరము, గంబూరము, గం
బూరా, కప్పురము. రూ. కపురము-౮కర్పూరము. వెలిగ్రుక్క, గిలుకువలుకు,
లవపలుకు- 3 రలికూజితము.

సీ. లేమి పేదటికము ♦ లేమిడి లేవడి

నిప్పచ్చర మిడుమ ♦ నెవ్వ యనగ

దారిద్ర్యనామముల్ ♦ తగు దెస యాత్రము

కడగండ్లు గోరము ♦ కస్తీ బెడద

యడలు చేటన విపదాఖ్యలు వర్తిల్లు

డెక్కెమెగురంగొట్టె ♦ డింకవేనె

బెద్దనిద్దరవోయె ♦ బిద్దె మడినె జచ్చె

జనె గంతుకొనె ద్రుంగె ♦ సమనె నేగె

తే. కూలె నీలై గెడనె ద్రెల్లె ♦ గ్రుంగె బ్రుంగె

దెరలె బోయె ముగినె దేతె ♦ దొరంగె ననగ

బరంగు మృతునిసమాఖ్యలు ♦ బవిరి చుట్టు

వేడె మన వలయాభిధల్ ♦ వెలయు సాంబ.

టీ. లేమి, పేదటికము (పేద+టికము-భావార్థకతద్ధితము), లేమిడి,
లేవడి, నిప్పచ్చరము, ఇడుమ, నెవ్వ - ౨ దారిద్ర్యము. దెస, ఆత్రము.
రూ. ఆత్తరము, కడగండ్లు (నిత్యబహువచనాంతము), గోరము, కస్తీ,
బెడద, అడలు, చేటు - ౯ అవత్తు. డెక్కెమెగురంగొట్టె, డింకవేనె,
బెద్దనిద్దరవోయె, బిద్దె, మడినె, చచ్చె, చనె, గంతుకొనె,
ద్రుంగె, సమనె, నీగె, కూలె, నీలై, గెడనె, ద్రెల్లె, గ్రుం
కె, బ్రుంగె, దెరలె, బోయె, ముగినె, తేతె, దొరంగె-౨౨
మృతిభాంధము. బవిరి, చుట్టు, వేడెము - 3 వలయము.

నీ. గమి పాఞ్జ మొత్తము ♦ కదుపు చేరువ బారు
 పిండు కూటువ పరి ♦ దండు దిమ్ము
 గుంపు తుటుము గుమి ♦ గూటు పదు పనంగ
 బృందాఖ్య యగు వెల్లె ♦ వెడలె వెలలె
 వెలువడె ననఁ జేళ్లు ♦ వెలయు నిర్గతుఁ డంట
 కెన్నఁడు వాలాయ ♦ మెపుడు నిచ్చు
 లెల్లప్పు డెప్పటి ♦ కేప్రాద్దు నెడపకే
 నా డెప్పు డుడుగక ♦ నాఁ జెలంగు

తే. సంతతాఖ్య కొలము వంగసమ్మ వంగ
 డమ్మనఁ గులాఖ్య వర్తిల్లు ♦ గ్రమ్మఱ మఱి
 మగుడ వెండియుఁ బలుమఱు ♦ మరల సారె
 తిరుగ ననఁ బునరాఖ్యలు ♦ పరఁగు సాంబ.

37

టీ. గమి, పాఞ్జ, మొత్తము, కదుపు, చేరువ, బారు, పిండు, కూటు
 వ, పరి, దండు, దిమ్ము, గుంపు, తుటుము, గుమి, కూటు, పదుపు - ౧౬
 నమూనాము. వెల్లె, వెడలెను, వెలలె, వెలువడె - ౪ ప్రయాణము
 యొను. ఎన్నఁడు, వాలాయము, ఎపుడు, నిచ్చలు, ఎల్లప్పుడు, ఎప్పటికి,
 విప్రాద్దును, ఎడపక, ఏనాఁడు, ఎప్పుడు, ఉడుగక - ౧౧ సతతమునదా.
 కొలము, వంగసము, వంగడము - ౩ వంశము. క్రమ్మఱ, మఱి, మగుడ,
 వెండియు, పలుమఱు, మరల, సారె, తిరుగ - ౮ మాటికిమాటికి.

నీ. పంద కోచ పిటికి ♦ పాటుఁబో తనఁగను
 సమరభీరునిపేరు ♦ లమరుచుండు
 విడియము వీడెంబు ♦ వీడ్యము వక్కాకు
 తములము బాగాలు ♦ తమ్ములంబు

నాఁ జనుఁ దాంబూలఁనామముల్ గొనియాడె
 నగ్గించె బొగడెఁ గొండాడె నెంచె
 గై వారమునరించె ♦ నా వినుతికిఁ జేల్లు
 క్రచ్చు కోరిక కోర్కి ♦ యిచ్చు యనఁజే
 తె. నిచ్చు కగు రోసెఁ బరికించె ♦ నెమకెఁ దడవె
 వెదకె నారసె నరసెను ♦ వెతకె ననఁగఁ
 దనరు నన్వేషణాఖ్యలు ♦ తన్నెఁ దాఁచె
 నడుగుతాటించె గాల్గచే ♦ నడిచె ననఁగ
 నమరుఁ బదతాడనాభిధానములు సాంబ.

38

టీ. పండు, కోంచ, పిఱికి, పాఱుబోతు (పాఱు+పోతు)-ర యుద్ధ
 మునకు వెఱచువాఁడు. విడియము. రూ. విడెము, వీడెము, వీడ్చుము, వక్కాకు
 (వక్కలు+ఆకులు.), తములము, బాగాలు, తమ్ములము-ర తాంబూలము.
 కొనియాడెను, అగ్గించెను, బొగడెను, కొండాడెన్, ఎంచెన్, కైవార
 మొనరించెన్ - ౬ స్తోత్రముచేసెను. క్రచ్చు, కోరిక, కోర్కి, ఇచ్చు-ర
 అపేక్ష. రోసెన్, పరికించెన్, నెమకెన్, తడవెన్, వెదకెన్, అరసెను,
 ఆరసెను, వెతకెన్ - ౮ అన్వేషించెను. తన్నెన్, తాఁచెన్, అడుగుతాటిం
 చెన్, కాల్గ చేనడిచెన్ - ౪ కాళ్ళతోఁ దన్నెను.

సీ. కొమరు చొక్కాటమ్మ ♦ గొనబు చొకారము
 చొక్కము మేలిమి ♦ బోక పాలుపు
 నాణెంబు సౌరు విన్నాణంబు తిన్నన
 పరఁగు చొక్కా చెల్వ ♦ మురుపు తనరు
 నగు తియ్య సొనరు చెన్నలరు నలుపు తీరు
 వఱలు జాను చెలంగు ♦ కొఱలు నొనరు

చను తగు నొప్పు నెసంగు ననెడుపేళ్లు
 తగు మంజులమునకు ♦ దండ యొద్ద
 తే. చెంత కుఱంగలి డగ్గర ♦ చేర్వ పొంత
 దాళి సరస కెలను పజ్జ ♦ ప్రాపు వద్ద
 యండ చక్కి గరిడి యన ♦ నమర నౌ స
 మీపనామములు మనోజ్ఞ ♦ రూప సాంబ.

39

టీ. కొమరు, చొక్కాటమ్మ. రూ. చొక్కాటమ్మ, చొక్కటమ్మ,
 గొనబు, చొక్కారమ్మ. రూ. చొక్కారమ్మ, చొక్కమ్మ, మేలిమి, జోక,
 పొలుపు, నాణెము. రూ. నాణెము, సోరు, విన్నాణము, తిన్నన, పరంగు,
 చొక్కా. రూ. చొక్కా, చొక్కా, చెల్లు. రూ. చెల్లుపు, మురుపు, తనరు,
 నగు, తియ్య, పొనరు, చెన్ను, ఆలరు, నలుపు, తీరు, వఱులు, జాను, చెలంగు,
 కొఱులు, చినరు, చను, తగు, చివ్వ, ఎనంగు - ౪౦ అందమైనది. దండ,
 ఒద్ద, చెంత, కుఱంగలి, డగ్గర. రూ. దగ్గర, చేర్వ. రూ. చేరువ, పొంత,
 దాళు, సరస, కెలను, పజ్జ (ప్ర. పశ్చాత్.), ప్రాపు, వద్ద, అండ, చక్కి,
 గరిడి - ౧౮ సమీపము.

నీ. పిమ్మట దరువాత ♦ బిడప వెన్న వెనుక
 ననంగ బళ్ళాదభిఘ్నములు చెలంగు
 సడలె వదలె ప్రీలె ♦ జాతె వీడె ననంగ
 జ్యోతసమాఖ్య లగు లొచ్చు కొద కడమ
 కులుచ యొచ్చెము తగ్గు ♦ కొంచెము తక్కువ
 కుందు కొదవ లోను ♦ కొద్ది యనంగ
 మెఱయు న్యూనతపేళ్లు ♦ మిక్కిలి యెక్కువ
 యొచ్చు పెల్లుదనము ♦ వెచ్చు మిగుల

తే. హౌ చ్చనగ నధికాభిఖ్య • లెసఁగుచుండుఁ
దొలుత ముందర మున్ మున్ను • తొల్లి మునుపు
ముందు మును తొలి యనఁ జనుఁ • బూర్వమునకుఁ
దడవు జా గన నాలస్య • మడరు సాంబ. 40

టీ. పిచ్చటన్, తరువాతన్, (తరువాయిశబ్దమునకు సప్తమ్యేకపద
నము.) పిదపన్, వెన్న, వెనుక - ౧ ఆనంతరము. సడలెన్, వదలెన్,
ప్రీతెన్, జాతెన్, వీడెన్ - ౧ ఆవలంబించెను - చ్యుతమయ్యెను. లొచ్చు,
కొద, కడమ, కుఱుచ, ఒచ్చెము, తగ్గు, కొంచెము, తక్కువ, కుందు, కొ
దవ, లొను, కొద్ది - ౧౨ స్వల్పము - న్యూనత్వము. మిక్కిలి, ఎక్కువ,
ఎచ్చు, పెట్టుదనము, పెచ్చు, మిగుల, హెచ్చు - ౨ అధికము. తొలుత,
ముందర, మున్, మున్ను, తొల్లి, మునుపు, ముందు, మును, తొలి - ౩
పూర్వము. తడవు, జాగు - ౩ ఆలస్యము.

సీ. తాటుమాటయ్యెను • దడఁబడె వీడ్వడె
నన విపర్యాసాఖ్య • లమరు సాము
నగము సాఁబా లనఁ • దగు నర్థ మనుటకు
దూఁకొనెఁ జొరఁబాటెఁ • దూటెఁ జొచ్చె
ననఁగఁ బ్రవేశించె • ననుటకుఁ దనరారు
మొత్తెఁ గొట్టెను వ్రేసె • మోఁదె ననఁగఁ
ప్రహరించె ననుట కౌఁ • బనిచె ననిచె బుచ్చె
నంపె బుత్తెంచె బొమ్మనియె బంపె
తే. గెలుపుమనె ననఁ బ్రస్థితాఖ్యలు ఁదలంగుఁ
జాయ పొం తనఁ జోటనఁ • బాయ యిక్క
చక్కి తా వనఁగఁ బ్రదేశసంజ్ఞ దనరు
నంబరనదీలసజ్జటా • డంబ సాంబ. 41

టీ. తాఱుమాఱియ్యెను, తడఁబడెన్, వీడ్వడెన్ - 3 వ్యత్యస్తమాయెను. సాము, సగము, సాఁబాలు-3 అర్థము. దూఁకొనెను, చొరఁబాఱెను, తూఱెన్, చొచ్చెన్ - ౪ ప్రవేశించెను. మొత్తెను, కొత్తెను, ప్రేసెన్, మోడెన్ - ౪ ప్రహరించెను. పనిచెన్, అనిచెన్, పుచ్చెన్ (పోవు ధా. ప్రేరణరూపము), అంపెను, పుత్తెంచెను, పొమ్మనియెన్, పంపెన్, గెలుపుమనెన్ - ౮ ప్రయాణముచేసిపంపెను. చాయ, పొంతు, చోటు, పాయ, ఇక్క, చక్కి, తావు - 2 ప్రదేశము.

సీ. అచట నయ్యెడ నందు ♦ నచ్చో నదిగొ యట

నచ్చట నక్కడ ♦ నకడ నాడ

నావంక నల్లదె ♦ యనఁ దత్ప్రదేశాఖ్య

లోదవు ముంగల మ్రోల ♦ నెదుట ముందు

ముందట యనఁగ సమ్ముఖము పేల్ల రహించు

నిరుదెస లిరువంక ♦ లిరుగెలంకు

లిరుప్రక్క లిరుమైల ♦ లిరుగ్రేవ లిరుగడల్

సూరె లనెడిపేల్ల ♦ మీలు నుభయ

తే. పార్శ్వనామముల్ వడసెందె ♦ బాళితాఁకె

మైమఱచె గడపట్టె సొమ్మసిలె ననఁగ

మూర్ఖుఁ గికురించెను ♦ మోసపుచ్చె

విక్కుచేసె నా వంచనాపేల్ల సాంబ.

42

టీ. అచటన్, అయ్యెడన్, అందున్, అచ్చోన్, అదిగొ. రూ. అదె, అటన్, అచ్చటన్, అక్కడన్, అకడన్, ఆడన్, ఆవంకన్, అల్లదె. రూ. అల్లదిగొ - ౧౪ ఆప్రదేశము ముంగల, మ్రోల, ఎదుట, ముందు, ముందట-గి సమక్షము. ఇరుదెసలు, ఇరువంకలు. రూ. ఇర్వంకలు, ఇరుగెలంకులు, ఇరుమైలులు, ఇరుగ్రేవలు, ఇరుగడలు, సూరెలు-౯ ఉభయ పార్శ్వములు. వడసెందె, బాళితాఁకె, మైమఱచె, కడపట్టె, సొమ్మసిల్లె-గి మూర్ఖుడై. కికురించెను, మోసపుచ్చెన్, విక్కుచేసె-3 వంచించెను.

నీ. నెఱ బీతు దిగు లళ్ళు ♦ వెఱ పదరు చెదరు
 జళు కెద జడు పన ♦ వెలయు భయము
 కత్తి వా లడిదము ♦ కైదువు నన ఖడ్గ
 మెసఁగు బల్లెము గడ ♦ యీటె చివ్వ
 యనఁగఁ గుంతాఖ్య లౌ ♦ నామెత పండుగ
 పబ్బం బనఁగ నుత్సవమున కలరు
 వంక వంకర సొట్ట ♦ డొం కన వక్రత
 చెలఁగు దుడుకు లూటి ♦ జాలిమి దుండ

తే. గ మ్మనఁగ నుద్ధతాఖ్య లౌ ♦ గాని వల్లె
 మంచిది యనఁగఁ దగు సమ్మతించుటకును
 గుఱుచ యరచట్ట దుత్తాయి ♦ కుబుస మనఁగ
 నమరుఁ గూర్పాసనామధేయములు సాంబ.

43

టీ. వెఱ, బీతు (ప్ర, భీతి), దిగులు, అళ్ళు. రూ. అళుకు, వెఱువు, అదరు, జళుకు, చెదరు, ఎద, జడువు-గంభయము. కత్తి, వాలు, అడిదము, కైదువు - ౪ ఖడ్గము. బల్లెము, గడ, ఈటె, చివ్వ - ౪ కుంతము. ఆమెత, పండుగ. రూ. పండుగు, పండువు, పబ్బము-గి ఉత్సవము. వంక, వంకర, సొట్ట, డొంక - గి చక్కనిదికానిది-వక్రము. దుడుకు, లూటి, జాలిమి, దుండగము - ౪ దుర్మార్గము. కాని, వల్లె, మంచిది-3 అంగీకరించుటకు గుఱుకు. కుఱుచ, అరచట్ట, దుత్తాయి, కుబుసము - ౪ రవిక.

నీ. పావాలు పావలు ♦ పావుకో శ్లఁసఁ జెల్లుఁ
 బాదుకాభిఖ్యలు ♦ పాయపోసు
 లూడ్పులు పాపోసు ♦ లుద్దముల్ మెట్లు చె
 ప్పు లనఁగ బాదరక్షలకుఁ దనరు

నంగడి బాజా రఃనంగ విపణి పొల్పు
 గొన మల్లె నారి నా • గుణము పరంగు
 మొన యొ డ్డనంగ వ్రాహ్మమున కగుం బెడబొబ్బ
 యా ర్పున నట్టహాసాఖ్య లెసంగు
 తే. లావు సత్తువ యనంగ బంబు చెలంగు
 నట్ట మొండె మనంగు గబంధాఖ్య లలరు
 దూల నవ తీట యనంగు గంధూతి కొనరు
 శంబరాహితమదభిదాండంబ సాంబ.

44

టీ. పావాలు, పావలు, పావుకోళ్లు-3 పాదుకలు(కొయ్యవి). పాయ
 పోసులు, ఊడ్పులు, పాపోసులు, ఉడ్డములు, మెట్లు, చెప్పలు-౬ పాద
 రక్షలు (తోలువి). అంగడి, బాజారు (ఆన్యదేశము)-౨ విపణి. గొనము,
 అల్లె, నారి - 3 అల్లెల్రాడు. మొన, బిడ్డు - ౨ నేనలకూటము. పెడ
 బొబ్బ, ఆర్పు-౨ అట్టహాసము-సింహనాదము. లావు, సత్తువ(ప్ర.సత్త్వము)-
 ౨ బలము. అట్ట, మొండెము-౨ కబంధము-కలలేనియొడలు. దూల, నవ,
 తీట-3 దురద-కంఠూతి.

సీ. విలు విల్లు సింగాణి • విల్ సింగిణి యనంగు
 గోదండమున కగుం • గోవు కొప్పు
 నాఁ జను ధనురగ్రానామంబులు లకోరి
 యంపట నారస • మవ్వు తీరు
 ములికి సరము కోల • చిలుకు తూ పన శరా
 ఖ్యలు మించు మైమర్పు • కమరు బోడు
 దగళా జిరాయి బొందళము దుప్పటమును
 జిలుకత్తు బం దన • జెలంగుం గవచ

తే, మరద మనఁ దే రనఁగ రథం ♦ బమరు హోయలు
బండి కొల్లారుబండి నాఁ ♦ బరఁగుఁ గోశ
తాంగనామముల్ మునికోల ♦ యారెకోల
ముల్లకో లనఁ దోత్రంబు ♦ మొనయు సాంబ. 45.

టీ. విలు, విల్లు, సింగాణి, విత్, సింగిణి-గి ధనుస్సు. కోపు, కొప్పు-
1 వింటికొన. లకోరి, అంపఱి, నారసము (ప్ర. నారాచము.), అమ్మ, తీరు-
ములికి, సరము, కోల, చిలుకు, తూపు - 10 బాణము. మైమర్దు. రూ.
మైమఱుపు, కమరు, జోడు, దగళా, జిరాయి, బొందళము, దుప్పటము,
చిలుకత్తు, బందు - 10 కవచము. ఆరదము (ప్ర. రథము.), తేరు-1.
రథము. హోయలుబండి, కొల్లారుబండి. రూ. కొలారుబండి-3 గోశతాం.
గము - గాడి. మునికోల, ఆరెకోల, ముల్లకోల. రూ. ములుకోల - 8.
తోత్రము-వసులనుతోలెడు సాధనవిశేషము.

సీ. దీవట్లు పంజులు ♦ దివ్వటీల్ దివటీలు
దివియ లనం గరదీపిక లగు
నొగ కాఁడిమ్రాఁ కనఁ ♦ దగుఁ గూబరము కాన్క-
కానుక సూడిదె ♦ కప్ప మనఁగఁ
గరము పేళ్లగు గద్దె ♦ గద్దియ యనఁగ సిం
హాసననామంబు ♦ లమరు గొఱిజ
గొల్లెనయు గుడారు ♦ గూడార మనఁ దగుఁ
బటకుటీరము నొప్పి ♦ బాద యలఁత
తే. తెగులు తెవు లన రోగాఘ్య ♦ లగును వెజ్జు
మందరి యనంగ వైద్యనామంబు లెనఁగు
దండ చేరు సరము పేరు ♦ తావడంబు
సరి యనఁగ హరినామముల్ ♦ పొరయు సాంబ. 46.

టీ. దీపట్లు, పంజాలు, దివ్వటిలు, దివటిలు, దివియలు - ౧ చేతిదీపములు. నొగ, కాండిమ్రుఁతు-౨ కూబరము. కాన్క, కానుక. రూ. కానిక, కూడిదె, కప్పము - ౧ ఉపహారము. గద్దె, గద్దియ - ౨ సింహాసనము. గొటిజ, గొల్లెన. రూ. గొల్లియన, గుడారు, గూడారము-౧ పటమంటవము, నొప్పి, బాద(ప్ర. బాధ.), ఆలత, తెగులు, తెవులు - ౧ రోగము. వెజ్జ (ప్ర. వైద్యుఁడు), మందరి - ౨ వైద్యుఁడు. దండ, చేరు, నరము, పేరు, తావడంబు. రూ. తావళంబు, నరి - ౨ హారము.

సీ. సోబె సిబ్బె మనఁ బొల్పును గిలాసము కొంగు
చెఱుగు చుం గన నొప్పుఁ డ జేలముతుద
నెయ్యి నే చము రన డ నెగడు నాజ్యముపేళ్లు
తైలాఖ్య యగు నూనె డ తలచము రన
దివ్వెచమురు నామిదెము నాముదం బన
నేరండతైలాఖ్య డ లెసఁగుఁ గోవు
సారాయి యనఁ జెల్లు డ వారుణీనామముల్
తలపిష్టమున కగుఁ డ దెలికపిండి

తే. గాన్తుపిండి యనంగఁ దక్రంబువెలయుఁ
జల్ల మజ్జిగ యన దధిసంజ్ఞ దనరుఁ
బెరుగు కలు పన గోరంట డ బెల్ల మచ్చు
నా గుడాభిఖ్య లగు జగన్నాథ సాంబ.

47

టీ. సోబె, సిబ్బెము-౨ కిలాసము (దేహముమీఁది యొకవిధమైన తెల్లనిమచ్చలు). కొంగు, చెఱుగు, చుంగు-౩ చీరయొక్కకొన. నెయ్యి-రూ. నేయి, నే, చమురు - ౪ ఆజ్యము. నూనె, తలచమురు-౨ తైలము-నూగులనూనె. దివ్వెచమురు = దీపమునకైనచమురు, ఆమిదెము, ఆముదము-౩ ఏరండతైలము. గోవు, సారాయి-౨ కల్లు. తెలికపిండి, గాన్తుపిండి.

రూ. గానుంగపిండి-౨ తిలపిష్టము. చల్ల, మజ్జిగ-౨ తక్రము. పెరుగు, కలుపు-౨ దధి. గోరంట, బెల్లము, అచ్చు - 3 గుడము.

సీ. ఒడమెలు సొమ్ములు ♦ తొడవు లనంగఁ జెల్లు
భూషణాఖ్యలు విత్తమునకు రూక
ధనము రొక్క మనంగఁ ♦ దనరు మేలుతరంబు
మేల్బంతి కన్నాకు ♦ మీసరంబు
తలకట్టు నాంగ భాసిలు శ్రేష్ఠనామంబు
లనవుడు నాంగ నా ♦ సనంగ నావు
డనంగఁ జెల్లు సనంగ ♦ ననెడిపేరులకు విం
జామరము లన వింజామర లన

తే. జమిడివీచోపు లనఁ జామరముల కౌన
వాతు కల్కండ చక్కెర ♦ పంచదార
కండచక్కెర మేల్పులకండ మనంగ
శర్కరాభిఖ్య లగుచై లఁచాప సాంబ.

48.

టీ. ఒడమెలు (ఇది ద్రావిడము.), సొమ్ములు, తొడవులు - 3 భూషణములు. రూక, ధనము (ఇది తత్సమముగాన నిది యిచ్చటఁజేర్చుటవిచార్యము.), రొక్కము (ప్ర. రుక్తము.)- 3 విత్తము. మేలుతరంబు, మేల్బంతి, కన్నాకు, మీసరము, తలకట్టు-గి శ్రేష్ఠములనుట. అనవుడు, నాంగన్, నాక్, అనంగన్, నావుడున్ (ఇవి యనుధాతువు నానంతర్భాగమున్న ర్థకములు) - గి చెప్పఁగాననుట. వింజామరములు, వింజామరలు, జమిడివీచోపులు - 3 చామరములు. నవాతు, కల్కండ, చక్కెర, పంచదార, కండచక్కెర, మేలుపులకండము - ౬ పంచదార - శర్కర.

సీ. నై కము తోడెము ♦ సన్న మన్నువ జిల్లు
వలిపెము చిలు లేత ♦ కొలఁది యలఁది

యసదు లేజీ బన ♦ నమరు స్వల్పమునకుఁ
 బెను గొప్ప బలు పేరు ♦ పెద్ద దొడ్డు
 గన మన నధికాఖ్య ♦ లొనరుఁ దోరము హొమ్ము
 గమక మొ మ్మనఁగ స్థూలము చెలంగు
 డస్సెఁ గుండె ముడింగె ♦ దాఁకె నుబ్బడఁగెను
 మ్రగ్గెఁ గ్రుంగెను డొంకె ♦ సగ్గె స్రుక్కె
 తే. దగ్గె నన క్షీణదశ కగు ♦ డబ్బు బద్దు
 పొల్లు దబ్బర తాటోటు ♦ బొంకు తవళి
 కల్ల జూ దన నన్మతంబు ♦ వేళ్లు వెలయు
 నిలుకడ యనంగ నిరతాఖ్య ♦ నెగడు సాంబ. 49

టీ. నైకము, తోడెము, సన్నము, అన్నువ, జిల్లు, వలిపెము, చిఱు, లేత, కొలఁది, అలఱి, అనదు, లేజీబు - ౧౨ స్వల్పమునుట. పెను, గొప్ప, బలు, పేరు, పెద్ద, దొడ్డు, గనము - ౨ ఎక్కువయైనది. తోరము, హొమ్ము, గమకము, ఒమ్ము - ౪ స్థూలమైనది. డస్సెక్, కుండెక్, ముడింగెక్, తాఁకెను, ఉబ్బడఁగెను, మ్రగ్గెక్, క్రుంగెక్, డొంకెక్, సగ్గెక్, స్రుక్కెక్, తగ్గెను - ౧౧ క్షీణదశనొందెను. డబ్బు, బద్దు, పొల్లు, దబ్బఱు. రూ. డబ్బఱు, తాటోటు. రూ. టాటోటు, బొంకు, తవళి. రూ. తవళి, కల్ల, జూదు-౧౨ నిజముకానిది. నిలుకడ=నిరతము.

సీ. ఎంచె గణుతిచేసె ♦ నెన్నికనిడె నెన్నె
 ననఁగ గణించుట ♦ కమరుఁ దాల్చి
 నైరణ యోర్పన ♦ శాంతతపే శృగు
 నెన్ని నెమ్మది హాయి ♦ నిమ్మళంబు
 నాఁగ నిరాతంక నామము లగు వెడ
 యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద

యనఁగ శ్రమాఖ్య తౌ ♦ సగ్గలం బాయెను
 మేరతప్పెను మట్టుమీతె మించె
 తే. వెక్కసం బయ్యె నుఱవయ్యెఁ ♦ గ్రీక్కిఱిసెను
 ననఁగ నుత్కృష్ట మనుట కౌ ♦ నావరించె
 నిండె నెగడె వెలసెఁ బర్వె ♦ నిగిడె ననఁగ
 వ్యాప్త మయ్యె ననెడి వేళ్ళ ♦ కలరు సాంబ. 50

టీ. ఎంచెక్, గజుతిచేసెక్, ఎన్నికనిడెక్, ఎన్నెక్-౪ లెక్క
 పెట్టెను. తాల్తి. రూ, తాలిమి, నైరణ. రూ. సయిరణ, ఓర్పు. రూ. ఓరు
 పు - ౬ కాంతత. నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱు+మది), హాయి, నిమ్మళము - ౪
 నిర్భయము. వెడ, అలయిక, బడలిక, అలపు, నేద-గి శ్రమము. అగ్గలం
 బాయెను, మేరతప్పెను, మట్టుమీతెను, మించెను, వెక్కసమయ్యెను, ఉఱ
 వయ్యెను, క్రీక్కిఱిసెను - ౭ సాంద్రమయ్యెను. ఆవరించెను, నిండెను,
 నెగడెను, వెలసెను, పర్వెను, నిగిడెను-౬ వ్యాపించెను.

సీ. అవసడి యాడిక ♦ యాఱడి సడి అట్టు
 నగడు దూఱన నింద ♦ కమరు మాల్తి
 యలవాటు వాడుక ♦ యలవడు టనఁ బొల్పుఁ
 బరిచయాభిఖ్యలు ♦ పన్నిదంబు
 పందెము జూద మునం దగు ద్యోతంబు
 నిబ్బది నిక్కము ♦ నిలువరంబు
 నిజము నిక్కువ మన ♦ నెగడు సత్యముపేల్లు
 గోర్వంక నెలకూన ♦ గోటినాటు
 తే. నా సఖక్షత మగును దంతక్షతములు
 కెరలు పలునొక్కు వాతెఱుకెంపు పెదఁ

గంటి కెమ్మోవిగుటి యనఁ గొంగిలి యనఁ

గవుఁగి లనఁగ నాలింగనాభ్యు లగు సాంబ.

51

టీ. అవసడి, ఆడిక, ఆఱడి, సడి, అట్టు, అగడు, దూఱు-2 నింద.
మాల్చి. రూ. మాలిమి, అలవాటు, వాడుక, అలవడుట-గి అభ్యాసము.
బన్నిదము, వందెము, జూదము (ప్ర. ద్యూతము.)-3 ద్యూతము. నిబ్బది,
నిక్కము, నిలవరంబు, నిజము, నిక్కువము-గి సత్యము. గోర్వంక. రూ.
గోరువంక, నెలకూన, గోటినాటు - ౪ నఖక్షతము. పలునొక్కు, వాతె
అకెంపు, పెదవిగంటి, కెమ్మోవిగుటి- ౪ దంతక్షతము-సురతసమయమందలి
దంతములకాటు. కొంగిలి, కవుఁగిలి - ౨ ఆలింగనము చేసికొనుట.

సీ. నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు

భోజనప్రియములు ♦ రాజనమును

గన్నేరు లిప్పపూల్ ♦ గంగాజలంబులు

మట్టకారులు పూలమంజరీలు

పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముత్తైపు

సరులు సంభావులు ♦ చంద్రవంక

లేనుఁగుకొమ్మలు ♦ మానికములు వన్నె

పూలు సీతాభోగము లన శాలి

తే. ధాన్య మెసఁగును దూము ముంత ముకుసంబు

బల్ల కుం చన సోల తవ్వ పడి యడ్డ

గరిసె పుట్టి నెలగ మెడా ♦ కల మనంగ

ధాన్యములు గొల్చువానికి ♦ దగును సాంబ.

52

టీ. నాగకేసరులు, చెన్నంగులు, కురువులు, భోజనప్రియములు, రాజ
నములు, గన్నేరులు, ఇప్పపూలు, గంగాజలంబులు, మట్టకారులు, పూలమం
జరీలు, పెద్దవంకలు, పాలవెల్లులు, ముత్తైపుసరులు, సంభావులు, చంద్రవం

కలు, ఏనుఁగుకొమ్మలు, మానికములు, వన్నెపూలు, సీతాభోగములు - ౧౯
ధాన్యభేదములు. తూము, ముంత, ముకునంబు, బల్ల, కంచము, సోల, తవ్వ,
బడి, అడ్డ, గరినె, పుట్టి, నెలగ, మెడా, కలము - ఈ ౧౪ ను ధాన్యములను
గొల్పుమానములు - సాధనములు.

క. ఇమ్మనుజవర్గఁ జేసితి

సమ్మదమున దీని వినిన ♦ జనులు భళా చొ

క్కు మ్మనఁగా నెంతయు నన

ఘ మ్మనఁగా మహిని వెలయుఁ ♦ గావుత సాంబా.

53

తా. సంతసముతో దీనిని వినినమనుజులు బలె యిది లెస్సగా నున్నది
యనునట్లు ఈమానవవర్గము వైఁకెప్పినతెఱుగునఁ జేసితిని. ఓసాంబమూర్తి!
యీవర్గ గమ్మని పుడమి వెలయునుగాక.

మానవవర్గ సమాప్తము.

— స్థా వ ర వ ర్గ. —

క. శ్రీవరదాయక పాయక

దేవరనామాంకితముగఁ ♦ దేటపఱచెదక

స్థావరవర్గము గవితా

భావరసజ్ఞు లెద మెచ్చుఁ ♦ బళుపతి సాంబా.

54

తా. సంపద్యుక్తుడయిన యౌవరదాతా! పశుపతి! సాంబమూర్తి!
కవిత్వభావరసజ్ఞు లగుకవులు మననునందు మెచ్చునట్లు, స్థావరవర్గము తమపేర
నంకితముచేసి చెప్పుచున్నాను; ఆపధరింపుము.

సీ. ఇలతాల్పు గట్టు గొబ్బలి కొండ మల తిప్ప

యన శైలనామంబు ♦ లమరు మంచు

టిలతాల్పు వడకుగుఁబ్బలి దుగ్గికన్నయ్య
 గట్టరాయఁడు బేసికంటిమామ
 చలికొండ వలిమలఁ పులుచూలితాత నా
 హిమగిరినామంబుఁ లెసఁగుఁ బసిఁడి
 గట్టు వేల్పులమన్నిఁపట్టు క్రొన్నెలదారి
 సింగిణి యన మేరుశిఖరివొల్పు
 తే. విసపుమేతరి బలుఁలెంకిఁ వెండికొండ
 తెలిమల యనంగ రజతాద్రిఁ తేజరిల్లు
 బటువుమల తుదగ ట్టనఁ బరఁగుఁ జక్ర
 వాళగిరిపేళ్లు త్రిభువనవంద్య సాంబ.

55

టీ. ఇలతాల్పు=భూమిని మ్రోయునది, గట్టు, గుబ్బలి, కొండ, మల,
 తిప్ప-౬ పర్వతము. మంచుటిలతాల్పు (మంచు+ఇలతాల్పు-టుగాగమము)=
 హిమవంతమగు పర్వతము, వడకుగుబ్బలి=చలిగలపర్వతము, దుగ్గికన్నయ్య=
 పార్వతికిఁదండ్రీ, గట్టరాయఁడు=పర్వతములకురాజు, బేసికంటిమామ=శివు
 నికిమామ, చలికొండ=చల్లనిపర్వతము, వలిమల=మంచుగలపర్వతము, పులు
 చూలితాత=తెల్లనందుఁబుట్టిన కుమారస్వామికిఁదల్లిదండ్రీ-మాతామహుఁడు-
 రా హిమవత్పర్వతము. పసిఁడిగట్టు=బంగారుపర్వతము, వేల్పులమన్నిఁపట్టు=
 దేవతలకు వాసస్థానము, క్రొన్నెలదారిసింగిణి=బాలచంద్రుని శిరస్సునఁ దాల్చి
 నవానికి-చంద్రహాళిక్వరునికిఁ ద్రిపురసంచారమున విల్లురూపుధరించినది. 3
 మేరుపర్వతము. విసపుమేతరి బలుఁలెంకి=హాలాహలమును భక్షించినశివునికి
 ముఖ్యస్థానము, వెండికొండ=వెండిపన్నెగల పర్వతము, తెలిమల=తెల్లనిపర్వ
 తము-3 కైలాసపర్వతము. బటువుమల=గుండ నిపర్వతము, తుదగటు=కడ
 కటికొండ - ౨ చక్రవాళపర్వతము.

సీ. కవ్వపుమల తరిగ ట్టన మందరం
 బడరుఁ దూరుపుమల • పొడుపుఁదిప్ప
 మొదటికొండ యనంగ • నుదయాచలం బొప్పుఁ
 బడమటిమల క్రుంకుఁపుడమితాల్పు
 నా నస్తగిరి కగు • తాయి తా కల్లన
 బ్రస్తరాఖ్య దలిర్పుఁ • బల్లె యూరు
 కుప్పం బనఁగ గ్రామ • మొప్పును బ్రోలు వీ
 డనఁ బట్టణముపేరు • లలరుచుండు

తే. నిరవు టెంకి యునికి యిక్క • యిల్లు గీము
 మనికి పట్టు బిడారు కొంప యిలు నెలవు
 నట్టు తా వన మందిర • నామము లగు
 శంబరాహితమదభిదా • డంబ సాంబ.

56

టీ. కవ్వపుమల=దేవతలకుఁ గవ్వమైనకొండ, తరిగట్టు=క్షీరసముద్ర
 మును జిలికినకొండ-౨ మందరపర్వతము. తూరుపుమల=తూర్పుదిశనుండు
 కొండ, పొడుపుఁదిప్ప=సూర్యుఁ డుదయించుకొండ, మొదటికొండ=తూర్పు
 ననుండు కొండ - 3 ఉదయపర్వతము. పడమటిమల = పడమటిదిశనుండెడి
 కొండ, క్రుంకుపుడమితాల్పు=సూర్యుఁ డస్తమించెడి భూధరము - ౨ అస్త,
 మానపర్వతము. తాయి, తా, కల్లు - 3 శిల. పల్లె. రూ. పల్లియ, డారు,
 కుప్పము-3 గ్రామము. ప్రోలు, వీడు-౨ పత్తనము. ఇరవు, టెంకి, ఉనికి,
 ఇక్క, ఇల్లు, గీము (ప్ర. గృహము), మనికి, పట్టు, బిడారు, కొంప, ఇలు,
 నెలవు, నట్టు, తావు (అన్యదేశము), రూ. తావు - ౧౫ నివాసము.

సీ. టెంకాయచె ట్టన • టేమ్మాను నారిక
 డం బన నారికేళంబు దనరు

దాడనఁ దాళ మా ♦ దాళిమ్మ దానిమ్మ
 యన దాడిమియుఁ బొన్న ♦ పొన యనంగఁ
 బున్నాగముఁ దనర్చు ♦ గన్నేరు గన్నెరు
 నాఁగను గరవీరనామము లగు

రేఁగు రే నన బదరికిఁ జెల్లు మారేడు
 బిలువ మనఁ దనర్చు ♦ బిల్వమునకు

తే. జమ్మి జం బన శమి యగుఁ ♦ జంపకంబు
 దనరు సంపెంగ సంపఁగె ♦ యనఁగ నెల్లి
 యుసిరి యుసిరిక యన థాత్రి ♦ కొప్పు రాగి
 యనఁగ లా వన నశ్వత్థ ♦ మొనరు సాంబ.

57

టీ. టెంకాయచెట్టు. రూ. టెంకాయచెట్టు, టేమాను. రూ. టే
 మాను, నారికడంబు-3 నారికేళవృక్షము. తాడు-౧ తాటిచెట్టు. దాళిమ్మ,
 దానిమ్మ-2 దాడిమివృక్షము. పొన్న, పొన - 2 పున్నాగవృక్షము. గన్నే
 రు, గన్నెరు - 2 కరవీరవృక్షము-కస్తూరిబట్టెచెట్టు. రేఁగు, రేను-2 బదరీ
 వృక్షము. మారేడు, బిలువము- 2 బిల్వవృక్షము. జమ్మి, జంబు-2 శమివృ
 క్షము. సంపెంగ, సంపఁగె. రూ. సంపఁగి- 2 చంపకవృక్షము. నెల్లి, ఉసిరి,
 ఉసిరిక - 3 ఆమలకవృక్షము, రాగి. రావి - 2 అశ్వత్థవృక్షము.

సీ. అత్తి మేడి యనంగ ♦ నౌదుంబరం బొప్పు
 మావి మామి డన నామ్రము దనర్చు
 వెలంగ వెలంగ నా ♦ వెలయుఁ గపిత్థంబు
 మల్లె మల్లియ నాఁగ ♦ మల్లిక యగు
 జాజి జాది యనంగ ♦ జాతి యా నేరేడు
 నేరేడు నా జంబు ♦ నెగఁడుచుండుఁ

బాదిరి కలిగొట్టు ♦ నాఁ దగుఁ బాటలి

పొగడ పొవ డన నొప్పును వకుళము

తే. మ్రాకు మ్రాను చెట్టనఁగ ద్రుమంబు చెలఁగు

తీఁగ తీఁగియ లతకూన ♦ తీఁగె యనఁగఁ

దనరు లతపేరు పూవులు ♦ ననలు విరులు

పువ్వు లలరులు నా సుమంబు లగు సాంబ.

58

టీ. అత్తి, మేడి - ౨ అత్తిచెట్టు. మాచి, మామిడి - ౨ మాతవృక్షము. వెలఁగ, వెలంగ - ౨ కపిత్థవృక్షము. మల్లియ, మల్లె - ౨ మల్లెతీఁగ. జాడి, జాది-౨జాతీలత. నేరేడు, నేరెడు-౨జంబూపృక్షము. పాదిరి, కలిగొట్టు - ౨ పాటలీవృక్షము. పొవడ, పొగడ - ౨ వకుళవృక్షము. మ్రాకు, మ్రాను, చెట్టు - 3 వృక్షసామాన్యము. తీఁగ. రూ. తీవ, తీఁగియ. రూ. తీవయ, లతకూన (ఇది మిశ్రపదము.), తీఁగ. రూ. తీవె - 2 లత. పూవులు. రూ. పూలు, ననలు, విరులు, పువ్వులు. రూ. పువులు, అలరులు-2 పుష్పములు.

సీ. మొక్క మోటికి మోసు ♦ మోక మొలక యన

నంకురనామంబు ♦ లలరు నిగురు

తలిరు చిగురు నాఁగఁ ♦ దగుఁ బల్లవాఘ్నిలు

కొన తుద యన నగ్రమునకుఁ బొల్పు

దొఱ తొలి తొట్టి నాఁ ♦ దరుకోటరం బొప్పు

దమ్మి తామ రనఁ గంజమ్ము పరఁగు

దొగ తొవ కలు వనఁ ♦ దగు నుత్పలమునకు

దట్టంబు జొంపంబు ♦ తలుచు జీబు

తే. గుమురు తంపర యన నిబిడము దనర్చు

మొగడ మొగ్గ యనం దగు ♦ ముకుళమునకు

నిత్యకాండంబునకుఁ బేరు ♦ లెసఁగు చెఱకు

కనులుగలమ్రాను తియ్యమ్రా ♦ ననఁగ సాంబ. 59

టీ. మొక్క, మోటిక, మోసు, మోక, మొలక - ౫ అంకురము.

ఇగురు, తలిరు, చిగురు - 3 పల్లవము. కొన, తుద ౨ అగ్రము. తొఱి,

తొలి, తొఱ్ఱి - 3 కొటరము-వృక్షమునందలిరంధ్రము. తప్పి, తామర-౨

కమలము. తొగ, తొవ, కలువ. రూ. కల్వ - ౪ ఉత్పలము. దట్టము, జొం

వము, తఱుచు, బీబు, గుమురు. రూ. గుబురు, తంపర - 2 దట్టమైనది.

మొగడ, మొగ్గ - ౨ ముకుళము. చెఱకు, కనులుగలమ్రాను = గణపులుండు

నట్టివృక్షము, తియ్యమ్రాను - 3 చెఱకుగడ.

సీ. తెలుపు తెల్లన తెల్ల ♦ తెలి తెల్ల వెలి యన

ధవళవర్ణ మెసంగుఁ ♦ దొవరు తొగరు

కెంజాయ యెలు వెఱ్ఱి ♦ కెం పన రక్తవ

ర్ణమగు నల్లన కఱి ♦ నల్ల కప్పు

నలు పన నీలవర్ణము పొల్పుఁ జామనఁ

బసరుచా యన శ్యామ ♦ మెసఁగుచుండు

నలిది పసు పనంగ ♦ నగుఁ బీతవర్ణంబు

తేట నున్నన నున్న ♦ తెలివి నునుపు

తే. నిద్ద మన స్నిగ్ధత కెసంగు ♦ నిగ్గు డాలు

మినుకు మిన మించు నిగ తఱ్ఱు ♦ మెఱుఁగు చికిలి

కళుకు జిగి రంగు మెఱ పనఁ ♦ బొలుచుఁ గాంతి

నొడ్డు దరి గట్టనఁగఁ గూల ♦ మొనరు సాంబ. 60

టీ. తెలుపు, తెల్లన, తెల్ల, తెలి, వెల్ల, వెలి-౬ శుక్లవర్ణము. తొవ

రు, తొగరు, కెంజాయ (ప్ర. కెంపు+చాయ), ఎఱుపు, ఎఱ్ఱి, కెంపు-౬

రక్తవర్ణము. నల్లన, కఱి, నల్ల, కమ్మ, నలుపు-౫ నీలవర్ణము. చామన, పసరు

చాయ-౨ నలుపు తెలుపు గలిసినవర్ణము. ఆళిది, జనుపు-౨ పీతవర్ణము. తేట, నున్నన, నున్న, తెలివి, నునుపు, నిద్దము (ప్ర. స్నిగ్ధము)-౬ నిర్మలత్వము. నిగ్గ, డాలు, మినుకు. రూ. మిమ్ము, మిన, మించు, నిగ, తభుకు. రూ. తక్కు, మెఱుంగు, చికిలి, కభుకు, జిగి, రంగు, మెఱుపు-౧౫ కాంతి. ఒడ్డు, దరి, గట్టు-౩ తీరము.

నీ. ఆణి చినుకుఁబూస ♦ పాణి సుప్పాణి ము
 తైము ముత్తియంబు ముత్త్య మనఁ దనరు
 మాక్తికాఖ్యలు కెంపు ♦ మానికము రతన
 మనఁగ మాణిక్యాహ్వానంబు లలరు
 బగడము పవడం బనఁగ విద్రుమము పొల్పు
 బక్కిరాయనితాయి ♦ పచ్చ యనఁగ
 మరకతము దలిర్చు ♦ మగతాలు మూలతా
 లన వజ్రము లగుఁ బుల్లంటుతాయి
 తే కప్పతాయి యనఁగ నీల ♦ మొప్ప బిల్లు
 పూరి చిగిరింత యేత్రింత ♦ పొనుఁగు గడ్డి
 గఱిక పచ్చిక వెణుతురు ♦ కసపు తుంగ
 విడవలి యనఁ దృణాఖ్యలు ♦ వెలయు సాంబ.

61

టీ. ఆణి, చినుకుఁబూస, పాణి, సుప్పాణి, ముత్తైము, ముత్తియము, ముత్త్యము-౨ ముక్తాఫలము. కెంపు, మానికము, రతనము (ప్ర. రత్నము)-౩ మాణిక్యము. పగడము, పవడము-౨ ప్రవాళము. పక్కిరాయనితాయి, పచ్చ -౨ మరకతమణి. మగతాలు, మూలతాలు-౨ వజ్రములు. పుల్లంటు తాయి, కప్పతాయి-౨ ఇంద్రనీలమణి. పిల్లుపూరి, చిగిరింత, ఏత్రింత, పొనుఁగు, గడ్డి, గఱిక, పచ్చిక, వెణుతురు, కసపు (ప్ర. ఘాసము.), తుంగ, విడవలి-౧౨ తృణభేదములు.

సీ. ఎల్లి చుట్టువు గొడు ♦ గెండమలు వనంగ
 ఛత్రంబు దనరు ధ్వజంబుపేళ్లు
 తెక్కము తెక్కెము ♦ తెక్కియము సిడంబు
 పడగ డాలనఁ జెల్లు ♦ నిడివి నిడుద
 సోగ నిడుపు చాచు ♦ నాఁగ దీర్ఘమున కౌ
 మలుగు చాటోలము ♦ మలు వనంగ
 దగుఁ బిఠానాఖ్యలు ♦ జగతి జగిలె తిన్నె
 యరుఁ గన వేదిక ♦ కమరు నేల

తే. ఇల పుడమి మన్ను బువి పంటవలంతి యనఁగ
 ధరణి కగు విప్పు వెడలుపు ♦ విరివి పఱపు
 వెడఁద యన విస్తరాఖ్యలు ♦ వెలయుఁ బైరు
 ససి యనఁగ సస్యనామము ♦ లెసఁగు సాంబ. 62

టీ. ఎల్లి, చుట్టువు, గొడుగు, ఎండమలుపు (గు)-ర ఛత్రము. తెక్కము, తెక్కెము, తెక్కియము, సిడము, పడగ (ప్ర. పఠాక.), డాలు-
 ౬ ధ్వజము. నిడివి, నిడుద, సోగ, నిడుపు, చాచు - ౫ దీర్ఘమైనది. మ
 లుగు, చాటు, పీలము, మలుపు - ౪ మూత. జగతి, జగిలె, తిన్నె, అ
 రుగు-ర వేదిక-తిన్నె. నేల, ఇల, పుడమి (ప్ర. పృథివి), మన్ను, బువి
 (ప్ర. భువి), పంటవలంతి = పంటలిచ్చు నాడుది - ౬ భూమి. విప్పు, వెడ
 లుపు. రూ. వెడల్పు, విరివి. రూ. విఠివి, పఱపు, వెడఁద - ౭ వైకాల్యము.
 పైరు, ససి - ౧ సస్యము.

సీ. మోడు మొరడు మొద్దు ♦ మోటన స్థాణు వౌ
 బొటియ కలుగు బొక్క ♦ బొంద లోయ
 మన బిలాఖ్యలు చెల్లు ♦ నడుసు బురద తొంపి
 యస లనఁ బంకాఖ్య ♦ లెసఁగు మడుగు

మడు వన ప్రాద మొప్పుఁ ♦ బొడ వన నున్నతం
 బగు గోడ యనఁగఁ గుఁడ్యంబు పొల్పు
 సోరణగం డ్లన ♦ మీటు గవాక్షము
 మాడుగుల్ మిదైలు ♦ మచ్చు లనఁగ
 తే. దారునిర్మితగృహము లొఁ ♦ దరకసంబు
 బత్తళిక పొది దొన యనఁ ♦ బరఁగుఁ దూణి
 పెట్టి మందసమును బెట్టె ♦ పెట్టియ యనఁ
 బేటికాభిఖ్య లగు గుణపేటి సాంబ.

63

టీ. మోడు, మొరడు, మొద్దు, మోటు-ర స్థానావు - కొమ్మలులేని
 చెట్టు. బొటియ, కలుఁగు, బొక్క, బొంద, లోయ-గి బిలము. అడును,
 బురద, తొంపి, అసలు - ర పంకము. మడుఁగు, మడువు - ౨. ప్రాదము.
 పొడవు - ౧ ఉన్నతము. గోడ-౧ కుడ్యము. సోరణగండ్లు - ౧ గవాక్షము,
 మాడుగులు, మిదైలు, మచ్చులు-3 కొయ్యతోఁ గట్టినయిండ్లు. తరకసము.
 బత్తళిక, పొది, దొన - ర ఆములపొది. పెట్టి, మందసము, పెట్టె, పెట్టి
 య-ర పేటిక.

నీ. ఎన బోడు మాదిరి ♦ యీడు పురుడు మాద్రి
 సాటి పాటి తరంబు ♦ దీటు దినుసు
 సరి యుద్ది ప్రతి దిన్ను ♦ సవతు పోలిక దొర
 జత యనఁగా సదృశమున కెసఁగుఁ
 బల్లకి పల్లకి ♦ పాలకి పాల్కి నాఁ
 బల్యంకికాఖ్యలు ♦ పరఁగు లాలి
 యుయ్యాల యుయ్యేల ♦ యూయేల తొట్ల బో
 ల యనంగ డోలి కా ♦ హ్వయము లెసఁగుఁ

తే. గంకటియు మంచ మనఁ జెల్లు ♦ ఖట్వమునకుఁ
 బీట పలక యనఁగ నొప్పుఁ ♦ బీతమునకు
 బరణియుఁ గరాట మనుపేళ్లు ♦ భరణి కమరు
 నిచ్చెన యనఁగ నిశ్రేణి ♦ నెగడు సాంబ. 64

టీ. ఎన, జోడు, మాదిరి, ఈడు, పురుడు, మాద్రి, సాటి, పాటి,
 తరము, దీటు, దినుసు, సరి, ఉద్ది, ప్రతి, దిన్ను, సవతు, పోలిక, దొర, జత-
 ౧౯ సమానములనుట. పల్లకి, పల్లకి, పాలకి, పాల్కి - ౪ పల్లకి. లాలి.
 ఉయ్యాల. రూ. ఉయ్యాల - ఉయ్యల, ఉయ్యల. రూ. ఉయ్యల-ఉయ్యల-
 ఉయ్యల-ఉయ్యల, తొట్ట, జోల - ౧౧ డోలిక. కంకటి, మంచము - ౨
 ఖట్వము. పీట, పలక-౨ ఆసనము. బరణి, కరాటము- ౨ కాటుకభరణి.
 నిచ్చెన - ౧ నిశ్రేణి - ఎక్కుసాధనము.

సీ. ఉలి యు క్కిను మనఁగ ♦ నొనరు నయస్సంజ్ఞ
 చెంబు రాగి యనఁ దామ్రం బెసంగుఁ
 దగరము కరుగు డానఁగ నీసము రహించు
 కాంస్యంబు వర్తిల్లుఁ ♦ గం చనంగఁ
 ద్రపునామ మమరుఁ బిత్తలి యిత్తలి యనంగఁ
 గుండలు చట్టు మూఁకుళ్లు బుడ్లు
 కడవలు బాసలు ♦ పిడతల్ వెస శ్లస
 భాండముల్ తగు నాచు ♦ పాచి యనఁగ

తే. శైవలం బగు నూతులు ♦ బావు లనఁగ
 వెలయుఁ గూపంబులకు గుంట ♦ కొలను కొలకు
 తిరుకొళం బన సరసికి ♦ బరఁగు వాఁక
 తేలు వంక వాఁ గనఁ జేరు ♦ లెసఁగు సాంబ. 65

టీ. ఉలి, ఉక్కు, ఇనుము - 3 అయము - లోహము. చెంబు (ఇది ద్రావిడము.), రాగి - ౨ తామ్రమనులోహము. తగరము, కరుగుడు - ౨ సీసము. కంచు - ౧ కాంస్యము. పిత్తళి, ఇత్తళి. రూ. ఇత్తడి - 3 త్రపు పనులోహము. * కుండ, చట్టి, మూఁకుడు, బుడ్డి, కడవ, బాన, పిడత, వెసరు - ౮ మంటికుండలలోభేదములు. నాఁచు, పాఁచి - ౨ తైవాలము. పాఁచిలేక. నూయి, బావి - ౨ బావి. గుంట, కొలను, కొలఁకు, తిరుకొళము (ఇది ద్రావిడపదము.) - ౪ సరస్సు. వాక, ఏఱు, పంక, వాఁగు - ౪ నది.

సీ. మీల్ మీలు చేపలు ♦ మీనులు తెఱగంటలు
మచ్చెము లనఁ జెల్లు ♦ మత్స్యములకుఁ
దాఁబేలు తామేలు ♦ నాఁ బొల్పుఁ గూర్తము
నెం ద్రెండ్రకా యన ♦ నెనఁగుఁ గర్క
యోడ కల మనంగ ♦ నొనరు నావకు వాన
జడి ముసు రనఁగ వర్షమున కలరు
వానతాల్ వడగండ్లు ♦ నా నొప్పుఁ గరకలు
నిసు మన నిసు కన ♦ నిసు వనంగ
తే. మెఱయు నై కతనామముల్ ♦ కురుజుతేనె
పుట్టతేనియ పెరతేనె ♦ పువ్వుదేనె

* కుండ=సాధారణపాత్రము. చట్టి=నోరువెడల్పుగానుండుగిన్నెపం
టిపాత్రము. మూఁకుడు = మూతపెట్టెడిపాత్రము. బుడ్డి = నోరుసన్నగ
ను బొడ్డువుగాను నుండుపాత్రము. కడవ=నీళ్లు మొదలగునవి తోఁచుచుండు.
బాన=నోరు చిన్నదిగను కడుపు పెద్దదిగను నుండుకుండ. పిడత = చిన్నగిండి
చెంబుపంటి పాత్ర. వెసరు=పండుటకుఁ దగినపాత్ర.

జొంటితేనియ యనఁ దగు ♦ సుమరసంబు

శంబధరనుతసుగుణక♦దంబ సాంబ.

66

టీ. మిను (దీనికి బహువచనము మీలు, మీల్, మినులు), చేఁట, తెఱగన్ను, మచ్చెము (ప్ర. మత్స్యము.) - ౪ మత్స్యము. తాఁజేలు, తామేలు - ౨ కూర్మము. ఎండ్రీ, ఎండ్రకాయ - ౨ కర్కాటకము. ఓడ, కలము - ౨ నావ. వాన, జడి, ముసురు - ౩ వర్షము. వానతాలు, వడగండ్లు - ౨ వర్షోపలములు. ఇసుము, ఇసువు, ఇసుక - ౩ నీకత. కురుజులేనె, పుట్టలేనె, పెరలేనె, పువ్వుచేనె (పువ్వు+లేనె) = పుష్పములయందలిలేనె, జొంటితేనె - ౫ మకరందము.

సీ. జముకాణము తివాసి ♦ జంబుకాణ మనంగఁ

గంబళాఖ్య లగు బంగారు హొన్ను

జాళువా పుత్తడి ♦ మేలిమి బంగరు

పసిండి పొన్ను కడాని ♦ పైండి యుదిరి

యన సువర్ణము వొల్చు ♦ నపరంజి కుందనం

బనఁ దప్తకనక మాఁ ♦ దునుక తునియ

చిదురుప చిదురు నాఁ ♦ జెలఁగు ఖండమునకుఁ

బొది ప్రోగు వామియుఁ ♦ బ్రోవు లిట్ట

తే. కుప్ప యన రాశి కగు సజ్జ ♦ యుప్పరిగయు

మహాలు మేడ యనంగ హార్త్య మగుఁ ద్రోవ

దారి తెన్ను తెరు వనఁ బథంబు వెలయు

రవ రజం బన లవముపే ♦ శ్లవును సాంబ.

67

టీ. జముకాణము, తివాసి, జంబుకాణము - ౩ కంబళము. బంగారు, హొన్ను, జాళువా, పుత్తడి, మేలిమి, బంగరు, పసిండి, పొన్ను, కడాని, పైండి. రూ. పయిండి, ఉదిరి - ౧౨నువర్ణము. అపరంజి, కుందనము - ౨ పుటము

వేసినబంగారము. తునుక, తునియ, చిదురువ, చిదుర-ర భండము. పొది, ప్రోగు, వామి, ప్రోవు, తిట్ట, కుప్ప - ౬ రాశి. నజ్జ, ఉప్పరిగ, మహాలు (ఇది యన్యదేశ్యము.), మేడ - ౪ మార్త్యము. త్రోవ, దారి, తెన్ను, తెరువు-౪ మార్తము. రవ, రజము-౨ కొంచెము.

నీ. అడవి కాన యనంగ ♦ నటవికి దగు వశాసు

తోట సింగారపుఁదోట నంద

వన మనంగను నుపవన మొప్పు నడబావి

డిగ్గియ దొరు వన ♦ దీర్ఘిక తగుఁ

బవ్వలింపుబిడారు ♦ పడకటి ల్లనఁ గేళి

గృహ మగు బోనపుటిల్లు వంట

యిల్లు సువారంపుటి ల్లనఁ బాకమం

దిరము రాజిలు దగతీర్పు చల్ల

తే. పంది లనఁ జలిపంది లనం దనర్పు

సలిలశాలాభిధలు నీరుచల్ల నీరు

మజ్జిగయు జలతక్రనామములు విసన

కట్ట వీవన యన వృంతక మగు సాంబ.

68:

టీ. అడవి (ప్ర. అటవి.), కాన (ప్ర. కాననము.)-౨ ఆరణ్యము.

వశాసుతోట, సింగారపుఁదోట, నందవనము-3 ఉద్యానము. నడబావి,

డిగ్గియ. రూ. డిగ్గె, దొరువు - 3 దిగుడుబావి. పవ్వలింపుబిడారు, పడకటిల్లు

(పడక+ఇల్లు) - ౨ శయనగృహము. బోనపుటిల్లు(బోనము+ఇల్లు)=ఆనన్నము

పాకముజేయునట్టి యిల్లు, వంటయిల్లు, సువారంపుటిల్లు (సువారము+ఇల్లు)=

వంటకైనయిల్లు-మహానసము-పాకశాల. దగతీర్పు, చల్లవందిలి, చలిపందిలి-

3 పానీయశాల. నీరుచల్ల, నీరుమజ్జిగ-౨ నీటితోఁగూడిన మజ్జిగ. విసనకట్ట,

వీవన - ౨ తాళవృంతము.

క. భువి నీస్థావరవర్ధను

సవరణప్రాసినను వినినఁ ♦ జదివిన యమ్మా

నవులను విద్యామతివై

భవశాలులఁ గా నొనర్చు ♦ పశుపతి సాంబా. 69

తా. పుడమియందు ఈస్థావరవర్ధను చక్కఁగా వ్రాసినవారును, వినిన వారును, చదివినవారును నీయనుగ్రహమువలన విద్య, మతి, కలిమియుఁ గలవారగునట్లు చేయుము.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

తిర్యగ్వర్ధు.

క. శ్రీగౌరీపతి నీపై

బా గౌరీతి రచియింతుఁ ♦ బటుకవితాథా

రాగతిఁ దిర్యగ్వర్ధును

వేగమె నిగిడించి ప్రోవఁవే శ్రీసాంబా. 70

తా. కాంతియుతుండవయిన ఓగౌరీనాయకా! నీకంకితముగాచక్కని వైలిని దిట్టమైన కవిత్వధార మెరియఁ దిర్యగ్వర్ధును వేగిరముగా రచియించెదను. దానిని వేగిరముగాఁ గొనసాగించి కాపాడుము.

సీ. నెఱసరి సింగంబు ♦ తెఱమొగము మెకంబు

మెకములదొర జడఁమెకము బొబ్బ

మెకము వెడఁదనోటిఁమెకము గుబ్బలిపట్ట

గుట్ట మేనుంగులఁగొంగ యనఁగఁ

జలఁగు సింహముపేళ్లు ♦ పులి చాఱిలమెకంబు

దెరువుఁగాపరి పసిఁతిండిపోతు

మువ్వన్నె మెక మనఁ ♦ బొలుపొందు వ్యాఘ్రంబు

వాపురము పటాణి ♦ వారువంబు

తే. జిక్కి మాపు గుట్టము తేజి ♦ యెక్కిరింత

తత్తడి రవాలు నడగఁడు ♦ కత్తలాని

తురికి బాబా యనఁగ నొప్ప ♦ దురగమునకుఁ

గొమ్మనఁగఁ దనమేరు శృంగమ్ము సాంబ.

71

టీ. నెఱుసరి=కొర్రముగలది, సింగము (ప్ర. సింహము.), తెఱుమొగము=మెకము=విరివిమోముగల మృగము, మెకములదొర=మృగరాజు, ఇడమెకము=కేసరములుగలది, బొబ్బ మెకము=గొప్ప నాదము చేయుమృగము, వెడఁదనోటిమెకము = విశాలముఖము గలమృగము, గుబ్బలిపట్టిగుట్టము = పర్వతపుత్రికి (పార్వతికి) వాహనము, ఏనుఁగులగొంగ = గజశ్రువు-౯ సింహము. పులి, చాఱులమెకము=గీఁతలుగలమృగము, తెరువుగాఁవరి=మార్గమునఁ గాచియుండునది, పసితిండిపోతు = పసులను భక్షించునది, మువ్వన్నె మెకము=మూఁడువర్ణములు (నలుపు, తెలుపు, పసుపు) గల మృగము - గివ్యాఘ్రము. వాపురము, పటాణి, వారువము. రూ. వార్వము, జిక్కి, మాపు, గుట్టము, తేజి. రూ. తేజీ, ఎక్కిరింత. రూ. ఎకిరింత, తత్తడి, రవాలు, నడగఁడు, కత్తలాని. పా. కత్తళఁడు, తురికి, బాబా-౧౮ అశ్వము. శృంగము-౧ శృంగము.

సీ. సి బృహేనిమెకంబు ♦ గబ్బుచెంపమెకంబు

గొప్పయజ్ఞమెక మెక్కుడుమెకంబు

గౌరు చెయ్యిగలమెకము రెండుత్రాగు దే

నుఁగు పలుగొమ్ములు ♦ దగినమెకము

హత్తి బల్లలమెకం ♦ బన దంతిపేళ్ళగుఁ

బుట్టకూటిమెకంబు ♦ బొచ్చుమెకము

వెనుచూపుమెక మెల్లు ♦ వెలిసోటిమెక మన
 భల్లూకనామముల్ ♦ పరంగు గొరిజ
 తే. గొరిసె యన ఖుర మమరును ♦ గో రనంగ
 నఖము తగు జోడనలు రవనడలు నడ్డ
 వేడెములు పర్వ లనఁ జొట్టు ♦ వేడెము లనఁ
 బంచధారలనామముల్ ♦ పరంగు సాంబ.

72

టీ. సిద్ధిమేనిమెకము=పాడలుగలమేనితోఁ గూడినమృగము, గబ్బు
 వెంపమెకము = మదగంధముగలమృగము, గొప్పయజ్ఞమెకము=వెద్దపాదము.
 లుగల మృగము, ఎక్కుడుమెకము=రాజులెక్కిడిమృగము, గొరు, చెయ్యి
 గలమెకము=తోండముగలమృగము, రెండుత్రాగుడు = రెండుమాటులుత్రా
 గునది-ద్విభుము, ఏనుగు. రూ. ఏనిక, పలుగొమ్ములు దగినమెకము=బండ్ల
 కొమ్ములుగాఁగల మృగము, హత్తి (ప్ర. హస్తీ), బల్లలమెకము=గొప్పతల
 గలమృగము-౩ గజము. పుట్టకూటిమెకము=పుట్టకూటిని (చీమగుడ్డతోఁ
 గూడిన పుట్టమంటిని)దినుమృగము, బొచ్చుమెకము=బిడలినిండుగవెండ్రుకలు
 గల మృగము, వెనుచూపుమెకము, ఎల్లు, వెలిసోటిమెకము-గి 'ఎలుగు
 గొడ్డు. గొరిజ, గొరిసె - ౨ గిట్ట-ఖురము. గోరు-నఖము. జోడనలు=ధారి
 తములు, రవనడలు=అస్కందితములు, అడ్డవేడెములు=రేచితము, పర్వలు=
 పుతములు, చుట్టువేడెములు=వర్ణితములు-గి గుఱ్ఱముయొక్క నడకభేదములు.

సీ. పసి గిడ్డి మొద వావు ♦ పసరము తొడు కనఁ
 బళ్ళవువేళ్లగు గిబ్బు ♦ బసవఁ డాల
 పోతు నాఁజోతు మూఁపురముదా ల్పెద్దు ము
 క్కంటిమా వన వృషాఁఖ్యలు దనర్చు
 గోడె గిత్త యనంగఁ ♦ గొఱలు నుత్సాఖ్యల
 క్రేపు పడ్డయగూడ ♦ లేగ పెయ్య

యన వత్సనామంబు ♦ లలరును నెనుపెంటి
 బట్టె నా మహిషికీ ♦ బరంగు దుంత
 తే. దున్న పో తన మహిషమా ♦ దొడ్లు తొట్టు
 పట్టు లనంగ గోస్థానములో ♦ పరంగు మంద
 కదుపు పదు వనఁ జెలంగు గోగణము పాగ
 లాయ మన నొప్పు వాజికాళిలకును సాంబ.

73

టీ. వసి, గిడ్డి, మొదవు, ఆవు, పసరము, తొడుకు-౬ పశువు. గిబ్బ, బసవండు, ఆలపోతు, ఆచబోతు, మూపురముదాల్పు, ఎద్దు, ముక్కంటిమావు
 = శివునివాహనమైనది - ౭ వృషభము. కోడె, గిత్త - అబిన్నయెద్దు-ఉడుము.
 క్రేపు, పడ్డ, దూడ, లేంగ, పెయ్య - గి ఆవుదూడ-పెత్తము. ఎనుపెంటి
 (ఎనుము+పెంటి), బట్టె-అనుహిషి-గేదె. దుంత, దున్న, పోతు - ౩మహి
 షము. దొడ్డి, తొట్టుపట్టు - ౨ పసులకొట్టము. మంద, కదుపు, పదువు - ౩
 ఆవులగుంపు. పాగ. పా. పాగా, లాయము - ౩ అశ్వశాల.

సీ. సింగంబుగొంగ దచ్చియడుగులమెక మ
 నంగ శరభాఖ్య లౌఁ ♦ దగరు జంట
 మొగమువేలుపుతేజి ♦ పొట్టేలు గొటియపో
 తేడిక యన మేష ♦ మెసంగు నిట్టి
 నులికొమ్మ మెక మన ♦ వెలయుఁ గృష్ణమృగంబు
 జింక లే డన మృగి ♦ చెలంగుఁ బిల్లి
 చీలి యనంగ మాఁబ్దాల మాఁ గుండేలు
 చెవులపో తనంగ రంజిలు శశంబు

తే. నొంటె లొట్టిపిట్ట యనంగ ♦ నుష్ట మమరుఁ
 గణితి కణఁ జనఁ దనరు గోకర్ణమృగము

సిక్కుమక మెండ్రీమేతరి ♦ నక్క బుద్ధి

మెక మనగ జంబుకాఖ్యలు ♦ మెఱయు సాంబ. 74

టీ. సింగపుగొంగ = సింహమునకువిరోధి, దచ్చియడుగులమెకము = ఎనిమిదికాళ్లమృగము-౨ శరభమృగము. తగరు, జంటమొగమువేలుపులేజీ-రెండుముఖములుగల వేల్పునకు(అన్నికి)వాహనము, పొట్టేలు, గొఱియపోతు. రూ. గొట్టేపోతు. ఏడిక - ౫ మేషము. ఇట్టి, నులికొమ్ముమెకము = మెలికలు దిరిగినకొమ్ములు గలమృగము - ౨ కృష్ణమృగము. జింక, లేడి. రూ. లేటి-౨ ఆడుజింక. పిల్లి, చీలి - ౨ మార్జాలము. కుందేలు, చెవులపోతు-౨ శశము. ఒంటె. రూ. ఒంటియ, లొట్టిపిట్ట. రూ. లొట్టిపిట్ట-లొట్టిపిట్ట. పా. లొట్టియ-లొట్టె-లొట్టేనుగు-ఒడ్డన్ము. కణితి. రూ. కడితి, కణజా. రూ. కడజా-ర గోకర్ణమృగము. పిక్కుమెకము=పంచన చేయుమృగము, ఎండ్రీమేతరి = ఎండ్రకాయలనుదినునది, నక్క, బుద్ధిమెకము- ౪ జంబుకము.

సీ. కొమ్మలెంకిమెకంబు ♦ తిమ్మడు వెకిరింత

కొంతి నాఁ గపివేళ్లు ♦ కొఱలుచుండు

జల్లితోకమెకంబు ♦ సవరంపుమెక మనఁ

జమరికిం జనుఁ బంది ♦ చప్పరింత

కొమ్ముకాఁ డూటమెకమ్ము వేవులమిత్తి

ము నైలమేపరి ♦ మోటుమెకము

వాలుమెకంబు రోబంటరి యొంటరి

ముట్టెమెకము పీటవెట్టుమెకము

తే. ఏకలము గుర్తురిం తన ♦ నెనగు దంపి

పొడమెకము దుప్పి యనఁ బొలుపడరు రామ

మృగము మనుఁబో తనగ బుశ్యమృగము దనరు

బల్లి గౌ శన ముసలికి ♦ బరగు సాంబ.

టీ. కొమ్మటెంకిమెకము=చెట్లకొమ్మలె యునికిపట్టుగాంగల మృగము-
 శాఖామృగము, తిమ్మడు, వెకిరింత=తన్నెచ్చరించువారిని వెక్కిరించునది,
 తోఁతి. రూ. తోఁతి - గ వానరము. జల్లితోఁకమెకము=వలుచనివెండ్రుకలు
 తోఁకయందుఁ గలమృగము, నవరంపుమెకము=నవరములకైనమృగము-
 చమరమృగము. పంది, చప్పరింత=చప్పరించితినునది, కొమ్ముకాఁడు=కొమ్ము
 గలది, ఊటమెకము=దృఢమైనమృగము, వేపులమిత్తి = కుక్కలకుశత్రువు,
 మున్నెలమేపరి = తుంగగడ్డలనుదినునది, మోటుమెకము=*మోటుపయోగింపఁ
 బడుమృగము, వాలుమెకము=కూరమైనమృగము, హోబంటరి, బింటరి, ముట్టె
 మెకము = ముట్టెగలమృగము, పీఁటవెట్టుమెకము=వల్లముత్రవ్వకూర్చుండు
 మృగము. ఏకలము, గుర్గురింత=గుఱగుఱయని చప్పుడుచేయునది-౧౪ అడవి
 పంది-వరాహము. పొడమెకము, దుప్పి - ౨ రామమృగము. మనుఁబోతు-
 ౧ ఋశ్యమృగము. బల్లి, గొలి - ౨ బల్లి.

సీ. తోఁడేలు గొఱియల*సూ డన వృక మొప్పు
 ముంగిస వెంట్రువ ♦ ముంగి యనంగ
 బభ్రువు తగుఁ గొక్కు ♦ పందికొ క్కన మూషి
 కకుఁ బొల్చు గాడిద ♦ గాలిగాఁడు
 చలువగుఱ్ఱము తేవు*జక్కి యన ఖరాఖ్య
 లగు మొలుగుడు జాగి*లమ్ము గుక్క
 వేపి నా శునకంబు ♦ వెలయును దొండ యూ
 సరవెల్లి యనఁ దగు ♦ సరటమునకుఁ
 తే. జిట్టెలుక యన బాలమూ*షికకుఁ బొల్చు
 నుడుము తేల్ల మేపరి యన ♦ నొనరు చుండు

*మోటు-అనఁగా పందికెడుట మనుష్యాకారముగా నిలిపిన కపట

అశ్వము.

నవని గౌధేరనామధేయములు మహిత

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

76

టీ. తోడేలు, గొటియలనూడు = గొట్టెలకు శత్రువు - ౨ వృకము. ముంగిస, వెంట్రువ, ముంగి - ౩ నకులము. కొక్కు, పందికొక్కు - ౨ మూషికము. గాడిద, గాలిగాడు, చలువగుట్టము = చాకలి చలువచేసినబట్టలు మోయువాహనము, తేవుజక్కి = చాళిరేవునందుండుగుట్టము - ౫ ఖరము. మొలుగుండు, జాగిలము, కుక్క, వేసి - ౪ శునకము. తొండ, ఊసరవెల్లి - ౨ సరట. చిట్టెలక (చిటు+ఎలుక) = చిన్న ఎలుక - ౧ చుంచు. ఉడుము, తేళ్ళ మేపరి - ౨ ఉసుము - గౌధేరము.

నీ. తంతువాయ మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్న

పిల్లి సాలీఁ డన ♦ రాళ్ళరాసి

గాఁడు గరిమిడియెల్ల యన నాఖువు దగు

నెఱకలు చట్టుపల్ ♦ గలులు తెక్క

లనఁ బక్షములు పొల్పు ♦ లావు లీఁక'లనంగఁ

బర్ణంబు తగు గువ్వ ♦ పక్కి పిట్ట

పులుఁ గనఁ బక్షికి ♦ వెలయు మదికొలంకు

పులుఁగు తెల్లనిపిట్ట ♦ నలువలేజి

తే. పాలు నీరును వెలిసేయుపక్కి యంచ

యన మరాళంబు తగుఁ గెంపుకనులపుల్లు

తలిరుమేతరి సాఁకుడుపులుఁగు మావి

కొమ్మయిలుపుల్లు కోవెల ♦ కోయి లనంగఁ

బరభృతమునామధేయముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

77

టీ. పాదట్టుపురుగు. రూ. పాదొట్టుపురుగు = ఇండ్లలోపలి వాసము

లకు పటెలకు పటెడుబూసిని గలిగించుపురుగు, సన, పిలి. సాలీఁడు - ౪ సాలె

పురుగు. తాళ్ళరాసిగాడు, గరిమిడియెలుక-గొప్పయెలుక. ఎఱకలు, చట్టు
 పలు, గఱులు, తొక్కలు - ర పక్షములు. లావులు, ఈకలు-ఆఈకలు-
 పర్జములు. గువ్వ, పక్కి (ప్ర. పక్షి.), పిట్ట, పులుంగు-ర పక్షి. మదికొలంజ
 పులుంగు = మానససరస్సునందలిపక్షి, తెల్లనిపిట్ట = తెల్లవర్ణముగలపక్షి, నలువ
 లేజి = బ్రహ్మవాహనము, పాలునీరును వెలినేయుపక్కి, అంచ-గి హంగము.
 శంపుకనులపుల్ల = ఎఱ్ఱనికన్నులుగలపిట్ట, తలిరుమేతరి = దిగుల్లు. తినునది,
 సాంకుడుపులుంగు = ఇతరులచే-కాకులచే సాంకటబహుపక్షి-పరభృతము. మాది
 ...పుల్లు = మీమిడికొప్పుయందు వసించుపిట్ట, కోవెల, కోయిల-ఁగి కోకిలపక్షి.

సీ. పచ్చతొక్కలపుల్లు ♦ పచ్చవిల్తునిలేజి
 పలుకులపులుంగు సాం ♦ జిలుక చిల్క
 యనంగ శుకాభిఖ్య ♦ లగు బట్టికాడు గో
 ర్వంక గోరింక గోరంక యనంగ
 శారికాహ్వయము లెసంగు నట్టువపిట్ట
 నెమ్మి జొట్టుఁబులుంగు ♦ నెమిలి నమిలి
 పురివిప్పియాడెడిపులుంగు కన్నులుగల
 పులుంగున బర్హికి ♦ వెలయుచుండు
 తే. జంటపిట్ట బటువుగువ్వ ♦ జక్కవ యన
 గోకనామంబు లగు మంచుగ్రోలుపుల్లు
 నిప్పలనుమ్రొంగుపులుంగు వెన్నెలపులుంగున
 నమరును జకోరనామధేయములు సాంబ.

78

టీ. పచ్చతొక్కలపులుంగు = ఆకుపచ్చనితొక్కలుగలపిట్ట, పచ్చవిల్తుని
 లేజి = మన్తధునివాహనము, పలుకులపులుంగు = మాటాడుపక్షి, చిలుక, చిల్క-
 గి తొకము. బట్టికాడు, గోర్వంక. రూ. గోరువంక, గోరింక, గోరంక-
 గి శారిక. నట్టువపిట్ట = నాట్టుమాడుపక్షి, నెమ్మి, జొట్టుఁబులుంగు = జొట్టుగలపక్షి.

శిఖి, నెమలి. రూ. నెమిలి, నమిలి, పురివిప్పియాడెడిపులుఁగు=పంపము పచ్చి
యాడుపక్షి, కన్నులు గలపులుఁగు=నయనమువంటి యాకృతిగల పురిగల
పక్షి - ౮ మయూరము. జంటపిట్ట=ఆలుమగలు గలిసియుండుపక్షి, బటువు
గువ్వ=గుండ్రనిపక్షి, జక్కవ - ౩ చక్రవాకము. మంచుగ్రోలుపులుఁగు =
మంచుపానముచేయుపక్షి, నివ్వలను మ్రింగుపులుఁగు, వెన్నెలపులుఁగు - ౩
చకోరపక్షి.

సీ. విరితేనెత్రావుడు ♦ మరునల్లె బమిపుర్వు

తుమ్మెద తేటి ముద్దుగలకాళ్ళ

పురు గన భ్రమరంబు ♦ పాలుచు లకోరీలు

బకదారు లొడ్డిలు ♦ పల్లటీలు

పావురములు నేలపల్లటీల్ కూకీలు

పావురా లంతరపల్లటీలు

సురటీ లనంగ బొల్పును గలరవములు

కొక్కెర కొంచయు ♦ గొక్కరాయి

తే. యనగ గ్రాంచాఖ్య లగుఁ గొంగ ♦ యన బకంబు

జాలె జలకట్టె యణుజు వేసడము లగుడు

జావడము వారణము బైరి ♦ సాళువంబు

కనిసెరము చెంచడము డేగ ♦ యనగఁ దనరు

శ్వేనమునకు మునీశ్వరాధీన సాంబ.

79

టీ. విరితేనెత్రావుడు=పూవులతేనెను బానముచేయునది, మరునల్లె=
మన్నఘని కల్లెత్రాటివంటిది, బమిపుర్వు, తుమ్మెద, తేటి, ముద్దుగలకాళ్ళపు
రుగు=ముండుజంటల (ఆణు) కాళ్ళపురుగు - పట్టదము-౬ భ్రమరము.
లకోరీలు, బకదారులు, ఒడ్డిలు, పల్లటీలు, పావురములు, నేలపల్లటీలు, కూకీలు,

పావురాలు, అంతరపల్లటీలు, నురటీలు - ౧౦ కపోతములు. కొక్కెర, కొంచ, కొక్కరాయి-3 క్రొంచపక్షి. కొంగ - ౧ బకము. జాలె. రూ. జాలియ, జలకట్టె. రూ. జలకట్టియ. పా. నెలకట్టె, అజుజా. రూ. అడుజా, వేసడము, లగుడు, జావడము, వారణము, బైరి. రూ. బయిరి, సాభవము. రూ. సాభము, కనిసెరము, చెంచడము, డేగ - ౧౦ శ్లోనభేదములు.

సీ. కరువలిమేతరి ♦ కంటివిన్కరి పాము

పుట్టకాఁపరి త్రాచు ♦ చుట్టుపురుగు
విసముతాలుపు చిల్వ ♦ బుసపుర్వు నా భోగి
వెలయుఁ జిలువతోడు ♦ వెన్నుపాన్ను
తడవులనిడువడు ♦ తరిగట్టుత్రాఁడన
నహిపతి కగు నజ్జయలుఁగువులుఁగు
కొడి వుం జన నొప్పు ♦ గుక్కుటనామముల్
గుడ్లగూబ పగటిగ్రుడ్డి గూబ

తీ. యనఁగ ఘూకాభిధానంబు ♦ లగు లకుముకి
మీనవల్లంకి పొదలిక ♦ మీలగొంగ
యనఁగఁ జను వర్తితకుఁ జేరు ♦ లమరు దివ్వె
యార్పు మిడు తన శలభాఖ్య ♦ లమరు సాంబ. 80

టీ. కరువలిమేతరి = గాలిని భక్షించునది, కంటివిన్కరి = చక్షుశ్రవణము, పాము, పుట్టకాఁపరి=పుట్టయందు వాసముచేయునది, త్రాచు, చుట్టుపురుగు = చుట్టుకొని యుండుకీటము, విసముతాలుపు = విషముధరించునది, చిల్వ. రూ. చిలువ, బుసపుర్వు=బుసకొట్టుపురుగు-౧౦ పాము-సర్పము. చిలువతోడు=పాములకుతోడు, వెన్నుపాన్ను=విష్ణువునకు శయనమైనవాడు, తడవులనిడువడు = చిరకాలము జీవించియుండువాడు, తరిగట్టుత్రాఁడు = మంధరపర్వతమునకుఁ గవ్వపుఁద్రాడయినది - రఱదిశేషుడు. అజ్జయలుఁగు

పులుగు = చరణాయుధము, కోడి, పుంజు - 3 కుక్కుటము. గుడ్డగూబ, పగటిగ్రుడ్డి = దివాంధము, గూబ - 3 ఘూకము. లకుముకి, మినవల్లంకి, పొదలిక, మిలగంగ = చేపలకువైరి-3 పిచ్చుక. దివ్వయార్చు=దీపము చల్లార్చినది, మిడుత - ౨ శలభము.

సీ. కాటుకపిట్ట కూకటిగువ్వ యేట్రంత
పులుగులగదుమరి ♦ పోలిగాడు
నాంగ భరద్వాజనానుముల్ తగు గబ్బి
లము గబ్బిడా గబ్బిలాయి చీకు
రా యనంగనుఁ దైలపాయి కాఖ్యలు చెల్లు
మ్రానుదొలుచుపిట్ట ♦ మ్రానుపోటు
వనంగ దార్వాఘాటమున కగు బెగ్గుర
మన సారసమున ♦ కలరు నీరు
తే. కట్టె నీరుపా మన నలగర్ద మలరుఁ
బుడమిచెవి పాములబిడారు ♦ పుట్ట యనంగ
మించు వల్లికనామముల్ ♦ మెట్టు తాప
మెట్టిక యన సోపానాఖ్య ♦ మెఱయు సాంబ. 81

టీ. కాటుకపిట్ట, కూకటిగువ్వ, ఏట్రంత, పులుగులగదుమరి=చతుర్థులకు సంహరించునది, పోలిగాడు. రూ. పోలడు-౬ భరద్వాజవక్షి. గబ్బిలము. రూ. గబ్బిడము, గబ్బిడా. రూ. గబ్బిలా, గబ్బిడాయి. రూ. గబ్బిలాయి, చీకురా. రూ. చీకురువాయి-౮ తైలపాయిక. మ్రానుదొలుచుపిట్ట, మ్రానుపోటుపు-౨ పద్మంగిపిట్ట. బెగ్గురము - ౧ సారసవక్షి. నీరుకట్టె, నీరుఘాము-౨ నీటిలో పసించుపాము-ఆలగర్దము. పుడమిచెవి=భూమికర్ణము, పాములబిడారు = సర్పగృహము, పుట్ట - 3 వల్లికము. మెట్టు, తాప, మెట్టిక. రూ. మెట్టిక - 3 సోపానము.

సీ. గుమికాడు కాకి నాఁ ♦ గొఱలుఁ గాకమువేళ్లు
 గ్రద్ద యనంగ గృధ్రంబు వెలయు
 జరగు గుబ్బిలికాడు ♦ సకీనాలు వెలయించు
 పక్కి పగటిచీకు ♦ వైడికంటి
 యనఁ గనకాక్షికి ♦ దనరు జవాది జ
 వ్యాజి యనంగ సాంకవము దనర్చు
 కస్తూరి వీణెయుఁ ♦ గస్తూరి యనఁ బొల్పు
 మృగనాభి చట్టపుమెకము పునుఁగుఁ
 తే. బిల్లి యొత్తెడుపిల్లి నాఁ ♦ జేళ్లు వెలయు
 గంధిలమునకుఁ జాతకాఖ్యలు దనర్చు
 వానకోయిల మబ్బునీరానుపిట్ట
 యనఁగఁ గైలాసశైలవిహార సాంబ.

82

టీ. గుమికాడు=మాటముచేర్చునది, కాకి - ౨ వాయనము. గ్రద్ది.
 రూ. గద్ద - గ గృధ్రము. గుబ్బిలికాడు. రూ. గుబ్బిలి, సకీనాలు...
 పక్కి=శకునములను దెలుపుచు, పగటిచీకు=పగలుకన్నులుదెలియనిది, వైడి
 కంటి = బంగరువంటికన్నులుగలది-గీ కనకాక్షి. జవాది. రూ. జవాది.
 జవాదు, జవాజి. రూ. జవాజి - గీ సంకుమదము - ఒకనుగంధద్రవ్యము.
 కస్తూరి, వీణె. రూ. వీణెయ, కస్తూరి-రమృగమదము-ఒకదినును నుగంధద్ర
 వ్యము. చట్టపుమెకము-పునుఁగుచట్టముగల మృగము, పునుఁగుబిల్లి (పునుఁ
 గు+పిల్లి), ఒత్తెడుపిల్లి-3 ఒకజాతిపిల్లి. వానకోయిల, మబ్బునీరానుపిట్ట=
 మేఘజలమును ద్రావెడుపక్షి - ౨ చాతకపక్షి.

సీ. పొడకోడి కానపుం ♦ జడవిపుం జన వన
 కుక్కుటం బగు బొల్లికోడి నీరు

కోడి యనఁగ జలఁకుక్కుటంబు దలిర్పు
 పిట్ట పిచ్చిక యూరఁబిచ్చిక యనఁ
 దగుఁ జటకమున కౌఁ దాఁటరి చలికాపు
 కప్ప యనఁగ భేకఁ మొప్పు జలగ
 నల్లత్రాగు డన రాజిల్లు జలూకము
 మొగటిపురువు గోడపురువు నల్లి
 తే. నాఁగ మత్కుణ మగు నీవఁ యీఁగ యనఁగ
 మఱికకు నొప్పు ములుపుర్వఁ మంటితిండి
 తే లనఁగ వృశ్చికంబు వఁ రిల్లు తొచ్చు
 పురుగు దోమన మశకంబు పరఁగు సాంబ. 83

టీ. పాడకోడి, కానపుంజు, అడవిపుంజు-3 వనకుక్కుటము. బొల్లి
 కోడి, నీరుకోడి-2 నీటియందు వసించుకుక్కుటము. పిట్ట, పిచ్చిక, ఊరఁ
 బిచ్చిక (ఊరక + పిచ్చిక) - 3 ఒకదినుపిట్ట-చటకము, దాఁటరి=దుము
 కునది, చలికాపు=వర్షాకాలమునఁ జలికిఁ బుట్టునది, కప్ప - 3 మండుకము.
 జలగ, నల్లత్రాగుడు-రక్తపానము చేయునది-2 జలూకము. మొగటిపురువు.
 గోడపురువు = గోడయందుఁ బ్రాకునట్టిపురుగు, నల్లి - 3 మత్కుణము.
 ఈఁగ, ఈవ - 2 మఱిక. ములుపుర్వఁ=కొండిగలపురుగు, మంటితిండి=
 మన్న భక్షించునది, తేల - 3 వృశ్చికము. తొచ్చుపురుగు=అడుసుమీఁద
 వాలుపురుగు, దోమ - 2 మశకము.

ప్రీతిని భవదంకిత మా
 నీతిర్యగ్న్వర్గు జగము లెన్నఁగ లోకా
 తీతం బై పూతం బై
 ఖ్యాతం బై ధరను వెలయుఁ గావుత సాంబా. 84

తా. ఓ సాంబమూర్తీ! నేను భక్తితో నీకంకితముగా నొసర్చిన యీ తిర్యగ్వర్ధ లోకులందఱు గొనియాడునట్లు మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయి పావనమై లోకాతీతమై పుడమియందు వెలుగును గాక.

తిర్యగ్వర్ధ సమాప్తము.

నా నా ర్థ వ ర్ధ.

క. శ్రీనాయకసాయక వా

ణీనాయకముఖ్యవినుత • నీపేరిట నే

నానార్థవర్ధ జేసెద

నానార్థము లొసంగి ప్రోవు • ననుఁ గృప సాంబా. 85.

తా. త్రిపురసంహారసమయంబున విష్ణువును దూపునుగా జేసికొన్న వాడా! బ్రహ్మదేవతలచే బొగడఁబడువాడా! నీకంకితముగా నానార్థ వర్ధను రచించెదను. నీవు నాకన్నిసంపదల నొసంగి కాపాడుము.

సీ. గుణమున కాటుకు • గోవు నా విలసిల్లు

గోతికి శాఖ కా • గొమ్మ యనంగ

శకలంబునకును మాటకు బలు కన మించు

నిసువును గోవు నా • బసి యనంగ

గఱికిఁ బైపూరికి • గ ప్పన జెన్నొందు

గొట్టుకుఁ గడమ కా • గొఱత యనంగ

మగగుట్టమునకు గుల్మమున కొ గుం డన

నెలకు జాబిల్లి కా • నెల యనంగ

తే. నూటకును జేవకుఁ దనర్పు • నూట యనంగ

వేడుటకుఁ గాకకుఁ దలిర్పు • వేడి యనంగ

నంకమునకు బిడ్డకును గం ♦ దనఁగఁ బరఁగు
లలితమునిమానసాబ్జరో♦లంబ సాంబ.

86

టీ. 1 శోభ=అల్లెల్రాడు, ఆట. 2 శొప్తు = ఆడుది, చెట్టుశొప్తు.
3 పలుకు=తునుక, మాట. 4 పసి=బాలుఁడు, పసరము. 5 కప్పు = నల్లన,
ఇంటిపైకప్పు. 6 శొఱుత=శొఱ్ఱు, తక్కువ. 7 గుండు-మగగుఱ్ఱము, గుల్ల
ము. 8 నెల=మాసము(3౦ దినములు.), చంద్రుఁడు. 9 డోట=బలము, నీటి
యూట. 10 వేడి (వేడుభాతువు-క్వార్థకము)=వేడుకొని యనుట,
ఉష్ణము. 11 కందు=కళంకము, బిడ్డఁడు.

సీ. ఈతచెట్టును లోఁతు ♦ నీత యనఁ జెలంగు
నజ్జకుఁ గ్రింది కౌ ♦ నడు గనంగ
మాల్కికి నడత కి ♦ మ్మగు నలవా టన
నమ్మకు నవ్వ కౌ ♦ నవ్వ యనంగ
గాడుగును మఱునాఁడు ♦ నలరు నెల్లి యనంగ
నెఱ్ఱకుఁ దిండి కౌ ♦ నెర యనంగ
విరికి నొప్పుటకును ♦ వెలయు నల రనంగఁ
బేరును దండ యకా ♦ బే రనంగ

తే. నది యనుటకు భంగమున కౌ ♦ నల యనంగ
నాత్రమునకు వృత్తమున కౌ ♦ నక్కఱ య
నాలమునకుఁ బలుకుట కౌ ♦ నని యనంగ
సంబరధునీలసజ్జటా♦డంబ సాంబ.

87

టీ. 1 ఈత=ఈతచెట్టు(ఇది సమానపదముయొక్క యొకభాగము,
చీనికి ప్రాతిపదికము.), నీటియందుఈడుట. 2 అడుగు=పాదము, క్రిందిభా
గము. 3 అలవాటు=మాలిమి, స్వభావము. 4 అవ్వ=తల్లి, తాతతల్లి, తల్లితల్లి.

5 ఎల్లి = గొడుగు, మఱునాఁడు-రేపు అనుట. 6 ఎఱి (శకటరేఫము) = ఎఱుపు, ఎర (లఘురేఫము) = ఆహారము. 7 ఆలరు = పుష్పము (నామము.), ఒప్పు (క్రియ.). 8 పేరు = దండ, నామధేయము. 9 ఆల = ఆయనుట (విణ), తరంగము. 10 అక్కఱ = ఆశ్రమము (అలఘురేఫము), అక్కర యను నొక పృతము (లఘురేఫము.). 11 అని = (అనుధాతువు క్తార్థకము. అప్య.) చెప్పి యనుట, యుద్ధము నామము.

సీ. ములికికి జెటువుకోఁపునకు నల్లనఁ బొల్పు
 నైదును దాను నేఁ నన రహించుఁ
 జెవిసొమ్మనకును దంతువుకుఁ బోఁగనఁ జెల్లుఁ
 బురిటికి సాటికిఁ బురు డనఁ దగు
 నడవికిఁ జూడమి ఁ కగుఁ గాన యనఁ బొల్పు
 గల్లును తొయియుఁ గల్లనంగఁ
 గంచుకొమ్మనకు శృంగమున కౌఁ గొమ్మనఁ
 బాచికి దొంగ కౌఁ సాఁ చనంగఁ
 తే. గరువలికి దయ్యమునకు నౌఁ గాలి యనఁగ
 ఘటికయును దల్పుమల్కునౌఁ గడియ యనఁగ
 నూటికిని మద్దనమున కౌఁ నూ అనంగ
 జటులదై తేయమదశైలశంబ సాంబ.

88:

టీ. 1 అల్ల. రూ. అలఁగు = బాటము, చెఱుపుకట్టయొక్క కొనభాగము. 2 విను = విదు, 'నేను' అనుదానికి రూపాంతరము. 3 పోఁగు = కర్ణభూషణము, దారము. 4 పురుడు = అకౌచము (జాతము), సమానము. 5 కాన = అడవి, కనుధాతువు తుమున్నర్థకము (చూచుటకు అనుట). 6 కల్లు = తాయి, మద్యము. 7 కొమ్మ = కంచుతోఁజేయఁబడినయొక వాద్యవిశేషము, శృంగము. 8 నాఁచు = పాఁచి, దొంగ. 9 గాలి = గాడ్పు, దయ్యము. 10 గడి

యః=ఘటిక (24 నిమిషములకాలము), కలుపుగొల్పెము. 11 నూఱు=పదిపదులు (నామము.), బండమీద నొకవస్తువును రాచుట.

సీ. కడుపుగడ్డయుఁ దూము ♦ నడరు బల్ల యనంగ
 విటివికి శయ్య కౌఁ ♦ బట పనంగఁ
 గొముదికిని మ్రొక్కు ♦ కగు వెన్నెల యనంగఁ
 బగలును గంటు నౌఁ ♦ బగ లనంగ
 నంగళ్లు నొకపోఁగు ♦ నగును బేట యనంగ
 నెమలికి మైత్రి కౌ ♦ నెమ్మి యనంగఁ
 బసుపుతావికి వీధి ♦ కెసంగు వాడ యనంగఁ
 జలికిని గాలి కౌ ♦ వలి యనంగఁ

తే. బట్టునకుఁ గొ మ్మనుటకు నౌఁ ♦ బట్టనంగ
 భేదమునకు మూలమున కౌ ♦ వేఱనంగ
 ఫలమునకు వృద్ధునకుఁ దగుఁ ♦ బం డనంగ
 దాసహృదయకాసారకా♦దంబ సాంబ.

89

టీ. 1 బల్ల = కడుపులోనిగడ్డ, తూము. 2 బటపు (బటచుధాతువు కృదంతము)=పొన్ను, వైకాల్పము. 3 వెన్నెల=బోయిత్తన్న-చంద్రునికాంతి, నమస్కారము. 4 పగలు(ఏకవచనము-పగ)=విరోధములు, దినము (ఈయర్థంబున. 'పగలు'అనునదే ఏకవచనము.) 5 పేట=అంగళ్లవరుస, ఒకనూలిపోగు. 6 నెమ్మి=నెమిలి, స్నేహము. 7 వాడ=బసుపువాసన, వీధి, 8 వలి=చలి, గాలి. 9 పట్టు=పట్టువస్త్రము, పూనికి, తీసికొనుము అనుట (ఈయర్థమున విది క్రియ). 10 వేఱు (అలఘురేఫము)=భేదము, వేరు(లఘురేఫము)=చెట్టు వేరు. 11 బండు=ఫలము, మువలివాడు.

సీ. సాముకూటమునకు ♦ సరస కౌగిరిడి నా
 సౌరును ములికి యౌఁ ♦ దీ రనంగఁ

హయశాలకును బాగ ♦ కమరుఁ బాగా యన
 మావి కొమ్మమున కొ ♦ మావి యనఁగఁ
 గాహళి కొకచెట్టు ♦ కలరు బూరుగు యన
 జడితికి విరతి కొ ♦ వడి యనంగ
 హాన్నున కుపకృతి ♦ కొనరు మేల్చి యనంగ
 మురువును సొగసు నొ ♦ మురు వనంగ
 తే. గళుకునకుఁ గంపకొట కొ ♦ వెలుఁ గనంగ
 మాను మనుటయుఁ దరువు నొ ♦ మా ననంగఁ
 జేవడికిఁ బోలిక కెసంగుఁ ♦ కైవడి యన
 డమరుశూలపాశాంకుశాడంబ సాంబ.

90

టీ. 1 గడి=సామచేయుచోటు, సమీపము. 2 తీరు=కాంతి, బా
 లము-ములికి. 3 పాగా=లాయము, తలగుడ్డ. 4 మావి=గుట్టము, మామిడి
 చెట్టు. 5 బూరుగ=కాల్తలీవుక్షము (బూరగ), వాద్యభేదము. 6 వడి=పే
 గము, పద్యమందలియతి. 7 మేలిమి (మేల్చి)=బంగారము, ఉపకారము.
 8 మురువు (మురుగు)=చేతికడియము, అందము. 9 వెలుఁగు=ప్రకాశము,
 వెలుగు=పశువులురాకుండుటకై చేలచుట్టునాటుకంప (ఈయర్థమున ఆర
 నున్న లేదు). 10 మాను=విడుచు (క్రియ.), చెట్టు (నామము). 11 కైవడి=
 చేతియొరవడి (సమస్తనామపదము), పోలిక (అవ్యయము).

సీ. ఘూకంబునకుఁ జెవిఁగూబ కొ గూ బన
 శిశువును బులియు నొఁ ♦ జిలుతె యనఁగ
 సంధ్యవాస్తుటకు సంజకు సందె యనఁ బొల్పుఁ
 బక్షియుఁ దరువు నొఁ ♦ బాల యనఁగ
 నొకమ్మాకునకు వాతెఁటకు మోవి యనఁ జెల్లు
 రిక్కయు బొట్టు నొఁ ♦ జొక్క యనఁగఁ

గూరకు శ్వాసానఃకుఁ జెలంగు నూర్పన
 హెచ్చు నెక్కుటయు నొక నెక్కు డనఁగఁ
 తే. గుచమునకుఁ దల్పుచీలకు ధిగుబ్బ యనఁగఁ
 బక్కకును గుణపమున కౌ ధిగుబ్బ గనంగ
 దళసరికిఁ బర్ణమునకు నొక దళ మనంగ
 శంబరాంకకపర్ణావలంబ సాంబ.

91

టీ. 1 గూబ=గుడ్డగూబ, 'చెవిలోపలిరంధ్రము. 2 చిఱుక=బిడ్డ, పు
 లి. 3 సంఘ=సంధ్యావందనము, సంధ్యాకాలము. 4 పాల=పాలపక్షి, పా
 లచెట్టు, తీరికవృక్షము. 5 మోవి=వృక్షవిశేషము, పెదవి. 6 చుక్క=న
 క్షత్రము, చిలకము. 7 ఊర్పు=కాకము, ఊపిరి. 8 ఎక్కుడు=అధికము, ఎ
 క్కుట. 9 గుబ్బ=స్తనము, తలుపుచీల. 10 బడుగు=చిక్కినవాడు, పీఠుఁ
 గు. 11 దళము (దేశ్యము)=దట్టమైనది, (సంస్కృతము) ఆకు.

సీ. లే పన మెత్తకు ధిగుపుటకుఁ దనర్పు
 డాలనఁగాఁ గాంతి ధిగాలుఁ బరఁగు
 నా డనఁ దగు నాదిఃనమునకు సీమకు
 మిం చన జడలకు ధిమిలుట కగు
 మోడి నా నల్కకుఁ ధిబైడితున్నకుఁ జెల్లు
 బారన బార యిఁకరాలు నొనరు
 దండ నాఁ జెంతకు ధిదామంబున కెసంగు
 సరి యన దండకు ధిసమమున కగుఁ
 తే. దోర మనఁగను స్థూలము ధిసోముదార
 మమరు నా తీత్తిగయును మాఁగారునగును
 గ్రుడ్డనఁగ నండమున కంధఃకునకుఁ బొసఁగు
 సంబరతరంగిణీజటాఁడంబ సాంబ.

92

టీ. 1 లేపు=పాన్పు (నామము.), లేపుట (క్రియ). 2 డాలు=కాంతి తెక్కుము. 3 నాడు=ఆదినము (అరసున్నయున్నది.), నాడు=దేశము (అరసున్న లేదు.). 4 మించు = మెఱుపుదీగె (నామము), మీఱుట (క్రియ). 5 మోడి=కోపము, బంగారుతునుక. 6 బార=చాచినరెండుచేతులపొడుపు, పండ్రెండు 7 దండ = సమీపము, పూవులదండ. 8 సరి = దండ, సాటి 9 తోరము=లావయినది-నోముదారము. 10 అఱు = ఒకసంఖ్య - ఐదునొక్కటి, రోమావళి. (ఈయర్థమున ఆరు అని యాపము.) 11 గుడ్డు = అండము-గుడ్డివాడు.

నీ. కొప్పనంగను వింటిఁకొనకును గబరి కొ
నెన్ను నా నెన్నున • కెన్నుట కగు
న బ్బనంగను దండ్రీ • కగపడమికిఁ జెల్లు
నప్ప యనఁగఁ దండ్రీ • కక్క కమరుఁ
గలు పన మడిలోనికసవును బెరుంగు నౌ
బా సన నానకు • భాష కలరు
డ బ్బన గివ్వకు • డంబంబునకుఁ బొల్పు
మే లన మరులకు • మెచ్చున కగుఁ

తే. బా లగును ఊరమునకును • భాగ్యమునకుఁ
గవ్వు యనఁ బత్రికకుఁ జెవికవ్వు కెనయుఁ
బాప యన బిడ్డకును గనుఁబాప కెనయుఁ
దాపసోత్తమవినుతికదంబ సాంబ.

93

టీ. 1 కొవ్వ=వింటికొన, స్త్రీలకొవ్వ. 2 ఎన్ను=కంఠి (నామము), తలంచు (క్రియ). 3 అబ్బు=తండ్రీ(కళ), బొరకఁగా(ద్రుతాంకము-అబ్బికో అని యాపము.), 4 అప్ప=తండ్రీ, అక్క. 5 కలుపు = చేనిలోనికసవు, పెరుగు. 6 బాస=భాష, ప్రమాణము. 7 డబ్బు = డంబము, ధనము, గవ్వ.

8 మేలు=కోరిక, మెచ్చుకొనుట. 9 పాలు=క్షీరము, భాగము. 10 కమ్మ= చెవిసొమ్ము, జాబు. 11 పాప=విడ్డడు, కంటిపాప.

సీ. పెర యనఁగాఁ దేనెపెరకు వింతకుఁ బొల్పు
మెలుఁ గనఁ గాంతికిఁ మించున కగు
బండ నాఁ దిట్టుకుఁ బలుగుతాఁతికిఁ జెల్లు
బంతి నాఁ జెండును బంక్తియు నగుఁ
చెరుఁ గన దధికిని వృద్ధికి దనరారు
వేట నా గొఱియకు వేట కమరు
వెలి యన బయటికి వెల్లనకుఁ దనర్పు
వీడన వదలును వీడు నలరు

తే. మ బృన్దగ మందుసొక్కును మబ్బును నగు
బులు గనఁగ లాంఛనమునకుఁ బులుగు కొదవు
నా లనఁగ గోవులకు భార్య కతిశయిల్లు
శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ. 94

జీ. 1 పెర (ల. రే.) = తేనెతెట్టె, పెఱ (అ. రే.)=అన్యోదు.
2 మెలుగు=కాంతి, మెలుపు. 3 బండ=తిట్టు, పలుగుతాయి. 4 బంతి =
చెండు, పరుస. 5 పెరుగు = దధి (అరసున్న), వృద్ధియగు (అరసున్న లేదు
క్రియ). 6 వేట=వేటాడుట, గొట్టె. 7 వెలి=బయలు, తెలుపు. 8 వీడు
=పదలు (క్రియ), పట్టణము (నామ.). 9 మబ్బు = మందుసొక్కు, మేఘ
ము. 10 పులుగు=పక్షి, గుఱుతు (అరసున్న లేదు). 11 అలు=గోవులు (బహు
వచనము), భార్య (ఏకవచనము).

సీ. గురు వన నొజ్జకుఁ బరువునకుఁ జెలంగు
నారి నా యల్లకు నాత్తి కైనయు

నూ రనఁ బల్లెకు ♦ నూరువునకుఁ బొల్పుఁ
 దమి యన రాత్రికిఁ ♦ దమికి నమరుఁ
 గరి యన దంతికిఁ ♦ గప్పునకుఁ దనర్చుఁ
 జింత నాఁ దింత్రిణి ♦ చింత యొనరు
 మూల యనఁగఁ గోణమునకు రిక్కకుఁ జెల్లు
 మను వన బ్రతుకును ♦ మనువును నగుఁ
 తే. గూట మన శిఖరమునకు ♦ గుంపున కగు
 జాతి యన నన్వయమునకు ♦ జాతి కెనయుఁ
 బురి యనఁగ నెమ్మిత్తోకకుఁ ♦ బురికి దనరు
 సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

95

చదము.

సంస్కృతమైనపుడు.

తెనుఁగయినపుడు.

1 గురువు	ఉపాధ్యాయుడు	వరువు
2 నారి	స్త్రీ	అల్లెల్రాడు
3 ఊరు	తొడ	గ్రామము
4 తమి	రాత్రి	కోరిక
5 కరి	ఏనుఁగు	కటి=నలుపు
6 చింత	విచారము	చింతచెట్టు
7 మూల	నక్షత్రము	కోణము
8 మనువు	ఒకరాజు	బ్రదుకు
9 కూటము	కొండకొన	గుంపు
10 జాతి	జాతిపువ్వు	కొలము
11 పురి	పట్టణము	నెమలిపించుము.

క. నిస్తులలక్షణకవి యగు

కస్తూరీరంగసుకవి ♦ ఘటియించినయీ

సీస్తగునాంధ్రనిఘంటు ప్ర

శస్తంబై వెలయుఁగాత ♦ జగతిని సాంబా. 96

తా. ఓ సాంబమూర్తి! సాటిలేని లక్షణవేత్త యగు కస్తూరీరంగ
సుకవి రచించిన యామేలగునిఘంటువు పుడమిని ప్రసిద్ధ మై వెలయును
గాక.

క. ఈరుచిరాంధ్రనిఘంటు మ

హారూఢి వహించి మించి ♦ యారవిశేషభూ

తారక మై తారక మై

తారక మకాఁ గాత సుకవితతులకు సాంబా. 97

తా. ఓ సాంబమూర్తి! ఈయువయుక్తమయిన తెలుగునిఘంటువు
మిక్కిలి వన్నె కెక్కి, యన్నినిఘంటువులను మీటి, సూర్యచంద్రనక్షత్రము
లున్నంతవఱకును సుకవిజనులకు పదార్థసందియములను దీర్చి కడలేర్చినదై
శాశ్వతమయి యుండునుగాక.

నానార్థవర్ధ సమాప్తము.

సాంబనిఘంటువు సమాప్తము

శ్రీ ర న్త.

సాంబనిఘంటువు

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అగపడెను	51	అడిదము	65
అంగడి	66	అగ్గమయ్యెన్	51	అడియాలము	47
అంగద	57	అగ్గలంబాయెను	71	అడుగు	44, 100
అంగమచ్చము	47	అగ్గి	17	అడుగుకైదు...	} 9
అంగలార్పు	57	అగ్గించెను	61	దునెదారి	
అంచ	93	అచటన్	64	అడుగుతాటించెన్	61
అంచలేజిహాలతి	10	అచ్చంపు...జాణ	8	అడుగు...గలాడు	8
అంజ	44	అచ్చటన్	64	అడుజు	94
అంటుగైకొనియెను	52	అచ్చరలు	25	అడుసు	80
అంబెను	51	అచ్చు	68	అడ్డ	73
అండ	62	అచ్చెరువు	47	అడ్డగించెను	52
అంశరపల్లటీలు	94	అచ్చోట్	64	అడ్డవేడెములు	88
అందగాడు	34	అచ్చోటన్	,,	అణుజు	94
అందున్	64	అటన్	,,	అరివ	46
అంబెను	51	అటమరించెను	54	అత్తమిట్టెను	49
అంపతి	67	అట్ట	66	అత్తి	77
అంపెను	64	అజ్జపులుగు	95	అదరము	42
అకడన్	,,	అడంచెను	56	అదరు	65
అక్క	30	అడలు	59	అదలించెను	58
అక్కజము	47	అడవి	85	అదిగో	64
అక్కడన్	64	అడవికాంచు	33	అదిమొదలు	57
అక్కర	100	అడవిద్రిష్టరీడు	,,	అదిమత	,,
అక్కతి	53, 100	అడవిపుంజు	97	అజ	64
అక్కు	42	అడిగిన...యావు	25	అనగన్	} 69
అగడు	71	అడిగొట్టు	35	అనపుడున్	

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
అని	55, 101	అరబార...బిడ్డడు	10
అనిఁబడ్డ...క్రొవ	13	అరసెను	61
అనిచెన్	64	అరికట్టెను	52
అనుంగు	30	అరిగెను	54
అనెను	49	అరిది	47
అన్న	30	అరుంగు	80
అన్నగళ	33	అరుగుదెంచెను	58
అన్నింటిలిండికాడు	17	అరుదెంచెను	58
అన్నులకకూన	46	అరునము	49
అన్నువ	70	అఱచెను	51
అవరంజి	84	అఱచెయ్యి	43
అప్ప	30, 105	అఱుత	44
అప్పనసేనెను	49	అఱు	44
అబ్బ	30	అల	27, 101
అబ్బరము	47	అలత	67
అబ్బెను	51	అలఁచి	70
అబ్బము	47	అలపు	70
అమరువాఁడు	34	అలయిక	70
అమవస	26	అలరు	62, 100
అమాస	30	అలరులు	77
అమ్మ	30	అలరువిలుకానియన్న	9
అమ్మ	67	అలవడుట	71, 100
అయిదు	54	అలవాటు	101
అయిదువరాలు	30	అలుంగు	22
అయ్య	30	అలుక	101
అయ్యెడన్	64	అల్లు	64
అరచట్ట	65	అల్లదిగో	66
అరపది	54	అల్లె	66
		అవనడి	71
		అవ్వ	100
		అళది	78
		అళుకు	65
		అసదు	70
		అసలు	80
		అ.	
		అఁబోతు	89
		అకనము	26
		అట	100
		అడన్	64
		అడెను	49
		అడిక	72
		అణి	79
		అత్తరము	59
		అత్తము	47
		అనవాలు	57
		అనాఁడున్ని	52
		అనుకొనెను	52, 54
		అనెను	12
		అమనిచెరి	68
		అమిదము	65
		అముదము	48
		అమెత	61
		అరగించెను	105
		అరసెను	
		అరు	

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

111

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఆరోగణమొనర్చె	46	ఇత్తిగమోముల బలి	11	ఈ.	
ఆరోగణమొనర్చె		యొందు		ఈకలు	93
ఆర్పు	66	ఇనుము	83	ఈగ	97
ఆఱడి	71	ఇనుమడి	53	ఈగి	50
ఆఱు	54, 105	ఇన్నడి		ఈకలె	65
ఆఱుకాట్లపురుగు	94	ఇప్పత్రాలు	72	ఈడు	82
ఆలకించెను	49	ఇబ్బడి	53	ఈత	100
ఆలబోతు	89	ఇమ్మడి		ఈద	18
ఆలము	55	ఇరవు	75	ఈరాణు	54
ఆలిం చెను	49	ఇరుగడలు		ఈరెదు	54
ఆలు	30, 106	ఇరుగలంకులు	64	ఈవ	97
ఆవంకన్	64	ఇరుగ్గేవలు		ఈవి	50
ఆవరించెను	71	ఇరుదెసలు			
ఆవు	89	ఇరుప్రక్కలు		ఉ.	
ఆసగలది	41	ఇరుమెలలు		ఉంపడము	58
ఇ.		ఇరువంకలు	64	ఉక్కరి	35
ఇంగలము	17	ఇర్వంకలు		ఉక్కు	58, 83
ఇంటికిఁగాకపోయె	52	ఇట్టి	90	ఉక్కులి	46
ఇంటివాడు	33	ఇల	80	ఉడుగక	60
ఇంటి	46	ఇలతొల్పు	74	ఉడుము	92
ఇంపు	49, 57	ఇలు	75	ఉడ్డ	54
ఇక్క	64, 75	ఇలుబిడ్డ	38	ఉడ్డకేలుగలాడు	7
ఇగురు	78	ఇల్లాలు	30	ఉదిరి	84
ఇచ్చ	57, 61	ఇల్లు	75	ఉదుటు	58
ఇడుచు	59	ఇవము	25	ఉద్దములు	66
ఇతము	57	ఇనుక	84	ఉద్ది	82
ఇత్తడి	83	ఇనుమంతలేడి	27	ఉనికి	75
ఇత్తలి		ఇనుము		ఉప్పరము	26
ఇత్తిగ	54	ఇసవు	84	ఉప్పరిగ	83

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఉబ్బడంగను	70 ఎ.	ఎన్నడు	60
ఉయాల	ఎంచెన్	61, 71 ఎన్నికనిడెను	71
ఉయేల	ఎండ	26 ఎన్ను	105
ఉయ్యల	82 ఎండమఱువు	80 ఎన్నెన్	71
ఉయ్యాల	ఎండ్ర మేతరి	90 ఎపుడు	60
ఉయ్యేల	ఎగిమీడు	37 ఎప్పటికిని	
ఉయ్యేల	ఎగిరింత	87 ఎప్పుడు	60
ఉఱవయ్యెను	71 ఎక్కటి	55 ఎమ్మెకాడు	34
ఉఱియెను	55 ఎక్కిరింత	87 ఎర	100
ఉఱిమెను	58 ఎక్కుడు	104 ఎఱ	100
ఉఱువు	55 ఎక్కుడుమెకము	88 ఎఱకలు	93
ఉలక	49 ఎక్కువ	ఎఱువు	78
ఉలి	83 ఎచ్చు	63 ఎఱ్ఱ	78
ఉలివు	51 ఎడకాడు	36, 38 ఎలనాగ	46
ఉవిడ	46 ఎడద	42 ఎలమి	48
ఉసిరి	76 ఎడపక	60 ఎలుకలు	93
ఉసిరిక	ఎడవారు	36 ఎలుగు	88
ఉఱి.	ఎడత్రోవకాపరి	38 ఎలువు	
ఉట	100 ఎడఁబాసెను	51 ఎల్లు	60
ఉటమెకము	91 ఎడనెను	51, 57 ఎల్లచ్చుడు	
ఉడ్పులు	66 ఎత్తరంపు...వచ్చేడు	15 ఎల్లి	80, 100
ఉయల	ఎడ 42, 57, 65 ఎల్లదము	65 ఎల్లదము	49
ఉయాల	82 ఎడమచ్చగలసామి	7 ఎనఁగు	62
ఉయేల	ఎడుట	64 ఏ.	
ఉయేల	ఎడ్డు	89 ఏకతము	53
ఉరఁబిచ్చిక	97 ఎన	82 ఏకలము	91
ఉరు	75, 107 ఎనసెన్	58 ఏగుఁబంచెన్	58
ఉర్పు	104 ఎనిమిది	54 ఏగను	59, 54
ఉసరవెల్లి	92 ఎనుపెంటి	89 ఏఱ్ఱింత	96

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఏడిక	96	ఒండు		క.	
ఏడు	54	ఒకటి		కంకటి	82
ఏద్యెన్	50	ఒకడు		కంచము	50
ఏడైతి	55	ఒక్కడు		కంఠ	83
ఏతెంచెను	58	ఒకింతవేడి		కంటివిస్కరి	95
ఏనాఁడు	60	ఒచ్చెము		కంటు	55
ఏనిక	88	ఒడమెలు		కండచక్కెర	69
ఏను	54, 101	ఒడయఁడు		కందు	31, 100
ఏనుంగు	88	ఒడలు		కందు...నీఁడు	14
ఏనుంగులగొంగ	86	ఒడ్డిలు		కటికలు	} 33
ఏనుంగుకొమ్ములు	73	ఒడు	79, 66	కటికలు	
ఏప్రాద్దు	60	ఒత్తెడుపీల్చి		కట్టువిడుపు	52
ఏరాలు	30	ఒద్ద		కడ	26
ఏఱు	83	ఒనరు		కడఁజు	90
ఏఱులమగఁడు	23	ఒప్పు	62, 101	కడకేఁగెన్	52
ఏలిక	37	ఒమ్ము		కడగండ్లు	59
ఏలెన్	57	ఒయ్యారి		కడపట్రెను	64
ఐ		ఓ.		కడమ	63
ఐదు	54	ఓగిరము		కడలియల్లఁడు	7
ఓ.		ఓడ		కడలివెన్న	14
ఓంజలి	53	ఓరెము		కడవలు	83
ఓంటరి	91	ఓరుపు	}	కడవసము	43
ఓంటికాఁడు	33	ఓర్పు		కడవారు	36
ఓంటిపల్లుదొర	4	ఓల		కడాని	84
ఓంటిజంఁజ... కాఁడు	33	ఓలము		కడిది	90
ఓంటియ	} 90	ఓ.		కడుపు	42
ఓంటె		ఓనుకాఁడు		కణఁజు	90
				కణితి	„
				కతలాని	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కత్తకుండు	87	కప్పు...మరుండు	11	కలము	84, 73
కత్తి	65	కప్పుతోవరి	17	కలసెను	51, 58
కత్తెరదొంగ	38	కప్పుడేవ...న్న	20	కలికి	46
కదలిక	47	కప్పుముత్తైదువ	9	కలిగొట్టు	77
కదలెను	55	కప్పుఱాయి	79	కలుంగు	81
కదుపు	60, 89	కప్రము	59	కలుంగు...పాయి	4
కన్	41	కబ్బపుసేతరి	32	కలుపు	69, 105
కనులు	48	కమరు	66	కలుములగ...డ్డ	12
కనియెను	52	కమ్మ	106	కలుములచెలి	9
కనిసెరము	95	కమ్మవిల్తుండు	12	కలువ	78
కను	41	కయి	42	కలువడము	45
కనుగొనెను	52	కయ్యము	55	కలువలనూడు	13
కనుబొమ	42	కర	47	కల్కండ	69
కనులుగలమాను	78	కరాటము	82	కల్లి	57
కనెను	52	కరి	107	కల్ల	70
కన్నగాండ	38	కరుగుండు	63	కల్లరి	35
కన్నది	30	కరువలి	17	కల్లరిండు	38
కన్నయ్య	30	కరువలిమేతరి	95	కల్లు	75, 101
కన్నాకు	69	కఱకం...కము	14	కల్వ	78
కన్నియ	30	కఱకంతుకలయేలు	21	కవ	53
కన్ను	41	కఱకంతురాజి	10	కవుంగిలి	72
కన్నులు...పులుగు	94	కఱి	73	కవ్వడి	22
కన్నుల...విల్తుండు	12	కఱివల్వస్తోడ	20	కవ్వపుమల	75
కన్నె	30	కఱివేల్పు	7	కవ్వపుమలదాల్చు	7
కపురము	59	కఱ్ఱి	22	కనపు	79
కప్ప	78	కఱినేస్తె	7	కస్తె	59
కప్పుము	63	కలను	55	కస్తూరి	97
కప్పు	97, 100	కలపదారి	20	కస్తూరి	,,
కప్పుటే...టి	6	కలపదాల్చులు	29	కళాసము	43

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కభవ	79	కుంఠెనక త్రియ	39	కూకలు	94
కా		కుంఠెనకాడు	36	కూటము	107
కాంచెను	52	కుండలు	83	కూటు	60
కాఁపులు	29	కుందనము	84	కూటువ	60
కాఁడిమాను	68	కుందు	63	కూడు	49
కాకి	97	కుందెను	70	కూడెన్	51
కాటుకపిట్ట	96	కుంబలు	90	కూన	31
కాన	35, 101	కుందేలు	90	కూర్కిడెను	48
కానపుంజు	97	కుక్క	92	కూర్చియిచ్చుమిటారి	39
కాని	65	కుచ్చితుండు	35	కూర్చువాఁడు	36
కానిక	68	కుడిచెను	48	కూలెను	59
కానుక	68	కుడుముదాల్పు	4	కూళ్	34
కాన్క	68	కుత్తుక	44	కె.	
కాపాడెన్	56	కుప్ప	85	కెంగేలు	42
కాయకన్మేటి	19	కుప్పము	75	కెంజాయ	78
కార్పారి	37	కుబునము	65	కెంపు	78, 79.
కార్లచేనడచెను	61	కురుజులేనె	84	కెంపుకనులపులుంగు	92.
కి.		కురువులు	72	కెడనెను	59.
కిటరించెను	64	కుఱింగలి	62	కెమ్మోట	42
కిత్తు	17	కుఱుచ	32, 63, 65	కెమ్మోవిగుఱి	72
కినుక	48	కుఱుపు	43	కెలను	72.
కిన్న	48	కుఱ్ఱి	31	కే.	
కి.		కూ.		కేలు	42.
కిలుగంటు	40	కూకటి	40	కే.	
కిల్లుడి	40	కూకటిగుప్ప	96	కే	42
కు.		కూత	51	కేదువు	65
కుంక	58	కూతకైదువు	19	కేపు	67
కుంచము	73	కూగు	31	కేలాటకాఁడు	35.
		కూతురు	31		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కైవడి	103	కొమిర	39	కోర్కె	61
కైవారమొనరించెను	61	కొమ్మ	46, 100	కోల	67
కైసరుడు	32	కొమ్మ...మొకము	91	కోవల	93
కొ.		కొమ్మకాడు	91	కొ.	
కొంగ	95	కొమ్మ	101	కొంగలి	72
కొంగు	68	కొఱత	100	కొను	41
కొంచ	95	కొఱలు	62	క్రచ్చు	61
కొంచమల...కాడు	11	కొఱనితాల్పు	25	క్రచ్చుటించెను	55
కొంచెము	63	కొలఁతు	83	క్రచ్చుటన్	60
కొండ	74	కొలఁది	70	క్రచ్చెను	47
కొండతొక్క...దణి	16	కొలను	83	క్రక్కలు	32
కొండాడెను	61	కొలము	60	క్రక్కటినెను	71
కొండికవాడు	31	కొలారుబండి	67	క్రడ్డి	22
కొంప	75	కొలిమి	44	క్రడ్డిచెలితేరు	21
కొక్కరాయి	95	కొల్లగాడు	33	క్రంకె	52, 59
కొమ్మ	92	కొల్లారుబండి	67	క్రంకు...తాల్పు	75
కొక్కెర	95	కొల్పు	50	క్రంగును	70
కొట్టెను	51	కో.		క్రేపు	89
కోడుకు	31	కోఁలి	91	క్రొన్నెల...సింగిణి	74
కోద	63	కోక	44	క్రొమ్మడి	40
కోదవ	63	కోచ	61	క్రొవ్వెద	40
కోద్ది	63	కోడి	95	క్రొలి	91
కోన	78	కోడె	89	క్రొలెను	54
కోనియాడెన్	61	కోడెకాడు	34	గ.	
కోప్పు	41, 67, 105	కోపు	67, 68, 100	గంగాజలములు	72
కోమరాలు	39	కోమటి	29	గంజా	58
కోమరిక	31, 39, 46	కోయిల	93	గంజి	53
కోమరు	62	కోర	50	గండు	58
కోమరుడు	31	కోరిక	61		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గంతుకొనె	59	గజులిచేసె	71	గా.	
గందభు...కాడు	18	గడిమె	58	గాడు	45
గంబురము	59	గడ్డ	97	గాంజ	58
గంబురా	59	గణించెను	58	గాడిద	92
గంబూర	59	గదియ	65	గాడ్డ	92
గంబూరా	59	గదవ	43	గాడ్డు	18
గగురుపాత్ర	49	గడ్డ	68	గాడ్డుటరదపుదొర	12
గగురుపాడిచె	49	గనము	70	గాణ	35
గగుర్పొడిచె	49	గన్నెరు	76	గానుసిండి	68
గగురుపాడిచె	49	గన్నేరులు	72, 76	గాము	25
గజముచ్చ	38	గబ్బిడా	96	గామిలదొర	6
గట్టి	55	గబ్బిడాయి	96	గాలి	18, 25, 101
గట్టిమనసువాడు	35	గబ్బిలా	96	గాలిగాడు	92
గట్టివాయి	32	గబ్బిలాయి	96	గాలితండ్రి	26
గట్టివైసుది	39	గబ్బు...మెకము	88	గి.	
గట్టు	74	గబ్బు...సామి	4	గింటెము	44
గట్టురాకొమరితె	9	గమకము	70	గిట్ట	88
గట్టురాకొమరునికా		గమి	60	గిడిగిడి	50
చిననేర్పరి	23	గయ్యూళి	32	గిడ్డ	32
గట్టయేలికమనువాడు	11	గరాను	35	గిడ్డి	89
గట్టరాయడు	74	గరిడి	62, 103	గిత్త	89
గడ	65	గరిత	46	గిన్నె	50
గడము	43, 35	గరిమిడియెలుక	93	గిబ్బరాతు	5
గడి	47	గరిసె	78	గిబ్బసిపాయి	19
గడిదొంగ	38	గరుడిరాతు	7	గిబ్బి	89
గడియ	162	గటిక	79	గిఱక	32
గడించుచాన	39	గణులు	39	గిలుకుపలుకు	59
గడుసరి	35, 55	గలిబిలి	51	గి	
గడ్డి	79	గవురు	88	గిటదగించె	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గీము	75	గుఱుతు	17	గొఱియపాతు	90
గు.		గుఱ్ఱము	87	గొక్తాపాతు	90
గుంజిళ్లు పెట్టింతుకొను		గువ్వ	95	గొల్లియన	68
మేటి	4	గుళ్ళగూబ	96	గొల్లెన	68
గుంట	83	గూ.		గో.	
గుండు	100	గూడారము	68	గోటినాటు	72
గుంపు	60	గూబ	96, 104	గోడ	81
గుఱు	32	గె		గోడపురువు	98
గుఱువేల్పు	4	గెలుపు...లాండు	22	గోడు	57
గుఱువేల్పుతండ్రి	6	గెలుపుమనెక్	64	గోణముదారి	33
గుడారము	68	గే.		గోధి	46
గుడారు	68	గేదె	89	గోరము	89
గుడ్డగూబ	96	గేన్దు	33	గోరంక	93
గుడెతాల్పు	17	గొ.		గోరంట	69
గుడ్డ	45	గొంతు	44	గోరింక	93
గుఱురు	76	గొడుగు	80	గోరు	88
గుబ్బ	104	గొనబు	62	గోరువంక	93, 72
గుబ్బలి	74, 97	గొనము	66	గోర్వంక	72
గుబ్బలా	45	గొప్ప	70	గోల	31
గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము	87	గొప్పబొజ్జగలాండు	4	గోవాండు	34
గుబ్బలి	97	గొప్పబొజ్జగలాండు		గా.	
గుబ్బలికాండు	97	గొప్ప...మెకము	87	గాద	43
గుబ్బెత	46	గొబ్బునక్	47	గారు	88
గుమి	60	గొబ్బులు	50	గాలి	91
గుమికాండు	97	గొరిజ	88	గ.	
గుమరు	78	గొరినె	88	గక్కునక్	47
గురువు	107	గొరువంక	68	గుడ్డి	84
గురురింత	91	గొఱిజ	92	గుడ్డు	105
గుఱుకగొనియె	49	గొఱియలనూద			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గడ్డ	97	చనెను	54	చి.	
చ		చన్నులు	45	చింత	107
చగిడు	45	చప్పరింత	91	చిందము	19
చందమామ	14	చప్పడు	51	చికిలి	79
చందు	14, 26	చమురు	68	చిక్క-పడక	5
చందునయ	23	చలికాపు	97	చిక్కె	51
చందువా	45	చలికొండ	73	చిగిరింత	79
చంద్రవంకలు	72	చలిదాయ	13	చిగురాకువిలుకాడు	12
చందె	56	చలిపందిలి	85	చిగురు	78
చక్కదనము	35	చలివెల్లు	14	చిగురుఁబోడి	36
చక్కాడె	56	చలునగుఱ్ఱము	93	చిచ్చు	17
చక్కి	62, 64	చలువజోలి	14	చిట్టెలుక	92
చక్కుపడగ	54	చల్ల	92	చిదుర	85
చక్కెర	69	చల్లపందిలి	85	చిదురుప	85
చక్కెరవింటిజోడు	12	చవుక	49	చిద్దుప	85
చచ్చె	59	చా		చినుకుఁబూస	79
చట్టపుమొకము	97	చాఁగఱలాడె	49	చిన్న	31
చట్టము	43	చాఁపు	80	చిన్నిపు	50
చట్టపలు	93	చాగము	50	చిరుత	31
చట్టి	83	చాగరతనము	25	చిఱు	70
చదలు	26	చాచులు	45	చిఱుత	31, 104
చదలువాక	22	చాటు	80	చిఱుతోడ	43
చదలులొడుపు	25	చాన	45	చిలుక	93
చదివె	56	చాను	46, 39	చిలుకు	67
చదులలేశి	53	చాను	78	చిలుకకాకు	12
చదువరులు	32	చాయ	64	చిలుకలకొలికి	46
చను	62	చాయ పెనిమిటి	13	చిలుకకు	67
చను దెంచెను	58	చాఱుల మొకము	87	చిలుమునాలు	31
చనులు	45			చిలువ	95

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చిలువజం దెములమేటి	4	చుట్టుకొనెన్	51	చెప్పలు	66
చిలువపానుపుదంట	7	చుట్టువాలు	19	చెప్పెను	49
చిలువబోనంపుఁ బులుగు		చుట్టువు	80	చెయి	42
రాతు	11	చుట్టువేదెములు	88	చెయ్యగలమొకము	88
చిలువమేతరి	21	చులుక	49	చెయ్యలు	48
చిలువకేండు	95	చుల్ల	45	చెఱుగు	45, 68
చిల్గ	93	చుల్లి	68	చెఱుగు	68
చిల్వ	95	చూ.		చెఱుగుమానెన్	52
చివురు	78	చూప్పి	41	చెలగు	62
చివ్వ	55, 65	చూపు	32, 46	చెలి	32, 46
చీకటిగొంగ	13	చె.		చెలికాండు	31
చీకటులమిత్తి	14	చెంగవాలు	50	చెలిమరి	31
చీకు	34	చెండిపాతు	35	చెలియ	46
చీకురాయి	94	చెండె	56	చెలియలు	30
చీకురువాయి	96	చెంచడము	94	చెలుపు	62
చీర	44	చెంత	92	చెల్లి	31
చీలి	90	చెంబెన్	51	చెల్వ	61
చు		చెంబ	42	చెల్లె	30
చుంగ	68	చెంబు	83	చెల్లెలు	20
చుంచుకురులు	40	చెక్కిలి	42	చెటి	36
చుక్క	104	చెక్కు	77	చెవియొక్కె	49
చుక్కలగమికాండు	14	చెట్టు	40	చెవులు	41
చుక్కలతోవ	26	చెడిచె	35	చెవులపాతు	90
చుక్కలు	27	చెడుగు	65	చే.	
చుట్టపురుగు	95	చెదరు	35	చేకలు	48
చుట్టములు	36	చెనటి	72	చేచ	84
చుట్టలు		చెన్నంగులు	62	చేకూర్పు	50
చుట్టలు		చెన్న		చేగ	58

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

121

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చేఁటపీనులదణి	4	చా.	జగిత	80	
చేటు	59	చా	53 జట్టి	59	
చేడియ	46	చాక	49 జడ	58	
చేబడెన్	51	చాకము	53 జడదారి	19	
చేమోడ్పు	50	చాదంతి	23 జడదారికన్నావ	14	
చేయి	42	చావంచ	53 జడదారి... కోడి	16	
చేర	44	చావంచ... దంట	12 జడలదారి	33	
చేరు	68	చావంచ... హేబు	5 జడమెకము	86	
చేరువ	60, 62	జ.	జడి	84	
చేర్వ	62	జంట	53 జడితి	47	
చేప	59	జంట... తేజి	90 జడిసామి	18	
చేవాడికాఁడు	38	జంటప్పిట్ట	94 జడుపు	65	
చొ.		జంత	32 జత	82	
చొకా	62	జంబు	76 జతపీడె	58	
చొకాటము	62	జంబుకాణము	84 జన్నంపుదిండులు	23	
చొకారము	62	జక్రవ	94 జన్నంపుఁ బగవాఁడు	5	
చొక్క		జక్రవచంటి	46 జమిలి	53	
చొక్కటము		జక్రవపగవాఁడు	14 జమిడి		
చొక్కము		జక్రవలయంటు	13 జమిలితల్లులబిడ్డ	4	
చొక్కా	62	జక్కి	87 జమిడి... మేటి	12	
చొక్కాటము		జక్కిని	34 జమిడిపీచోపులు	69	
చొక్కారము		జక్కులదొరనేస్తీ	5 జము కాణము	84	
చొచ్చెన్	}	64 జక్కులపాదుసా	5 జముఁడు	17	
చొఱఁబాఱెన్		జగడము	19 జమునగొంగ	21	
చో.		జగతి	55 జమునదోడు	17	
చోటు	64	జగముకన్ను	80 జమునయ్య	13	
చోట	31	జగము... మేటి	13 జమ్మి	76	
			8 జరిగెను	55	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జలకట్టియ	}	95 జావడము	95 జేన		44
జలకట్టె		జాభనా	84 జ్ఞా.		
జలఁగ	97	జాభనా...కాఁడు	5 జ్ఞాంపము		78
జల్లితోఁకమొకము	91	జి.	జ్ఞాహారు	}	50
జవరాలు	39, 46	జింక	90 జ్ఞాహారువు		
జవాజి	}	91 జింకగు...లంతి	18 జ్ఞా.		
జవాది		జింకతాలుపు	14 జ్ఞాఁక		62
జవ్వని	30, 46	జిగి	79 జ్ఞాదనలు		88
జవ్వాజి	}	జిడ్డు ..బొట్టియ	9 జ్ఞాడు		53, 67, 82
జవ్వాది		97 జియ్య	37 జ్ఞాత	}	50
జవ్వాదు		జిరాయి	67 జ్ఞాతము		
జభుకు	65	జిలుగు	70 జ్ఞాతి		27
జా.		జిల్లు	జ్ఞాల		౭2
జాగిలము	92	జి.	జ్ఞాలి		53
జాగిలి	50	జేబు	78 జ్ఞాహారు	}	50
జాగు	63	జొ.	జ్ఞాహారువు		
జాజరకాఁడు	83	జొంటితేనె	84 ట.		
జాజి	77	జాట్టు	41 టకటొంకు		35
జాణ	31	జాట్టుపులుగు	91 టక్కరి		35
జాతి	107	జాలిమి	65 టాటోటు		35, 70
జాది	77	జ్ఞా.	టింకణ		32
జాను	62	జాదము	72 టెంకణాలు		50
జానుగులు	41	జాజము	72 టెంకాయచెట్టు		76
జానిల్లి	14	జాదు	72 టెంకి		75
జానిల్లియల్లుఁడు	12	జే.	టెక్కము	}	80
జాటెను	63	జేజే	50 టెక్కియము		
జాలరి	33	జేజేగిడ్డి	24 టెక్క		59
జాళియ	95	జేజేతొనియరదము	27 టెక్కము		80
జాళి	95				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జేమాను	75	తగిలెను	51	తముండు	30
త.		తగు	62	తరంగ	27
తవలి	35	తగులుకొనెను	51	తరకనము	81
తవలికాండు	35, 70	తగులువడియెను	51	తరము	82
తావు	75	తగువాండు	31	తరిగట్టు	75
ద.		తగు	63	తరిగట్టుశ్చాడు	95
దగ్గరి	62	తగ్గెను	10	తరువాతన్	63
దప్పి	50	తటాయించెను	52	తఱచు	78
దబ్బర	70	తట్టి	50	తఱిమెను	52
దబ్బు	70, 105	తడఁబడెను	64	తల	42
దబ్బుర	50	తడవు	63	తలఁపు	57
దస్సెక్	70	తడవులనిడువడు	95	తలఁపుచూచి	12
దాలు	79, 105	తడవెను	61	తలఁపుమానికము	25
డింకవేసెను	59	తడుపుదాలుపు	33	తలఁపుమా... గలవాఁ	
దగ్గియ		తత్తడి	87	డు	16
దగ్గి	85	తత్తడి...దంట	19	తలకట్టు	69
దేగ	95	తనంత...నతఁడు	8	తలచమురు	68
దొంక	65	తనరు	62	తలనాండు	57
దొంకె	70	తన్నెను	61	తలవాం...చెలువ	10
దొక్క	42	తవసి	34	తలివము	48
త.		తమకము	57	తలిరు	78
తండ్రి	30	తమలము	61	తలిరుమేతరి	93
తంబర	78	తమి	57, 107	తలిరువిల్లండు	12
తక్కువ	63	తవ్వలము	61	తలుపు	53
తగరము	83	తవ్వి	78	తలఁపు...రాతు	8
తగరు	90	తవ్వికంటి	7	తల్పు	53
తగరు...సాని	17	తవ్విగద్దియబోటి	9	తల్లి	30
తగవుల...తండ్రి		తవ్విచక్కిలిగిరిత	13	తల్లితల్లి	9
		తవ్విదాయ	14	తల్లివేస...దంట	24

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
తవలికాడు	38 తావడము	68 తీరియ	77
తవలి	70 తావళము	68 తీర	77
తవిలెను	51 తావిమోహరి	18 తీట	66
తవ్వ	73 తావు	64,75 తీరు	62,67,103
తలియ	50 తి.	తీర్చి	37
తగుడు	79 తిక్క	36 తీవ	77
తగ్గు	79 తిగ	53 తీవంచ	53
తా.	తిగకంటి...దొర	19 తీవంచ...దిట్ట	8
తాంకెన్	70 తిగ...టెంకి	13 తీవియ	77
తాంచెన్	61 తిగ...దేవర	17 తీవె	77
తాంబేలు	84 తిగప్రా...గాడు	6 తు.	
తాటి...దణితల్లి	22 తిట్ట	85 తుంగ	69
తాటి...బలియించు	21 తిసె	48 తుంట	85
తాటూటు	70 తిన్నన	62 తుంటవిత్...దు	
తాడు	76 తిన్నయ	80 తుండు	12
తాక	8 తిన్నె	80 తుంటి	43
తాతవనటివెలి	22 తిప్ప	74 తుద	76
తానము చేసెను	52 తిమ్మడు	91 తుదగట్టు	74
తావ	98 తియ్య	62 తుటుము	60
తాసికత్తె	39 తియ్యనైనవిలుడు	12 తుడిగొ...రులు	29
తాసివాడు	36 తియ్యమాను	78 తుదిచుక్క...మిటి	20
తామర	78 తిరుకొళము	83 తుదిదిట్ట...టెంకి	19
తామరచూలి	8 తిరుగ	60 తునిమెను	56
తామరపొక్కిలివాడు	7 తిర్మళిక	27 తునియ	85
తామేలు	84 తిలకించెను	52 తునుక	85
తాముమాయ్యెక్	64 తిశాసి	84 తున్న	85
తాలిమి	71 తి.	తుపాసి	37
తార్చి	71 తీర	తుప్పెద	94
తార్చును	52 తీర	77 తురి	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
శుణుము	41	తెలువ	46	తొ.	
శులువ	35	తెలి	78	తొంటిబాసలు	28
శూశొనెను	64	తెలికసిండి	68	తొండ	92
శూపు	67	తెలిదీవిమన్నెడు	7	తొగ	78
శూము	73	తెలిమల	74	తొగచెలికాడు	14
శూరుపుమల	75	తెలిమోముపక్కి	21	తొగరు	78
శూశెను	64	తెలియ	50	తొట్ట	82
శూలించెను	55	తెలివి	79	తొడ	44
తె.		తెలుపు	78	తొడలే. దోడు	21
తెంకాయచెట్టు	75	తెల	50	తొడవులు	69
తెంపరి	55	తెల్ల	78	తొడుకు	89
తెంపి	58	తెల్లజక్కి	24	తొడుసు	58
తెక్కలికాడు	38	తెల్లన	78	తొతు	38
తెగటార్చెను.	56	తెల్లనిసిట్ట	93	తొమ్మిది	54
తెగులు	68	తెల్లమొదపు	25	తొయ్యలి	46
తెన్ను	85	తెల్లి	78	తొరకగ్	59
తెమ్మరకొడుకు	22	తెవులు	68	తొలు	78
తెమ్మర	18	తే.		తొణ్ణి	78
తెమ్మచెలి	17	తేగము	50	తొణ్ణుపట్టు	89
తెర	27	తేజి	87	తొలకగు	55
తెరలను	59	తేజీ	87	తొలి	63
తెరువాటుకాడు	38	తేట	64	తొలిచదువు	28
తెరువు	85	తేటి	94	తొలిజాతెవారు	28
తెరువుగావరి	87	తేనె	83	తొలివేల్పు	25
తెర్వు	85	తేమాను	76	తొలివేల్పువగతురు	24
తెలుగుటి	24	తేరు	67	తొలుకగ్	63
తెలుగుటిమాంకులు	25	తేలు	59	తొల్లి	63
తెలుగుండ్లు	84	తేలు	97	తొవ	78
తెలు... మొకము	87	తేల్ల మొకరి	92	తొవరు	78

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తొ		దగళా		6 దిటవరి	35
తొఁడేలు	92	దగ్గఱ	62	దిట్ట 31, 35, 37, 55	
తొఁబుట్టువు	30	దచ్చి	54	దినుసు	82
తొడఁబుట్టువ	30	దచ్చి... మొకము	90	దిన్న	82
తొడిగోడలు	30	దట్టము	78	దిమ్ము	60
తొడు	30	దణి	37	దివటీలు	68
తొడుపాటు	55	దనము	69	దివియ	,,
తొడెము	70	దప్పి	50	దివ్వటీలు	,,
తొరము	70, 105	దబ్బర	70	దివ్వె	27
తొలు	43	దబ్బిలి	35	దివ్వెచమురు	68
తొలెను	51	దయ్యము	25	దివ్వెయూర్పు	96
త్ర.		దరి	79	దిట్టి (దిట్టి)	41
త్రాచు	95	దళము	104	దీ.	
త్రాచుమొకరి	18	దళవాంఱు	37	దీటు	82
త్రాగను	54	దళాంఱు	37	దీవటి	68
త్రాపెను	54	దవుడ	41	దీవి	50
త్రేప్పెను	55	దా.		దు.	
త్రెమ్మరేడు	17	దాటరి	97	దుండగము	65
త్రుంగను	59	దాడిమ్మ	76	దుంక	89
త్రుంచెను	56	దాది	38	దుగ	53
త్రెల్లెను	59	దానిమ్మ	76	దుగ... పాదుసా	37
త్రోవ	85	దాపు	62	దుగినఁడు	8
ద		దారి	85	దుగ్గికన్నయ్య	74
దట	31, 53	దానిమ్మ	76	దుడుకు	65
దండ	62, 68, 105	ది.		దుత్త	44
దొడు	60	దిక్కు	26	దుకాంఱు	65
దొక్కిన... మేటి	17	దిగులు	65	దునెదారి	87
దొలేర్పు	85	దిగ్గయ	85	దున్న	89

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దుప్పటము	67	దోవతి	58	నలుపు	62
దుప్పటి		దోసకారి	35	నల్ల	78
దుప్పి	71	దా.		నల్లత్రాగుడు	97
దుబ్బ	45	దాడ	41	నల్లన	78
దురము	55	న.		నల్లనయ్య...బిడ్డ	29
దువ	53	నంటు	32	నల్లనయ్యరవాల	21
దువ్వ...జాణ	18	నక్క	90	నల్లి	97
దూ.		నగవు	50	నవ	66
దూడ	89	నగు	50, 62	నవలా	42
దూప	50	నట్టు	75	నవాతు	69
దూబ	35	నట్టువపిట్ట	94	నవు	50
దూరు	72	నడగఁడు	87	నవ్వ	
దూల	81, 66	నడబావి	85	నా.	
దెన	26, 59	నడిమిదిన్నె	50	నాక	69
దేసము	55	నడుము	41	నాఁక	
దో.		ననబోడి	46	నాఁచు	38, 83, 101
దొడ్డ	70	ననలు	77	నాఁటఁగోలె	57
దొడ్డు	89	ననువుకాఁడు	35	నాఁటఁబట్టి	
దొన	81	ననులె	48	నాఁటనుండి	
దొర	32	నమిలి	94	నాఁడాది	
దొరశెన్	51	నమ్మి	94	నాఁడు	105
దొరతో...నన్నాసి	38	నరలు...పెద్దలు	24	నాఁడుమొదలు	57
దొరసెక్	51	నలు	53	నాగకేసరులు	72
దొరువు	85	నలుకుడు	51	నాగవాసము	39
దో.		నలుపు	78	నాధు	105
దోఁపుడుకాఁడు	38	నలువ	8	నాడెకాఁడు	29
దోమ	97	నలువలేజి	93	నాడెము	62
దోయి	44, 53	నలువరాజి	10	నాణెము	
				నాతి	46

పదము.	పుట.పదము.	పుట.పదము.	పుట.
కాన	48 నిద్దర...డలు	24 నుదురా...జీడు	8
నాయన	30 నివ్వచ్చరము	59 నుదురు	41
నారసము	67 నివ్వ	17 నునుపు	79
నారి	66, 107 నివ్వల...లంగ	94 నున్న	
నారికడము	76 నిబ్బది	72 నున్నన	
నాలుగు	53 నివ్వళము	70 నులుగు	27
నావుడు	69 నిలకడ	70 నులుపు	
ని.	నిలువరము	72 నులుము నేనెను	56
నింగి	26 నిలువె...లాడు	16 నులి...కము	90
నింగిచూలి	18 నిల్వెను	52 నులిచెను	56
నిండెను	71 నివ్వెతి	47 నులిమెను	
నిక్కము	72 నినువు	34, 31 నూ.	
నిక్కపు. .స్నీడు	8 ని.	నూయి	88
నిక్కువము	72 నిటిబిడ్డడు	17 నూనె	68
నిక్కువీనులమాపు	24 నిటిమోచరి	27 నూనెముడి	40
నిగ	79 నిటియొడయందు	17 నూలు	102
నిగడెను	71 నిటుకాడు	34 నె.	
నిగ్గు	79 నిరుకట్టియ	96 నెగడి	25
నిచ్చ	60 నిరుకట్టె	96 నెగడెను	61, 71
నిచ్చలు	82 నిరుకోడి	97 నెల్లి	42
నిచ్చెన	72 నిరుచల్ల	85 నెన్నడుము	41
నిజము	37 నిరుపాము	96 నెన్నుదురు	
నిజోగి	80 నిరుమట్టు	85 నెన్నోసలు	
నిడివి	79 నిర్లుపోనిగొనియె	50 నెవము	48
నిడుద	49 ను.	59 నెమకెను	61
నిడుపు	నుగ్గాడెను	52 నెమలి	94
నిడ్డము		నెమిలి	94
నిడ్డరగొనియె		56 నెమ్మది	17
నిడ్డరవోయె			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సెమ్మి	17, 94, 102	నో.		పక్కిరాయనితాయి	79
సెమ్మేను	40	నొగ	68	పగ	55
సెయ్యి	68	నొడివెను	49	పగటిగడ్డి	} 96
సెఱకలు	40	నొప్పి	76	పగటిపీకటి	
సెఱసరి	87	నొసలు	41	పగటిజోలి	13
సెఱాలు	40	నో.		పగడము	79
సెల	14, 26, 100	నోరు	41	పగతులు	} 36
సెలంత	}	ప.		పగలు	
సెలంతక		46		పగలునే...వలంతి	13
సెలకూన	72	పంచదార	69	పచ్చ	79
సెలచెలియలు	9	పంచెను	58	పచ్చతొక్కలపుల్ల	93
సెలజోడు	13	పంజులు	68	పచ్చనిలుకాడు	12
సెలదారి	6	పంట...దొర	14	పచ్చనిల్లనిచో	93
సెలపు	75	పంటవలంతి	80	పచ్చి	79
సెల్లి	76	పండు	102	పచ్చిక	8
సెవ్వ	59	పండుకొనెను	49	పజదొర	62
సే	}	పండుగ		పజ్జ	87
సేడు		68		పటాణి	31
సేయి		37		పట్టి	} 75, 102
సేరేడు		68		పట్టు	
సేరెడ్లలు	77	పండులు	42	పడంతి	46
సేరెడు	50	పండెను	49	పడకటిల్లు	85
సేర్పరి	77	పండ్రెండు	42	పడకవేసెను	49
సేల	31	పండ్లు	61	పడగ,	39
సేలపల్లటీలు	80	పంద	91	పడపుంజాన	27
సేల...టలు	94	పంది	72	పడమటిదొర	75
సేలపల్లులు	29	పందికొమ్మ	64	పడమటిమల	37
సేస్త	32	పంచెను	93	పడవార్లు	32

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పడి	73	పరికించెను	61	పవడము	48
పడుచు	31	పరిమార్చెను	56	పవలు	79
పడ్డ	89	పరుగెత్తెను	54	పవతులు	26
పణిహారులు	33	పరువము	34	పవ్వళించుబిడారు	36
పత్త	45	పరువు	47	పవ్వళించెను	85
పదవి	57	పరువెత్తెను	54	పవదనము	48
పది	54	పర్వలు	88	పసరము	89
పదినూతి...వాలు	19	పర్వము	71	పసరు	78
పదిపదు...నీడు	16	పఱచెను	54	పసరుచాయ	78
పదివే...దిట్ట	7	పఱపు	80, 102	పసాదము	48
పదునొకండు	54	పఱపు	48	పసి	89, 100
పదుపు	60	పలక	82	పసిడి	84
పదుపు	89	పలికెను	49	పసిడిగట్టు	74
పనిచె	64	పలు	44	పసిడివలు...ల్పు	7
పనిచెఱుపువాడు	4	పలుకు	100	పసివాడు	81
పనినినియెను	59	పలుకులజవరాలు	10	పసిబోతు	87
పనులు	48	పలుకులపులుగు	93	పసుపు	79
పన్నిదము	72	పలుకులకల్గమేటులు	24	పశ్యము	} 50
పన్నుండెను	48	పలునొక్కు	72	పల్లము	
పబువు	37	పలునులు	60	పల్లెరము	
పబ్బము	65	పలువ	35	పా.	
పయట	45	పలు...మెకము	88	పాగ	} 89, 102
పయిడి	84	పల్కెను	49	పాగా	
పయ్యద	} 45	పల్లకి	} 82	పాచి	88
పయ్యద		పల్లకి		పాటకుడు	36
పయ్యర	18	పల్లటీలు	94	పాటి	92
పయ్యగు	62	పల్లయ	75	పాణి	79
పొరాలు	56	పల్లు	44	పాదట్టుపురువు	92
పొరి	60	పల్లె	75	పాదిరి	77

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పాదుసా	37 పాపురములు }	94 పిసాళి	35.
పాదొట్టుపురువు	92 పాపురాలు }	51 సిల్లారి	4
పానుపు }	48 పానెను	51 పి.	
పాన్పు }	పి.	పిచమడంచెను	56.
పాప	31 పిచమడంచెను	56 పిట	82
పాపలంగనుతావు	45 పిండు	60 పిటవె.. మొకము	91
పాపానులు	66 పిక్క	43 పు.	
పాము	95 పిక్కరి	35 పుంజు	96.
పాములబిడారము	96 పిక్కుచేనెను	64 పుంజుదావెద్ద	4
పాయ	64 పిక్కుమొకము	90 పుచ్చటిక	48
పాయము	34 పిచ్చిక }	97 పుచ్చడిక	48.
పాయపానులు	66 పిచ్చుక }	37 పుచ్చె	44.
పారులు	29 పిచ్చుకుంటి	93, 97 పుచ్చెను	64
పారువ	41 పిట్ట	83 పుట్ట	96.
పాఱుబోతు	61 పిడత	44 పుట్టకాచరి	95.
పాఱెను	54 పిడికిలి	25 పుట్టలేనె	84
పాల	31, 104 పిడుగు	83 పుట్టము	44
పాలకి	82 పిత్తలి	63 పుట్ట... మొకము	88
పాలవెల్లులు	72 పిదపక	31 పుట్టు	73
పాలనుడు	95 పిన్న	63 పుట్టుమొండి	32
పాలిండ్లు	45 పిచ్చుటక	61 పుట్టువడుగు	7
పాలు	106 పిటికి	43 పుడమి	80.
పాలు... పక్కి	93 పిఱుందు	45 పుడమిచెలి	96
పాలి	82 పిఱి	56 పుడమిసట	7
పావలు	66 పిల్లల... పేట.	45 పుడమిము...	23.
పావాలు	66 పిల్లి	89 పుడుకు	50.
పాపుకోళ్లు	66 పిల్లు	79 పుత్తడి	84.
	66 పిసాచి	25 పుత్తలి	84.

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుత్రైంచెను	64	పూవులు	77	పెరుంగ	69, 105
పునుక	14	పె.		పెరుగు	106
పునుకదారి	5	పెంక	36	పెరుమాళ్లు	7
పునుగుబిల్లి	97	పెంచె	56	పెరుమాళ్లు...బుగ్గ	22
పుయిలూట	48	పెండ్లాము	30	పెల్లుదనము	63
పురి	107	పెచ్చు	63	పే.	
పురివిప్పి...పులుగు	93	పెట్టి	81	పేడి	33
పురివిచ్చెను	51	పెట్టియ	81	పేట	102
పురుడు	82, 101	పెట్టు	50	పేదతీకము	59
పుటేయ	44	పెట్టుమాను	25	పేయ	59
పుట్టె	44	పెట్టుమా...దొర	16	పేరంటాలు	34
పులకలెత్తెను	49	పెట్టె	81	పేరిమి	57
పులి	87	పెడచెయ్యి	43	పేరు	68, 70
పులుగు	93, 106	పెడబొట్టు	66	పే.	
పులుగురాయడు	21	పెతరులసాని	70	పెటానెను	58
పులుగుల...మరి	96	పెదవి	42	పెంట	45
పులుగు	47, 106	పెదవిగంటి	22	పెండి	84
పులుచూలితాత	74	పెద్ద	30, 70	పెండికంటి	96
పుల్ల	47	పెద్దకడుపువేల్పు	4	పెడలి	46
పుల్లంటుతాయి	79	పెద్దమెయి పొడ	4	పెరు	80
పువులు	77	పెద్దనిదురపొయ్యె	59	పా.	
పువ్వుచేసె	84	పెద్దవంకలు	72	పాంత	62
పువ్వులు	77	పెనఁకువ	55	పాంతు	64
పూ.		పెనఁగును	51	పాందాడు...ట	22
పూవ	31	పెరిచెక్	56	పాందు	32
పూరి	79	పెరిమిటి...బోడి	9	పాంచ	51, 53
పూలపంజరీలు	72	పెను	70	పాక్కిలి	41
పూలు	77	పెరవారు	36	పాగడ	77
		పెరసెక్	56		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పొగడెను	61	పొ.		ప్రా.	
పొగరుమార్చెను	56	పొగు	101	ప్రాదు	13, 26
పొట్టి	32, 42	పొటరి	55	ప్రాదుకూన	17
పొట్టెలు } పొట్టెలు }	90	పొట్టాట	55	ప్రాదుజంట	14
పొడకోడి	97	పొతు	89	ప్రా.	
పొడమెకము	91	పొతు...రాతు	17	ప్రాగు	85
పొడల...దాల్చు	5	పొయెను	59	ప్రాచెను	56
పొడవు	81	పొరు	55	ప్రాడ	31, 39
పొడుగు	81	పొలఁడు	96	ప్రాయాలు	46
పొడుపుఁదిప్ప	75	పొలిక	82	ప్రాలు	75
పొత్తుటాలు	39	పొలిగాఁడు	96	ప్రావు	85
పొదలిక	96	పొనీకయంకాచేసెను	52	బ.	
పొది	81, 85	పొ.		బంగరు	
పొదివెను	47	ప్రతి		బంగారము	84
పొన	76	ప్ర.		బంగారు	
పొనరు	62	ప్రా.		బంగరి	58
పొనుఁగు	79	ప్రాతఁజలుకులు	28	బంటు	55
పొన్న	76	ప్రాబలుకులదణి	8	బండ	106
పొన్ను	84	ప్రాబల్కుసొమ్ము	13	బంతి	106
పొన్నునియెక్క	64	ప్రాచి	83	బందు	67
పొలఁతి	46	ప్రాపు	62	బందుగులు	36
పొలదిండి	17	ప్రామినుకులు	28	బక్కదారులు	94
పొలయలు	57	ప్రాయము	34	బచ్చు	29
పొలుపు	62	ప్రాయేలు	23	బటుది	50
పొల్లు	70	ప్రెగడ	37	బటువుకైబోదు	7
పొవడ	77	ప్రెగడ		బటువుగవ్వ	94
		ప్రెగడ		బటువుమల	74
				బటువువాలు	19

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బట్ట	44	బాగు	57	బురద	81
బట్టలు	32	బాణారు	66	బుల్ల	45
బట్టు	94	బాతు	48	బులి	80
బట్టుకాడు	71	బాద	57, 68	బువ్వ	48
బడలిక	104	బానలు	83	బుసపుర్వ	95
బడుగు	81	బాబా	87	బూ.	
బత్తలిక	70	బార	44, 54, 105	బూచి	25
బద్ద	94	బార .. వేల్పు	13	బూరంగొము	29
బమిపుర్వ	8	బారు	60	బూరుగ	103
బమ్మ	7	బావులు	83	బే.	
బమ్మతండ్రి	33	బాస	105	బెగురము	96
బమ్మచారి	36	బాసట	55	బెడద	59
బయకాడ	26, 27	బాళితాక	64	బెత్త	44
బయలు	58	బి.		బెదరు	65
బయిరవాసము	95	బిదెను	59	బెల్లము	44, 69
బయిరి	82	బిలువము	76	బెస్తలు	32
బరణి	89	బిల్లవాలు	19	బే.	
బట్టె	70	బీతు	65	బేరజము	35
బలు	88	బీద	33	బేరులు	29
బల్లమెకం	73, 102	బీదల... బాద	18	బేసికన్నామి	6
బల్ల	91	బు.		బేసికం... మామ	74
బల్లి	65	బుజము	44	బే.	
బల్లెము	55	బుజుకాడు	31	బేరవాసము	58
బవరము	59	బుడుత		బేరి	95
బవిరి	89	బుడ్డి	83	బొ.	
బసవండు	27	బుద్దిమొకము	90	బొంది	40
బా.	61	బుయ్య	44	బొక్క	81
బాంపలు				బొచ్చుమొకము	88
బాగాలు					

అకారాదిశబ్దానుక్రమ

పదము.

బొజుగు

బొజ్జ

బొడ్డు

బొబ్బమెకము

బొమ

బొట్టి

బొటియ

బొట్టె

బొట్టికోడి

బొసుకు

బో.

బోగవుండేడియ

బోజనప్రియములు

బోటి

బోడ

బోనపుట్టిలు

బోనము

బోనముకత్తె

బోయ

బోయీలు

బోనేనెను

బ్రదికించెను

బ్రంగును

మ.

మంచము

మంచి

మంచిది

మంచు

పుట. పదము.

34 మంచుగోలుపులుగు

42 మంచుటిలదాల్పు

41 మంచుమలల్లుడు

87 మంచెను

43 మంటిలిండి

42 మంతనము

81 మంద

మందలించెను

97 మందనము

48 మందల

మగఁటిమి

40 మగతనము

72 మగని...గువ

46 మగతాయి

33 మగడించెను

85 మగుడఁ

48 మగువ

36 మచ్చరి

33 మచ్చలు

మచ్చెములు

48 మజ్జిగ

మట్టుకారులు

మట్టుమీఁతెను

59 మడి

మడియించెను

82 మడిపెను

57 మడినెను

65 మడుగు

25 మడుపు

94 మబ్బు 27, 57

74 మబ్బు...పిట్ట 97

6 మబ్బు...దాయ 18

56 మబ్బు...వెల్లి 23

98 మది 57

53 మది...పులుగు 93

89 మద్దత్తు

49 మనసరి

81 మనసు 57

68 మనికి 75

మనికిఁతోడు 33

58 మనిచెను

10 మనిపెను

79 మనుబోతు 91

55 మనువు 107

60 మన్నిగొనియె

46 మన్నెడు 37

38 మమత 57

81 మన్ను 80

84 మయిల 52

69 మరల 60

72 మరత్పె

71 మరియాద 47

52 మరుఁడు 12

మరుగొంగ 6

56 మరుకల్లి 9

58 మరులేరు 18

మరునయ్యి 7

మరునల్లె 94

52, 81, 106

పదము.	పుట.	పదము.	పుట	పదము	పుట.
మదనము.					
మదనాల్లు	41	మావి	77, 103	మీ.	
మదనమామ	14	మావిడి	77	మీ. శైలి	43
మరులు	56	మావి... పులుంగు	93	మీనవల్లిక	} 96
మఱి	60	మాపు	87	మీనవల్లింకి	
మఱుంగు	80	మానకమ్మ	57	మీను	84
మఱుపు	80	మి.		మీనులు	84
మల	74	మించు	79, 105	మీలదొంగ	69
మలిపెను	56	మించులు	27	మీలవేటరి	33
మల్లియ	} 77	మించెను	71	మీలు	} 84
మల్లె		మింటిపెట్టులు	25	మీల్	
మస్త	57	మింటిప్రవరులు	24	మీనములు	42
మహలు	87	మింటిప్రొల్లామి	16	మీనరము	69
		మింటిలా... కాడు	23	ము.	
మా.				ముంగల	64
మాటలజ... గడు	8	మిండకోర	93	ముంగి	} 92
మాటలల్లువాడు	32	మిండడు	35	ముంగిన	
మాడుగులు	} 31	మిక్కిలి	} 63	ముంగరులు	40
మాడువులు		మిగులక		ముంత	73
మాదిరి	} 82	మిటారి	46	ముందట	} 64
మాది		మిడమాసి	55	ముందర	
మానికము	79	మిడుత	96	ముందు	
మానికములు	73	మిత్తి	17	ముఖ	42
మాను	103	మిత్తిమిత్తి	5	ముఖసము	73
మాపు	52	మిద్దెలు	81	ముక్కంటి	6
మానుమామ	23	మిను	79	ముక్కంటిలిపట్టి	4
మాయదారి	38	మినుజాట్టు దేవర	5	ముక్కంటిపం... పర	4
మాకేడు	76	మినుకు	79	ముక్కంటిమాపు	89
మార్తరు	36	మినుకు	} 72	ముక్కంటియమ్మలపొది	23
మాలిమి	} 72	మినుకు			
మార్చి		మిన్న	27		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ముక్కరిటిసంగాలి	19	మునిఁగెను	52	మూఁతి	41
ముక్కు	42	మునితోటి	67	మూఁర	44
ముగితి...దువ	31	మునిముచ్చు	31	మూల	41, 107
ముగియించెను	56	మును	63	మూఁతాయి	79
ముగిసెను	53	మునుపు	63	మూలకేఱుడు	18
ముగుద	46	మున్నీటిపట్టి	14	మూవ	34
ముట్టయ్యెను	52	మున్నీరు	23	మె.	
ముట్టెమెకము	92	మున్ను	63	మెక...దొర	87
ముడిఁగెను	70	ముమ్మెన...మేటి	6	మెక్కెను	48
ముడికాఁడు	35	మరుగు	62, 103	మెటిక	
ముడ్డి	43	మరుపు		మెట్టిక	96
ముణిఁగెను	70	ములికి	67	మెట్టు	
ముత్రము		ములుతోల		మెట్టు	66
ముత్తెయము		ములుపుర్వు	98	మెడ	44
ముత్తెపునరులు		ముల్లకోల	67	మెడా	73
ముత్తెరువులాఁడి		ముప్పన్నె మెకము	87	మెతుకు	48
ముత్తెదువ		ముసలి	39	మెత్త	„
ముత్యము		ముసుకు	57	మెయి	40
ముదము		ముసురు	84	మెఱుంగు	
ముదిత		ముస్తెలమేఁపరి	91	మెఱుపు	27, 79, 106
ముదిమివాఁడు		మూ.		మెలఁకువయ్యెక	49
ముదిసినవాఁడు		మూ		మెసవెను	48
ముదుకఁడు		మూఁకుడు	83	మె.	
ముదుసలి		మూఁగ		మె	41
ముద్దరాలు		మూఁగి	34	మేటి	55
ముదియ	31, 46	మూఁపు	41	మేడ	74, 58
ముద్దుగుమ్మ	46	మూఁపు...ల్పు	89	మేడి	77
ముద్దుపురుగు	94	మూఁడవ...తఁడు	29	మేను	40
ముక్	63	మూఁడు	84		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేను...మేటి	18	మొగటిపురువు	98	మో.	
మేర	47	మొగుపు	50	మోఁకాళ్లు	43
మేరదప్పెను	71	మొగులుతెన్ను	26	మోక	78
మేలిచ్చుపులుగు	21	మొగులుతేఱుడు	18	మోచెను	52
మేలిమి 48, 62, 84, 103	మొగ్గ		78	మోటుమెకము	98
మేలిమిబో...దారి	9	మొటిక	96	మోటిక	71
మేలు 48, 75, 106	మొట్టిక			మోటు	35, 81
మేలుకట్టు	45	మొట్టికాయలమెప్పు	4	మోడి	48, 105
మేలుతరము	69	మొత్తము	60	మోడు	35, 81
మేలుపులకండము	69	మొత్తెను	64	మోడుపు	} 50
మేల్కొనియెను	49	మొదటికొండ	75	మోడ్పురి	
మేల్దాపరి	39	మొదటిజాతిదొర	9	మోఁదె	64
మేల్బంతి	69	మొదటిది...దారి	16	మోవరులు	32
మే		మొదటివాడు	30	మోము	41
మై	40	మొదటివేలుపు	4	మోర	''
మైమఱచెను	64	మొదటివార్తి	23	మోవి	43, 104
మైమరుగు		మొదవు	89	మోసపుచ్చెను	64
మైమర్చు	67	మొద్దు	81	మోసరి	38
మైమఱువు		మొన	66	మోసు	78
మైమోజుబచ్చెను	49	మొనకాండు	55		
మైల	52	మొయిలు	27	మ్ర.	
మొ.		మొయిలుసామి	16	మ్రగ్గెను	70
మొండికట్టె	38	మొరడు	81	మ్రాఁకు	77
మొండిము	66	మొరలిదొడ్	51	మ్రానిదొ...పిట్ట	96
మొకము	} 41	మొఱుగుడు	91	మ్రానిసోటువు	13, 96
మొగము		మొలక	78	మ్రాను	77
మొక్క	} 78	మొసలి...రౌతు	15	మ్రొక్క	50
మొగడ		మొసలివాయంట్ల		మ్రొక్కల...సామి	13
		తాల్పు	8	మ్రోడు	35

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మౌల	64	యా.		రో.	
ర.		యాక	69	రో	59
రంగు	79	యాపు	35	రోకలితాల్పు	21
రక్కసి	17	యాపుమాపెను	56	రోచెల్వ	40
రక్కసులగొంగ	8	రె.		రోబంటరి	91
రక్కసులు	19	రెంటత్రాగుడు	88	రోసెను	61
రజము	85	రెండవ...పులు	29	రొ.	
రతనము	79	రెండు	53	రొతు	33
రతనాలపంట	23	రెండొకటి	,,	అ.	
రవ	85	రెట్టి	,,	అంకులాడి	40
రవనడలు	88	రే.		అంతు	51
రవపలుకు	59	రే	26	అట్టు	72
రవళి	51	రేంగు	76	అ.	
రవాలు	87	రేజోలి	14	అ.	
రా.		రేద్రిష్టుటిడు	38	అంగ	32
రా	37	రేను	76	అయి	75
రాగి	83, 76	రేయి	26	అల్ల...గాడు	93
రాచవారు	29	రేయింతియాలు	23	అక్కలు	93
రాజనములు	72	రేయిద్రిష్టులు	25	అల్లకాన్పు	11
రాణి	29, 30	రేటేడు	14	అల్లకాన్పు...తల్లి	22
రాతిరి	26	రేపుజిక్కి	92	అేడులు	29
రాయడు	}	రేవెల్లు	14	అేలు	
రాయలు		రొ		అొంపి	80
రారాజు	19	రొక్కము	69	అొచ్చుపురుగు	97
రావి	76	రొక్కములతేడు	19	అొమ్మ	42
రి.		రొద	51	ల.	
రిక్కరక్కనుమిత్తి	11	రొప్పెను	52	లంకె	39
రిక్కలు	27			లంకెకాడు	34

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
లండి	35	లేజీము	70	వ.	
లకుముకి	96	లేటి	90	వంక	65, 78
లకోరి	94	లేడి	48, 104	వంకర	65
లకోరిలు	94	లేపు	46	వంగసము	60
లగుడు	95	లేమ	59	వంగడము	85
లచ్చి	10	లేమి	37	వంటయిల్లు	57
లచ్చికోడలు	10	లేమిడి	59	వంత	60
లచ్చితండ్రి	23	లేవఁజాలనివాఁడు	59	వక్కాకు	57
లచ్చియన్న	14	లేవడి	వగ	వగ	34
లజ్జ	48		వగకాఁడు	వగలాడి	46
లతకూన	77	లో	వచ్చెను	వడీరుఁడు	37
లా.		లోటిపిట	90	వట్టువాలు	19
లాతివారు	36	లోటిపిట్ట	90	వడఁకుగుబ్బలి	74
లాయము	89	లోటి	90	వడగండ్లు	43
లాలి	82	లోటిపిట్ట	90	వడచక్రియెకిమిడు	19
లావు	66	లోటిపిట్ట	90	వడముడి	21
లావులు	93	లోటియ	90	వడనెంచెన్	64
లాహిరి	57	లోటై	51	వడి	46, 103
లిద్ది నెలఁతుక	10	లోటైనుఁగు	43	వడికాఁడు	55
లుచ్చ	35	లో.	51	వదలెను	62
లూటి	65	లోఁబడెను	51	వద్ద	62
లెస్స	58	లోచెయ్య	27	వనట	57
లే.		లోనయ్యెన్	63	వన్నె కాఁడు	34
లేఁగ	89	లోనన్	27	వయసు	34
లేఁగాను	41	లోన్	27	వయసుచెల్లినది	39
లే		లోను	81	వరపుడు	38
లేత	70	లోపలన్	38	వఱలు	61
లేచెను	49	లోయ			
		లోవాఁడికాఁడు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చలంతి	31	వారణము	95	విరాళి	57
చలపు	57	వారువము	87	విరితేనెత్రాపుడు	94
చలమురి	19	వార్షము	53	విరివి	80
చలకేఱుడు	12, 33	వార్షము	87	విరులు	77
చలి	18, 25, 102	వాలాయము	60	విఱివి	80
చలిపెము	70	వాలు	65	విత్	67
చలిమల	74	వాలుమొకము	91	విలు	67
చలువ	44	వొల్లంటి	38	విలువ	59
చల్లె	65	వాపురము	87	విలువరమ్ముడు	40
చల్లెత్రా...వాడు	18	వి.	విల్లు	67	
చా.	చింజామరము	69	విననకట్టి	85	
చా	41	చింత	47	వినపుమేతరి	6
చాక	83	చింతవారు	36	వినపుమే...టెంకి	74
చాగు	83	చిందులు	36	వినముదొల్లు	95
చాడిగలవాడు	55	చిచ్చేనెను	58	వీ.	
చాకిలి	52	చిడవలి	79	వీ.పు	43
చాక్రచ్చెను	49	చిడియము	61	వీడు	75, 106
చాచుచెను	51	చిన్	26	వీడెను	51, 63
చాడ	102	చిననివాడు	36	వీడెము	}
చాడుక	72	చినియెను	49	వీడ్డము	
చాతెఱ	43	చిను	26	వీడ్డడెను	64
చాతెఱగంపు	72	చినువాకమోచరి	6	వీణియ	}
చాన	84	చినువాక...పులు	29	వీణె	
చానకాయల	97	చిన్నచించెను	49	వీణెకాడు	36
చానతాయి	84	చిన్నాణము	62	వీనిచ్చెను	49
చానీడు	19	చిన్న	26	వీనులు	41
చాపోయెను	51	చిన్నోలు	24	వీఱిడి	36
చామి	80	చిప్ప	80	వీవన	85
చాయి	41	చిప్పలకేడు	16		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వె.		వెనకయ్య వెనుకయ్య	11	వెలంగ	77
వెంగలి	36	వెనుక	63	వెలయాలు	39
వెంట్రువ	29	వెనుకచెయ్యి	43	వెలలఁబన్నె	51
వెండికొండ	74	వెనుకమేను	43	వెలలె	60
వెండికొండదుసీడు	6	వెను...మెకము	88	వెలనె	71
వెండియు	61	వెన్న	63	వెలి	27, 78, 106
వెండ్లుకలు	40	వెన్నాస	55	వెలిగుక్క	59
వెంపరలాడె	55	వెన్ను	43	వెలిచొరవరి	40
వెంబరవిత్తు	}	వెన్నుండు	7	వెలి...మెకము	88
వెకలి		వెన్నుదంట	22	వెలంగు	} 103
వెక్కసమయ్యెను	71	వెన్నునిటెంకి	23	వెలుగు	
వెక్కిరింత	91	వెన్నునియడుగు	62	వెలువల	27
వెచ్చకాండు	35	వెన్నునివలకన్ను	13	వెలువడియె	60
వెచ్చన	27	వెన్నునివల...వారు	27	వెల్ల	73
వెజ్జ	65	వెన్నునెడమకన్ను	14	వెల్లగారు...టీండు	16
వెడంగు	36	వెన్నుపడగ	21	వెల్లయెనుంగు	23
వెడ	71	వెన్నువ...నీడు	22	వెల్లాటకత్తె	39
వెడద	80	వెన్నుపాన్ను	95	వెసరు	83
వెడద...మెకము	87	వెన్నెల	30, 102	వెళ్లఁగొట్టెను	52
వెడమోడి	57	వెన్నెలపులుంగు	94	వెళ్లెను	54, 60
వెడలించెను	51	వెన్నెలరాయండు	14	వే.	
వెడలుపు	80	వెరవరి	31, 37	వేంచేసెను	56
వెడలెను	60	వెలు	65	వేండ్రము	26
వెడలిట్టుండు	18	వెలుంగు	47	వేంట	106
వెణుతురు	79	వెలుపు	65	వేంటకాండు	33
వెక	57	వెట్టి	36	వేడి	100
వెక (ద) కెను	61	వెలంగ	77	వేందులు	36
వెనకయ్య	4	వెలది	}	వేసి	99
వెనకయ్యకల్లి	10	వెలదుక		వేపులమిత్రి	91

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వేగంటిక చేపిరి	24	వేల్పుటెంకి	25	సంపంగియ	76
వేగంటికొమరుండు	22	వేల్పుటేరు	22	సంపంగ	
వేగంటిగొంగలు	25	వేల్పుదణ...తండు	6	సంపెంగ	
వేగంటినైదోడు	7	వేల్పుదళవాయి	11	సంబావులు	78
వేగ	47	వేల్పుదాయలు	25	సకి	46
వేగరులు	32	వేల్పుదెరువు	26	సకినాలసిట్ట	97
వేగిరము	47	వేల్పుల...పట్టు	74	సకియ	31, 46
వేగులు	32	వేల్పులు	24	సగము	64
వేడుక	49	వేల్పును...డిది	23	సగ్గెను	70
వేడుకచెలి	39	వేల్పుల	13	సజ్జ	85
వేడ్క	49	వేసడము	95	సడలెను	63
వేడ్కకాండు	35	వేలు	40	సడి	72
వేడెను	59	వేలెను	63	సత	54
వేడెమొనరించెను	47	వేసెను	64	సత...సిండు	17
వేనలి	41	స.		సతపేరు...ప్రోడ	13
వేయి...దిట్ట	13			సత్తి...వలంతి	11
వేరము	55			సత్తువ	66
వేరు	102	సంకు	19	సదమదంబు సేసెను	53
వేలు	102	సంకుదారి	7		
వేలుపడెను	51	సంగడికాండు	31	సద్దు	51
వేలు	40	సంగడిండు		సన్నప్పిల్లి	92
వేలుపుటెంకి	24	సంగాలి		సన్నము	70
వేలుపుటేలు...కొ		సంజ	26	సన్నాసి	33
డుకు	11	సంతరించెను	53	సమనెను	53, 59
వేలుపువెద్ద	16	సంతసము	49	సయికము	69
వేలుపుల...జోడు	20	సంతోసము		సరగు	47
వేల్పుగౌరు	23	సంచె	104	సరదు	47
వేల్పుచెలులు	25				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సరము	67, 68	సాశ్వము	}	95	}
సరస	62	సాశ్వము		95	
సరి	82, 105	సి.		సుపాణి	79
సలాము	50	సింగపు... చాన		సుపాణి	18
సవతు	82	సింగపు... గొంగ		సురటిలు	95
సవరంపు మెకము	91	సింగము		సువారిపుట్టి	85
ససి	80	సింగాణి		87	
సా.		సింగారపుండ్రోట		67	
సాంకుడు	38	సింగారి		85	
సాంకుడుపులుగు	93	సింగిణి	}	46	
సాంకెను	56	సింగిణి		67	
సాంబాలు	61	సిక	}	నెజ్జ	48
సాకు	48	సిగ		40	
సాటి	32	సిగ్గు		నెలకట్టెను	96
సాదము	48	సిడము		నెలకట్టె	
సాని	33	సిద్ధితి		48	
సావడియెను	48	సిద్ధము		80	
సామి	37	సిద్ధ... మెకము		48	
సాము	64	సిరము		88	
సారాయి	68	సిరి		59	
సారె	60	సీతాభోగములు		57	
సాలీడు	92	సు.		73	
సావాసము	55	సుకురుసినులు		సాగనైనవాడు	34
సాహిణి	3	సుడిగొట్టు		సాట్ట	65
సాహులు	37	సుడివాలు		25	
				సాబగు	35
				18	
				సామ్యసిల్క	64
				19	
				సాములు	69

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

145

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సో.		సోయగము	35	హత్తె	51
సోఁకు }		సోరణగండ్లు	81	హరివాణము	51
సోఁకుడు }	25	సోఁ	73	హాయి	71
సోఁకుబూచి	11	సోద	62	హొచ్చు	66
సోఁకుమూ...దణి	10	సొక్కెను	70	హొన్న	84
సోగ	87	హ.		హొమ్మ	70
సోబె	68	హజ్జ	44	హొయలుబండి	67
సోహ...జాణ	18	హత్తి	87	హొనుతోట	85

—

ఆంధ్రగ్రంథములు.

	ప్రతి 1-8 ర్వు. అ.	
అచ్చ తెనుఁగు రామాయణము, శుద్ధప్రతి	... 1 4	
అడవిమల్లెలు	... 0 8	
అథ్యాత్మ రామాయణము, పద్యము, శ్రొత్తకూర్పు	... 1 8	
అనంతసింధందము, ఛందోదర్పణము	... 0 14	
అనిరుద్ధచరిత్రము	... 0 8	
అశ్వకవీయము, విపులమైనవిమర్శతో చక్కగముద్రితము	... 2 8	
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	... 0 4	
అముక్తమాల్యద, సటీక	... 3 8	
అంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	... 0 2	
ఆంధ్రభాగవతము, చక్కనిప్రతి	... 6 0	
డిటో అత్యుత్తమప్రతి 2 సంపుటములు	... 8 0	
ఆంధ్రభారతము, 7 సంపుటములప్రతి	... 15 12	
డిటో 3 సంపుటములప్రతి	... 15 0	
ఆది, సభాపర్వములు గలసంపుటము	... 2 4	
ఆరణ్యపర్వము ,,	... 2 4	
విరాటోద్యోగపర్వములు ,,	... 2 4	
భీష్మద్రోణపర్వములు ,,	... 2 4	
కర్ణశల్యసౌప్తిక స్త్రీపర్వములు ,,	... 2 4	
కాంలిపర్వము ,,	... 2 4	
అనుకాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మాసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	... 2 4	
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము	... 0 8	
ఆదిపర్వము, పెద్దచ్చు, చిన్ననైజా	... 1 8	
అనందరంగరాట్నందము	... 1 8	

అంధ్రకీమద్రామాయణము, కావ్యతీర్థ జనమంచి, శేషాద్రిశర్మ	...	12	0.
కృతము, 3 సంపుటములు	...	12	0.
డిటో	7 సంపుటములు	...	14 0.
అంధ్రభాషాభూషణము	...	0	2
అంధ్రభాషార్థము	...	0	12
అంధ్రనామసంగ్రహము, శేషము, సాంబనిఘంటువు	...	0	12
డిటో	కాలికోబైండు	...	1 0.
అంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	0	8.
ఉత్తరరామాయణము, మేలుప్రతి, చక్కనికూర్పు, కాలికోబైండు	...	2	0.
ఉత్తరహరివంశము	...	1	8
కవికర్ణరసాయనము	...	1	8
కళాపూర్ణోదయము	...	2	4
కాశీఖండము, శ్రొత్తకూర్పు	...	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0	4
డిటో	గట్టుప్రభువుకృతము	...	0 6
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	8
గజేంద్రమోక్షము, సటీక, కాలికోబైండు	...	0	10
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	7	8
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము	...	1	4.
డిటో	రెండవభాగము, మేలుప్రతి	...	1 10
చెన్నబసవపురాణము	...	1	2
జైమినిభారతము	...	1	0
తారాశకాంకవిజయము, చక్కనికూర్పు	...	0	12
తెనుగుసమస్యలు	...	0	2
వశావతారచరిత్ర, నూతనముద్రితము	...	2	0.
వసరాపద్యములు	...	0	1.

నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	10
నలాపాఖ్యానము, సటిక	...	0	6
నలచరిత్ర, ద్విపద	...	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	0	12
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	6
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్వణము	...	0	4
నీలానుందరీపరిణయము	...	0	4
నృసింహపురాణము	...	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	0	12
డిటో వేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1	8
దశకుమారచరిత్రము, పద్యకావ్యము, కేతనకవికృతము	...	1	4
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, శ్రొత్తహర్ష	...	0	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్ననైజ	...	0	8
బ్రహ్మోత్తరఖండము	...	1	0
బిల్వణీయము, చక్కనిహర్ష	...	0	8
భాస్కరరామాయణము	...	4	0
భోగినీదండకము	...	0	1
భోజరాజీయము, అనంతామాత్యకృతము	...	1	2
మనుచరిత్ర, సటిక, వావిళ్ల, రామస్వామిశాస్త్రిగారివ్యాఖ్యానముతో చిన్ననైజున మేలుకాగితములమీఁద స్ఫుటమైన అక్షరములతో			
చక్కగముద్రితము	...	2	0
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
మొల్ల రామాయణము, చిన్ననైజ	...	0	10
రత్నపరీక్ష, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
రసికజనమనోభిరామము	...	0	12
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద	...	3	8
రంగరాయచరిత్రము	...	0	8
రాఘవపాండవీయము, సటిక	...	2	4
రాజయోగసారము, ద్విపద	...	0	4

రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
రామరాజీయము, చక్కనిప్రతి	...	0	12
రామాభ్యుదయము	...	1	4
రుక్మిణీకల్యాణము, సటిక, చక్కనిప్రతి	...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి	...	0	8
రుక్మాంగదచరిత్ర, వికాదశీమాహాత్మ్యము	...	0	10
రూపలి, రాజపుత్రస్త్రీసాహసపుకథ, శ్రీఎనమండ్రనారాయణమూర్తిది	...	0	8
లంకావిజయము, (రావణదమ్మియము), సటిక,			
పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికృతము	...	1	4
వసుచరిత్ర, సటిక, అనేకనూతనాంశములుగల చక్కని శ్రొత్తహూర్పు	...	0	0
వసుచరిత్రవిమర్శనము, శ్రీచినసీతారామస్వామి శాస్త్రికృతము,			
అత్యద్భుతములగు శ్రొత్తవిషయము అనేకము లిందుగలవు.	...	1	0
వసిష్ఠజనకసంవాదము	...	0	8
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిప్రణీతము	...	1	4
విజయవిలాసము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	8
విదురసీతి, సటిక, ఆంధ్రభారతములానిది	...	0	5
వీరభద్రవిజయము, బిమ్మెర పోతరాజకృతము	...	0	12
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము, తరిగొండవెంకమ్మది	...	1	0
వేమనపద్యములు, చక్కనిహూర్పు	...	0	6
డిటో జాగ్రానుదొరగారి ఇంగ్లీషుతో	...	1	4
డిటో 2700 పద్యములు, కాలికోలైందు	...	1	12
వేమనపద్యములు, 2700 పద్యములు, తాత్పర్యసహితము, ఇందుగ్రంథ			
విమర్శ, కవిజీవితము మొదలగునవి చేర్పఁబడినవి, చక్కని			
శ్రొత్తహూర్పు	...	3	8
వైశ్యపురాణము	...	1	4
వైజయంతీవిలాసము	...	0	8
వీరకంఠరామాయణము, శ్రొత్తహూర్పు	...	0	10
వసుంఠలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

శశిరేఖాపరిణయము, ఆప్సవృక్షవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము, కూచిమంచి తిమ్మకవి ప్రణీతము	...	0	6
శ్రీ నాథునిపీఠినాటకము	...	0	2
శృంగారనైషధము, శ్రీ నాథకవిది, క్రొత్తకూర్పు	...	1	0
శృంగారకాకుంఠలము, పినివీరభద్రకవిది	...	0	12
సహస్రకంఠరామాయణము	...	0	12
సప్తమస్కంధము, సాధారణప్రతి, (భాగవతము)	...	0	6
సారంగధరచరిత్రము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	10
సానందోపాఖ్యానము, శ్రీ శివరామకవివిరచితము	...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక, అనేక నూతనాంశములు చేర్చి చిన్ననై జానముద్రించివారము.టీక, వివరణము మిక్కిలి విపులము. ఈవఱకు ప్రకటితమైన ప్రతులకన్న బాగుగనున్నది, సాధారణప్రతి	...	2	0
డిటో మేలుకాకితములు, గిల్లుపేరు, కాలికోదైండు	...	3	8
సులక్షణసారము, సటీక	...	0	10
హరవిలాసము, శ్రీ నాథకవి	...	0	12
హరివంశము, క్రొత్తకూర్పు	...	3	0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవి ప్రణీతము	...	0	12
హంసవింశతి, నారాయణామాత్యప్రణీతము	...	0	14
భక్తిరసశతకసంపుటము మొదటి సంపుటము	...	2	0
,, రెండవ సంపుటము	...	2	0
ఆంధ్రనాయకశతకము	...	0	4
ఉద్దండరాయశతకము	...	0	2
పిండిమిట్టరఘుపీఠశతకము	...	0	2
కలువాయితకము, సటీక	...	0	4
కవితాడబ్బశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశ్లోకశతకము, ధూర్జటికవిది	...	0	2
శ్రీ నాగత్రాడి కుప్పుస్వామయ్యగారిది	...	0	4

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

కామేశ్వరీశతకము	...	0	2
కుమారిశతకము, సటిక	...	0	3
కుక్కుటేశ్వరశతకము	...	0	3
కృష్ణశతకము	...	0	2
గొట్టుముక్కులరాజగోపాలశతకము	...	0	2
చంద్రశేఖరశతకము	...	0	2
చాణక్యశతకము	...	0	2
చిత్తబోధశతకము, సటిక	...	0	3
చెన్నమల్లసీసములు	...	0	2
జగన్నాయకశతకము	...	0	2
జానకీవరశతకము	...	0	2
జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము	...	0	2
దాశరథిశతకము, సటిక	...	0	4
దేవకీనందనశతకము	...	0	2
నారాయణశతకము	...	0	2
స్మరింహశతకము	...	0	3
పార్థసారథిశతకము, పానకాలరాయవీరచిత్రము	...	0	3
ప్రసన్నరాఘవశతకము	...	0	3
భక్తచింతామణిశతకము	...	0	2
భద్రాద్రిరామశతకము	...	0	2
భాస్కరశతకము, సటిక	...	0	4
మహిజామనోహరశతకము	...	0	2
మహిషాసురమర్దనిశతకము	...	0	2
మాతృశతకము	...	0	1
మాధవశతకము	...	0	2
మానసబోధశతకము, సటిక	...	0	3
మారుతిశతకము	...	0	2
ముకుందశతకము	...	0	2
రఘువీరశతకము	...	0	2
రఘుచిలకశతకము	...	0	2

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

రమానాయకశతకము	...	0	2
రంగేశశతకము	...	0	4
రమాధీశ్వరశతకము	...	0	2
రాజగోపాలశతకము	...	0	4
రాజశేఖరశతకము	...	0	2
రామశతకము, జయంతి కామేశంపంతులు	...	0	2
రామలింగేశశతకము	...	0	3
రామతారకశతకము	...	0	4
రామప్రభుశతకము	...	0	2
రామరాఘవశతకము	...	0	2
రామరామశతకము	...	0	2
రుక్మిణీపరిశతకము	...	0	2
రేఖాల రాజలింగశతకము	...	0	4
రావణ్యశతకము	...	0	4
వృషాధిపశతకము	...	0	2
విశ్వనాథశతకము	...	0	4
వేణుగోపాలశతకము	...	0	4
శివముఖందశతకము	...	0	2
శివశతకము	...	0	2
శ్రీశైలమల్లేశ్వరశతకము	...	0	2
శిఖినరసింహశతకము, (శకునకాస్త్రము)	...	0	4
సదానందయోగిశతకము	...	0	2
సర్వేశ్వరశతకము	...	0	2
సంపగిమన్నశతకము	...	0	2
సింహాద్రినారసింహశతకము	...	0	3
సీతాపరిశతకము	...	0	2
సుమతిశతకము, సటీక	...	0	3
సూర్యనారాయణశతకము	...	0	2

వావిళ్ల. రామస్వామికాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.ఎస్.రోడ్, చెన్నపురి. ఈ.

